

KOROŠKI

svižinar

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXXVI, št. 2

Ravne na Koroškem, 25. aprila 1986

Cena 20 din

ŽIVEL
27. APRIL
ŽIVEL
1. MAJ

Pomlad
pod Goro

Andrej Logar

Spomin na Tita

Ko je bil predsednik Tito med nami

Letos mineva šest let, odkar smo izgubili našega Tita. Človeka, ki je sedem desetletij neutrudno izgoreval v revolucionarnem delavskem gibanju, koval in kalil vrste jugoslovanskih komunistov, voditelja, po katerem je ljudstvo imenovalo svojo domovino, legendo, ki jo je poznal ves svet in ki je postal simbol miru in sodelovanja, legendarnega junaka, ki se je že pred vojno v najtežjih razmerah ilegalnega partijskega delovanja bojeval za srečo ponižanih in zatiranih in je, prežet z lastnimi revolucionarnimi izkušnjami, kot partizanski komandant povedel jugoslovanske narode in narodnosti v junaški narodno-osvobodilni boj, državnika, katerega modrost so cenili in spoštovali celo nasprotniki.

Tito je obnovil jugoslovansko partijo in jo usposobil za revolucijo, zasnoval je narodno-osvobodilni boj in skozenj zmagovito popeljal naše narode in narodnosti. Ne Kozara, niti Neretva in Sutjeska, še manj Drvar in drugi mejniki usodnih preizkušenj v najtežjih dneh naše zgodovine niso strli njegove trdne vere v revolucionarno moč ljudskih množic. Tudi ob hudih preizkušnjah v prvih letih povojne socialistične izgradnje je Titova pronicljiva misel in jeklena volja, ko se je možato uprl na videz neubranljivemu informbirojevskemu diktatu, bila tista, ki je ubranila s krvjo plačane pridobitve socialistične revolucije. Šel je po lastni poti, ki je kmalu pripeljala v samoupravni socializem, sistem, ki mu po humanosti in vrednotenju človeka kot največjega bogastva družbe ni enakega.

Praviloma so velike države, veliki narodi ustvarjali zgodovino in rojevali njene velikane. Posamezniki so ustvarjali in usmerjali tokove zgodovine. V našem stoletju so revolucionarne generacije majhne države s Titom prišle v ospredje na svetovnem prizorišču in prodrle v novejšo zgodovino.

Tito, človek iz ljudstva, je bil eden in postal vsi. V Jugoslaviji — poosebljenost svobode, bratstva in enotnosti, samoupravljanja, socializma, prizadevnosti in pripravljenosti ohraniti doseženo.

V svetu simbol miru in pravičnosti, medsebojnega spoštovanja in enakopravne koeksistence.

S svojim zgledom in delom je postal poosebljena zgodovina izrednih razsežnosti. Njegova bogata dediščina misli in dejanj ne pripada samo sodobnikom, neizčrpen vir novih idej pri oblikovanju lepšega, pravičnejšega sveta bo tudi mnogim bodočim generacijam.

NAŠE FABRIŠKE ZAPOVEDI (ZA BOLJŠO KVALITETO IN ZNANJE)

V letu 1985 začeta akcija kvalitete se nepretrgoma nadaljuje in je postala del našega dela. Kvaliteto, ki je porok in temelj naše železarnice, moramo nagraditi z akcijo znanja. Le s skupnimi močmi bomo sposobni reševati naše vsakdanje delovne probleme.

V posameznih dejavnostih tečejo akcije, katerih namen je v naših delavcih spodbuditi dopolnjevanje znanja kot osnovo boljšega dela. Te akcije morajo normalno potekati dalje, z njimi želimo dati znanju večji vpliv in spoznanje o njegovi vrednosti.

Akcija bo zajela vse zaposlene v železarni in s tem pokazala, da je praktično vsak delavec udeležen v procesu znanja in njegove uporabe kot višje kvalitete dela.

1. »Dograjajmo dobro« mora biti vodilo tej akciji, ker želimo nadaljevati uspešno zastavljeno akcijo kvalitete.

Akcija mora zajeti vse zaposlene, pri tem pa v vseh delavcih spodbuditi tisti del pri njegovem delu, ki je vezan na boljše individualno delo. Pri vsakem delu je prisotno znanje in razvoj, s predlagano akcijo ga moramo samo bolj osvežiti in osvestiti.

Nosilci akcije morajo biti delavci, ki so izključno zadolženi za razvoj tovarne in raziskave za posamezne panoge v železarni.

2. Dobri poslovni rezultati so pogoj, da bomo lahko preživeli in premostili vse probleme.

Železarna Ravne ima dobre poslovne rezultate in kljub splošni investicijski sušini še naprej intenzivno obnavlja svoja proizvodna sredstva. Uspešno stanje je bolj odraz smelih komercialnih in finančnih posegov ter vloženega znanja v gradnjo železarnice v letih 1974—1979. Novejša znanja, sodobni pristopi k reševanju proizvodnih problemov in osvajanja novih izdelkov ali celo materialov kot vrhunec naše dobe se kljub temu, da imamo strokovni kader, uvajajo v redno delo zelo težko in jih praktično ni opaziti.

Analizo in vrednost dosedanjega dela ter novih potencialov bodo pripravili timi za svoja področja.

3. Poleg znanja dajmo delavcem boljše stroje, ki morajo prisiliti vsakega, da bo prispeval več za naš boljši jutri.

S poslovno politiko smo naše delavce maksimalno stimulirali in od njih zahtevali proizvodne rezultate. Stroji v posameznih tozdih in njihove tehnološke naprave so na zgornji meji tehnološke izkoriščenosti. Če želimo iz teh sredstev pridobiti še več dohodka, moramo v proizvodni verigi animirati znanje, da bo moč prebroditi čas obnove strojev.

Poslovodni delavci so zadolženi, da ob pomoči strokovnjakov pregledajo in ocenijo stanje v svojem tozdu.

4. Začnimo se o proizvodnih problemih pogovarjati v tehničnem jeziku in pozabi-

mo, da smo zaposleni ter obremenjeni z lastnim tozdom.

Akcija mora dati posebno mesto in veljavo strokovnemu dogovarjanju. Opazno je, da je vse manj strokovnih dialogov, kjer bi se delavec lahko pogovoril in odločil. Tudi raven pogovorov bi morali dvigniti, da bi postali bolj tehniški, pri tem pa pozabiti, da ima včasih kdo bolj prav kot tisti, ki ima v rokah moč. Resnica je, da so tehniška dogovarjanja specifična in jih je treba stalno negovati. Le tako bomo naš strokovni kader lahko usmerjali in izkoristili za tiste probleme, za katere se je šolal.

Za to moramo poskrbeti vsi v vseh okoliščinah.

5. Vsa raziskovalna-razvojna dela so v železarni enako pomembna — kljub zelo velikim specifičnim delom in področijem.

Železarna razvija dve izraziti raziskovalni veji, metalurgijo in strojno predelavo. Poleg teh dveh smo razvili še vzporedne panoge, ki dopolnjujejo osnovni dve: ekonomiko, računalništvo, avtomatizacijo, energetiko itd. Vsaka panoga ima svoje posebnosti in metode dela za reševanje delovnih problemov. Poznavanje metod dela strokovnjakov je v veliki meri odvisno od dobre volje posameznikov, da jih spoznajo s svojim področjem. Veliko znanja bi pridobili, če bi vedeli, kdo je sposoben reševati določeno problematiko.

Timi naj v okviru svoje dejavnosti organizirajo za najširši krog delavcev informacije o metodah dela, ne pa o spisku raziskovalnih nalog.

6. Naj se ve, kaj in kdo dela na delih ključnega pomena za naš boljši jutri, ker le tako bomo delavce stimulirali in dali pravi pomen njihovemu delu.

Le s selektivnim pristopom bomo lahko v železarno vpeljali nove proizvode, ki nam bodo dajali višji dohodek. Zato pa moramo poiskati pravo znanje in temu prilagoditi naše raziskovalno delo. Na strateško pomembnih področjih moramo doseči profesionalizacijo strokovnega dela ter ga ne smemo prepustiti stihiji ali želji posameznikov, da se s problematiko ukvarjajo in o njej celo odločajo. Strokovnjak, ki svojega znanja v dveh letih ne obnovi, zastari. Pri tem je najbolj žalostno to, da zaradi lastnih nespodbud ni več sposoben slediti racionalnemu razvoju panoge, zato jo v okviru svojih pristojnosti začne zavirati.

Nastala škoda je lahko v poslovnem smislu neprecenljiva.

7. Veliko znanja smo vložili, vendar zanj ne vemo, ker se je izgubilo v teku časa in širjenja železarnice.

Strokovno delo v naši železarni je s časom, ko nimamo več eminentnih strokovnjakov na posameznih področjih dela, izgubilo priznanje proizvodnih delavcev. Timsko delo je to pomembno težnjo po uveljavljanju in priznanju razvrednotilo.

Ko rešuje problem večje število delavcev, so se posamezniki izgubili ali pa so jim drugi pobrali rezultate. V akciji bi morali ob analiziranih postrojenjih prikazati pravo vlogo znanja, razvoja in raziskav v teh projektih. Le tako bomo uspeli strokovnim delavcem vliti novega zaupanja v njihovo delo, delavcem v neposredni proizvodnji pa prikazati delež našega strokovnega dela na napravah, s katerimi delajo.

Določiti je treba posameznike, ki bodo pripravili primerne predstavitve našega strokovnega dela.

8. Minila je doba svinčnika, danes vlada računalnik, ki ga vsak strokovni delavec mora znati uporabljati pri svojem delu.

Kolektivno železarno bi morali stvarno prikazati, v kakšnih razmerah delajo raziskovalci kot udarna moč pri prenosu znanja iz okolice v železarno. Današnje orodje raziskovalca je draga oprema iz uvoza. Imamo instalirane in postavljene kapacitete, vendar te ne omogočajo fleksibilnega dela, poleg tega pa manjka kup merilne, kontrolne in ostale opreme, kar nas vse bolj potiska ob stran svetovnih tokov znanja.

Strokovni delavci bodo organizirali ogled svojih orodij in prikazali svoje delo najširšemu krogu delavcev železarnice.

9. Omogočiti strokovnemu sodelavcu arbitražo za njegove probleme, ker le tako bo lahko razčistil sam s sabo, ali ima prav ali ne.

Organiziranost železarnice povzroča zanimiv problem, ker raziskovalec ne more ugotoviti, kam spada.

Formalno je zaposlen v enem tozdu, dela za proizvodni tozd in stalno sodeluje kot arbiter pri nastalih strokovnih problemih. Vedno znova prihaja v konflikte, ker se njegove strokovne odločitve ne skladajo s poslovno politiko tozda. S časom dobi občutek, da je tujek v okolju, kjer dela. Nastala je dilema, ali slediti svojemu znanju ali se prilagoditi višjim interesom ter negirati svoje delo. Gledano dolgoročno bi morali tudi temu problemu našega strokovnega kadra posvetiti večjo pozornost.

To je naloga poslovodnih delavcev tozdov, v katerih se izvaja raziskovalno delo.

10. Za dobro delo tudi dobro plačilo — naj bo vodilo, kako spodbujati raziskovalno delo.

Veliko naših strokovnjakov se je v iskanju zaslužka mimo rednega dela popolnoma strokovno izgubilo. Situacija je, gledano s stališča razvoja in potreb železarnice, nesprejemljiva. Ni prav, da trpita redno delo in napredek železarnice, ker ne moremo pravih ljudi pravilno plačati in iz njih iztisniti zadnjega atoma njihovega znanja in sposobnosti. Pri sprostitvi stimulansa bi morali slediti načelu dela in rezultatov strokovnega dela, ker le tako bomo lahko izvedli selekcijo in dobili dobre rezultate.

Za dobro izvedeno nalogo nam ne sme biti žal nobenega denarja, kajti slej ko prej bomo morali plačati ceno razvoja in napredka, ki je naše vodilo.

Vodili jo bodo poslovodni odbor in ustrezne strokovne službe.

11. Zavedajmo se svojih vrednot in znanja, ki ga imamo.

Naše strokovno delo, tako na metalurškem kot na strojnem področju, moramo bolje usmeriti in od njega dobiti uporabne rezultate. Vsi se zavedamo, da moramo čim več jekla, pridobljenega na Rav-

nah, tudi predelati, ker le tako bomo premagali trg. Pri tem moramo še posebno paziti na naše znanje, kajti, če pridobljenega znanja bolj ne zapremo v okviru železarn, nam bo to poslovno bolj škodovalo kot pa navidezno koristilo v imenu sodelovanja z inštituti in fakultetami.

Na žalost se bližajo časi, ko se bo treba boriti za vsako dobro idejo; železarna pa je tako velik kompleks, da dobrih idej ne bo nikoli zmanjkalo, le obvarovati in uporabiti jih bomo morali.

Za to morajo poskrbeti poslovodni odbor in poslovodni delavci.

Obseg znanja v železarni pokriva zelo širok krog delavcev, zato ne bo mogoče enakovredno obdelati vseh točk. Če želimo krog udeležencev v akciji razširiti na vse zaposlene, jo je treba še toliko bolj razumno in premišljeno voditi. Cilji akcije so jasni: **le znanje je tista moč v rokah naših delavcev, s katero bomo sposobni ustvariti boljše poslovne rezultate.**

Akcija naj bo tudi izziv našim strokovnim sodelavcem, da se soočijo s svojim znanjem in ga argumentirano s pomočjo vseh dvignejo na raven, ki jo ima Železarna Ravne doma in v svetu.

Ivan Močnik

Odločno za samoupravno pot

UVODNE BESEDE PREDSEDNIKA OBČINSKEGA ODBORA ZZB NOV RAVNE NA KOROŠKEM NA LETNI KONFERENCI BORCEV

Ko smo pred letom dni na zasedanju naše organizacije ocenjevali položaj, smo ugotovili, da živimo v času izjemnih naporov za prebroditev gospodarskih in političnih težav, ki nas teže, in potrdili pripravljenost, da odločno dalje razvijamo našo samoupravno socialistično skupnost narodov in narodnosti.

Če zdaj poskušamo oceniti, kako izpolnjujemo naše osnovno poslanstvo, bi morali reči, da se je stanje na nekaterih področjih še poslabšalo. Zato kar naprej poudarjamo, da so nam strnjene vrste dobronamernih ljudi naše skupnosti še kako potrebne. Če hočemo iz težav, moramo graditi na teh strnjenih vrstah, ki so in bodo edini porok za trdnost in varnost naše skupnosti, za rast blagostanja. Enotnost nam je potrebna zaradi mednarodne situacije, kjer se protislovja stalno poglobljajo. Dirka v oboroževanju se nadaljuje, vojni spopadi se širijo, zaostrejejo se odnosi med velikima silama. Mednarodni gospodarski položaj se slabša, kreditno monetarni problemi silijo v ospredje, razlika med bogatimi in revnimi se povečuje, razpotja tehnologije in znanosti so vedno bolj očitna. Ob tem se razviti čedalje odločneje organizirajo, hočejo večati svoj vpliv, izsiljevati težke kreditne pogoje ter potiskati manj razvite in nerazvite na kolena. Prizadeta stran se temu upira, terja enakopravnost v skupnosti narodov, pravično delitev dobrin, ki jih poseduje svet, terja delo in kruh, svobodo, mir.

In glas Jugoslavije v družbi neuvrščeneh je zelo pomemben. Naš glas v zboru neuvrščeneh, pa tudi med drugimi, bo toliko bolj učinkovit, kolikor trdnejša bo naša skupnost. Toliko bolj bomo zvesti začrtanim ciljem, kolikor bolj bomo enotni znotraj naših meja, predvsem pa kolikor bolj bomo lahko pokazali vsemu svetu, ne z besedami, marveč praktično, učinkovitost in rezultate našega sistema politične ureditve.

To odgovornost uveljavljamo v našem delegatskem sistemu neposredno in v okviru frontno organiziranih socialističnih sil. Naša stališča zato uresničujemo v so-

cialistični zvezi in prek njenih delegacij. Zato bomo tako kot doslej še naprej skrbeli, da bo socialistična zveza tista organizacija v našem političnem prostoru, v katerem lahko vsi posamezniki in vse or-

ganizirane socialistične sile uveljavljajo stališča, težnje, ideje, skratka vse pravice in dolžnosti, ki so zajamčene vsakemu našemu občanu. Zato sodimo, da je treba odločno preprečevati javno in organizira-

Probištopski rudarji

no uveljavljanje stališč zunaj tega prostora. Samo tako bomo tudi naprej na demokratičen način razvijali dialog, upoštevajoč samoupravne interese in široko odprt razpon stališč, gledišč do vseh pojavov v naši družbi.

Pri tem pa čutimo potrebo po sodelovanju predvsem z mladino. Nič, kar delamo v naši organizaciji, za kar se zavzemamo, nima prave vrednosti, če tega ne razumejo in sprejemajo mlajši rodovi. Zato njihova stališča jemljemo kot posebnost našega dela. Pri tem pa se zavedamo, da živimo v času, ko je razpon mišljenja in izražanja ter iskanja odgovorov, zlasti pri mladini, vse večji. Pojavne oblike in načini izražanja so v njihovih skrajnostih za nas vse teže razumljivi. Zato moramo še naprej predvsem verjeti v poštenost in dobronamernost mladih, v njihovo samostojnost in željo po izvirnosti. Pri tem računamo najbolj na tisto mladino, ki nosi delovna bremena v tovarnah, kmetijstvu in na tisto, ki se že ob študiju zaveda, da prevzema na sebe odgovornost za vse probleme našega časa in se tudi odgovorno obnaša.

Teh nekaj besed sem posvetil našemu sodelovanju z mladino. Mi smo v naši občini do sedaj z mladimi dobro sodelovali. Predvsem dobro sodelujemo s šolami, kamor nas vabijo na predavanja, da jim pripovedujemo o dogodkih iz časa NOV. Po šolah so ustanovljeni tudi krožki NOB. Premalo pa smo povezani z mladino po krajevnih skupnostih. Zato mislim, da bi bilo prav, da v teh časih pospešimo predajo naših bojnih zastav v čuvanje mladim. V pripravah na volitve izbirajmo čim več novih kandidatov med njimi. Z našo podporo in glasovi omogočimo najboljšim in že prekaljenim samoupravljalcem, da prevzamejo najbolj odgovorna mesta. Kajti prepričani moramo biti, da se bo naša borčevska generacija primerno poslovila od časa, ko smo po partizansko šteli leta: najprej težka štiri leta vojne, nato dokaj lažja in lepša štiri desetletja svobode, tako da bomo nazadnje z našimi izkušnjami le še v pomoč mlajšim samoupravljalcem pri pomembnejših odločitvah. Problemov, ki jih bomo še pomagali reševati, je dovolj. Do mnogih smo borci že zavzemali stališča in jih bomo uveljavljali še naprej.

Živimo z vero in prepričanjem, da je v NOB bil začet in v teh posebnih razmerah že preizkušen naš sistem socialističnega samoupravljanja. Zato z njim resnično živimo, smo kritični do vseh slabosti in istočasno zavzeti, da jih odpravljamo. Tako razpoloženje se odraža tudi v tako velikem odstotku naših članov, ki so aktivni. Resnici na ljubo pa moramo ugotoviti, da danes številni borci sicer ne dvomijo v sistem, vendar izražajo že resno zaskrbljenost nad njegovo učinkovitostjo. Nekateri tovariši izražajo tudi dvome o primernosti dosedanjega načina uveljavljanja našega družbenega sistema v mnogonacionalni državi s tako različno stopnjo razvitosti. Vse bolj vztrajno nam zato ponujajo večjo centralizacijo oblasti v federaciji, kjer bi naj spremenili odločanje v imenu nekakšnega enotnega delavskega razreda Jugoslavije. Da so taka mnenja podprli v določenih okoljih, je razvidno tudi iz predlogov, da bi nedomišljeno spre-

minjali ustavo in da ustrezne rešitve vgrajujejo tudi že v osnutke pomembnih sistemskih zakonov.

Tako se kot delegati naše organizacije ponovno srečujemo s predlogi, glede katerih smo se že nekajkrat odločili, namreč, da znova odklanjamo odločanje v imenu delavcev in da moramo ne samo zadržati dosežene pravice delavcev do razpolaganja z dohodkom, ampak jih celo širiti.

Glede tega med nami ni nobene dileme, prepričani smo, da je nemoč in neučinkovitost samoupravnega sistema posledica prakse, ko smo v zadnjih letih celo zmanjšali materialno podlago za odločanje delavcev. Vse večje je administrativno zajemanje dohodka, njegovo prelivanje po negospodarskih kriterijih, brez odgovornosti vračanja takih, izven dela pridobljenih, sredstev. Nadaljevanje te prakse nas lahko privede do stanja, da bodo obnemogli tudi tisti delavci, ki nosijo glavna bremena stabilizacije, ki ustvarjajo dohodek in ki ustvarjajo dohodek na zelo zahtevnih deviznih tržiščih. Zavedamo se, da moramo tak naš pristop k razvoju družbenega sistema uveljavljati predvsem v okviru federacije. To je prvi pogoj, da premostimo sedanje težave in razlike. Prepričani smo, da so naše težave predvsem razvojne in posledica nekaterih napak iz preteklosti. Reševati jih moramo ob večji samostojnosti združenega dela. Zato moramo doseči, da bomo uveljavili temeljne pravice delavcev do odločanja o dohodku brez nepotrebnih odstopanj.

Veliko nevarnost predstavlja tudi vse večji razkorak med sprejetimi sklepi in našo sposobnostjo, da jih uveljavimo v praksi. V načelih dokaj hitro dosežemo soglasje, vendar je vse bolj jasno, da si pod istimi načeli zamišljamo različno prakso. Od tod zaskrbljujoča neenotnost v izvrševanju politike in zato tudi naša neučinkovitost. Borci se zavedamo, da razlike med načeli in prakso ne moremo premoščati samo s ponavljanjem načel. Nastopati moramo s še bolj prepričljivimi stališči. Zato je potrebno tudi veliko strokovnega znanja, poznavanja sodobnih gospodarskih tokov v svetu. S takim znanjem razpolagajo predvsem tisti mladi strokovnjaki, ki hkrati verjamejo v ustvarjalno sposobnost samoupravnega družbenega sistema.

Smo sredi priprav na volitve. Takim kadrom odpirajmo pot na najbolj odgovorna mesta, tudi v organih federacije. Številne napačne odločitve v preteklosti, predvsem pri neodgovornem zadolževanju in zgrešenih investicijah, slabijo odločnost nekaterih današnjih funkcionarjev v federaciji pri zavzemanju radikalnejših rešitev v korist samoupravljanja.

Vzporedno z vprašanjem uveljavljanja sistema pa moramo obravnavati njegovo zaskrbljujočo neučinkovitost tudi pri urničevanju tistih zadev, pri katerih smo sicer soglasni. Nespoštovanje predpisov glede čistega okolja, čuvanja kmetijskih zemljišč, črnih gradenj, finančne in davčne discipline, glede cen v boju proti inflaciji, oškodovanja družbenega imetja in lahko bi naštevali še mnoge druge slabosti, ki povzročajo že dalj časa našo resno zaskrbljenost in kritiko. Za vse te slabosti ne moremo kriviti nekoga zunaj nas ali iskati vzrokov zunaj naših neposrednih možno-

sti. Zavzemati se moramo za večjo javnost dela vseh naših organov. Vendar mislim, da moramo glede takega stanja priznati tudi določeno nedorečenost v našem sistemu. Gradili smo ga na predpostavkah partizanov in aktivistov ter vseh naših ljudi, ki so svobodo pred 40 leti sprejeli kot najvišjo nagrado po dolgotrajnem plemenitem žrtvovanju. Prepričani smo bili, da bomo darove te svobode znali vsi pošteno izrabljati in tako uporabljati tudi pridobljeno oblast. Gradili smo na velikem zupanju v ljudi, zato smo prišli v položaj, ko razpolagamo z obilico normativno dobro izraženih načel, v njihovi izvedbi pa so takšne slabosti, da jemljejo ugled našemu družbenemu sistemu.

Kaj storiti, da se tako stanje ne nadaljuje? Borci se na sestankih zavzemamo za večji nadzor, bolj učinkovite nadzorne službe, učinkovito kaznovalno politiko, večjo odgovornost, ne samo vodilnih ljudi, ampak tudi strokovnjakov in delegatov, za izvrševanje sprejete politike. Skratka — zavzemamo se za to, da nujno pogledamo izvedbena in nadzorna pooblastila naše uprave, inšpekcij in pa delovanja samoupravnega sistema.

V času, za katerega danes polagamo račun, smo razpravljali še o enem vprašanju, to je o oblikah nacionalizma pri nas. Ob tem pojavu naj ugotovim, da ga ne moremo enostavno presojudati z istimi merili, enako vseprek in počez v vseh republikah, zato tudi ne pridejo v poštev povsod enake metode boja proti pojavom nacionalizma. Res je, da smo se udeleženci NOB vseh narodov in narodnosti borili za skupno domovino Jugoslavijo in je prav, da se vsi čutimo prizadeti ob vsakem pojavu, ki to skupnost ogroža. Vendar smo borci vedno ocenjevali, da morajo sodbo in ukrepe proti pojavom nacionalizma v naši republici oblikovati najprej in predvsem družbenopolitični dejavniki naše reпублиke. Tako smo pri nas predvsem borci pravočasno opozarjali in nato nastopali skupno z vsemi frontno združenimi socialističnimi silami proti pojavu spravaštva, poskusom kompromitacije vloge naše partije med NOB in revolucijo, poskusom razdvajanja nacionalnega in razrednega, poskusom kompromitacije partizanstva. Posamezniki so nekritično in politično tendenciozno povzdigovali nekatera literarna in publicistična dela, češ, da je samo njihova služba, da se odkriva pravi obraz naše borbe in revolucije. Tem pojavom so nasledili nekateri naši družbeni mediji, verjetno v želji, da bi bili demokratični tudi v odnosu do takih poskusov tendencioznega obravnavanja naše preteklosti. Zato moramo biti še bolj budni, da bomo take pojave nacionalizma v kali razkrinkali.

Srečanja ob raznih pomnikih naših zmag in pa sklepnih operacij so ponovno pokazala, da naši ljudje živijo s partizanstvom. Kljub številnim dogovorom, da se moramo obnašati — kot temu pravimo — stabilizacijsko, so vse prireditve z množično udeležbo, ob izjemnih umetniških dosežkih, prerasle pričakovane ovire. Tako je ponovno dokazano razpoloženje našega ljudstva, ki ob takih dogodkih svobodno razvija pobude, ustvarja in hoče pokazati tudi na tak način, da je današnji čas tesno povezan z našo borbo in revolucijo. Po-

nosni smo, da je vrh lanskih manifestacij pomenila naša proslava na Poljani pod geslom: SVOBODI IN MIRU. Kajti to so bile tudi velike manifestacije za mir in mednarodno sožitje. Ko govorimo o miru, je vsem nam jasno, da nismo za vsak mir ali za neki pacifizem. Prvi pogoj za mirno sožitje je spoštovanje naše in pa tudi suverenosti vseh držav, s katerimi sodelujemo. Zato smo hkrati vključeni v vse obrambne napore naše družbe, smo zelo dejavni pri izgradnji družbene samozaščite, sistema splošnega ljudskega odpora, vse tja do utrjevanja ugleda in modernizacije jugoslovanske armade. Istočasno se zavzemamo za to, da je to sodelovanje kar najbolj usklajeno, da postane sestavni del našega vsakdanjega življenja. V naši organizaciji se zavzemamo za sodoben in javen pristop k pripravi vseh zakonov, ki jih obravnava zvezna skupščina za urejanje in izboljšanje našega obrambnega sistema.

Vprašanje miru in mednarodnega sožitja je neločljivo povezano z razvojem demokratičnih odnosov v svetu in z uveljavljanjem politike neuvrščenosti. Takim ciljem pa se je vedno upiral nacionalizem in fašizem. Tako smo že nekaj let v Evropi pričeli poskusom nove polarizacije s

težnjo k poglobljanju ideoloških razlik in paktiranju z neofašisti na eni strani ter težnjo k utrjevanju takega sodelovanja vseh protifašističnih sil, ki sloni na širokem zavezništvu iz druge svetovne vojne na drugi strani. Smo zelo zaskrbljeni, ker se tako paktiranje z neofašizmom pojavlja tudi ob naših mejah z Avstrijo in Italijo. Uperjeno je neposredno proti sodelovanju med v sosedstvu živečimi narodi in pa proti priznavanju celo z državnimi in mednarodnimi sporazumi zagotovljenih pravic manjšinam. Te sile hkrati podpirajo socialistični Jugoslaviji sovražne elemente, poskušajo vplivati na naše notranje razmere z organiziranjem raznih pritiskov in propagandnih kampanj proti naši državni ureditvi.

Zaradi takega stanja smo se še bolj dejavno povezali z vsemi demokratičnimi silami v sosedstvu, s katerimi razvijamo že tradicionalno sodelovanje, doseženo v skupni osvobodilni vojni proti silam nacifašizma. Zveza borcev bo zato še naprej, zavedajoč se v celoti nevarnosti, ki nam pretijo zaradi poskusov ustvarjanja ideoloških razlik, razvijala partijske odnose z vsemi demokratičnimi organizacijami ter organizacijami odpora in žrtev vojne.

Helena Čas

TITU

Že šesto leto teče odkar odšel si ti, ki ljubil domovino in vse nas ljudi.

Še vedno je praznina, ki spomin, nate budi le naša domovina, naj se ne spremeni.

Čas pa hitro teče, vse naprej hiti in vse ljudstvo na tem svetu, miru si le želi.

Brane Žerdoner

Integralni projekt – razvoj organiziranosti in poslovanja Železarne Ravne

V letu 1984 smo začeli sistematično razmišljati o problemih organiziranosti železarne, prav tako pa tudi o razvoju organizacije kot posledica tehnično-tehnološkega razvoja. Konec novembra 1984 je prišlo tudi do orientacijskega pogovora med PO železarne in predstavniki VEKŠ Maribor o sodelovanju na tem področju.

Tako je bil 1. 1. 1985 odprt integralni projekt Razvoj poslovanja in organiziranosti Železarne Ravne (RPO) z namenom doseči naslednje cilje:

- omogočiti dolgoročni razvoj železarne
- zagotoviti nadaljnje uspešno vključevanje železarne v jugoslovansko in mednarodno delitev dela
- organizacijsko usposobiti železarno za nadaljnjo rast in razvoj
- povečati učinkovitost dela in racionalnost poslovanja železarne
- usposobiti delavce železarne za doseganje navedenih ciljev.

Zaradi pomembnosti in teže problematike smo k sodelovanju povabili strokovnjake z Visoke ekonomsko-komercialne šole Maribor, ki jih vodi dr. Hauc.

Dosedanje delo lahko razdelimo v tri faze:

I. fazo označuje spoznavanje problematike. Želeli smo spoznati tri stvari: Kaj je v ŽR dobro organizirano in funkcionira, kaj pa sploh ni organizirano. Tako smo organizirali več delovnih razgovorov in izvedli vprašalnik, na katerega je odgovarjalo 65 vodstvenih in strokovnih delavcev.

II. fazo označujejo aktivnosti, ko smo se morali iz ugotovljene problematike dokopati do resničnih problemov organizacije in poslovanja ter predlagati način rešitve. Iz spoznanja, da vsega ni mogoče rešiti, smo se odločili, da odpremo naslednje projekte v okviru integralnega projekta RPO:

a) projekt Razvoj mikroorganizacije (RO)

Ta projekt je razdeljen na dva dela. Prvi naj omogoči izpeljavo in vpeljavo rešitev pri ostalih projektih. Drugi del pa je samostojen in se bo posvetil problemom nagrajevanja, izobraževanja, razvida del, opisom del — torej mikroorganizaciji.

b) projekt Strateško programiranje razvoja (SP)

Ta projekt je razdeljen na osem podprojektov in je zastavljen tako, da bomo najprej izoblikovali in izdelali strategije razvoja ŽR, organizirali strateški razvoj in zgradili informacijski sistem za strateško odločanje.

c) projekt Razvojni marketing (RM)

Ta projekt mora izoblikovati in pospešiti razvoj marketinške miselnosti in ustvariti koncept, ki bo zajel vse tiste aktivnosti marketinga, ki so potrebne za specifično ŽR.

d) projekt Inženiring

Pri tem projektu gre za organizacijsko rešitev višje oblike poslovnega nastopa. Tu moramo določiti proizvodni program (ali storitve), ki smo ga sposobni tako prodajati, nato pa se primerno organizirati.

e) projekt Upravljanje proizvodnje in materialnega pretoka (UM)

Glavni cilj tega projekta je pospešiti materialni pretok od dobaviteljev, skozi temeljni proces do kupcev; znižati vezavo obratnih sredstev na ekonomsko upravičeno raven; doseči (samo) tako angažiranost kapacitet, ki bo optimalna z vidika ekonomske uspešnosti ŽR kot celote.

f) projekt Dislocirani tozdi (DT)

Skozi ta projekt bomo poskušali uresničiti enotne principe organiziranosti in informacijskih povezav med dislociranimi tozdi in sedežem DO.

Iz teh aktivnosti in odločitev je razvidno, da se projekt RPO ni zaustavljajal ali dajal pod vprašaj makroorganiziranost proizvodnih tozd, kot marsikje po Sloveniji v zadnjem času. Prevladalo je spoznanje, da mora ŽR kot poslovni subjekt predvsem zelo kvalitetno izvrševati vse poslovne funkcije od strateškega načrtovanja kadrov, nabave, proizvodnje, kontrole, do prodaje. To pa tudi pomeni, da projekt daje poudarek kvaliteti, vsebini, informacijskim sistemom, novim metodam, stilu vodenja na posameznih funkcijah. Veliko več se želimo in se bomo ukvarjali z dinamično organizacijo (predpisi, povezave, iniciativa), kot pa s statično organizacijo (organizacijsko strukturo). To seveda ne pomeni, da se ne bomo dotaknili vprašanja strukture tozdov in delovnih skupnosti, predvsem skupnih dejavnosti, če bo projekt to zahteval; ni pa to primarna aktivnost.

III. fazo pa označujejo aktivnosti in delovni sestanki po posameznih projektih. Tako je začela delati skupina za upravljanje proizvodnje in materialnega pretoka ter skupina za razvoj mikroorganizacije.

Ker imajo razmišljanja o razvoju mikroorganizacije dve zelo pomembni dimenziji: človeško občutljivost in časovno komponento, jih v nadaljevanju v kratkih orisih predstavljamo.

Glavni namen projekta RO je izgrajevati in ustvariti fleksibilno in hitro prilagodljivo organizacijsko strukturo in organizacijske predpise, ki ne definirajo podrobnih nalog, ampak samo cilje organizacije oz. organizacijske enote. Zato drugi namen projekta izhaja iz prvega in pomeni odstranitev vseh oz. največjih današnjih blokad za fleksibilno organizacijo. Brez poglobljenih analiz lahko trdimo, da te blokade danes predstavljajo naslednji sistemi oz. pravila obnašanja:

- togi in podrobni opisi del in nalog,
- neelastičen razvid del in nalog,
- slabe možnosti napredovanja (poklicnih karier) kadrov,
- zapleteni in številni organizacijski predpisi,
- vloga ter pomen OD kot celote,
- togi normativni akti, ki v veliki meri služijo za izražanje negativne politične moči,
- neustrezna kadrovska struktura in zasedba po organizacijskih enotah,
- nesinhronizirana porazdelitev pristojnosti in odgovornosti.

Marsikatera »blokada« je pogojena z usmeritvami ali predpisi širše okolice, oz. centrov politične moči. Zato bo prav gotovo eden izmed ciljev projekta optimalno izkoristiti predvidene spremembe predvsem ZZD in ZDRM. Skozi izobraževanje in vzgajanje, skozi razporejanje dohodka in čistega dohodka, skozi solidarnost in še nekatere druge oblike pa moramo graditi svojo **organizacijsko kulturo**, ki se mora izražati skozi večjo pripadnost kolektivu, skozi tak odnos do dela in sredstev, ki **odstopa od okolice**, skozi pri večini ljudi izraženo potrebo po razvoju in dosežku izjemnih (in ne poprečnih) delovnih in poslovnih rezultatov.

Zato bodo naše aktivnosti usmerjene na naslednja področja:

a) Področje organizacije delovnih procesov, kjer bomo zajeli predvsem tri sklope:

- izdelava koncepta funkcijskih (oz. področnih) opisov del oz. ciljev in nato realizacija tega;
- pretres nivojev vodenja in racionalizacija nivojev vodenja skupno s ponovno opredeljenimi pristojnostmi in odgovornostmi posameznih nivojev vodenja, in z izdelanim poslovnikom o vodenju;
- revizija števila in vsebine organizacijskih predpisov.

b) Področje motivacije, kjer bomo zajeli predvsem:

- izdelavo razvida strokovnosti (oz. nalog po strokovnostih);
- izdelavo sistemov nagrajevanja in napredovanja kadrov;
- spremljanje osebnega razvoja delavca.

Osnovni cilj na področju nagrajevanja je težnja k stabilnemu OD in k enostavnejšemu sistemu nagrajevanja. OD naj bi izgubil **nekaj na pomenu**, predvsem v smislu vpliva na organizacijo dela, kar pa moramo **kompensirati** z novimi prijemi v organizaciji delovnih procesov in funkcij (stil vodenja, večja kadrovska vloga vodilnih delavcev, kadrovska konkurenca).

c) Področje izobraževanja, kjer moramo priti do selektivnih in razdelanih programov za vsako strukturo in strokovnostni nivo posebej. Potrebo in motivacijo za izo-

braževanje bomo morali vzpodbujati skozi več sistemov:

- skozi nagrajevanje in horizontalno napredovanje,
- skozi spremljanje osebnega razvoja in skozi kadrovanja za ključne naloge,
- skozi izgradnjo organizacijske kulture (kamor spada tudi odnos do znanja).

d) Racionalizacija — glede na podobne DO v svetu, je poenostavljena ugotovitev, da nas je za tak **poslovni rezultat** preveč, točna. Imamo pa tudi neustrezno kadrovsko strukturo. Skozi oblikovanje nove mezorganizacije, skozi pretres organizacijskih predpisov in še druge metode, bi morali ugotoviti, na katerih področjih imamo neracionalno število zaposlenih. Ta »višek« bi morali vključiti v take oblike izobraževanja, da bi jih korakoma lahko razporedili na deficitarna, oz. potrebna dela. Zato na racionalizacijo ne moremo gledati kot samo na nevshečno nalogo, ki se je ponavadi ne lotimo zaradi izredne občutljivosti vseh zaposlenih, ampak moramo nanjo gledati kot na posledico razvoja teh-

nologije, modernizacije razne opreme (tudi računalniške), ukinitve nekaterih metod dela, ki so potrebovale večje število zaposlenih. S tega vidika je in mora biti racionalizacija posledica **strokovnega spremljanja delovnih procesov**. Jasno pa moramo vnaprej povedati, da zaradi tega ne bo nihče izgubil dela, ampak da bo v okviru svoje strokovnosti moral opravljati drugačna dela in to zato, da bo skupni rezultat in s tem tudi posameznikov OD boljši in večji.

Sklepne misli

Predlagane teze pomenijo razvoj obstoječih sistemov, ki se jih vsebina dotika. Zmeraj in stalno pomenijo rušitev »statusa quo«, zato dobivajo dve pomembni razsežnosti: občutljivost in časovno dimenzijo. **Občutljivost** zato, ker je splošno dokazano, da človek zavrže staro šele takrat, ko z njim ne more več živeti, in ne takrat, ko sluti, da v prihodnje ne bo šlo po starem. **Časovno dimenzijo** zato, ker je splošno dokazano, da je sprememba miselnosti in navad dolgo trajen proces.

Damijan Berložnik

Inovacijska dejavnost v Železarni Ravne

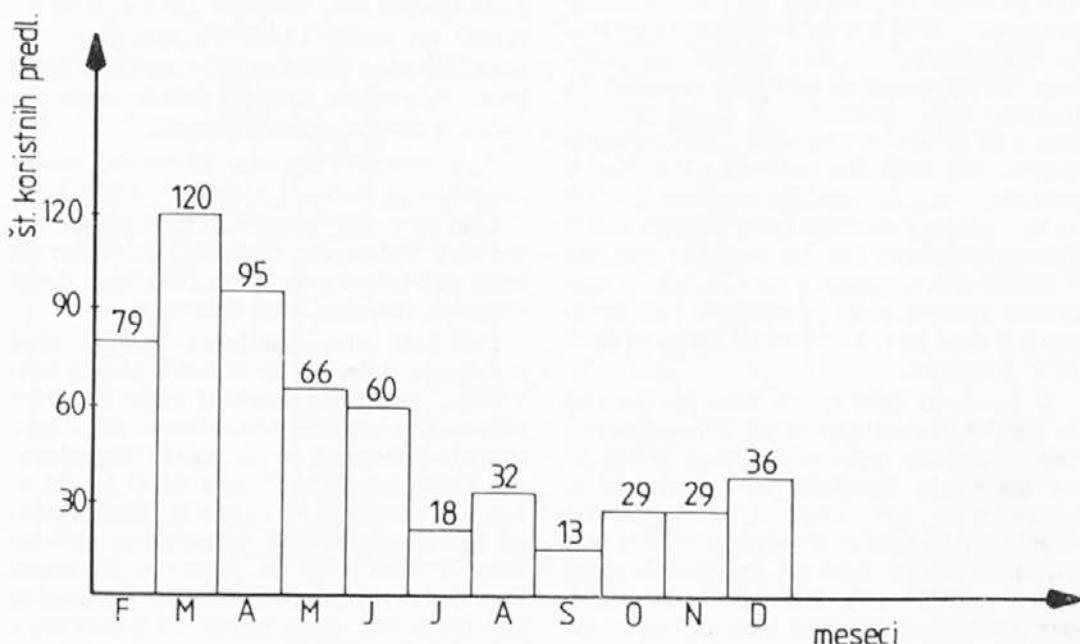
Inovacijska dejavnost je v razvitem svetu nekaj, kar je samo po sebi umevno. Pri nas ji v zadnjem času dajemo precejšen pomen, vendar ostajamo bolj pri besedah — tako kot na vseh področjih — kot pa pri praktičnem uvajanju inovacijske dejavnosti. Ozde, kjer lahko govorimo o množični inovativni dejavnosti, bi pri nas lahko prešteli na prste. Metode za uvajanje množičnosti na tem področju so več ali manj znane (Usomid, krožki kvalitete, krožki za izboljšanje proizvodnje — »KIP«). Prirejamo razne seminarje in usposabljanja na to temo, vendar v praksi vse skupaj ne zaživi v pravi meri. Zakaj?

Ljudje si razen nujnih obveznosti neradi naprtijo dodatno delo. Sploh pa, če to

delo ni posebej nagrajeno. Zdi se mi, da doba idealov in voluntarizma zamira in se vse bolj uveljavlja dobesedno materialistično pojmovanje sveta. Tako je tudi pri inovacijah. Tam, kjer inovacijam ne pripisujejo večjega pomena ali jih celo sploh ne nagrajujejo, je kakršenkoli razmah dejavnosti težko pričakovati. Utopija bi bilo misliti, da se bo stanje izboljšalo, če enkrat letno vzpodbudijo delavce, da se vključijo v inovacijske dejavnosti. Akcije oziroma dejavnosti morajo potekati nepretrgoma in na vseh področjih. Ne bi smeli in ne smemo zapostaviti vloge DPO, predvsem sindikata. Sindikat lahko veliko vpliva skozi sindikalne skupine. Z moralnim spodbujanjem (priznanja ...) damo delavcem dodaj-

KORISTNI PREDLOGI

Število izplačanih K.P. po mesecih v letu 1985 je razvidno iz diagrama:

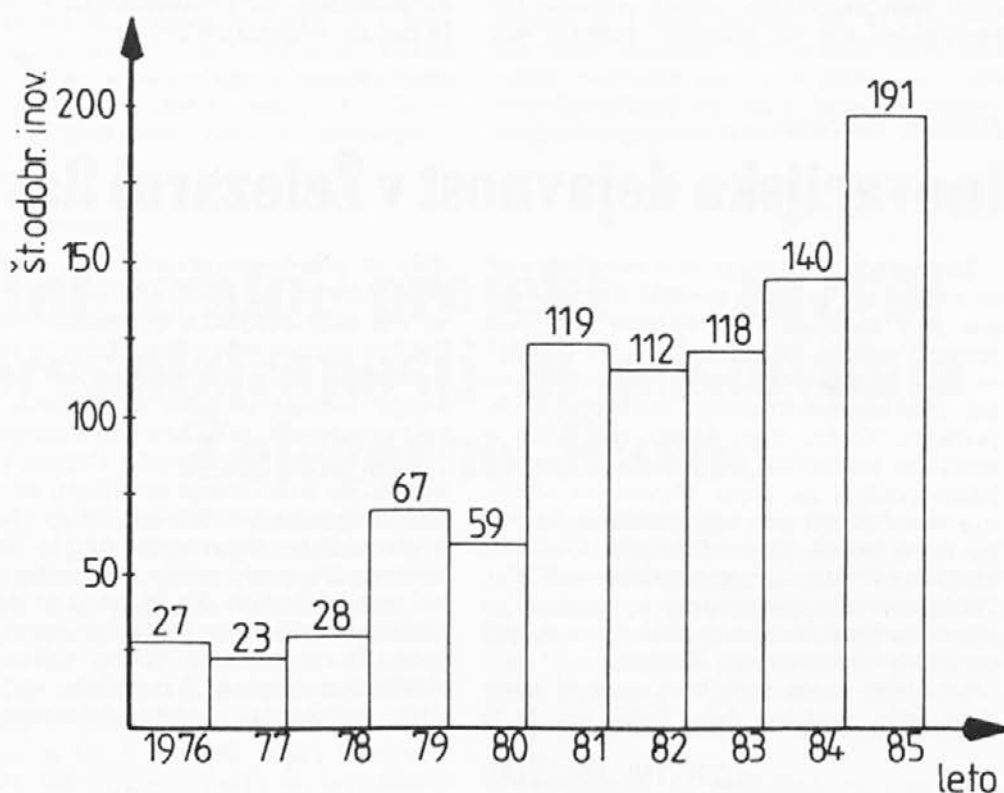
ten motiv za nadaljnje delo. Mislim, da nobenemu ni vseeno, če dobi priznanje na ravni DO ali celo občine in ga predstavijo v sredstvih javnega obveščanja.

Človek je vedno težil k dokazovanju samega sebe in k svojemu osebnemu razvoju. Od DPO, vodstvenih in vodilnih struktur je odvisno, kakšno bo vključevanje širših množic v razvoj DO, tako da razvoj ne bo domena peščice ljudi, ampak da bo sodelovalo kar največ samoupravljalcev. Menim, da na odgovornejša delovna mesta ne smemo postavljati delavcev, ki nimajo v svojem delovnem načrtu kot eno glavnih aktivnosti — inovacijske dejavnosti.

V Železarni Ravne smo si pričeli bolj prizadevati za množičnost inovativnosti v začetku leta 1985. V akciji »Predlagaj kaj

V marcu smo predstavili delo krožkov vsem ravnateljem tozgov in delovnih skupnosti železarne. Tako smo tudi vodilno strukturo naše DO podrobneje seznanili z metodo KIP, po kateri delujejo naši krožki. Odmev je bil zelo dober, saj se je za naš seminar, ki smo ga organizirali in izvedli sami (17.—20. 3.), takoj v začetku prijavilo 30 vodij, ki so bili izbrani iz 30 krožkov (1 krožek 10 delavcev). Na prvem seminarju smo usposobili 16 vodij krožkov, ostale bomo usposabljali na seminarjih, ki bodo vsakih 14 dni. Pričakujemo, da bo v obliki krožkov aktiviranih 700 delavcev. Seveda smo v Železarni Ravne že pred tem imeli krožke (63), ki pa niso delovali po določeni metodi in so zato tudi rezultati nekoliko manjši od pričakovanih.

Porast števila odobrenih inovacij po letih, je razviden iz diagrama:

koristnega« je sodelovalo približno 1000 delavcev ali vsak šesti zaposleni, s skupno 815 predlogi. V začetku smo delavce nagrajevali s 3000 din za predloge, ki se lahko takoj uporabijo, in s 1500 din za predloge, ki jih zaradi objektivnih razlogov ne moremo takoj uporabiti. V drugi polovici leta smo vrednost nagrade — nadomestila dvignili na 5000 din oziroma 2500 din. V prihodnje naj bi znašala nagrada za KP 10% zadnjega znanega povprečnega OD v Železarni Ravne, kar bo verjetno sprejeto z novim pravilnikom o inovacijah. V diagramu vidimo, kako je potekalo izplačevanje KP med tem, ko so ostali predlogi (238) še v postopku.

V januarju 1986 smo s pomočjo Zavoda za produktivnost usposobili 30 pospeševalcev inovativne dejavnosti. Vloga le teh je, da pomagajo krožkom in individualnim inovatorjem pri uveljavljanju njihovih predlogov in pravic. Predvsem pa naj bi v svojih tozdi in delovnih skupnostih spodbujali sodelavce k inovativni dejavnosti in predstavljali vez med bazo in vodstvom.

V letu 1985 je bilo v železarni prijavljenih 191 inovacij, katerih vrednost znaša 1.215.138.500 din, vrednost posebnih nadomestil pa znaša 15.439.000 din. Z novim pravilnikom o nagrajevanju inovacij, ki ga bomo v kratkem sprejeli, pričakujemo povečanje števila prijav inovacij.

Z diagramom želimo prikazati porast prijavljanja inovacij v zadnjih 10 letih.

Lani je v raznih oblikah inovacijske dejavnosti sodelovalo nad 2000 delavcev. Za letos načrtujemo, da bo aktiven vsak drugi zaposlen, oziroma 3000 delavcev.

Rezultati niso naključni, ampak plod načrtnega dela, saj se v naših planih inovativna dejavnost vseskozi šteje kot eden najpomembnejših dejavnikov hitrejšega razvoja železarne in za boljše nagrajevanje naših delavcev. V aktivnosti je vključen tudi sindikat, ki daje s svojimi priznanji moralno spodbudo delavcem za njihovo delo. V letu 1986 je vsemu v Železarni Ravne dan še poseben pomen, saj smo to leto imenovali »Leto kakovosti in inovacij«.

Ivan Hamun

Steljeraja

Tu pri nas na kmetih navada stara traja, ko s polja kmet pospravi, se začne steljeraja.

Kmet soseda prosit gre, da pride mu pomagat, smreke treba klestit je in na voze nalagat.

Fantje in dekleta, žene in moške v gozd se zapeljajo in delo se začne.

Klestijo smreke, voze bašejo, zraven pa še glasno katero zapojejo.

Od jutra do večera traja steljeraja, ko so po večerji, začne se zabava.

Fantje in dekleta rajat so začeli, še starci svoje mamce urno so vrteli.

Veselje in zabava kar do jutra traja, to je na Koroškem prava steljeraja.

Terezija Jaser

Kaj je sreča

Sreča je, da mi mati dala je življenje, da smem jokati in se smejati in tudi drugim srečo dati. Sreča je, da sonce me obseva, da v jasni noči zvezde vidim na nebu.

Sreča je, če je človek zdrav, nobena stvar ne dela mu težav, z veseljem in lahkoto premagoval bo vsako zmoto.

Sreča ni denar in ne zlato, vsak v svojih rokah nosi jo. Njen dom je v slehernem človeku, če je priden in pošten, da je sposoben srečo z drugim deliti in se zna v nesreči življenja veseliti.

Življenje vendar je lepo, pa naj je tako ali tako, človeku nikoli prav ne bo, obrneš sem, obrneš tja, kakor pač pride, tako naj velja. Le malo je ljudi, ki znajo ceniti tudi majhne reči; v življenju smo se mnogo naučili, le na zadovoljstvo smo pozabili.

Mi za čistejšje okolje

Prispevki članov novinarsko-dopisniškega krožka in učencev OŠ Prežihov Voranc

Na naši šoli smo veliko razmišljali, se pogovarjali, pisali in risali o nezdravem okolju, v katerem živimo.

S pomočjo železarne smo pripravili koristno razstavo o ekologiji. Vsi smo si jo ogledali, po razstavi pa nas je vodila naša tovarišica biologinja — Vera Vušnik.

Opravili smo intervju v živo po šolskem radiu:

— z dipl. inž. Andrejem Šertelom, uslužbencem Lesne Slovenj Gradec,

— z dipl. inž. Jerico Jamer, vodjo kemijskega laboratorija v Železarni Ravne,
— z dr. Marijo Vodnjov-Šipek, specialistko za šolsko medicino in pomočnico za zdravstveno raziskovalno dejavnost.

Nekaj naših prispevkov vam pošiljamo v objavo, ker želimo tudi mi drugim povedati, kaj mislimo o onesnaževanju našega okolja.

Seveda pa se bomo potrudili, da bomo še mi kaj prispevali k zdravemu in čistemu okolju.

drugih podnebnih ter reliefnih razmer, geološke podlage in sestave sestojev. Gozdovi so namreč že tako oslabei, da jih močno prizadene že vsaka izrazitejša klimatska skrajnost. Zaradi lanske ostre zime so iglavci močno porjaveli predvsem v senčnih legah, kjer se je hladen zrak dlje zadrževal. Ker je bilo v drugi polovici leta malo padavin, se je pokazalo rjavenje na sončnih pobočjih in gozdnih robovih, skratka povsod, kjer je talne vlage primanjkovalo. Tako sta mraz in suša le pokazala, kakšno je zdravstveno stanje naših gozdov.

Kako ohraniti gozdove

(INTERVJU Z dipl. inž. GOZDARSTVA ANDREJEM ŠERTELOM iz Lesne Slovenj Gradec, ki proučuje vplive onesnaženosti zraka na naše gozdove)

2. KATERA OBMOČJA NAŠE OBČINE SO NAJBOLJ PRIZADETA?

Občina Ravne ima 22.000 ha gozdov. Po dosedanjih podatkih je obolelih 15.000 ha ali 70 % vseh gozdnih površin. Najbolj so gozdovi prizadeti v okolici topilnice svinca v Žerjavu, kjer je skoraj popolnoma golih že okrog 400 ha gozdnih površin. Močno so poškodovani gozdovi v okolici Črne in Mežice pa tudi v širši okolici Ravne, kjer so občutne posledice še iz prejšnjih let, ko v železarni še niso uporabljali zemeljskega plina, ki vsebuje manj žvepljenih spojin. Tudi pod Slemenom nad Ludranskim vrhom sestoji močno propadajo, ker jih zastruplja žveplov dvokis iz termoelektrarne v Šoštanju. Ostre meje med obolelimi in zdravimi gozdovi skoraj ni, saj srečamo rjavenje tudi na vrhu Smrekovca in Pohorja, ki sta od industrijskih središč najbolj oddaljena. Poškodovanost je odvisna od oddaljenosti onesnaževalnega izvora, najpogostejše smeri vetra in

3. KATERA VRSTA DREVJA JE NAJBOLJ OBČUTLJIVA?

Popolnoma odpornih rastlinskih vrst na onesnaženo ozračje ni. Najprej podležejo iglavci, ker pozimi svoje zelene odeje ne odvržejo in se zaradi tega škodljive snovi na njihovih iglicah kopičijo več let. Iglice porjave, se osujejo in krošnja se posuši. Tudi gozdni škodljivci uničujejo iglavce prej kot listavce. Listavci so nekoliko odpornejši, ker vsako leto menjajo listje, ki poleti oboli. Če je gozd mešan, se navidezno najprej spremeni v listnat gozd, ker iglavci prvi izginejo.

Desetletja za tem propadajo tudi listavci, ostane le še različno grmovje, praproti, vresje in trave. Končno propade tudi takšno pritalno rastje.

Najprej nas opozori na nezdravo okolje izginevanje jelke. Ta je najbolj občutljiva drevesna vrsta, ki v Evropi izgineva že celih trideset let. Pri nas je že skoraj izginila ali pa daleč od virov onesnaževanja životarijo le še bolna drevesa z različnimi krošnjami in komaj opaznim debelinskim prirastkom. Znanstveniki dolga leta niso

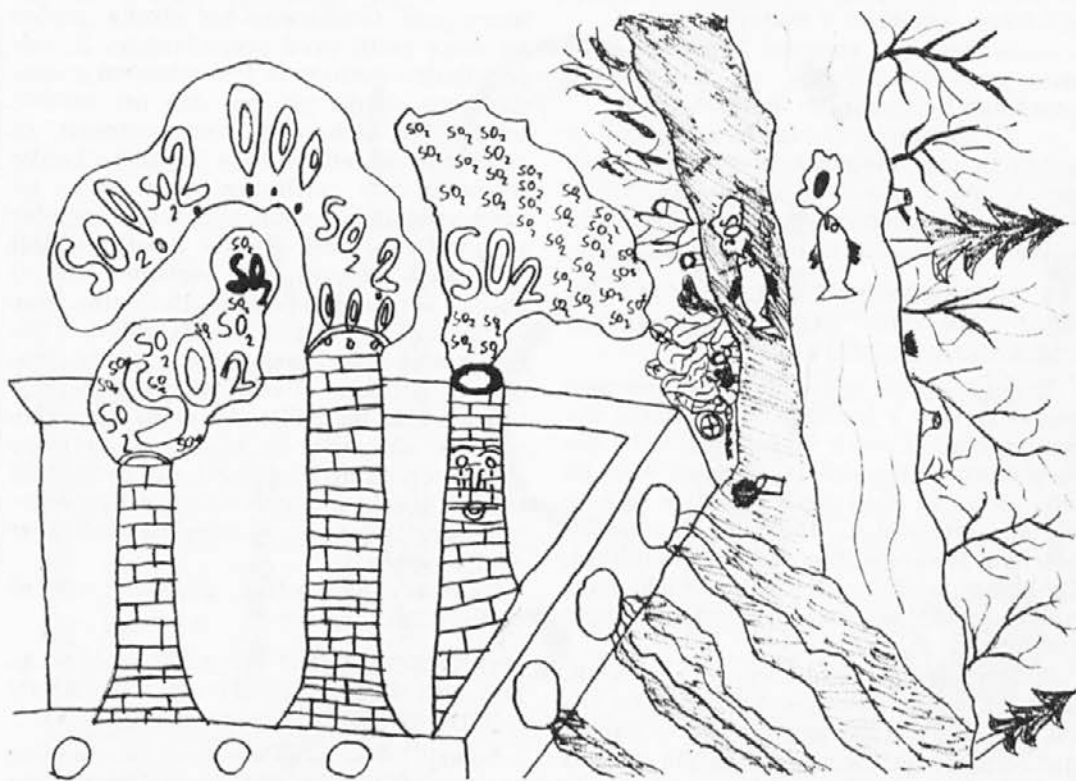
1. ZAKAJ GOZDOVI UMIRAJO?

Gozdovi pri nas umirajo oziroma propadajo zaradi onesnaženega zraka. Ne samo pri nas — po vsej Evropi in tudi drugod je zdravstveno stanje gozdnih sestojev slabo. Zrak zastruplja v glavnem odpadki in industrijski plini. Razen industrije zastrupljajo naše ozračje še kurišča v termoelektrarnah in toplarnah, dimniki stanovanjskih hiš ter prometna sredstva.

Pri izgorevanju premoga, nafte ali zemeljskega plina se sproščajo naravni plini, kot so žveplov dvokis in dušični oksidi ter prašni delci raznih težkih kovin. Ti se vežejo z zračno vlago in tako nastanejo »kisle padavine«. Te so škodljive za vsa bitja. Posledice so najbolj vidne na rastlinstvu, predvsem na gozdovih. Onesnažen zrak in oblake odnaša veter na velike daljave, zato umirajo gozdovi tudi tam, kjer v bližini ni onesnaževalcev.

Kisla vlaga najprej poškoduje povrhnjico iglic in listov. Zapiralke, ki skrbijo za pravilno vlažnost v iglicah, ohromijo. Ob suši se ne morejo zapirati, iglice se posuše in odpadejo. Iglice, ki sicer služijo drevesu in okrog deset let, odpadejo že v tretjem ali četrtem letu. Krošnje postanejo redke, rjave in po daljšem obdobju strupenega učinkovanja suhe. Listavci zdržijo nekoliko dlje, ker se listi vsako leto obnavljajo. Kisel dež pronica tudi v tla in jih zakisuje. S tem uničuje v tleh mikroorganizme, ki sicer iz odpadlih iglic, listja in vejevja ustvarjajo rodovitnen humus. Zaradi kisline oslabele korenine, s katerimi so ovite koreninice drevja. Oslabele korenine ne morejo več obdržati dreves v tleh, zato jih veter in teža snega z lahkoto podirata.

Na oslabelem drevju se pogosto zaredijo gozdni škodljivci, predvsem zalubniki, ki lahko uničijo tudi povsem zdrave sestoje. Takim napol suhim in obolelim gozdom pogosto pretijo tudi gozdni požari, plazovi in druge naravne ujme. Pojema tudi njihova varovalna vloga pri zaščiti pred odtekanjem vode, odnašanjem rodovitne zemlje in podobno.

Naš odnos do narave in okolja (Jož Kolar, 7. a)

Narisala Adrijana Wresnik, 7. b

ugotovili, zakaj hira. Zdaj, ko je bolna že večina gozdov, je jasno, da jelka zgineva zaradi slabega ozračja oziroma kislih padavin in je vrsta, ki zračne onesnaženosti ne prenaša. Za jelko so po občutljivosti na vrsti smreke, bor, macesen, bukev, jesen, javor in ostali listavci.

Po izkušnjah v okolici žerjavske topilnice kljubujejo najdlje rdeči dren, akacija, breza in različne vrbe. Na raznih institucijah poskušajo vzgajati različne križance na podlagi odpornih dednih zasnov. Radi bi vzgojili vsaj katero od grmovnih vrst, s katero bi ozelenjevali obolele površine in jih tako obvarovali pred izpiranjem, plazovi in usadi.

4. S ČIM OBČANI UNICUJEJO NAŠE GOZDNO BOGASTVO?

— Z zastrupljanjem iz tovarn, termoelektrarn, kurišč in z motorizacijo.

— S pretirano uporabo kemičnih sredstev proti škodljivcem na poljedelskih površinah in z uporabo umetnih gnojil.

— Z odlaganjem raznih odpadkov v gozdovih (avtomobilska pločevina, gospodinjski stroji, plastična embalaža...).

— S povzročanjem gozdnih požarov in s sekanjem mladja za novoletne jelke.

5. V KAKŠNEM OKOLJU BOMO ŽIVELI, ČE NE BOMO PREPREČILI UMIRANJA GOZDOV?

Pri umnem ravnanju in pri strokovnem gospodarjenju z gozdom narava sama obnavlja gozd. Človek ji zaradi svojih gospodarskih interesov le pomaga. Ker pa smo zastupili naša gozdna rastišča in naše gozdne sestoje že do take mere, da so začeli bolehati, je skrajni čas, da se spametujemo. Če bomo onesnaževali okolje v taki meri tudi naprej, se nam bo narava kruto maščevala.

Najprej bodo izginili iglavci, po vrsti, kakršna je pač njihova občutljivost. Za njimi bodo izginila listnata drevesa in nazadnje še grmovje. Zemljo bo začela izpirati padavinska voda. Zaradi hitrega odtekanja bodo nastali hudourniki. Vedno več bo

usadov in zemeljskih plazov. Pokrajina bo spremenila svoj videz, postala bo pusta in nerodovitna. Zmanjkalo bo pitne vode, veter se ne bo imel kam upreti in bo divje odnašal strehe domov in podiral zadnje ostanke gozda.

Zmanjkalo bo hrane, človek bo uporabil skrajno zadnjo iznajdljivost, da bo preživel. Upajmo, da se bomo pravi čas spametovali, da do vsega tega ne bo prišlo!

6. KAKO REŠEVATI BOLNE GOZDOVE?

Vprašanje bo mogoče rešiti edinole, če se bo vsak zavedal, za kaj gre in se čutil osebno odgovornega za svoje okolje. Gozdove lahko rešimo samo z zmanjševanjem onesnaženosti ozračja. To lahko dosežemo le z manjšo porabo onesnažujočih goriv, s čiščenjem strupenih plinov s čistilnimi napravami. Gozdarstvo kot stroka gozdov ne more rešiti pred propadanjem. Ni odpornih drevesnih vrst. Pri sedanjem gospodarskem stanju pri nas ter pri sedanji industrijski tehnologiji so možnosti za reševanje obolelih gozdov kaj pičle. Lahko uvajamo tiste rastlinske vrste, ki so na nezdrav zrak nekoliko odpornejše, vendar to gozdov ne reši. Takšni umetni sestoji ne morejo opraviti vseh koristnih funkcij gozda, ker to pravzaprav tudi niso. Kar največ energije bomo morali dobiti iz virov, kot so vodni pogon, veter, sonce, bioplin in podobno. Uvesti moramo motorje in gorivo, ki bo okolje čim manj onesnaževalo. V skupnem in zasebnem življenju moramo porabiti čim manj, saj se za vsak izdelek porabi pri proizvodnji veliko energije, pridobljene predvsem na način, ki okolje ogroža.

Za reševanje bolnih gozdov torej ni optimističnih izgledov!

7. KAKO LAHKO ŠOLARJI POMAGAMO PRI OHRANJANJU IN ČUVANJU GOZDOV?

Šolarji lahko nudijo pomoč za ohranjanje gozdov samo s svojo ozaveščenostjo in kulturnim odnosom do gozda in naše žive

narave nasploh. Za ohranitev narave, našega okolja in še posebno za očuvanje zdravih gozdov se moramo boriti vsi skupaj in vsak zase. V našo zavest mora priti resnica, da je naše naravno okolje že krepko načeto in da varstvo narave ni nič drugega kot varstvo človeka pred človekom. Vsak se mora vprašati: Kaj lahko k temu prispevam jaz? Pri čuvanju gozdov lahko vsak šolar prispeva po svoje veliko:

— Ker problem in posledice onečiščenega zraka pozna, bo širil osveščanje o ogroženosti našega okolja povsod: v šoli med sošolci, doma v družini, v krožkih, pri športu, na sprehodu.

— S svojim ravnanjem in obnašanjem v naravi ne bo povzročal gozdnih požarov, če pa bo katerega opazil, bo pomagal pogasiti.

— V gozdu ne bo odlagal neprimernih odpadkov, ki estetsko kvarijo okolje in onesnažujejo vodo in zemljo.

— Pomagal bo pri pogozdovanju in ozelenjevanju ogolelih površin.

— Ne bo uničeval in teptal mladja, uničeval gob in redkih zaščitene rastlin.

Skratka, povsod bo kazal svoj kulturni odnos do narave in jo pomagal ohranjati, predvsem gozd kot najtemeljitejšo stvaritev narave.

ONESNAŽENOST ZRAKA

V današnjem času se zelo veliko govori o onesnaženosti zraka. Iz tovarn in avtomobilov se valijo gosti oblaki dima in prahu, na tleh pa se zbirajo papirčki in razni odpadki.

Onesnaženo okolje in ozračje škoduje vsemu človeštvu, živalstvu in naravi. Zaradi tega odmirajo gozdovi, zelenje, cvetje, ki so dobri proizvajalci kisika. Res je, da gradijo večje dimnike in vanje vstavljajo razne čistilne naprave, toda te vseh težav ne rešijo. Če se ne bomo spametovali in bolj pazili na okolje in zrak, bomo čez desetletja ostali brez gozdov. Takrat bo človeštvu trda predla. Veter, ki se ne bo mogel kam upreti, bo razdiral naše domove, plazovi bodo zasuli naše doline, vode pa bodo poplavljalje. Ob tej misli se zgrozim.

Toda upam, da do tega ne bo prišlo. Raje pazimo na okolje sedaj, ko je še čas, ne pa potem, ko bo prepozno.

Mateja PANDEL, 7. a

ONESNAŽEVALCI REKE MEŽE

Skozi naš kraj teče reka Meža. Pred mnogimi leti je bila še čista. Že v začetku tega stoletja so jo začeli onesnaževati z odplakami iz rudnika v Mežici. Drugi večji onesnaževalec je Železarna Ravne. Pred približno 10 leti so v rudniku Mežica zgradili čistilne naprave in reka Meža je postala spet prozorna.

V zadnjih letih je poleg rudnika in železarne še mnogo majhnih onesnaževalcev naše reke Meže. V njej najdemo vse mogoče predmete. Zaradi njene onesnaženosti v njej skoraj ni življenja, saj pogine večina rib in rečnih rakov. Nekateri ljudje so brezčutni, saj mečejo v reko vse predmete, ki jih ne potrebujejo, od igle do starih avtomobilov. Na njenem obrežju visijo na vejah grmičevja polivinilaste vrečke, stara oblačila, papir in drugo. Tako onesnaženo Mežo so napravili ljudje, ki nimajo čuta do narave.

Dejan VOLENTAR, 4. c

Zdravo in čisto okolje je skrb nas vseh

(Intervju z dipl. inž. Jerico Jamer iz Železarne Ravne)

ZAMISLIMO SE, KAKŠNO VODO BOMO PILI, ČE BO SLO TAKO NAPREJ

Potoki, ki pritečejo z gora, so bistri in čisti. Izlivajo se v reko Mežo. Čeprav so potoki čisti, je reka Meža onesnažena. Onesnažena je zaradi tovarn, ki so ob njej. Največji onesnaževalec naše Meže pa je prav gotovo rudnik Mežica.

Na obeh bregovih Meže ležijo odpadki, ki jih odmetavajo nemarni ljudje. To so: pralni stroji, gume, papirčki... Na golih grmičkih pa kot okraski visijo razne polivinilaste vrečke, cunje in drugo.

Zelo nevarna pa so tudi divja odlagališča smeti in razne navlake, ki močno onesnažujejo talno vodo.

Zamislimo se, kakšno vodo bomo pili, če bo šlo tako naprej.

Mojca STOR, 4. c

V MEŽI SO ZOPET RIBE

Skozi Ravne teče reka Meža. Ko je bil moj ded še mlad, se je kopal v njej, ker je bila tako čista. Potem so več let spuščali vanjo odplake iz mežiškega rudnika in ravenske železarne. Reka je bila umazana in je smrdela. Pred nekaj leti je rudnik speljal svoje odplake v zapuščene rove, v železarni pa so prenehali uporabljati premog in Meža je spet bolj čista.

V njej spet živijo ribe.

Marko JAMER, 4. c

ONESNAŽENOST

Zivim v kraju, kjer je velika tovarna. V bližini našega kraja pa je tudi topilnica svinca in cinka. Ta topilnica je včasih zelo onesnaževala vodo in zrak, zato so Mežiški dolini, kjer stanujem, rekli kar DOLINA SMRTI, saj je bila okoli topilnice prava puščava. Mežiška dolina je začela propadati. Gozdovi so umirali, da o ribah sploh ne govorimo, saj jih v Meži ni bilo več. Onesnaženost pa se je lotila tudi človeških pljuč. Ko je skoraj že vse propadlo, so se ljudje osvestili in tovarne so začele vgrajevati čistilne naprave. Sedaj je v Mežiški dolini že dokaj čist zrak. S tem, ko so vgradili naprave, so tudi rešili naravo. Mislim, da bi morali to storiti še marsikje, kjer narava že propada.

Goran HADŽIAGIĆ, 7. a

POSKRIBIMO ZA NARAVO

Danes se ljudje ne zanimajo več za naravo in gozdove. Mar jim je, če se iglice dreves sušijo in odpadajo. Jaz pa ne mislim tako. Pomagajte mi z vašimi odgovori in mi povejte, kako mislite vi? Vi in vaši starši. Pomagajmo naravi, da spet pokaže svoje čare. Pomagajmo ji mi, otroci. Čistimo okolico ter ne mečimo v stran papirja, steklenic, skratka vsega, kar nas žuli v roki. Tudi ozračje ni čisto, kakor si mislimo. Drži, da imamo bolj čisto ozračje kot Mežica. Drži, da imamo bolj čist zrak, verjemite! Večkrat se vprašamo, kam s papirčkom? Preprosto. Denimo ga v žep ali pa v bližnji koš za smeti. Če naredimo to, bomo ohranili naravo, kakršna je, v nasprotnem primeru pa ne bo več srečnega življenja na zemlji, kjer živimo in bomo še živel.

Andreja STRUCL, 7. a

V železarni imate posebno skupino strokovnjakov, ki raziskuje okolje; predvsem zrak in vodo. V ta namen uporabljate posebne merilne naprave, s katerimi ugotavljate stopnjo onesnaženosti.

OD KDAJ SE TEMELJITEJE UKVARJATE Z RAZISKAVAMI IN MERITVAMI? KAKŠNE SO UGOTOVITVE?

V Železarni Ravne opravljamo meritve onesnaženosti zraka bolj ali manj nepretrgoma že 20 let. Začeli smo jih po opozorilih gozdarjev, ki so v tistem času opazili poškodbe na gozdovih tudi v okolici Ravne. Deset let pa že analiziramo vse odplake, ki tečejo iz železarne v Mežo.

Meritve opravlja služba za kemijo tako v železarni kot v širši okolici, od Poljane do Kotelj. Na Ravnah pa ima svojo postajo tudi Hidrometeorološki zavod SRS iz Ljubljane, ki stalno meri koncentracije SO₂ in dima — prahu v zraku.

V KAKŠNEM OKOLJU ŽIVIMO NA RAVNAH? (Mislimo predvsem na zrak in vodo).

Na Ravnah je zrak dokaj čist. Rezultati Hidrometeorološkega zavoda iz Ljubljane kažejo, da vrednosti MDK (maksimalno dopustna koncentracija) za SO₂ in prah v zadnjih letih niso bile nikoli prekoračene. Koncentracije prahu na naših merilnih postajah, ki so bliže železarne, pa so včasih previsoke.

Voda, če mislimo pitno, je dobra. Bolj pa bomo morali v prihodnje paziti na Mežo, saj bi bilo res škoda, da bi spet postala mrtva reka, kot je bila do pred približno desetimi leti.

KATERE ORGANIZACIJE ZDRUŽENEGA DELA SO NAJVEČJI ONESNAŽEVALCI NAŠEGA KRAJA?

Na Ravnah je največji onesnaževalec okolja seveda železarna, na Prevaljah

manjše delovne organizacije in individualna kurišča, prezreti pa ne smemo Rudnika svinca in topilnice Mežica in njihovega vpliva na spodnjo Mežiško dolino.

KAKO V ŽELEZARNI SKRBITI ZA BOLJŠE DELOVNE RAZMERE IN ČISTEJŠE OKOLJE?

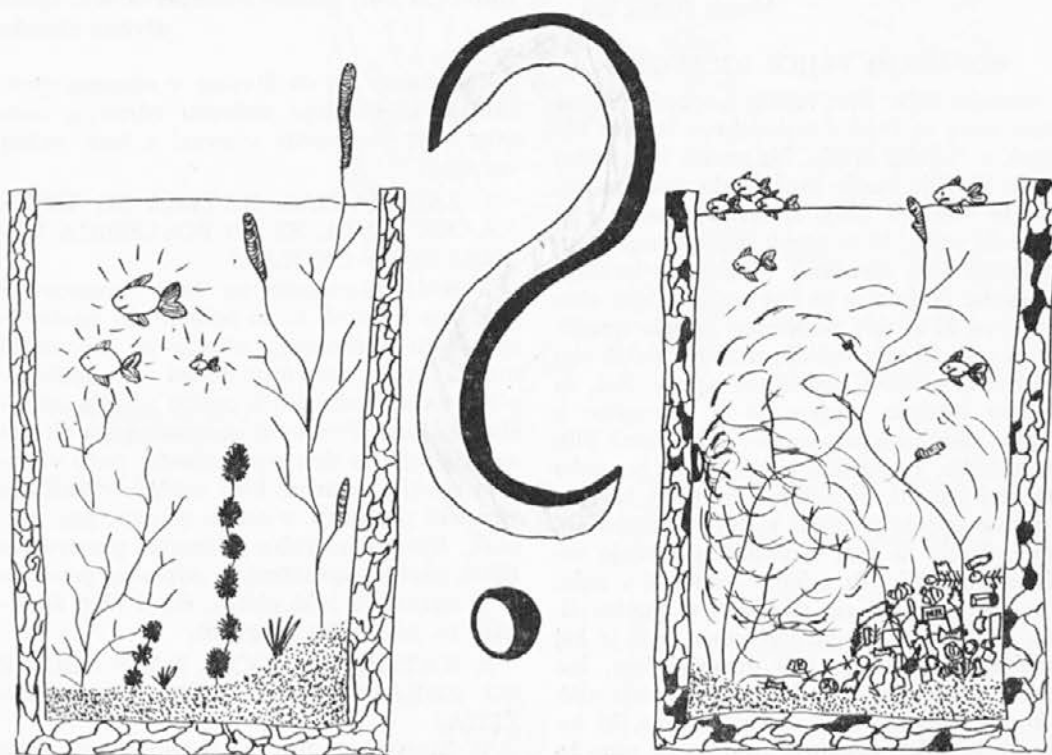
V železarni smo v zadnjih petnajstih letih res ogromno storili za čistejšo okolje. S tem, da smo namesto premoga začeli uporabljati kot gorivo zemeljski plin, smo zmanjšali emisijo SO₂ od 7 ton na dan na 500 kg na dan. V kurilni sezoni so tudi individualna kurišča na Ravnah dajala od 3 do 4 tone SO₂ na dan. Z uvedbo toplovodnega ogrevanja je onesnaževanje s teh kurišč odpadlo. Po vsej železarni smo zgradili vrsto odpraševalnih naprav, da so se izboljšale razmere na delovnih mestih in zmanjšalo onesnaženje okolja, še zlasti učinkovita pa je odpraševalna naprava v jeklni I, ki zadrži 2 do 3 tone prahu na dan.

Ko smo nehali uporabljati premog (leta 1974), je odpadel tudi glavni vir onesnaževanja Meže, to so bili strupeni fenoli in katran. Z gradnjo odsedalnih jam za težje kovinske delce, zbiralnikov za olja in emulzije ter zaprtih hladilnih sistemov smo dodatno zmanjšali onesnaženje Meže.

Za naprej načrtujemo odpraševalno napravo še v jeklni II ter čistilno napravo za odpadne vode.

PODOBA NAŠEGA KRAJA NI TAKŠNA, KOT SI JO ŽELIMO. ZAKAJ?

Če gledamo samo Ravne, moti predvsem rdečkast prah, ki se dviga nad železarno in se bolj ali manj širi po naselju. Upamo lahko, da bo to v nekaj letih urejeno. Bolj problematični so drugi kraji v Mežiški dolini. Predvsem pozimi se v zgoščenih naseljih dušijo v plinih in dimu iz individual-

Narisala Andreja Strucl, 7. a

nih kurišč (Prevalje, Mežica), 10 do 15 ton SO₂ dnevno pa emitira še pražarna v Žerjavu. To so težji problemi, ki zahtevajo pomoč širše družbe.

KAJ LAHKO SOLARJI IN ODRASLI STORIMO ZA ZDRAVO OKOLJE?

Za čisto in zdravo okolje lahko veliko storimo in tudi moramo vsi občani. Čisto okolje ni samo tovarna s čistilnimi napravami, ampak tudi ulica brez smeti, otroška igrišča z nepolomljenimi klopami in gugalnicami, park z urejenimi zelenicami, potok in reka s čistim obrežjem, skrit kotiček v gozdu brez ostankov zarjavele pločevine, plastičnih vrečk in avtomobilskih gum. Še bi lahko naštevali. Veliko lahko stori vsak od nas, pa še nič ne stane.

ZA POMOČ IN SODELOVANJE SE VAM ZAHVALJUJEMO!

ONESNAŽENO OKOLJE

Živimo v času, ko naše naravno okolje postaja vedno bolj onesnaženo in nezdravo za naše življenje, za življenje vsega človeštva, živalskega in rastlinskega sveta. Na žalost se mnogi premalo zavedamo, kako pomembno je zdravo okolje za nas. Lahko bi trdili, da se obnašamo neodgovorno do naravnega življenja okrog nas. Vse premalo naša družba, kakor tudi ostali svet, skrbi za zdrav in čist svet. Industrija pri svoji tehnologiji proizvodnje kot odpadki proizvaja strupene snovi, ki se takšne odvajajo v zrak ali v vode in tako zastrupljajo našo naravo. Mislim, da bi morali doseči takšen nivo industrijske predelave, da bi bili odpadki neškodljivi za življenje naše narave. Morali bi zagotoviti denar za čistilne naprave, ki bi pomagale ohraniti našo naravo zdravo, brez strupenih snovi v zraku in v vodi.

Lahko rečemo, da ljudje sami res premalo razmišljamo o onesnaževanju, ki ga povzročamo. Ne bi smeli odmetavati raznih vrečk, plastičnih predmetov kar v grmovje, kajti pogled na bregove reke Meže, okrašene z našo malomarnostjo, je kaj žalosten. Želim, da bi vsakdo od nas globlje razmislil o teh stvareh in vsaj nekaj storil za to, da bi našo naravo, naše reke, gozdove, travnike ohranili zdrave za našo prihodnost.

Mateja SURC, 7. a

ODPADAJO VEJICE IGLAVCEV

Atomska doba. Svet velikih nasprotij. Na eni strani sveta se črnsko prebivalstvo bori za obstanek v človeški družbi. Na novem kontinentu države kopičijo orožje, tanke, zelo močne pline. Kam to vodi? V tretjo svetovno vojno? Če bi prišlo do vojne, bi se zaradi neprestanega bombardiranja zrak spremenil v pekel, iz katerega ni izhoda. Borimo se za čist zrak, za lepo okolico, gore, ki so zelo pomembne za našo sprostitev. A plin, ki se v velikih, temnih oblakih vije nad našimi gozdovi, ogroža vso naravo. Res, da gradimo filtrirne naprave in si pomagamo z drugimi čistilnimi pripomočki, a kaj zato? Plin ima ostrejšo, neuničljivo zobe, ki jih bo treba čim prej izpuliti, če hočemo živeti, če hočemo s trohico upanja preživeti to res peklensko obdobje. Živali, še tiste najmanjše, postajajo nemirne, ker čutijo, da nekaj v naravi ni v redu. Lovci bodo morali res poskrbeti za gozdne živali, saj so pred samim izginotjem. Ali je kaj ganljivejšega, lepšega, bolj pomirjujočega, kot če se podaš v gozd? Na drevju te spremlja ptičji koncert, obrneš se in zagledaš zajčka, ki napne svoje dolge »antene«, nato pa se urno izgubi neznano kam.

Odpadla je vejica iglavcev. Odpadlo bo stotero vejic, če se ne bomo vztrajno borili s tem črnim dimom, ki je prizadejal naši okolici že toliko črnega, ki je spremenil ta prelepi prostor v industrijsko območje. Iz tega območja se dviga velik, s plinom napolnjen balon, v njegovi notranjosti se nam hudobno smeje naš največji sovražnik — žveplov dioksid.

Moramo, moramo počiti ta neprepustljivi balon, saj si bomo le tako priborili to, kar si vsi najbolj želimo.

Uroš LESJAK, 7. a

ONESNAŽENA NARAVA

Narava je zadnja leta zelo ogrožena. Ogrožata pa jo predvsem industrija in človek.

V starih časih, ko industrija ni bila razvita, so bili gozdovi lepo zeleni in neogroženi.

Tudi človek je veliko manj iztrebljal gozd in druge dobrine narave!

Toda kolo časa se vrti naprej in industrija požira naravo. Gradimo tovarne, ki so največji onesnaževalci. Predvsem v velikih industrijskih mestih, kjer niti čistega in zelenega parka ne najdeš več, je hudo. Da ne govorimo o čistem zraku. Ta je zadnja leta vse bolj onesnažen in to vpliva tudi na človeško zdravje.

V naši Mežiški dolini je eden največjih onesnaževalcev narave industrija v Žerjavu. Ta je uničila že dobršen del narave. Predvsem gozda. Saj sploh ne najdeš več drevesa z iglicami. Same gole veje, pusto je vse. V tem uničenem gozdu še živali ne najdejo več hrane in zavetja. Pa da ne govorimo samo o gozdu, kaj pa reka Meža? Tudi ta je onesnažena! Saj res, da je zadnja leta bolj čista. Toda še premalo. Na vse načine je človek največji onesnaževalec narave. V središču mesta ali kraja vidimo vse naokoli polno odpadkov. Smeti ležijo vsepovsod, samo

v zabojnikih ne. Vsaj tu bi lahko malo bolj pazili, saj je čistoča v kraju odvisna od ljudi. Tovarne ne moreš kar tako zapreti. Daje ti kruh. Kaj pa sami naredimo za snago? Bolj malo! Če bo človek še naprej takšen onesnaževalec narave, jo bo nazadnje uničil in živeli bomo na onesnaženem svetu brez gozdov in svežega zraka. Rajše bodimo prijatelji narave in čuvajmo jo. Mar ne bi bilo tako bolj lepo?

Suzana Valenti, 8. c

LJUDJE, NE UNIČIMO SI NARAVE!

Narava; vse, kar nas obdaja. Zrak, gozdovi, skale... Vse nam pomaga živeti in če uničimo le del tega, smo siromašnejši za velik del sebe. Ljudje premalo mislimo na to bogastvo. Onesnažujemo travnike, reke, polja, pa čeprav smo že tolikokrat slišali, da odpadki uničujejo lepote sveta. Ne le odpadki. Tudi pretirano gnojenje z umetnimi gnojili lahko uniči podtalnico. Prebivalci, tovarne, izpušni plini, vsak po svoje ubijamo svoj življenjski prostor. Ob vsem tem res lahko rečemo: »Človek je sovražnik narave.« Ne zavedamo se tega in podiramo drevje — naša pljuča, pozidamo najlepše travnike, v najčistejša jezera spuščamo neprečiščene hotelske odplake. S tem zastrupljamo živali in tudi sebe. Jezera, čista kot najlepši biseri, postajajo mrtve mlakuže. Gozdovi umirajo. Lepote narave usihajo kot razcvetele cvetlice. Zakaj? Ne vemo, bi se sprenevedali, ampak globoko v srcu se vsem oglašča: »Tudi ti si pripomogel k temu!« A ljudje se naredijo nevedne, »vržejo« krivdo na tovarno in po njihovem je zadeva urejena. Ampak ljudje, osvestite se, ne pustite, da bi narava umrla. Saj bo potem tudi naš konec neizbežen.

Sonja Strmčnik, 8. c

Onesnaženo okolje že škodi zdravju

(Intervju z dr. Marijo Vodnjov-Šipek, specialistko šolske medicine in pomočnice za zdravstveno raziskovalno dejavnost)

Zavedamo se, da živimo v onesnaženem okolju, ki škoduje našemu zdravju, zato smo vam pripravili v zvezi s tem nekaj vprašanj.

1. ZANIMA NAS, KATERA SO TIPIČNA BOLENIJA, KI SO POSLEDICA NEZDRAVEGA OKOLJA?

Najbolj raziskane so tako imenovane poklicne bolezni, to so bolezni, ki nastanejo zaradi nezdravega okolja na delovnem mestu, npr. pnevmokonioze — obolenje pljuč zaradi odlaganja prahu silicija, azbesta v pljuča. Problemi onesnaženega okolja se pričnejo na delovnem mestu, nato v širšem okolju tovarne, kjer nastajajo različni stranski produkti v obliki plinov, par, odplak. Vse to je treba primerno prestreči s filtri, preden spustimo te odpadne produkte v naravo v taki obliki, da ji niso škodljivi in jih lahko razgradi.

2. KATERA OBMOČJA NAŠE OBČINE SO ZDRAVSTVENO NAJBOLJ OGROŽENA?

V Mežiški dolini so zdravstveno bolj ogrožena naselja Žerjav, Črna in Ravne na

Koroškem, in to zaradi neposredne misije plinov iz Rudnika Mežica in Železarne Ravne, ostali večji urbani kraji, Prevalje, Črna, pa zaradi izpušnih plinov centralnega ogrevanja s premogom.

3. KAJ BI LAHKO POVEDALI O PREHRAMBNIH PRIDELKIH, KI RASTEJO V TAKŠNEM OKOLJU?

V nezdravem okolju so prizadeti vsi živi organizmi, tudi rastline, ki so pa del naše prehrane.

Poudariti je treba vpliv vseh kemikalij, ki jih rabimo za čiščenje (pralni praški, dezinfekcijska sredstva in drugo, brez katerih si ne znamo predstavljati življenja), na naše zdravje.

Vpliv umetnih gnojil in naša hrana (sočivje, zelenjava, sadje, posredno domače živali, meso). Kaj naj o tem rečem še več?

4. STE SPECIALISTKA ZA ŠOLSKO MEDICINO IN SPREMLJATE BOLENIJA OTROK. KAKŠNE SO VAŠE UGOTOVITVE O VPLIVU ONESNAŽENEGA ZRAKA NA OTROŠKI ORGANIZEM?

Mi otroški in šolski zdravniki ugotavljamo pri otrocih, ki živijo v onesnaženem okolju — ožjem doma, starši kadilci — pogostejše bolezni dihal (bronhitise, večja občutljivost za obolenja nasploh), onesnaženo širše okolje — zgornji del Mežiške doline — emisija svinca — večji odstotek slabokrvnosti, posledična slabša telesna rast in razvoj, večji pojav zobnega kariesa in drugo. Največja in najdlje očitna posledica onesnaženega zraka je spremenjen način življenja, ljudje so manj izpostavljeni naravnemu vplivu sonca, vetra in zato je zmanjšana naravna tvorba vitamina D — kar se kaže kot rahitis.

5. ALI JE NASHA VODA ZDRAVA IN KAKŠNO VODO UŽIVAMO?

Naša pitna voda je ena najboljših voda v Sloveniji. Tako kažejo izvidi vzorcev voda, ki jih redno mesečno pobiramo na vseh vodnih virih in jih za nas laboratorijsko analizira na prisotnost mikroorganizmov,

mikroelementov in drugih primesi mari-borski mikrobiološki in sanitarno kemijski laboratorij.

Naša hrana, ki jo uživamo, naj bo čim bolj naravna, pa bo tem bolj zdrava.

6. KAKO ZDRAVSTVENI DELAVCI OPOZARJATE NA POSLEDICE ONESNAŽEVANJA IN KAKŠNI SO VAŠI PREVENTIVNI UKREPI?

Zdravstveni delavci na vseh ravneh opozarjamo z besedami na možne posledice onesnaženega okolja. Na žalost beseda ne pomeni vedno dovolj. Ves čas moramo bdeti nad sanitarnimi razmerami, z možnimi postopki ugotavljati negativne kazalce zdravja kot posledico onesnaženega okolja. V programu so širše preventivne akcije za čuvanje naravnih dobrin naše naravne dediščine.

Za pomoč in sodelovanje se vam najlepše zahvaljujemo!

Franc Jakob

Za boljši zrak lahko veliko naredimo tudi sami

Kadar govorimo o onesnaženosti zraka v Mežiški dolini, običajno vedno pomislimo na dva glavna onesnaževalca — Rudnik Mežica in Železarno Ravne. Ta dva industrijska velikana resda nosita glavno breme onesnaženosti, vendar ob njiju ne smemo pozabiti na množico manjših onesnaževalcev, ki v skupni onesnaženosti zraka nosijo kar precejšen delež. Tu mislim na množico dimnikov, iz katerih se pozimi vali gost in črn dim. Na zgornjem koncu Mežiške doline je še vedno največ individualnih kurišč na trda goriva, ki zrak zelo onesnažujejo.

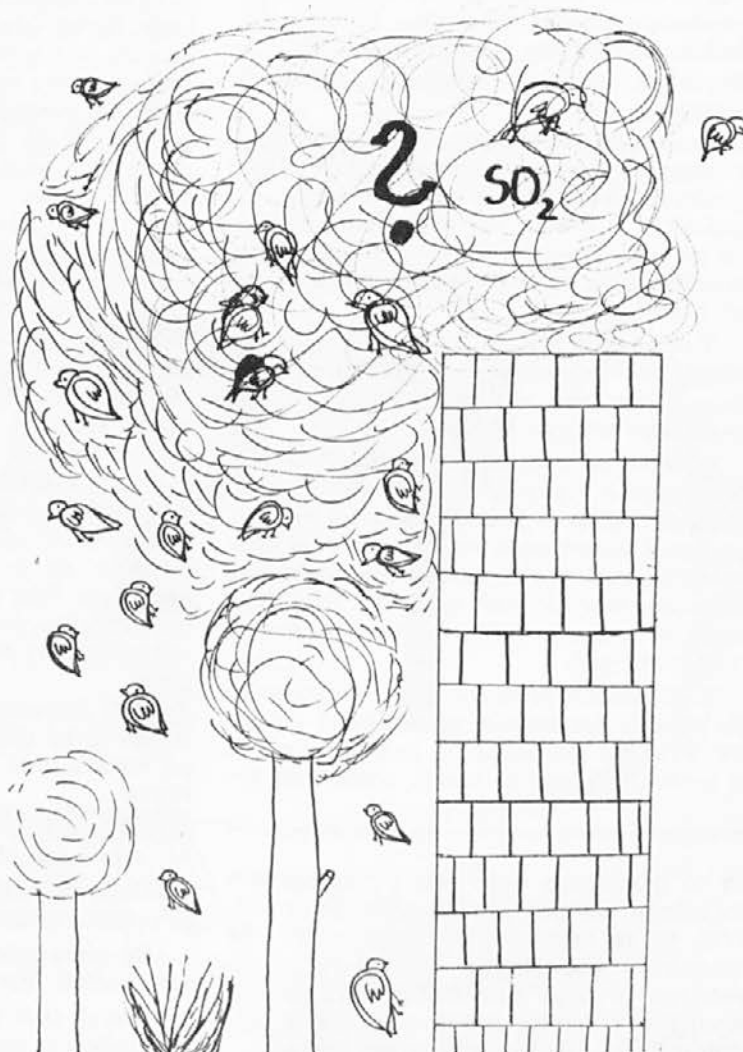
Pri dimnikarskem podjetju Ravne že vsa leta spremljamo onesnaževanje zraka iz dimnikov in ustrezne institucije ter posameznike tudi opozarjamo na pretirano onesnaževanje. Vzrokov za pretirano onesnaženost z dimnimi plini je več. Kurišča so še vedno preveč razdrobljena, vsaka hiša ima svojo kurilno napravo in tudi za sebe kuri, kar je neekonomično, poleg tega pa za ozračje tudi bolj škodljivo. Zato bi veljalo razmišljati o uličnih kuriščih ali podobnem ogrevanju z enega mesta. V Mežici in Črni ogrevajo še vedno na trda goriva in v bližnji prihodnosti tudi ni nobenih zgledov, da bi se ta dva kraja grela na plin, kjer onesnaževanja zraka praktično ni. Kratkoročna rešitev v omenjenih krajih pa je izboljšanje dimnikov, kurilnih naprav in kakovostnejši premog. Delavci našega podjetja imamo namreč opravka z neprimernimi kurilnimi napravami in dimniki. Vedeti moramo, da stari dimniki ne ustrezajo novim in sodobnim pečem. Klasičnemu dimniku ustreza peč s klasičnim izgorevanjem, ljudje pa na stare dimnike pogosto montirajo peči s trajno gorečim sistemom izgorevanja. Tako prihaja do nepopolnega izgorevanja, dimniki se smolijo in razpadajo, iz njih pa se vali gost in črn dim. Zaradi nepopolnega izgorevanja iz

dimnikov uhajajo tudi plini, ki zdravju škodujejo, saj povzročajo prikrite zastrupitve. Zato bi prebivalci pri kurjenju morali upoštevati nekaj elementov. Najprej, žerjavice v peči ne smemo nikoli popolnoma prikriti z drobnim ali prašnim gori-

vom. Dalje, peči ne smejo imeti zapirala, ki bi popolnoma zaprlo dimovod, dimna cev mora biti ravno prav dolga, in končno, dimniki ne smejo biti preobremenjeni. Seveda pri tem ne gre pozabiti tudi na pomen rednega in pravilnega čiščenja kurišč in dimnikov.

Dimnikarsko podjetje se je že pred več kot desetletjem zavedlo problematike onesnaževanja iz dimnikov, zato smo v tujini kupili posebne merilne naprave, s katerimi kontroliramo in ugotavljamo izkoristek in onesnaževanje pri kurilnih napravah. V vsaki kurilni sezoni opravimo okoli 600 meritev po vsej koroški krajini, od tega je kar 88 odstotkov meritev opravljenih v industriji in hišnih svetih, 12 odstotkov pa v individualnih hišah. In od teh 12 odstotkov komaj 3,5 odstotka kurišč ustreza normativom, ostala kurišča pa so neustrezna. Boljša pa je situacija v podjetjih in hišnih svetih, kjer je dobrih 63 odstotkov kurišč. Ko pa smo pred desetimi leti pričeli z meritvami, je bilo stanje porazno. Danes so delovni kolektivi in hišni sveti že spoznali velik pomen teh meritev, ki ne pomenijo le boljši zrak, ampak tudi veliko privarčevanega goriva in denarja. Če vzamemo samo ta primer: kurilna naprava, ki obratuje 12 ur na dan, porabi dnevno okoli 800 litrov kurilnega olja. Če pa je na njej kakršnakoli okvara, lahko porabi tudi od 200 do 300 litrov več. In če to pomnožimo s številom kurilnih dni v letu, ki jih je od 200 do 220, potem si kaj lahko izračunamo to veliko izgubo energije in denarja. Z našimi meritvami in specialnimi napravami pa te napake odkrivamo

Tudi ptice so živa bitja, mar ne?
Narisala
Ivanka Rezar, 7. c

Ludvik Mori

Vse za lepše in zdravo okolje

Ze dolgo sem razmišljal, da bi kaj napisal o tem, pa me je vaše vabilo še posebej spodbudilo k tej temi.

Ljudje smo pač takšni, da imamo do reda in okolice, kakor tudi do narave, soljudi in živali zelo različen odnos. Kaj vse bi še lahko storili z malo truda in nekaj dobre volje, da bi se okolje izboljšalo, tako v mestih kot na podeželju, v industriji in trgovini — to bom napisal v svojem razmišljanju. Ze nekaj let je tega, ko sem dal odpeljati nekaj starega železa na odpad. Še sreča, da sem imel slučajnega voznika, ki je šel zase iskat primerno blago. Za to železje sem iztržil tako malo, da bi komaj zadostovalo za raztovarjanje, znanec, ki si je tam kupil nekaj profilov iste litine, pa je moral zanj plačati kar petnajstkrat višjo ceno. Sprašujem se, ali ni v tem vzrok, da se surovin vsak znebi po najbližji poti, torej jih spravi v jarek ali gozd, v naročje matere narave, da jih v desetletjih razžre rja. Po drugi strani pa tarnamo, da moramo podobne surovine uvažati za dragocene devize.

Skoraj isto se je dogajalo ali se še dogaja s tekstilom, papirjem, steklom, plastiko in drugimi dragocenimi surovinami, s katerimi so še okrašena naša obrežja rek, gozdovi in celo ob cestah včasih vidiš te okraske, zlasti plastiko, ki je narava ne more prebaviti. Kolikor bolj je plastika priročna in praktična, toliko bolj je ogabna odvržena. Pred leti je bila še prava potrata vseh vrst embalaže in celo živil. Ob vse večji dragini se bomo vendar streznili in našli rešitve, kako usmeriti porabnike, da bomo embalažo odlagali na pravem mestu. Pri tem bi lahko imela trgovina kar precejšnjo vlogo.

Res je, da se tudi ponekod na podeželju mnogo odvrženih predmetov valja v bližini poslopij, okrog hiš, ob cestah, v jarkih, na pašnikih, v gozdu, kar ni prijetno za oko, je pa tudi škodljivo in nevarno za živino, posebno žica, žebliji in koščki stekla, pa tudi plastika.

Tudi napol podrte bajte in druga poslopja, neurejena okolica hiš nam niso v ponos. Še tako skromnemu bivališču se poda lepo urejena okolica.

Gozdovi so tudi poglavje zase. Vse bolj smo težili k vzgoji iglastih gozdov v škodo listnatih, ki da so premalo donosni in dajejo manj kakovosten les. S tem smo onemogočili rast tistim zdravnim rastlinam, ki uspevajo v listnatih gozdovih. Prepričan sem, da imajo listnati gozdovi svoj pomen tudi za divjad.

Tudi košenic je vedno manj ali pa so se že povsem spremenile v pašnike in gozdove. Prav na košenicah in pašnikih je bila v preteklosti bogata zaloga zdravnih ze-

lišč ali prava naravna lekarna. Na današnjih travnikih, ki so z gnojnico in umetno gnojeno ali škropljeni, pa nimamo v tem pogledu kaj iskati.

Onesnaževanju okolja dodajajo svoje tudi turisti in izletniki, ki malicajo v naravi, za njimi pa lahko najdeš marsikaj tudi po enem ali več letih. Ljudje smo pač takšni, da imamo do narave, soljudi in živali različen odnos.

Osupljivo pa je čestokrat spoznanje, da imajo celo ljudje z visoko izobrazbo prav klavrn odnos do varstva narave in okolja. Celo tisti, ki bi morali biti vsem za zgled, recimo možje postave, se spozabijo nad naravo. Ob osamljenih obmejnih hišicah, kjer občasno bivajo ti ljudje, najdeš v bližnjem grmovju ali na pašniku vsakršno odvrženo navlako. Mislijo, da tega pač nihče ne bo opazil, pozabijo pa, da lahko nastane škoda na živini, ki bi kakšen oster predmet pogoltnila. Pa tudi tujec ima ostro oko in vidi, česar ne bi bilo treba.

Moje razmišljanje se nanaša bolj na podeželje, a ko prideš v dolino, opaziš, da so avtobusne čakalnice prave smetišnice, ker pač nihče nima kam odlagati stvari, ki so

Andreja Berložnik, 8. b OŠ Franja Goloba, Prevalje

Človek – sovražnik narave

Veste, včeraj se mi je zgodilo nekaj čudnega. Sprehajala sem se po gozdu in prislškovala prijetnemu žvrgolenju ptičev, ki so se že počeno veselili, da je konec te hladne zime. Kar naenkrat pa slišim pred sabo strogi glas, ki je bil podoben glasu učitelja. Skrila sem se za grmič in prisluhnila. Bila pa sem preveč radovedna, da bi mi zadostovalo samo prisluskovanje, zato sem narahlo pripognila vejo, ki mi je zakrivala pogled. In glej! Na moje veliko začudenje so stale pred menoj majhne klopi s stolčki. Bile so podobne pravim šolskim klopem, le da so bile veliko manjše. V njih niso sedeli palčki ali druga pravljicična bitja, ampak prava majhna drevesca. Zopet se je oglasil strogi glas, ki me je tudi privabil v ta čudni svet: »Ali kdo manjka?« Pogledala sem kvišku in šele tedaj sem zagledala visoki hrast, ki je učil te marljive učence. »Da, Leska z velikimi lešniki manjka.« se je oglasil droben glasec iz prve klopi. Prav gotovo je bil to dežurni učenc. Tedaj pa kar naenkrat nekdo prisopiha in razposajeno zavriska: »Sem že tu, sem že tu!«

»O, ti zaspanka ti, zopet si zaspala. Enkrat še, pa te bo doletela večja kazen. Sedaj se pa hitro spravi v klop,« se je jezil učitelj Hrast.

»Tako, sedaj pa ponovimo včerajšnjo snov. Ali sem komu obljubil, da ga bom vprašal?«

»Meni ste rekli, da se moram naučiti,« se je oglasila Breza tenkolaska.

»No, dobro, pa vstani. Povej mi, kaj smo sploh delali včeraj?«

»Včeraj smo se pogovarjali o čistem in onesnaženem zraku.«

mu odveč, ker ni nameščenih smetnjakov. Res pa je, da vsak kulturni človek zna to spraviti v svojo malho. Človeka postane sram, ko pomisli, kaj neki si misli tujec o nas, ko potuje skozi našo opevano deželo.

Obhaja me misel, da če bo šlo življenje s takšnim tempom naprej, bo okolje čedalje bolj okuženo. Tu so še mnogi izpušni plini in škropiva, kar v veliki meri vpliva na okolje, predvsem neugodno na čebele in druge žuželke. Veliko bi lahko storili v prid varstva okolja, če bi znali in hoteli.

Na kratko bom opisal svoje opažanje pri sosedih Avstrijcih. Vso uporabno embalažo vračajo proizvajalcu ali trgovini. Stara in nerabna oblačila pošljejo Rdečemu križu ali industriji, da jih predela. Za vso tisto kramo, ki se ne da uničiti, pa imajo skopano na skritem kraju veliko jama, kamor leto za letom odlagajo te stvari; ko je jama polna, jo zasujejo in naredijo novo. Do tega prostora tudi živina nima dostopa, ker je povsem ograjen.

Pr eden pisanje končam, naj omenim še mnoge opuščene kmetije, kjer je pravo leglo raznih škodljivih plevelov. Tisti lastniki, ki takšne kmetije dajejo v najem bodisi za košnjo ali pašo, naj bi poskrbeli da se uničijo tudi nezaželeni pleveli. Takšne zanemarjene pušče nam še zdaleč niso v okras in ponos. Nad njimi bi lahko bolj bdele družbene organizacije.

»Dobro. Kdaj pa pravimo, da je zrak onesnažen?«

»Primesi v zraku delimo v škodljive in neškodljive, a lahko pri tem naletimo na dvome. Že na primer vlaga v zraku, ki je na splošno neškodljiva, je lahko škodljiva, če je stalno preveč, prav tako pa je za nas rastline zrak nezdrav, če je preveč suh. Pri večini drugih primesi je tako, da jih je v naravnem čistem zraku v neznatnih količinah vedno nekaj in niso škodljive, če pa jih je preveč, prično neugodno vplivati na nas rastline ter nam škodujejo. Tedaj pravimo, da je zrak onesnažen, ali da ni dovolj čist.«

»Zelo dobro, Breza tenkolaska. Sedi. Dobil si odlično.« Učitelj je zaprl redovalnico. Učenci so si počeno oddahnili.

»Danes pa bomo spoznali nekaj značilnih primesi, ki so v zraku škodljive ne samo nam, temveč vsem prebivalcem tega planeta. Pa začnimo z žveplovimi oksidi. Od anorganskih plinov, ki pri nas onesnažujejo zrak, je zdaj na prvem mestu žveplov dioksid — SO₂, ki nastaja pri gorenju fosilnih goriv.

Žveplovi oksidi SO₂ in SO₃ ustvarjajo v kombinaciji z vodo in kisikom žveplovo kislino, ki je zelo strupena in razjeda večino materialov. SO₂ iz onesnaženega zraka vpliva na ljudi in živali predvsem prek dihal. Me rastline smo še bolj občutljive kot ljudje in živali in od drevja ste vi iglavci še malo bolj kot mi listavci. Zato tukaj pri nas, v nekdanji zeleni dolini, sedaj najdemo samo še suhe ostanke naših sorodnic in prijateljic.« Tukaj je učitelj utihnil. Učenci so se nekaj časa spogledovali, nato pa se oglasil Košati bor:

in to poročamo delovnim organizacijam in hišnim svetom. Žal pa med posamezniki, to je lastniki individualnih hiš, še vedno ni zadostnega zanimanja za te meritve in tako gre mnogo dragocene energije v »zrak«, poleg tega pa si uničujemo tudi okolje, v katerem živimo.

Ajnzik

Laik o varstvu okolja

V vsakdanjem življenju nenehno nastajajo smeti in vsemogoči drugi odpadki. Bolj je neka družba civilizirana, več je te nesnage. Pričakovati bi bilo, da v modernem stanovanju, v katerega po nenapisanem zakonu ne smeš stopiti z navadnim obuvalom, ni prahu ali celo smeti, toda sesalnik najde vse, tudi atomske delce prahu. Veliko nadlogo nam delajo izdelki iz plastičnih mas, ki so sicer zelo praktični, vendar imajo to slabo lastnost, da se hitro izrabijo in da kot odpadki ne strohijo. Dalje sodobno pohištvo in bela tehnika! Oboje je zelo praktično in okusno izdelano, ima pa vse od kraja zelo kratko življenjsko dobo, na smetišču pa zavzame veliko prostora. Priznajmo, da veliko teh predmetov zavržemo prezgodaj, ker smo pač nekako izgubili smisel za varčevanje in skrbno gospodarjenje! Standard?!

Da nam te zavržene stvari ne bi onesnaževale okolja, jih je treba zbirati in odvažati. To je kar zahtevna naloga v strnjjenih naseljih, v mestih pa velika težava, ki jo najbolj čutijo za to določene službe. Dalje so težave z odlagališči, ki morajo biti na odročnih krajih in urejena po sanitarnih predpisih. Te lokacije se branijo povsod, kajti nihče nima rad, če mu kdo v neposredni bližini bivališča odlaga, kar mu je v napoto, kar smrdi ali je celo škodljivo zdravju. Naj so ta odlagališča še tako urejena, vedno so leglo mrčesa. Kurjenje smeti ne pride v poštev, povzroča smrad in dim, sicer pa mnoga (družbena) stanovanja nimajo več niti dimnikov.

Poleg organiziranega zbiranja, odvažanja in odlaganja smeti v centralna odlagališča imamo tudi druga, ilegalna smetišča. V ta namen nam dobro služijo gozdne kamionske ceste, ki so za to zelo primerne. To se dogaja že precej časa, ob sedanji kampanji za varstvo okolja pa je prav, da spregovorimo tudi o tem. Kako enostavno in mimogrede je to opravljeno! Kadar se pelješ na izlet v hribe, daš v prtljajnik še predmet, ki ti je v napoto; na primernem mestu, to je seveda v lesu, najbolje na ovinku in nad pripustom, skozi katerega teče potoček, za hip ustaviš, se prepričaš, da te nihče ne vidi, zalučaš predmet v vodo, pritisneš na plin in že si daleč od kraja »zločina«. Vse steče hitro kot v kriminalističnem filmu. Kdo ti more dokazati krivdo? Tak brezvestnež se nam lahko smeji v pest, ne zaveda se pa, kakšno škodo povzroča z nepremišljenim početjem! Nagrmadeni predmeti, največ so to avtomobilski deli, bela tehnika in kosi pohištva, sčasoma zajezijo vodo, ob večjem naliivu zastaja voda v pripustnih ceveh in

odlaga kamenje in prod. Kako težko je čistiti zamašene cevi, vedo delavci gozdne. Ker je tako privlačno mesto za tajno odlaganje smeti in odpadkov tudi blizu naše hiše, sem s tem perečim problemom še bolj seznanjen; že večkrat sem bil primoran, da sem z odstranjevanjem te ropotije preprečil zajezitev vode in čistil cevi. Ne vem, kaj bi dal, če bi zalotil krivca pri dejanju! Zanimivo pri tem je to, da tudi tisti, ki se obnašajo tako neodgovorno, plačujejo komunalni prispevek za to, da mu odpeljejo izpred hišnega praga vse, česar ne potrebuje! Seveda, večje predmete mora ob določenih dnevih postaviti pred hišna vrata. Ker smo bili kmetje sami investitorji in smo dosedaj še tudi sami vzdrževalci teh cest, smo zaradi tega neodgovornega početja upravičeno ogorčeni!

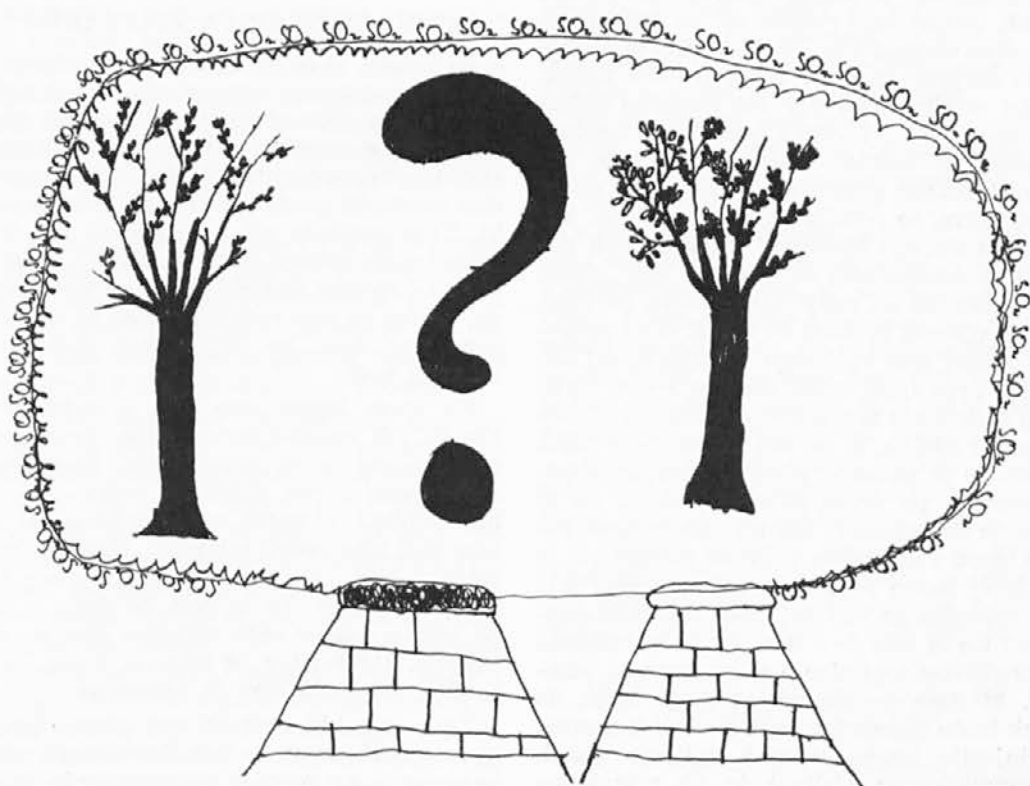
Posebno poglavje pri varstvu okolja so odplake. Te so namreč naravnost zasičene s tonami detergentov iz številnih pralnih strojev, da o tem, kar pride v vodo iz industrije, sploh ne govorimo. Vendar to še ni vse.

Hrana, ki je potrebna za vse, kar je živega na našem planetu, nam daje zemlja. Vsako živo bitje se tudi iztreblja. Ti iztrebki so hrana zemlji, da nam lahko spet vrača hrano za ljudi, živali in rastline. To je nekakšen krogotok, star toliko kot življenje samo. Tako je urejeno (če hočete ustvarjeno) na naša Zemlji, kako je to na drugih obljudenih planetih, tega ne vemo.

Ta utečeni krogotok so delno porušili Angleži. Izumili so stranišča na odplovanje, ki so v rekordnem času osvojila ves civilizirani svet. Izumitelji so dobili primerno nagrado, kajti to imenitno napravo imenuje kar ves svet: angleško stranišče. Ne samo v mestih in ostalih strnjjenih na-

seljih, ta novost si čedalje bolj utira pot na kmete in izpodriva zaplankane objekte, ki so bili za vogalom hiše ali hleva, ponekod tudi nekaj streljajev od hiše. Sicer pa zgodovina teh suhih stranišč ni tako stara, kot bi kdo mislil. Prav začuden sem bil, ko sem nekje prebral, da je pred sto-petdesetimi leti neki pisec v »Lublanskih Novizach« priporočal, da naj se pri vsaki hiši uredi za to opravilo poseben, ograjen prostor. Predlaga tudi, da naj se to imenuje »vstranišče«, kar naj bi pomenilo stopiti na stran. To so osvojili tudi v nemščini: »abtretten = Abtritt«. Morda mi bo kdo zameril, ker opisujem stvari, o katerih neradi celo govorimo. Vendar, če je govora o varstvu okolja, je prav, da rečemo kakšno tudi o tem. Sicer pa smo toliko razgledani, da se tudi o teh rečeh lahko pogovorimo brez zadrege.

Ta imenitni angleški izum je tudi dvo-rezen meč. Če na eni strani omogoča, da je to intimno opravilo bolj kulturno in higiensko, pa na drugi strani onesnažuje okolje. V dobi suhih stranišč se je ta vsebina tudi v mestih zbirala v greznicah, meščani so jo s pridom uporabljali kot visoko kvalitetno gnojilo v vrtih in gredah, zato pa jim ni bilo treba tolikokrat hoditi na tržnico s cekarjem in z debelo denarnico. Dandanašnji odnese to gnojilo odplaka v tekočo vodo, ta se izliva v reko, ta pa v morje. Ogromne količine najboljšega gnoja se torej valijo proti morju kot turisti v času letnega dopusta, samo s to razliko, da se to dogaja dan in noč! V osnovni šoli smo se učili, da ima voda to lastnost, da razkroji do minimuma. Zdaj res ne vem: ali je postala nesnaga imuna, ali pa je že toliko, da ji tudi voda ni več kos. Vse bolj se namreč govori o onesnaženju morja. Velikih oceanov človek seveda še ne more zasvinjariti, toda manjša, zaprta morja, kot je Jadransko in celo Sredozemsko, so že onesnažena. To trdijo strokovnjaki, ki že resno razmišljajo o sanaciji.

»Dol s tovarnami, ki onesnažujejo zrak! Dol s ljudmi, ki nas želijo uničiti! Mi hočemo živeti in še naprej krasiti to našo dolino!«

Nisem dolgo premišljevala, pač pa sem jo hitro pobrisala iz gozda in šele doma sem si oddahnila. Prav gotovo se mi ne bi najbolje pisalo, če bi jim v tistem trenutku prišla v roke.

Brez besed

Narisal Slavko Konečnik, 7. a

KMETI PROTI RUDNIKU

Pustimo probleme onesnaževanja zraka v svetovnem merilu, kajti teh imamo dovolj doma, prav mi tu v Mežiški dolini! Izvedenci razlagajo, da imamo smolo, ker je naša dolina zaprta, smo v nekakšnem kotlu, kjer moramo požreti vse, kar skuhamo. Zaprtost doline ovira zračne tokove, zato vse, kar spustimo v zrak, ostane nad nami, se počasi ulega nazaj na zemljo in deluje škodljivo na posamezne vrste kultur. Najbolj občutljivo je igličasto drevje. V naši dolini imamo razmeroma močno razvito industrijo, kar seveda ni nobena smola, ampak velika pridobitev za kraj, saj smo zaradi tega šteti med razvite in bogate občine v Sloveniji.

Glavna grešna kozla za onesnaževanje zraka pri nas sta torej Rudnik Mežica in Železarna Ravne!

Kot povzročitelj škodljivih plinov je bil Rudnik Mežica pravno priznan že pred dobrim polstoletjem. Škoda na gozdnem drevju so prvi zapazili kmetje v okolici Žerjava. V imenu treh oškodovancev: Matvoza, Kavšaka in Božiča, ki imajo gozd v okolici Žerjava, se je podal v pravdo Jakob Mlinar, p. d. Matvoz. On je torej prvoborec za čisto okolje v Mežiški dolini! To sem pred leti že opisal v K. F., mislim pa, da ne bo nikogar preveč motilo, ker to ponavljam. Prvoborcev ne smemo pozabiti, zato ob sedanji kampanji za čisto okolje ne smemo mimo tega moža, ki je šel sam v pravdo z angleškimi magnati, tedanjimi lastniki rudnika! Trd, dolg in že brezupen je bil ta boj, toda pravdo je dobil tožnik Matvoz, ki je z njo uveljavil odškodnino ne samo za tri oškodovance, temveč tudi za osemindeset malih gozdnih posestnikov.

Od takrat izplačuje rudnik oškodovancem rento. Če seštejemo vse to, je v ta namen dal že težke denarce. K temu je treba pribiti še ogromne stroške, ki jih je imel za več vrst čistilnih naprav, ki so bile bolj ali manj uspešne.

In kakšno je stanje zdaj, po petdesetih letih, odkar daje rudnik toliko denarja za varstvo okolja? Plin je do kraja obzrl okoli Žerjava, ki nudi pravo podobo Krasa. Zdaj prodira naprej v vse okoliške doline (dosegel je že Mežico), nezadržno uničuje nadaljnje, nekdanje tako lepe sestoje gozdov! Kakor gosonice na zelju: ko obžro eno glavo, se podajo na drugo. Škoda, ker ni več starega Matvoza! Sicer se tudi današnji oškodovanci ne dajo kar tako, glasni in energični so, znajo tudi udariti po mizi. Toda njihovi protesti so v naši samoupravni družbi glas vpijočega v puščavi, saj določen krog ljudi lahko dela po svoje. Kako naj si drugače razlagamo nerazumljivo ravnanje rudnika, ki po eni strani meče težke denarje za sanacijo plinov in izplačuje odškodnine, po drugi strani pa skrbi, da bi teh ne zmanjkalo?! Zaradi osiromašene rude izpod Pece uvaža svinčeni koncentrat iz najbolj južne republike naše države! Kje je računica za več kot tisoč km dolg prevoz? Če bi bila že s tem, da je izkoriščena zmogljivost topilnice, kaj pa stranski učinki, ki nam še naprej pustošijo našo, že itak hudo načeto krajino! Še več. Ogromno svinjarje bruha v zrak taljenje starih akumulacij (kislin), ki jih zbirajo po vsej državi, občasno jih dobijo celo iz

Narisa! David Sattler, 4. c

Amerike. Bodimo brez skrbi, strupenih plinov v naši dolini še ne bo zmanjkalo!

Živo mi je še v spominu razprava o žerjavskem plinu na seji občinske skupščine, ko je zastopnik rudnika med drugim dejal: »Mi bomo ta problem rešili s pogozdovanjem neke vrste japonske smreke, ki je odporna proti plinom.« Kako naivna izjava iz ust strokovnjaka! Če bi s tem res rešili gozdove, kaj pa vse drugo živo: živali in ne nazadnje — ljudje?! O človeku se govori zelo malo, medicina in zdravstvena služba se držita bolj ob strani. (?)

Žrtev, ki jo prispeva naša dolina za pridobivanje te strateške kovine, je res velika. Misel na svinec ni prijetna že ob dejstvu, da uničuje naravo pri proizvodnji, kot končni izdelek pa daje stabilnost metku, da ta kar najbolj zanesljivo zadene cilj: človeka!!

KRIVA IN NEKRIVA ŽELEZARNA

Za težave, ki so jih imeli kmetje oškodovanci z rudnikom, smo seveda vedeli tudi mi. Vendar tega nismo jemali preveč resno, nismo si mogli predstavljati trajnih posledic in nepopravljive škode, ki bi jih najdim povzročil gozdovom. Ljudje smo že taki. Tuja nezgoda ali neprijetnost nas ne prizadeneta preveč; morda kdaj v razgovoru še rečemo kakšno prizanesljivo besedo, potem to zelo radi pozabimo in se bolj zamislimo šele, ko kaj takega občutimo na svoji koži.

Na vsem lepem smo tudi v naših gozdovih jeli opaziti spremembe: množično so odpadale iglice, smreke niso imele več živo zelene barve, rdele so, vedno več je bilo suhlice. Opozorili smo gozdarje, ki si tega tudi niso vedeli tolmačiti. Uganko smo rešili takrat, ko smo ugotovili smer in višino poškodb. Te so bile po dolinah in do višine, kamor sega rjavkast dim iz železarne. Ugotovitev je bila na dlani: poškodbe povzroča dim iz železarne

Tako smo bili tudi pri nas kmetje prvi, ki smo prižgali rdečo luč. Posvetovali smo se na sestanku gozdnih posestnikov in sklenili, da na to opozorimo železarno. Vodstvo

železarne sprva ni hotelo prisluhniti in tega ni jemalo resno. Šele na naše ponovne intervencije je izjavilo, da je treba škodo najprej dokazati, oceniti, šele potem moremo zahtevati odškodnino. Ta pa mora biti sodno določena. Ni nam kazalo drugega kot vložiti tožbo.

Na sestanku oškodovanih kmetov smo sklenili, da se iz praktičnih razlogov podajo v pravdo trije kmetje, ki naj gredo po kostanj v žerjavico za vse. Prvi je bil določen Okrogovnik, ki je po plinu najbolj na udaru. Drugi tožitelj je bil sedaj že rajni Meležnik, ki ima gozd v neposredni bližini železarne. Še danes ne vem, zakaj so izbrali tudi mene, saj je škoda v našem lesu v primeri z drugimi majhna. Vlogo sem sprejel, ker me je stvar zanimala. Pri tem sem izgubil precej delovnih dni, vendar mi ni žal, saj sem doživel marsikaj zanimivega in poučnega.

Predvsem to, kako smo ljudje sebični: na različne načine se izvijamo in otepamo odgovornosti. Za doseg tega cilja nam pride prav vse: znamo se delati neumne, nevedne ali preveč učene, tako da večkrat ravnamo naivno ali celo smešno. Krivdo zelo radi valimo na druge. Skratka, s svojim vedenjem nikakor ne prispevamo k dobrim medsebojnim odnosom, k skupnim naporom za ohranitev velike dobrine — čistega okolja! Pri tej pravdi smo se srečevali tudi z zelo vplivnimi ljudmi, s strokovnjaki s fakultetno izobrazbo. Eden kar ni preveč skrival nelagodja, ker mora o strokovni zadevi razpravljati z ljudmi, ki nimajo o kemiji nobenega pojma. Z laiki, je poudaril. »Mi ne poznamo kemije in njenih formul, vemo pa, da če odpade koprc (iglice), da je nekaj narobe. Kaj pa je narobe, to ugotovite vi!« sem ga zavrnil. Drugemu je šla beseda zelo težko z jezika. »Ne meni osebno in ne tožiteljem, sodišču morate to povedati!« ga je opomnil predsednik senata okrožnega sodišča.

Zaradi visokega odškodninskega zahtevka smo morali vložiti tožbo pri okrožnem sodišču v Mariboru. Poleg pravnih zastopnikov so na razpravah sodelovali tudi izvedenci obeh strank. Zadeva se dolgo ni

Narisal Ciril Lesnikar, 4. c

premahnila z mrtve točke: železarna je zagovarjala stališče, da ni edini povzročitelj škode, veliko dima da prihaja tudi iz individualnih dimnikov; svoj delež ima prav tako rudnik Mežica, zračni tokovi naj bi prinašali dim iz gornjega konca doline v spodnjega. Zaradi teh trditev se je rudnik vključil v tožbo samoiniciativno kot tožeča stranka. S tem se je povečal krog tožiteljev, pravnih zastopnikov in izvedencev. Meči so se iskri in krhali. »Prav zanima me ta vaš plin in od kod prihaja,« je bilo končno zadosti predsedniku sodnega senata in določil je, da je bila naslednja obravnava na Ravnah z ogledom na kraju samem.

Po razpravi, ki smo jo imeli v sejni sobi Doma železarjev, smo se odpeljali na teren. Najprej smo si ogledali Preški vrh. Okrogovnikov les je bil tako prizadet, da je bila podoba več kot žalostna, zato tudi posebno dokazovanje ni bilo več potrebno. Nato smo se odpeljali na Leše, ki nekako mejijo zgornjo in spodnjo Mežiško dolino. Na vrhu, okrog Harmonkovega križa smo našli določen pas nepoškodovanega lesa; na poti proti Mežici so se sčasoma spet pojavljale ožgane smreke, prav tako nepoškodovan les smo našli v dolini pri Poljani. Zaključek je bil jasen: plin dela škodo vsak na svojem področju! »Plin iz Žerjava prihaja na Ravne skozi vodni rov,« sem to nadvse resno zadevo obrnil na šalo.

Tožitelji smo bili povabljeni na razgovor v železarno. Zastopnik železarne je bil precej energičen, zgražal se je zaradi tožbe proti železarni, ki reže kruh tisočerm. »Ce zahtevate tako visoko odškodnino, mi pobašemo svojo pudo in gremo drugam,« ni mogel mimo ironije. »Srečni ste, ker lahko pobašete in odnesete kamorkoli, tega ne moremo storiti kmetje. Ostati moramo tukaj, pa naj naredi kdo z nami, kar hoče!« sem odvrnil v enakem tonu. No, končno smo se nekako pomirili in pomenili, saj smo razgovor končali s kavo!

Pravda se je vlekla. Zastopnik železarne se je branil na vse načine; niso mu bili dovolj dokazi s terena kakor tudi ne izjave strokovnjakov — gozdarskih izvedencev.

Očitno je bilo, da stvar namenoma zavlačuje. Na to ga je opozoril naš zastopnik in opomnil, da dela s tem oškodovancem še večjo škodo, kajti vrednost dinarja pada. »Naši finančniki vas bodo za te besede zaprli,« mu je na pol za šalo na pol zares rekel predsednik senata. Takrat inflacija še ni bila uradno priznana.

Dolgo pričakovana rzsodba, ki je bila res salomonska, je končno prišla. Železarni je bilo prisojenih 70 odstotkov celotne škode, ostalih 30 odstotkov pa je bilo razdeljenih na polovico Rudniku Mežica in individualnim kuriščem na Ravnah. Železarna je svojo obvezo redno izpolnjevala trinajst let, rudnik se ni odzval z izgovorom, češ, da ni bil tožen, ostalih krivcev škodljivih plinov pa nismo terjali.

Ob tem velja pripomniti, da imamo tudi v gozdarstvu strokovnjake (s fakultetno izobrazbo). Njihove raziskave, dognanja in predloge moramo jemati bolj resno in jih ne zavračati kot površne, kar se je že zgodilo! Namen teh strokovnjakov je ohraniti naravo, pri čemer jim moramo pomagati vsi, nikakor pa jih ne ovirati! To je dolžnost nas vseh, ki živimo v tem prostoru.

Še nekaj o sami pravdi. Takratni organi ravenske občine so bili pri tej zadevi pasivni, niso se marali vmešavati. »Občina leži v senci tovarniških dimnikov,« je takrat zelo duhovito pripomnil naš pravni zastopnik v svojem članku v Večeru.

Razvoj dogodkov je pokazal, da smo imeli »laiki« prav. Prvi smo opozorili na škodljive posledice plina in se zavzeli za zmanjšanje le-teh. Kakor se je železarna na začetku branila krivde in jo valila na druge, je pozneje močno spremenila svoj odnos do tega zelo kođljivega vprašanja. Prav kakor rudnik je tudi železarna redno izplačevala odškodnine in izdajala ogromne vsote denarja za naprave, ki naj bi preprečevale uhajanje plina v zrak. Razlika je samo v tem, da je železarni uspelo zmanjšati dnevne količine škodljivih plinov, saj baje ne presegajo več dovoljene meje. To jim je uspelo s spremenjenim načinom ta-

ljenja starega železa, s prehodom od trdih na tekoča in plinasta goriva in morda še kaj. S pomočjo železarne je bilo zgrajeno na Ravnah daljinsko centralno ogrevanje, ki je zaprlo žrela stoterim dimnikom.

Po vsem tem nastane vprašanje, ali lahko železarno še naprej prištevamo med največje onesnaževalce okolja v naši dolini. Zagovarja namreč stališče, da zaradi teh sanacij ni več dolžna izplačevati odškodnine, ki jo dolguje za tri leta nazaj. S to enostransko odločitvijo se gozdarji kakor tudi kmetje oškodovanci ne strinjamo. Mi postavljamo stvar tako: Kmetom, ki jim je bila uničena glavnicca lesne mase, ta sanacija nič več ne pomaga, kajti njihovi gozdovi potrebujejo vsaj pol stoletja, da pridejo spet do normalnega prirastka, seveda, če ne bo ponovnega požiga. Se pravi, na to normalno stanje bo morala čakati ena generacija in pol! Iz tega razloga so ti totalni oškodovanci še naprej upravičeni do odškodnin. Za druge, manj prizadete, se lahko dogovarjamo.

Iz vsega navedenega se da potegniti sklep: Če bi železarna prisluhnila in ukrepala na prvi preplah, ne bi bil vžig na gozdnem drevju tako drastičen; posledice bi bile veliko manjše in tudi vprašanje odškodnin drugačno! Zelo zanimiv je namreč poskus, ki so ga delali gozdarji. Na istem gozdnem sestoji so vsako leto posekali eno smreko, od nje so odrezali vzorec, te so shranjevali in primerjali. Prišli so do neizpodbitnega dokaza: na vsakem naslednjem vzorcu je rast smreke rapidno padala, nakar se je začela ponovno nekoliko večati. Vse to se lepo ujema s časovnimi obdobji, ko so v železarni ukrepali, da so ukrotili škodljive pline.

Iz tega sledi, da je boj proti onesnaževanju okolja uspešen, če so za to zainteresirani vsi dejavniki, ki imajo voljo in začrtan program, ki ga tudi uresničujejo. Kot smo že rekli, to zahteva veliko denarja, veliko truda, večletnega dela, kar vse mora biti žrtvovano za čisto okolje!

Ob vseh vidnih uspehih, ki jih je dosegla železarna pri varstvu okolja, še vedno ni izrečena zadnja beseda na relaciji: železarna—kmetje oškodovanci. O tem se že dogovarjajo in upajo, da se bodo razgovori končali v zadovoljstvo obeh strank.

Naj nikogar ne moti, ker pogrevam stare zadeve, ki so že zgodovina! Menim namreč, da o tej »zgodovini« mlajša generacija ne ve veliko. Naj enkrat sliši o tem, kako se je v času kapitalističnega sistema podal za čisto okolje prav preprost kmet v pravdo z angleškimi magnati, ki so imeli na svoji strani dobro plačane advokate! Dalje naj mlada generacija ve, da so tudi na Ravnah ta boj začeli prav tako preprosti kmetje, ki tudi niso imeli lahkega dela, čeprav smo v socialistični samoupravni družbi!

Te izkušnje bodo morda napotilo mladi generaciji, kajti onesnaženega zraka v naši dolini še ni in tudi ne bo kmalu konec!

Vprašanju varnosti okolja je v predkongresnih pripravah posvetila pozornost tudi mladina. Pričakujemo, da bo k temu pristopila mladina tudi v naši dolini!

POHORJE — SMETNA JAMA ZA JEDRSKE ODPADKE?!

Rekli smo že, da ima naša dolina to smolo, ker je zaprta in se ne more prezračevati. K temu naj prištejemo še to, da je

Narisa Ciril Lesnikar, 4. c

ekološko načeta že naša krajina. Dim iz TE Šoštanj je namreč že načel gozdove na jugovzhodnem delu naše krajine.

Če ima vrag mlade, jih ima veliko. Poleg vseh neprijetnosti, ki smo jih omenili, se nam ponuja še druga, ne samo neprijetna, temveč zdravju (smrtno) nevarna nadloga. Pohorski granit in še nedotaknjeni zeleni gozdovi naj bi postali smetišče za jedrske odpadke! Ta novica je udarila nepričakovano, sprožila je preplah. Nepoučeni ljudje šele počasi doumevamo, kakšne slabe strani ima ta, toliko hvalisana JE. Odločna in jasna izjava dr. Celcerja zasluži vse priznanje! O tem je bila ogorčena razprava tudi na seji (februarja) vseh treh zborov OS Ravne.

Res so čudne te stvari. V naši socialistični ureditvi smo v rekordnem času dosegli zelo veliko. Iz zaostale, agrarne države smo čez noč postali industrijska; obvladujemo sodobno tehniko, hočemo iti v korak z najbolj razvitimi. Od njih smo prevzeli vse dobro, kar nam lahko prinese sodobna znanost, nismo se dali nikomur, naj je stalo karkoli — tudi za ceno dragih tujih kreditov! S temi (zapeljivimi) krediti smo si kupili ali zgradili marsikaj, kar se nam zdaj otepa.

Med temi je gotovo JE Krško! Javnost je bila obveščena samo o dobrih straneh tega dosežka, ki si ga lahko privoščijo le razvite in bogate države. Seveda, Jugoslavija je med njimi, kajti mi se ne damo nikomur! O slabih in škodljivih posledicah takrat in vse do sedaj nihče ni črnil besedice. Tako je naša javnost mirno nasedla in težko pričakovala tako potrebno električno energijo iz Krškega, ki je prišla z nekaj letno zamudo, njena proizvodnja pa je zaradi pogostih okvar neredna. Javnost je glede JE razočarana, saj ima poleg izjemno visokih stroškov gradnje tudi slabe stranske učinke. Za shranjevanje njenih odpadkov potrebujemo torej spet na kupe denarja! To še bolj bremeni vsako kilovatno uro toka, ki pride iz tega giganta. Kako naj razumemo, da imamo v načrtu še štiri

JE, ko je drugod v svetu tovrstna gradnja že zaustavljena, oziroma opuščajo že postavljene?! Kje bomo jemali denar za tisto, kar nam bo spet delalo preglavice?

Zakaj gre človek v nekaj, čemur še ni popolnoma kos? Posrečilo se mu je razbiti atom, ne uspe pa mu ga izkoristiti do kraja, ali vsaj narediti ostanke neškodljive! Bo res potrebno, da se rodi še en Einstein?!

Ti problemi nam še bolj narekujejo varčevati z elektriko! Da ne bi gradili še novih požeruhov toka kot so Jesenice ali Kidričevo!

Po drugi strani imamo še veliko vodne energije, veliko rek teče brezdelno mimo nas. Dalje. Če bi izkoristili vsaj 50 odstotkov energije, ki bi jo lahko s svojim padcem dajali potoki, ki se stekajo z naših gora in hribov, bi ta elektrika zadostovala za vse male porabnike. To je navadna »grajzlarija«, ki tudi veliko stane, bo ugovor. Ta trditev drži, vendar jo upravičuje dejstvo, da pri tem načinu pridobivanja električne energije ne bi bilo škodljivih stranskih učinkov. Radoveden sem, koliko mini in malih elektrarn bi postavili z denarjem, ki je potreben za eno JE?! Pri tem lahko računamo na delež, ki bi ga s svojim delom prispevali kmetje in drugi krajani. Ne samo, da te male elektrarne ne bi imele slabih stranskih učinkov, imele bi celo pozitivno stran: z jezovi bi se zmanjšal hudo-urniški značaj strmih potočkov. To je izvedljivo, če bi se strokovnjaki posvetili temu, naredili študije in če bi bili dani ugodni pogoji za gradnjo. O tem že teče akcija, posamezni kmetje so že začeli z gradnjo, ki je zanimiva že zaradi vedno dražjega toka, vrhu tega pa ima še strateški pomen. Človek bo slej ko prej moral ugrizniti v to, čeprav je taka proizvodnja električnega toka zapletena in draga! V to ga bo prisilila skrb za čisto in zdravo okolje. Dokler človek ne bo popolnoma obvladal atoma, naj ga pusti na miru! Za jedrsko smetišče gotovo ne bomo glasovali, niti ga sprejeli z odprtimi rokami, če nam ga bodo vsilili!

BO STRAŽIŠČE — STRANIŠČE?

Petkovec na Stražišču je bil nekdanj po vsej verjetnosti samostojen grunt. O tem priča zaokroženost polja, obdanega z lesom. O cimprovju ni tu več nobene sledi, tudi ni starejšega krajana, ki bi po ustnem izročilu vedel povedati, kdaj je bil ta grunt pripojen k sosedu Merkaču. Prav dobro pa imajo v spominu Petkovec starejši krajani, ki mu v svojem narečju pravijo: Pátkovec. Čezenj in čez greben Stražišča je namreč vodila peš pot, ki so jo največ uporabljali krajani Zelenbrega in okolice, kadar so imeli opravke na Prevaljah, še več pa za hojo k maši na Fari, ki so se je nekdanj množično udeleževali. Bili so namreč bolj pobožni in bogaboječi kot današnja generacija. Nikoli se niso prestrašili te poldruge uro dolge poti, pa naj je bilo vreme še tako slabo. V adventnem času, ko so morali biti pri svitlah že ob šestih, so v hladnem jesenskem jutru čez Petkovec migljale številne lučke bakelj. Starejše krajane vežejo na Petkovec lepi spomini, na lepe, morda tudi razburljive doživljaje, nekatere celo na ljubezenske avanturice. Drugače pa je zdaj Petkovec pozabljen. Pešpot je izgubila svoj pomen, kajti dandanašnji se že vsi vozimo z avtomobili.

V ta odmaknjeni kraj sem te, dragi bratec, popeljal zato, ker s problemi o varstvu okolja v naši dolini še nismo prišli do kraja.

Kakor je bil Petkovec zadnji dve desetletji pozabljen in nič več zanimiv niti za krajane, se je na vsem lepem zanj začel zanimati širok krog ljudi. O njem so razprave na raznih ravneh, na sejah in sestankih, zapisan je celo v občinski planske dokumente. Skratka, o njem razpravljamo na veliko in široko, stvarno, trezno, pa tudi razborito, prizadeto, razburjeno in pomešano z najrazličnejšimi očitki.

Graben, ki je na meji med Merkačem in Petkovecem, je v dolgoročnem planu naše občine predviden za centralno sanitarno deponijo. Tako se namreč reče strokovno, po domače je to navadno (veliko) smetišče.

Kot sem že omenil, je bila na februarjski seji vseh treh zborov OS Ravne žolčna razprava o nameravanem jedrskem smetišču v naši regiji in o nameri Avstrijcev, da odlagajo smeti v bližini naše državne meje. Na isti seji je bil sprejet tudi osnutek dolgoročnega plana, v katerem je predvidena ta velika pridobitev za KS Strojnska Reka. Prav tako, kot se zgražamo in sprašujemo, zakaj jedrsko smetišče ravno pri nas, zakaj nam Avstrijci polagajo smeti pred prag, se tudi krajani KS Strojnska Reka upravičeno zgražamo, zakaj ta svinjarija ravno pri nas? Naj bo to odlagališče še tako urejeno po vseh predpisih, vedno bo leglo mrčesa in žarišče smradu. Zakaj bi tukaj uničili nekaj hektarov še zdravega gozda, ko pa imamo v naši dolini že predele, ki so goli kot Kras?! Večje stroške transporta bi opravičevalo dejstvo, da s tem ne uničujemo še več zdravih gozdov, koristno pa bi aktivirali predel, kjer narava ni več živa. Trditev, da bi s tem naš kraj pridobil nekatere ugodnosti, npr. širšo in urejeno cesto proti Strojni, ne drži. Če bi zaradi smetišča imeli širšo in (vedno) urejeno cesto, bi pa bil tudi gostejši promet. Cesto že imamo, skrbeti moramo samo, da bo redno vzdrževana!

Zakaj bi torej rinili s to deponijo v predel, ki je po škodljivih plinih še nedotaknjen?! Že uvodoma smo rekli, da nihče nima rad, če mu pred nos odlagaš nekaj, kar smrdi, mu je v napoto ali celo škoduje zdravju! Zato se tudi krajani KS Strojnska Reka s tem načrtom nikakor ne strinjamo, pa naj nam kdo v zameno obljublja karkoli! Zavedamo se, da prostor za to odlagališče nekje mora biti, zato predlagamo lokacijo tam, kjer s tem ne bo povzročena nobena dodatna škoda. Take lokacije v naši dolini ni preveč težko najti. Npr. globok Mučev graben, kjer ne bi bilo treba posekati niti ene smreke ali grma. Tu je treba samo položiti cevi in zabetonirati pregrado, in prostora bi bilo za več desetletij. Seveda bi morali zgraditi še dovozno cesto, brez te pa bi pri Merkaču tudi ne šlo. Dalje se lahko izgovarjamo na bližino državne meje, ne smemo namreč delati tega, kar očitamo Avstrijcem!

To smetišče bi bilo torej tik nad nedavno zgrajeno zbiralnico mleka, ki so jo okoliški kmetje — proizvajalci mleka zgradili z veliko požrtvovalnostjo. Načrt predvideva, da bi jo prestavili. Toda lastniki ogorčeno zatrjujejo, da tega ne bodo dopustili, četudi bi se mleko zbiralo sredi smeti!

Ljudje smo res nepoboljšljivi. Radi se delamo norce iz vseh reči: iz politike in politikov, iz gospodarstva in gospodarstvenikov, naše ureditve, vere, skratka z vsem, kar nas žuli in imamo posredno ali neposredno s tem opravka. Vici se spletajo že okrog tega smetišča, pa čeprav je šele v

načrtu. Preimenovali naj bi vse štiri zaselke, ki bi mejili na to deponijo. Tako bi bilo Stražišče Stranišče, Breznica kar Greznica, Zelenbreg pa naj bi se preimenoval v Usranibreg. Samo za Suhi vrh si še nismo edini: bo to Smrdljivi duh ali Smrdljivi voh. Kako preprosto je to! Zamenjaš dve ali tri črke in že imaš ime zaselka, ki karakterizira to, kar tam tudi bo!

Na svetu naše KS je padel še drug, bolj pameten predlog, ki naj bi prispeval nekaj k varstvu okolja. V vsakem kraju bi morali na določenem primernem mestu odlagati odvržene avtomobile in dele, skratka, vse kovinske odpadke. To ropotijo bi občasno odpeljalo bodisi komunalno podjetje ali železarna sama. Pri tem bi nobeden ne smel gledati na računico, ta bi bila v prispevku za varstvo okolja! Res je absurd, da leži po gozdovih nič koliko zavrženih avtomobilov, ko pa imamo v neposredni bližini tovarno, ki dnevno požre na stotine ton starega železa, katerega pobirajo po vsej državi, ga uvažajo iz drugih držav, včasih tudi z drugih celin!

Zanimivo naključje! Ko sem zaključeval to razmišljanje, mi je prišlo na uho kar po vrsti: Za varstvo okolja se v predkongresnih pripravah vključuje tudi Mladina, na Tedniku je bila ponovno polemika glede JEDRSKIH elektrarn, med zanimivostmi smo na TV čuli o kislem dežju v ZDA in v Kanadi.

Nečisto okolje martra torej kar ves svet. Temu velikemu problemu človek dolgo ni hotel niti prisluhni, kaj šele ukrepati! Pa

Jernej Krof

Svobodna dolina

Mežiška dolina,
Poljana — ravnina —
in Karavanke,
misli na tanke,

Beseda resnica
je naša pravica.
Štirideset let
že naš je ta svet.

Hrabri so borci
z junaškimi vzroci,
cele brigade
pregnale so gade.

Zdaj ni več ovir,
že dolgo je mir,
iz mečev sekire,
iz nožev so kose:
zapijmo na glas,
da kratek bo čas!

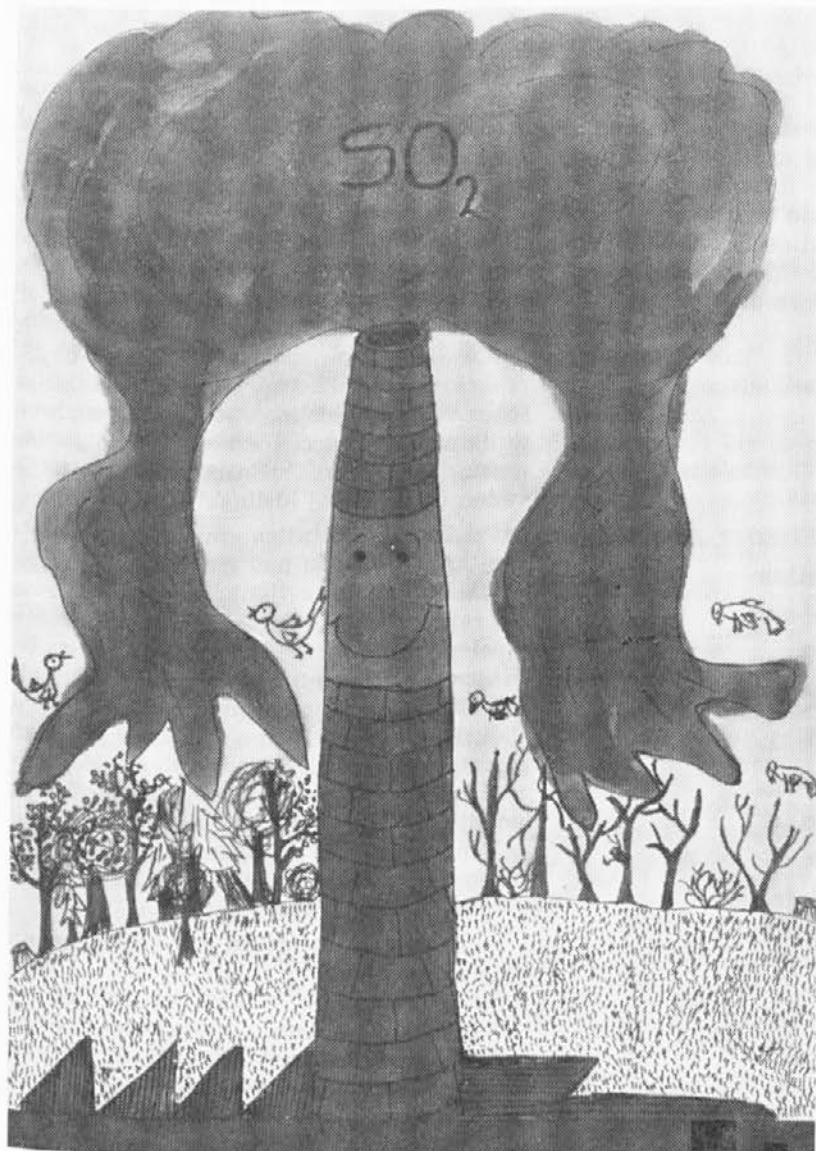
smo vendarle ljudje tisti, ki najbolj onesnažujemo okolje in zrak. V veliki gonji za napredkom smo pozabili, da smo dolžni za seboj tudi pospraviti, kar ostane in je neuporabno! Naravnih nesreč imamo itak dovolj, zato ni treba, da povzročamo (nepopravljivo) škodo za nevednostjo, še več pa z malomarnostjo! Učimo se na napakah, ki so bile storjene v preteklosti! Benetke so zgradili na morju, kot da bi ne bilo več prostora na suhem. To mesto je sicer svetovna turistična zanimivost, toda Kras, kjer so v ta namen posekali les, bo ostal na vekomaj gol! Tudi na gole žerjavske hribe sodobna znanost in tehnika ne moreta vrniti rodne zemlje. V nekaj desetletjih je človek uničil, kar je narava ustvarjala milijone let!

Kaj moremo storiti za varstvo okolja mi, navadni državljani, bo oporekal kdo? Moremo in tudi moramo! Akcija za čisto in zdravo okolje se začne že pri ravnanju z odpadki na cesti, železniški ali avtobusni postaji, skratka, povsod, kjer se ljudje zbirajo. Pri tem največ grešijo kadilci in jedci sladkarij, ki tudi na teh mestih ne morejo mimo tega, da jim ne bi migala brada. Baje je v tem oziru v velikih mestih nekaterih držav tako strog režim, da meščani kontrolirajo drug drugega.

V svojem razmišljanju sem se kot laik namenoma izogibal strokovnim izrazom in sodobnemu žargonu. Upam, da smo se kljub temu razumeli; želim si, da bi imeli pri akciji za varstvo okolja vsi kar največ uspehov, ne le kampanjsko, ampak vsak dan!

Da ne pozabimo: na nečisto okolje smo v Mežiški dolini prvi opozorili kmetje!!

**VSI SMO ODGOVORNI
ZA VARSTVO OKOLJA!**

Umiranje
(Narisal
Goran Hadžiagič,
7. a)

Jožko Kert

Kataster emisij v Železarni Ravne

Skupščina SRS je 29. aprila 1975. leta sprejela Zakon o varstvu zraka. Enajsto leto po sprejetju tega zakona teče, pa je še veliko neizpoljenih zakonskih obveznosti, ki jih ta zakon nalaga upravnim organom (občinskim službam) in delovnim organizacijam oziroma onesnaževalcem.

Lani smo pričeli onesnaževanje okolja v naši občini intenzivneje obravnavati. Vzrok za to je bila velika gospodarska škoda — ožigi gozdov v zgornjem delu Mežiške doline. Pri občinskem komiteju za varstvo okolja in urejanje krajine so imenovali posebno komisijo (sestavljeno iz predstavnikov delovnih organizacij Železarne Ravne in Rudnikov svinca in topilnice Mežica, gozdarjev in zdravstva), ki je imela nalogo pripraviti gradivo za jesensko skupščino obeh zborov SO Ravne na Koroškem, na kateri so razpravljali o problematiki varstva okolja. — Eden izmed sprejetih sklepov te skupščine je bil tudi sklep o uvedbi katastra emisij v občini Ravne na Koroškem.

Zakon o varstvu zraka (UL SRS 13/75) nalaga občinam skrb za varstvo zraka pred onesnaževanjem, sprejemanje predpisov in sanacijskih programov ter nadzorstvo nad uresničevanjem sprejetih ukrepov za varstvo zraka. Omenjeni zakon pa hkrati tudi zadolžuje organizacije združenega dela in druge pravne osebe, da morajo uporabljati svoje proizvodne agregate tako, da niso prekoračene s predpisi določene meje količin in koncentracij škodljivih snovi, ki se smejo izpuščati v zrak.

Na podlagi dosedanjih količin škodljivih snovi v zraku nad našimi naselji so kraji (po odloku o razvrstitvi območij v SRS v območja onesnaženosti zraka za potrebe varstva zraka — UL SRS 21/75) Črna-Mežica-Ravne-Žerjav razvrščeni v IV. območje, kjer je zrak onesnažen nad kritično mejo. Takoj naj pripomnimo, da je ta razvrstitev krajev v območja stara 11 let in da ne ustreza sedanjemu stanju onesnaženosti. Potrebna je sprememba, razmere so se znatno spremenile in v kratkem — po

zagotovilu republiškega komiteja za varstvo zraka — bo to tudi storjeno. (Kakšno je trenutno stanje onesnaženosti zraka v teh krajih, lahko bralec razbere iz drugih člankov v tej številki.) Ne glede na nove razvrstitve krajev pa je po sedanji zakonodaji za vsa območja onesnaženosti v III. in IV. stopnji treba izdelati sanacijski program za odpravo onesnaževanja ozračja. Osnova takemu programu pa je lahko le skrbno izdelan kataster emisij. Torej stoji pred vsemi onesnaževalci v naši občini naloga, da izdelamo tak kataster. Ne le kataster, tudi stalno spremljanje količine in kakovosti onesnaževanja in izdelava lastnih sanacijskih programov v delovnih organizacijah je naloga, katere cilj mora biti čimprejšnja odprava čezmernih onesnaževanj ozračja s škodljivimi snovmi. V skladu s sedanjo zakonodajo morajo tudi delovne organizacije imeti izdelan svoj poslovnik o varstvu zraka, ki ga mora sprejeti delavski svet. V ta namen je predsednik PO železarne zadolžil petčlansko delovno telo, da pripravi omenjeni pravilnik o varstvu zraka. V železarni smo se konec lanskega leta že lotili izdelave katastra emisij. Železarna Ravne emitira v ozračje v glavnem naslednje vrste nečistoč:

— prah (kovinski oksidi, pretežno železovi)

— žveplov dioksid (produkt zgorevanja žvepla v gorivih in metalurških dodatkih)

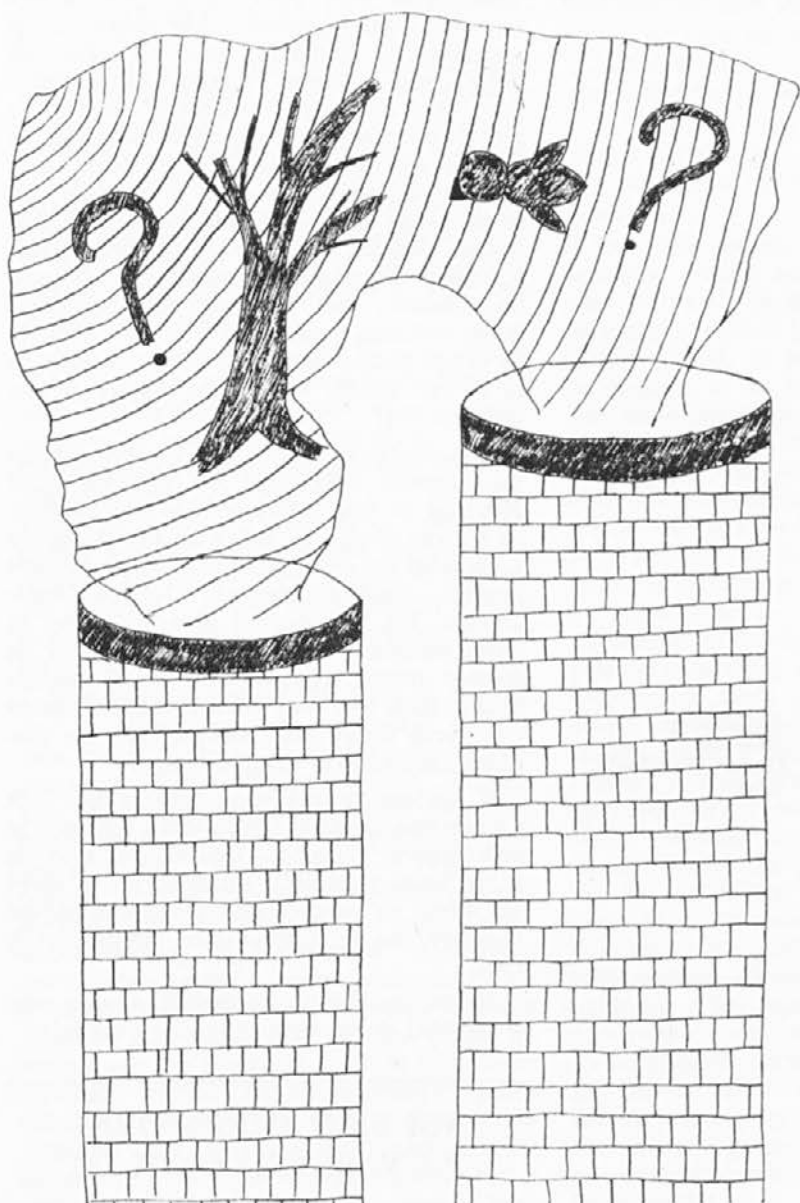
— dušikovi oksidi (produkt oksidacije zračnega dušika pri povišanih temperaturah v vseh pečeh in produkt zgorevanja dušika v gorivih in metalurških dodatkih)

— fluoridi (trdni kot jedavec — CaF_2 , sicer netopen, in plinasti fluoridi, kot produkt delnega razpada jedavca pri proizvodnji jekla)

— kislinski hlapci (pri postopku luženja jekla v raznih kislinah — solni, žveplovni, dušikovi in fluorovodikovi kislini — v ozračje kljub predhodni nevtralizaciji še vedno uhaja nekaj kislinskih hlapov).

Pri izdelavi katastra emisij smo se najprej lotili pregleda nad emisijo žveplovega dioksida. Pri ugotavljanju emisije SO_2 smo uporabili podatke o porabi vseh vrst goriv v železarni v letu 1985 in na podlagi porabe in vsebnosti celotnega žvepla izračunali teoretično množino emitiranega žveplovega dioksida za vseh 80 peči, kolikor jih pač imamo v železarni. Zaradi lažjega pregleda nad emisijo SO_2 v železarni v lanskem letu podajamo v tem članku samo zbirnik o celotni emisiji za posamezne tozde, ločeno po vrstah goriv. Tabela (številka 1) nam nudi naslednje zaključke:

— celoletna teoretična emisija (dejanska je kvečjemu enaka ali celo nižja od teoretične) SO_2 znaša v lanskem letu komaj 184,244 ton oziroma povprečna dnevna emisija znaša komaj 536 kg. (V primerjavo naj služijo naslednji podatki: naselje Prevalje emitira dnevno iz individualnih hiš v času zimske kurilne sezone okrog 2 toni

Onesnaženost
(Narisala
Vika Kokolj, 7. a)

SO₂. Iz žerjavskih dimnikov se v ozračje dnevno sprošča okoli 13 do 15 ton škodljivega SO₂. Iz nam najbližje termoelektrarne Šoštanj se dnevno pokadi v ozračje 300 do 400 ton žveplovega dioksida.) Delež železarne Ravne je torej, kar zadeva onesnaževanje z SO₂, zanemarljiv. — Od celotne količine SO₂ v železarni odpade največ na kovaške peči — 50 %, sledi valjarna s 24 % in energija z 22 % emitiranega SO₂. Količine so v teh tozidih največje zato, ker v ogrevnih in žarilnih pečeh uporabljajo še mazut, ta pa ima najvišjo vsebnost žvepla (0,9 do 1 %). 96 % celotnega emitiranega SO₂ nastaja torej pri uporabi mazuta (to je 517 kg dnevno), iz zemeljskega plina, ki ga porabimo največ, pa dobimo dnevno le 18 kg, iz propan-butana celo le 1 kg SO₂.

Kataster emisij seveda ne sme bazirati le na teoretičnih izračunih, njegovo bistvo je v izmerjenih rezultatih dejanske emisije. Zato smo pričeli tudi z meritvami emisijskih koncentracij žveplovega dioksida na tistih merilnih mestih, ki so največji emitenti nastalega SO₂ — torej v dimnih plinih kovaških in valjarskih peči ter iz kurišč v kotlarni. Te peči so naslednje: V Kovačnici KP 1-2-7-10 in 11, v Valjarni ELPIT 1-2-4, v Energiji pa kurišča VK 1-2-3-PK 1 in 2 (vročevodni in parni kotli — kontrola bo potrebna le v primerih, ko bodo na teh kuriščih uporabljali mazut ali kurilno olje, ne pa taborat, kadar bodo kurili z zemeljskim plinom.) Od celotnih 80 kurišč bo torej pod občasno kontrolo le omenjenih 13 peči ali samo 16 % vseh kurišč.

Kataster onesnaževalcev prahu bo naslednja faza našega dela. Že vnaprej se nam kaže jasna podoba te problematike. Železarna Ravne emitira v ozračje značilni rdečerrjavi prah iz jeklarne II — to so kovinski oksidi (s približno 70 % vsebnostjo železovih oksidov, ostalo pa so oksidi drugih kovin, odvisno od kvalitete sestave jekla, ki ga izdelujejo). Jeklarne I (stara jeklarne) ima že nameščeno odlično odpraševalno napravo FLÄKT, ki povsem očisti izpušne pline. Dosedanje meritve kažejo, da so koncentracije prahu na izhodu zdaleč pod zakonsko dovoljenimi vrednostmi za tovrstne metalurške agregate. Dovoljena koncentracija znaša 150 mg/m³ prahu na izpustu (za novejšo čistilne naprave), naše

vrednosti pa so v mejah 0,20 do 0,40 mg/m³ prahu.

Kako je s prahom iz ostalih čistilnih naprav, ki jih je v železarni kar precej? V zadnjih letih smo postavili namreč več manjših čistilcev za prah v Valjarni, novi livarni posebne litine, pri EPŽ (ta čistilna naprava čisti tudi fluoride) in še kje. Meritve bodo pokazale, kakšne so koncentracije prahu na izpustih za filtri. Glede na to, da gre v večini primerov za novejšo čistilne naprave, je pričakovati, da bodo vrednosti v mejah dovoljenih, saj bi sicer za čistilno napravo proizvajalec in uporabnik ne dobila obratovalnega dovoljenja.

Ko bo rekonstruirana odpraševalna naprava (po vzoru FLÄKTA) tudi v jeklarni II, bo emisija prahu v železarni v okviru zakonskih predpisov. Glede na dober odnos vodstvenih delavcev železarne in na dobro ekološko osveščenost lahko pričakujemo, da do realizacije tega projekta ne bo več dolgo.

Problematiko fluoridov v železarni smo pričeli reševati na pobudo gozdarjev, ki so pomislili, da utegnejo emitirani fluoridi iz naše železarne povzročiti nadaljne odmiranje gozdov v okolici. Kljub odpravi emisije SO₂ gozdovi še nadalje odmirajo in glede na to, da v železarni letno porabimo okrog 2000 ton jedavca (kalcijevega fluorida — CaF₂), je bilo sprva kaj lahko sklepati na vzroke nadaljnega odmiranja ravno zaradi emisije fluoridov. V SKR smo se lotili tega problema. Izmerjene koncentracije plinastih fluoridov (le ti so škodljivi, ne pa netopni prašnati delci jedavca, ki se skupaj s kovinskimi oksidi odnašajo iz elektro peči za proizvodnjo jekla) so v mejah dopustnih koncentracij in znašajo na mernem mestu ob izpustu dimnih plinov čistilne naprave FLÄKT samo do 2,5 mg/m³. Dovoljena koncentracija pa znaša 5 mg/m³. Fluoridi se nam javljajo še na dveh mestih: iz obeh elektro peči v jeklarni II in pri obeh pečeh za elektro pretaljevanje pod žlindro — EPŽ. EPŽ ima čistilno napravo za fluoride, obe 40-tonski EP v jeklarni II pa, podobno kot EP v jeklarni I, tudi naj ne bi emitirale večjih količin plinastih fluoridov. Meritev na teh mestih še ni.

Naslednja komponenta škodljivih emisij so dušikovi oksidi. Povsod tam, kjer imamo

opraviti s povišanimi temperaturami — to pomeni za železarno nad 80 peči in vse elektro peči za proizvodnjo jekla — nastajajo dušikovi oksidi — NO_x (ker gre za mešane okside različnih oksidacijskih stopenj). Zračni dušik se namreč oksidira v dušikov oksid, ta pa se z zračno vlago lahko veže v dušikovo kislino, ki ima na živo tkivo negativne učinke. Kataster agregatov, ki emitirajo dušikove okside, nam bo dal sliko, kolikšne so količine emitiranih NO_x v Železarni Ravne. Tudi z nekaj meritvami že razpolagamo. Koncentracije do sedaj izmerjenih količin NO_x pri čistilni napravi FLÄKT so v razponu med 0,1 do 6,5 mg/m³. Če bodo podobne razmere veljale tudi za druge agregate, potem se nam ni bati problemov emitiranih NO_x. Zakonsko dovoljene maksimalne dopustne koncentracije za emisijo dušikovih oksidov znašajo 400 mg/m³.

Do sedaj omenjene vrste emisij so glavni faktorji plinastih nečistoč v naši delovni organizaciji. Poleg omenjenih pa imamo v železarni opraviti še z manjšimi emisijami, kot so kislinski hlapi iz lužilnice, ki kljub nevtralizaciji izpušnih plinov v absorpcijskem stolpu zapuščajo obrat, kar pa seveda ne obremenjuje ozračja v taki meri, da bi o problemu veljalo posebej govoriti.

Kataster emisij v Železarni Ravne torej že izdelujemo. Res, da smo z njim, glede na zakonsko zadevo, v zamudi. Toda pomembneje kot v zakonitem roku izdelati točen kataster onesnaževalcev (pa hkrati močno onesnažuje ozračje) — je z dejanji zmanjšati onesnaževanje, kolikor je mogoče, in nato zadostiti tudi zakonskim zahtevkom. Srečo imamo, da so se odgovorni v železarni raje lotili tega problema z vsebinsko tehtnejše plati. Zares smo najprej poskrbeli za skorajda popolno odstranitev onesnaževanja z žveplovim dioksidom, nato se učinkovito lotili odpraševanja (FLÄKT), ki ga bomo še dogradili v jeklarni II., vzporedno pa smo rešili še vrsto manjših, pa tudi pomembnih problemov onesnaževanja in tako postali zgled vsem drugim delovnim organizacijam v bližnji in širši okolici.

Tudi na področju ekologije smo torej ravnanski železarji zgledna delovna organizacija.

PORABA GORIV IN TEORETIČNA EMISIJA SO₂ V ŽELEZARNI RAVNE V LETU 1985

Priloga: Tabela 1

TOZD	Zemeljski plin		Butan — Propan			Mazut			Skupaj		
	Letna poraba	SO ₂	SO ₂	Letna poraba	SO ₂	SO ₂	Letna poraba	SO ₂	SO ₂	SO ₂	
	S m ³	kg/leto	kg/dan	kg	kg/leto	kg/dan	kg	kg/leto	kg/dan	kg/leto	kg/dan
Jeklarne	2086840	417,3	1,861	70522	5,0	0,022				422,3	1,883
Jeklolivarna	4163760	289,6	0,975	213038	42,2	0,164				332,5	1,139
Valjarna	17604750	1225,2	4,526	482215	96,4	0,393	5681635	102269,4	127,359	103591,0	132,278
Kovačnica	14421690	1003,7	4,140	410890	82,1	0,356	2958330	53249,8	269,497	54335,6	273,993
Kalilnica	92920	6,5	0,021	24860	7,2	0,041				13,7	0,062
TSD	499550	34,8	0,313	21530	4,3	0,026				39,1	0,339
Industrijski noži	203390	14,2	0,062	45401	9,1	0,039				23,3	0,101
Vzmetarna	1220110	244,1	1,741	33280	2,3	0,017				246,4	1,758
TRO*							137279	823,7	4,576	823,7	4,576
Energija	15066552	1048,7	4,341	19620	3,9	0,011	1297197	23349,6	115,653	24402,2	120,005
RPT	28790	2,0	0,009	815	0,2	0,001				2,2	0,010
Komerciala	156840	10,9	0,061	9385	1,9	0,010				12,8	0,071
	55545192	4297,0	18,050	1331556	255,3	1,08	10074441	179692,5	517,085	184244,8	536,215
v %		2,33	3,37		0,14	0,20		97,53	96,43	100	100

* Pri TRO veljajo izračuni za kurilno olje!
 Vsebnost žvepla: v zemeljskem plinu: 0,1 g S/m³
 v butan-propanu: 34,8 mg S/kg
 v mazutu: 0,9 % S
 v kurilnem olju: 0,3 % S

Jerica Jamer

ODPADNE VODE ŽELEZARNE RAVNE

Železarna Ravne porabi mesečno okoli 1,6 milijonov m³ vode. Največji porabniki so: kovačnica (0,5 milijonov m³), valjarna (0,4), jeklarna (0,4), energija (0,1). Vsa ta voda odteka po 30 kanalih v Mežo.

Spominjamo se še časov, ko je Meža siva in gosta pritekala v železarno, pri nas smo jo bolj ali manj »obarvali« s katranskimi in fenolnimi odplakami, pa rdečkasto in smrdečo spuščali proti Dravi.

Danes ni več tako. Rudnik svoje odplake filtrira v opuščeni rovi in v železarni smo marsikaj izboljšali. Glavni vir onesnaženja Meže, plinske generatorje, smo dokončno ukiniti leta 1974. S tem smo se rešili strupenih odplak (katran, fenol). Pri valjarni smo zgradili škajno jamo — v njej se odsedajo grobi delci — škaje. V lužilnici je urejen zaprt sistem, tako da nevtralizirane gošče vozimo na haldo in jih ne spuščamo v Mežo. Nevtralizacijsko jamo imamo tudi za odplake kemijskega laboratorija. Problematična so olja in masti, ki jih uporabljamo za mazanje strojev in naprav, ter emulzije, ki jih uporabljamo pri obdelovalnih strojih.

V službi za kemijo že deset let analiziramo vse odpadne vode, ki tečejo iz kanalov železarne, ter Mežo pri vходу v železarno in na izhodu iz nje. Analize smo kot onesnaževalci po zakonu o vodah dolžni opravljati. Vodna skupnost pa na osnovi naših rezultatov zaračunava železarni vodni prispevek.

V odpadnih vodah določamo: neraztopljene in raztopljene snovi, pH (kislost oziroma lužnatost), trdoto, klorid, olje, kisik, porabo permanganata in biološko porabo kisika — BPK₅, v Meži pa tudi vsebnost težkih kovin. Vsak kanal analiziramo približno desetkrat na leto, tako da so izračunane povprečne vrednosti čim bolj stvarne.

V naslednji tabeli so prikazani normativi (mejne koncentracije) za nevarne snovi v odpadnih vodah, ki odteka v vodotoke, kar velja za naše odplake, ki tečejo v Mežo.

PARAMETER	NORMATIV
netopne snovi mg/l	80
raztopljene snovi mg/l	700
usedljive snovi ml/l	0,5
pH	6,5—9,0
BPK ₅ mg/l	30
O ₂ mg/l	min. 5
olje mg/l	10
železo (Fe) mg/l	2
celokupni krom (Cr) mg/l	1
svinec (Pb) mg/l	0,5
cink (Zn) mg/l	1

Normativ predpisuje Uradni list SRS, št. 18 — 24. 5. 1985. Analize naših odpadnih vod za leto 1985 normativu večinoma ustrezajo. Na nekaterih odtokih so previsoke vsebnosti olja.

Koliko železarna onesnažuje Mežo, najlaže ocenimo, če primerjamo vrednosti posameznih določitev na mernih mestih Meža-dotok in Meža-odtok.

V naslednji tabeli so prikazani povprečni rezultati osemnajstih analiz Meže za leto 1985 in MDK vrednosti.

PARAMETER	Meža-dotok	Meža-odtok	MDK*
netopne snovi mg/l	30	26	80
topne snovi mg/l	174	175	1500
usedlina ml/l	0,06	0,09	
pH	7,3	7,4	6,0—9,0
trdota NT°	8,14	8,21	
klorid mg/l	2	3	
p-KMnO ₄	17,6	17,0	
BPK ₅ mg/l	4,04	3,69	7
O ₂ mg/l	10,98	10,74	min. 4
olje mg/l	5,6	6,2	
Fe mg/l	0,10	0,14	1,0
Cr mg/l	0,01	0,01	0,5
Cd mg/l	0,01	0,01	0,01
Pb mg/l	0,045	0,044	0,1
Zn mg/l	0,05	0,05	1,0

*MDK vrednosti predpisuje Uradni list SFRJ, št. 8 — 17. februar 1978.

Vidimo, da se Meži v železarni omembe vredno poveča le vsebnost olja (0,6 mg/l), kar je čisto razumljivo, če vemo, da smo lani porabili 350 t olj in 23 t masti. Podatki mazalne službe SGV nam tudi povedo, da smo dobrih 26 t olj zbrali in po čiščenju vrnil v uporabo, da smo 65,6 t odpadnih olj sežgali, 3,3 t pa porabili za mazanje. V preteklih letih smo se obnašali bolj razsipniško, manj ekološko osveščeno in smo zbrali ter koristno uporabili precej manj olj (leta 1984 — 62,5 t, leta 1983 — 40 t). — Vsebnost olja v Meži je bila leta 1984 1,9 mg/l, leta 1983 pa 1,3 mg/l.

Hidrometeorološki zavod SRS iz Ljubljane ima na Meži dve merilni mesti, in sicer v Podklancu in Otiškem vrhu. Rezultati njihovih meritev se z našimi dokaj dobro ujemajo. Po plasifikaciji v Uradnem listu SFRJ št. 6, 10. 2. 1978, ki deli vodotoke v štiri kakovostne razrede, razvrščajo Mežo v II. do III. razred (za leto 1984). Meža je obremenjena bolj bakteriološko kot po kemijskih škodljivostih, kar pa ni posledica odplak iz železarne.

Železarna je pri Smeltu že naročila projekt čistilne naprave za naše odpadne vode. Osnovna naloga čistilne naprave bo ločitev olj iz odpadnih vod in emulzij. V Mežo bo tekla čista voda, olja pa bomo porabili za kurjavo.

Opozorila bi še na problem, ki ga ne bo rešila nobena čistilna naprava, naredi pa največ škode. To so »nesreče«, ko nam steče v Mežo mazut, olje ali gošča iz laboratorija. V časopisu piše o pomoru rib, na sodišču se moramo zagovarjati in plačevati kazni za malomarnost. Zavestno se moramo truditi, da bo takih primerov čim manj.

Marjan Mauko

O, prekleto

Izpel sem pesmi že nešteto,
pa tiste prave
ni nobene,
ki bi razveselila
v s e
in
mene,
ki bi to malo,
bedno življenje
pokazala.
To bedno življenje
v taki luči,
da vsak
in jaz
bi rekel:
O, prekleto,
za to vredno
je živeti,
čeprav
moram
včasih
kleti.

Jožko Kert

Kontrola sedimentov v okolici Železarne Ravne s pomočjo prašnih sedimentatorjev po Bergerhoffu (po metodi VDI 2119)

Ena izmed kontrolnih metod za ugotavljanje količine prahu v onesnaženem ozračju je tudi metoda merjenja količine odsedlega prahu v določenem časovnem obdobju, preračunanega v utežno enoto na m^2 površine na dan (mg/m^2 dan). Pred leti smo ugotavljali količino in kemijsko sestavo odsedlega prahu s pomočjo odsedalnih cevi (po standardni britanski metodi), nato smo po preteku te raziskovalne naloge merili količino, izparino ter Ca, Cl in sulfat v odsedlem prahu na območju Železarne Ravne. Na štirih straneh znotraj železarne smo »lovili« prah v nastavljen zbiralne posode, lanskega aprila pa smo se lotili merjenja količine in ugotavljanja kemijske sestave prahu v bližnji in širši okolici železarne. V ta namen smo izbrali naslednja merna mesta:

1. krog sedimentatorjev VDI (glej skico) smo namestili:

— na zahodni strani (W_1) ŽR pri Likeviču (500 m od ŽR)

— na severni strani (N_1) ŽR pri Obretanu (500 m od ŽR)

— na vzhodni strani (E_1) ŽR pod Javornikom (700 m od ŽR)

— na južni strani (S_1) ŽR pri DTK (500 m od ŽR)

2. krog sedimentatorjev je nameščen:

— na zahodu (W_2) pri Klemenu (4000 m od ŽR)

— na severu (N_2) pri Čičmanu (1000 m od ŽR)

— na vzhodu (E_2) pri Kurtniku (1500 m od ŽR)

— na jugu (S_2) pri Nadvarju (1700 m od ŽR)

V zbranih sedimentih smo se odločili določevati

— količino odsedlega prahu (mg/m^2 dan)

— od posameznih elementov pa smo izbrali za naše razmere onesnaževanja najpomembnejše elemente — sulfat, klorid, fluorid, železo, mangan, magnezij, silicij, cink in svinec.

V tabeli št. 1 podajamo srednje vrednosti koncentracij omenjenih določevalnih sestavin oz. elementov na osmih mernih mestih v obdobju zadnjih enajstih mesecev. (Manjkajo nam sicer posamezni rezultati v nekaterih mesecih, ki jih zaradi analizičnih postopkov ali pa zaradi manjkajočih vzorcev ni bilo mogoče dobiti.)

Sedimentacijska metoda ugotavljanja onesnaženosti ozračja, ki sloni na enomesečnem zbiranju sedimentov in padavin ter s kemijsko preiskavo le-teh, nam v preteklem skoraj enoletnem obdobju — od aprila 1985 do februarja 1986 — nudi naslednje zaključke:

RAZVRSTITEV SEDIMENTATORJEV V OKOLICI ŽR

Glede na dokaj enakomerno porazdelitev kloridov smemo sklepati, da gre predvsem za plinasti klorid, ne pa samo za kloride v obliki trdnih aerosolov — ti bi bili, kot bomo kasneje videli pri fluoridih, porazdeljeni vzporedno z netopnimi snovmi. Koncentracije kloridov pa so skorajda enake po vsem mernem območju in znašajo med 4 in 5 mg/m^2 dan. Transport klorovih spojin je močen tudi iz topilnice v Žerjavu, kjer se ob predelavi odpadnih svinčevih akumulatorjev lahko sproščajo plinasti kloridi, ali pa tudi zaradi soljenih cest.

Fluorid se pojavlja v koncentracijah, ki so tesno povezane s koncentracijami usedlega prahu. Iz tega lahko sklepamo, da ne gre za plinasto kontaminacijo, temveč za prašate delce jedavca, ki spremljajo emisijo prahu iz naše jeklarne II. Kjer je maksimalna količina netopnih snovi (prahu), tam je tudi maksimum fluorida, te paralelne relacije veljajo v vsem mernem območju v obeh rajonih, v bližnjem in daljnem.

Kovine oz. vsi ostali določevalni elementi (železo, mangan, magnezij, silicij, cink in svinec) so prav tako v tesni povezavi s koncentracijami netopnih snovi. Če preračunamo koncentracije teh elementov (vključno s fluoridom) prvega kroga sedimentatorjev na koncentracijo netopnih snovi v drugem mernem krogu (za faktor 0.67 — za kolikor so v drugem pasu količine netopnih snovi manjše), dobimo praktično enake vrednosti, kot smo jih določili z analizo. To pomeni, da se ohranja razmerje določevalnih elementov s količino netopnih snovi v vsem mernem območju in da je torej vse to onesnaževanje dejansko naše, železarniško. Žal tudi onesnaževanje s svincem. Tudi za ta element velja ta relacija. V našem vložku se žal nahaja tudi svinec, ki se ob predelavi v elektropečeh pretali, oksidira in skupaj z ostalimi oksidi sprosti v ozračje. Po rešitvi odpraševanja v novi jeklarni bomo odstranili tudi ta problem.

PO TA LUFT (Technische Anleitung zur Reinhaltung der Luft 1974 in reviziji iz leta 1983) sme znašati maksimalna onesnaženost s svincem 0.25 mg/m^2 dan. Ta vrednost je v naših meritvah večkrat presežena. Vedno so vrednosti višje na postaji N_1 (Obretan — neposredna bližina Železarne oziroma jeklarne I in II), v treh mesecih so vrednosti presežene na postaji E_1 , enkrat na W_1 , štirikrat na postaji N_2 in enkrat na S_2 .

TABELA 1: Količina in sestava sedimentov (od aprila do marca 1986)

Merno mesto	Netopne snovi									
	SO_4^{2-}	Cl^-	F^-	Fe	Mn	Mg	Si	Zn	Pb	
	mg/m ² /dan									
Likevič W_1	55	3.39	4.64	0.81	7.0	0.21	0.47	0.96	0.21	0.17
Obretan N_1	93	5.72	4.81	2.26	20.0	0.90	1.19	1.11	1.09	0.42
Javornik E_1	87	4.13	5.09	1.84	15.4	0.53	0.77	1.01	0.51	0.20
DTK S_1	39	4.43	3.90	0.55	7.3	0.13	0.22	0.59	0.12	0.04
Sred. vrednost	68	4.42	4.61	1.36	12.4	0.44	0.66	0.92	0.48	0.21
Klemen W_2	27	7.80	4.87	0.36	2.5	0.06	0.19	0.72	0.09	0.05
Čičman N_2	67	8.02	4.20	1.86	12.2	0.67	0.62	1.06	0.74	0.29
Kurtik E_2	49	3.74	4.44	1.38	10.3	0.48	0.72	0.98	0.45	0.16
Nadler S_2	40	7.37	4.49	0.22	3.9	0.12	0.29	0.68	0.16	0.07
Sred. vrednost	46	6.73	4.49	0.95	7.2	0.33	0.45	0.86	0.36	0.14

Količina odsedlega prahu je v veliki meri odvisna od oddaljenosti mernega mesta od železarne in od lege oziroma od smeri pihanja vetrov. Zato je največ prahu v neposredni bližini (N_1 Obretan) železarne in na postaji E_1 Javornik, sledi postaja Likevič na zahodu in nazadnje na jugu — DTK. Skorajda enak vpliv — oddaljenost od železarne in lega se kaže v drugem, bolj oddaljenem krogu sedimentatorjev. Maksimum je na istem mestu (N_2), le da je minimum na postaji Klemen — W_2 , ne pa na jugu. Upoštevati je treba, da je oddaljenost W_2 tudi največja. Kovinski prah je težak in se kmalu odsede. Pred leti smo imeli nameščene prašne odsedalnice znotraj železarne takrat so bile količine odsedlega prahu približno 10-krat večje. Količina

prahu v zunanjem krogu sedimentatorjev je 67% manjša od količine v prvem, bližnjem krogu.

Sulfat, ki ga določujemo v zbranih padavinah oziroma v izpiralni vodi, kaže zanimivost, ki jo kaj lahko razložimo. Količine sulfata so namreč v notranjem krogu nižje od zunanjih. Govorimo lahko o vdoru »žvepla« v ravensko okolico od zunaj. To samo potrjuje, da železarna dejansko ne emitira več SO_2 (niti individualna kurišča, ker imamo na Ravnah toplovod) in so torej koncentracije SO_2 izven ravskega območja višje.

Vpliv Žerjava (in tudi Šoštanja) je, kar zadeva žveplo, občuten.

V filtratu določujemo tudi **kloridni ion**.

Za primerjavo naj povemo, da se koncentracije Pb v usedlem prahu v zgornjem koncu Mežiške doline sučejo v mejah od

0.2 do 1.3 mg/m² dan, odvisno od oddaljenosti mernega mesta od topilnice v Žerjavu.

Kakšna je ocena onesnaženosti naselja na podlagi dobljenih rezultatov? Po Odloku o normativih za skupno dovoljeno in za kritično koncentracijo škodljivih primesi v zraku (Ul SRS, 12/1976) je predpisana MDK (maksimalno dopustna koncentracija) za prašne usedline:

- za stanovanjska naselja 20 mg/m²/dan
- za mešana industrijsko stanovanjska naselja 330 mg/m² dan
- za industrijske cone 500 mg/m²/dan.

Če opredelimo Ravne kot mešana industrijsko stanovanjsko cono, so vse vrednosti pod MDK, če pa ga želimo opredeliti kot stanovanjsko cono, pa so vrednosti nad MDK. (Vsaj naselje Javornik bi moralo biti tako klasificirano.)

Enoletno merno obdobje še ni povsem zaključeno, pa se nam že kažejo zanimivosti v zvezi z onesnaženostjo našega predela. Ko bo rezultatov več in bodo popolnejši, bo nadzor nad onesnaževanjem še boljši, s tem pa nam bo dana tudi večja možnost za učinkovitejše ukrepanje in zmanjševanje onesnaževanja.

Stalen nadzor nad onesnaževanjem ozračja, ki ga imamo v železarni Ravne, nas uvršča med redke delovne organizaci-

je, ki tako skrbno bdijo z lastno kontrolo nad stanjem onesnaženosti ozračja (in vod); tudi to je dokaz dobre ekološke osveščenosti kolektiva.

Marjan Mauko

Imam ključ

Ko te srečam,
posveti sonce izza oblakov,
laser zažari
skozi tvoje oči.
In že je petelin v strehi,
pav vozi kočijo,
dvigam rolete in spuščam,
pes je zagledal gospodarja;
— na, lačna muca,
IMAM KLJUČ!
Pridi,
pridi, avto, da te startam,
pohodil bom gas.
Šlo bo skozi
vse brzine,
ko mine
skomine.

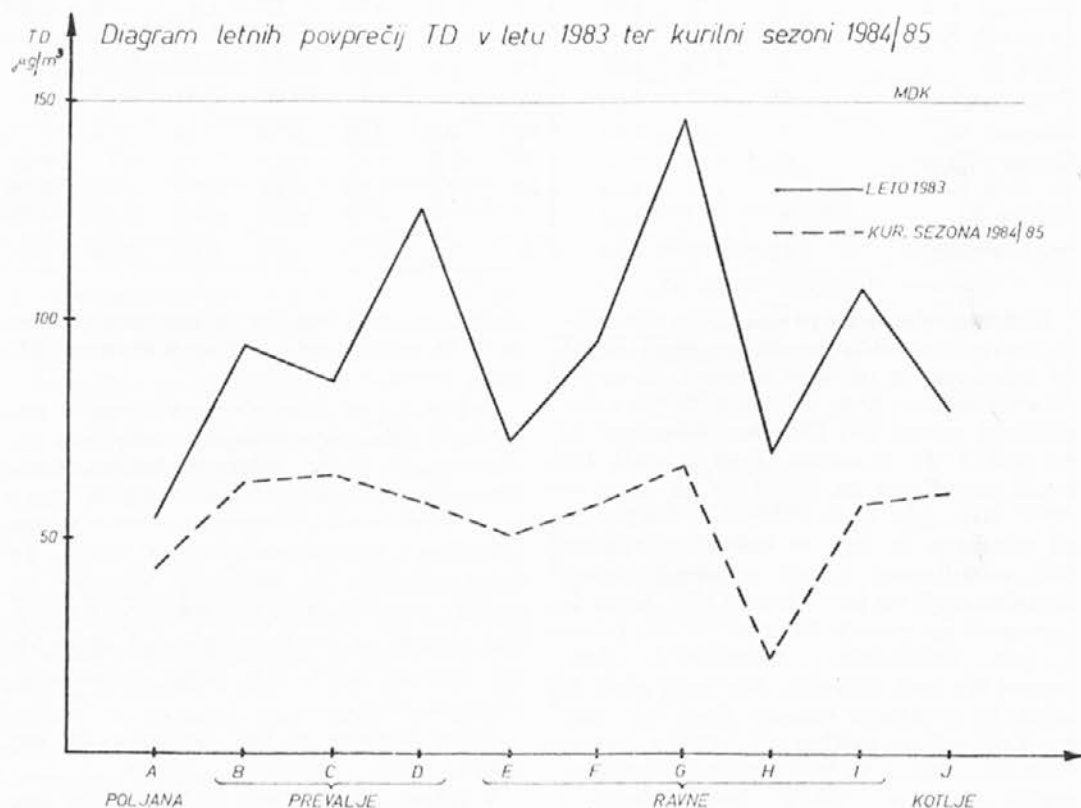
Jerica Jamer

Onesnaženost zraka v spodnji Mežiški dolini

V Železarni Ravne smo se že pred dobri dvajsetimi leti zavedli, da s svojimi emisijami onesnažujemo okolje. Gozdarji so opozarjali, da se sušijo gozdovi, okoliški kmetje pa so se pritoževali zaradi slabšega pridelka. Že od takrat plačujemo kmetom odškodnino za manjši prirastek lesa, kar pa seveda ni bila in ni rešitev.

Ne bo odveč, če se še enkrat pohvalimo, da smo v železarni zelo veliko naredili, da bi postal zrak na Ravnah čist. O tem smo že večkrat pisali in govorili, zato bom ukrepe samo naštel: zamenjava premoga oziroma generatorskega plina z zemeljskim plinom, toplovodno ogrevanje, odpraševanje v jeklarni II, čistilne naprave za prah v valjarni, čistilnici, livarni in EPŽ. Najnovejša je odpraševalna naprava Fläkt v jeklarni I, ki zelo dobro dela in je precej zmanjšala »rdeč oblak« nad Ravnami. To lahko vsak opazi, saj je prahu dnevno manj za 2 do 3 t.

V Službi za kemijo v Železarni Ravne že dvajset let bolj ali manj stalno merimo koncentracijo žveplovega dioksida (SO₂) in dima, ker sta to osnovna indikatorja onesnaženja. Koncentracije SO₂ in dima so bile tako visoke, da so bile Ravne še leta 1975 razvrščene v IV. območje po onesnaženosti, to je v območje, kjer je zrak onesnažen nad

kritično mejo (enako kot Celje, Trbovlje, Črna, Žerjav in dr.). Leta 1974 smo ukinili zadnji generator, sledili so ukrepi, ki sem jih že navedla, in od takrat do danes se je stanje na Ravnah bistveno izboljšalo. To potrjujejo podatki Hidrometeorološkega zavoda iz Ljubljane, ki ima merilno postajo na Čečovju, ter rezultati naših meritev, ki zajemajo območje spodnje Mežiške doline. Od Poljane do Kotelj smo izbrali deset merilnih mest za določevanje SO₂ in trdnih delcev TD (dima in prahu) v zraku.

V tabeli 1 so prikazani rezultati meritev petih mesecev leta 1983 (marec, april, junij, september, december) in kurilne sezone 1984/85 (oktober in december 1984 ter februar in april 1985). Maksimalno dopustni koncentraciji — MDK vrednosti sta: za SO₂ 300 μg/m³ oziroma 0,3 mg/m³ in za TD 150 μg/m³ oziroma 0,15 mg/m³. Vidimo, da povprečne koncentracije MDK vrednosti ne presegajo niti za SO₂, niti za prah; presegajo pa jo maksimalna koncentracija SO₂, določena pod gonjami (374 μg/m³), in maksimalne koncentracije za prah na več merilnih mestih. Največja vrednost je 883 μg/m³ prahu, kar pa je razumljivo, saj smo imeli postajo tik nad jeklaro II.

Povprečne vrednosti so prikazane tudi na dveh diagramih. Zmanjšanje koncentracij TD na merilnih mestih na Ravnah že lahko pripišemo odpraševalni napravi Fläkt.

Zelo zanimive so tabele Hidrometeorološkega zavoda SRS. Ravne so po povprečni koncentraciji SO₂ v kurilni sezoni 1984/85 na triintriidesetem mestu v SRS, MDK vrednosti pa ne presega niti maksimalna 24-urna koncentracija. Po povprečnih koncentracijah dima v kurilni sezoni 1984/85 pa so Ravne na 39. mestu v SRS, maksimalna koncentracija dima pa prav tako ne presega dovoljene vrednosti. V tretji tabeli Hidrometeorološkega zavoda so razvrščeni kraji po povprečni onesnaženosti zraka z žveplovim dioksidom v kurilnih sezonah od 1980/81 do 1984/85. Vidimo, da se Ravne že vsa ta leta ne uvrščajo med dvajset onesnaženih krajev v SRS.

»Prah pa vendar še je, saj ga vidimo, ko se vali enkrat proti Čičmanu, drugič proti Javorniku, včasih tudi na Faro!« boste rekli. Res je. Vsak dan ga gre v zrak še dve do tri tone. Prah sestavljajo kovinski oksidi, okrog 70 % je železovih. Ker so težki, se hitro usedajo. Meritve kažejo, da je količina odsedlega prahu v železarni približno 500 mg/m²/dan, v oddaljenosti 500 m od železarne je še 50 do 120 mg/m²/dan, na 1000 do 2000 m pa pade na 30 do 80 mg/m²/dan, kar je že pod dovoljeno mejo.

Po dvajsetih letih smo na uspehe, ki jih je Železarna Ravne dosegla pri izboljšanju zraka, lahko ponosni. Na žalost pa »laže dihamo« samo na Ravnah. Na Prevaljah se v kurilni sezoni dušijo zaradi številnih individualnih kurišč, ki emitirajo 2 t SO₂ na dan. Problem bi rešili, če bi velenjski premog z okoli 2,5 % žvepla nadomestili z zemeljskim plinom, ki ga vsebuje le 0,013 %. Zaradi visokih stroškov si večina lastnikov individualnih hiš tega brez finančne pomoči še dolgo ne bo mogla »privoščiti«.

Naraščanje cen toplovodnega ogrevanja »rojeva« na Ravnah in v Kotljah nova kurišča — dodatno ogrevanje, kar pa čistemu okolju gotovo ni v prid, saj na takih občasnih kuriščih zgori veliko različnih odpadkov,

tudi gume in plastike. Vsi se moramo zavedati, da nam čistega zraka ne bo nihče poklo-

nil, ampak si moramo zanj zavestno prizadevati na delovnem mestu in doma.

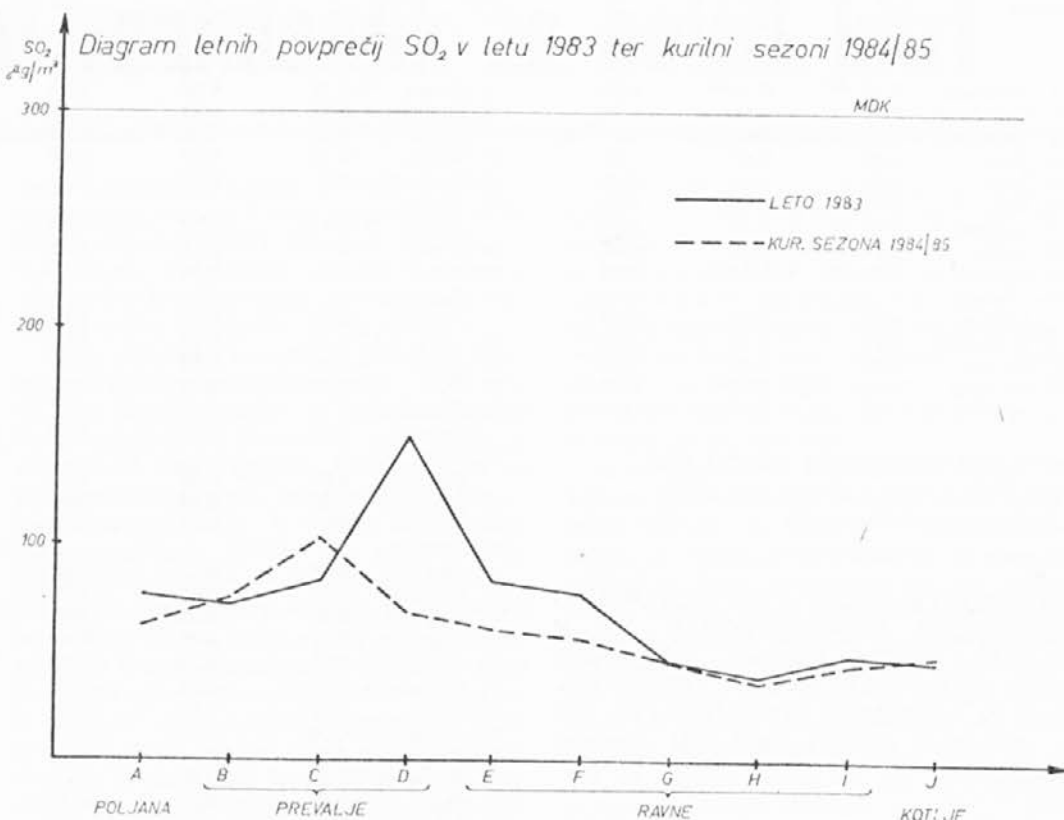

TABELA 1
REZULTATI LETNIH POVPREČIJ, MAKSIMALNIH IN MINIMALNIH VREDNOSTI ZA SO₂ IN TD V LETU 1983 TER KURILNI SEZONI 1984/85

Merilno mesto	Ozn	1983		1984/85	
		SO ₂ μg/m ³	TD μg/m ³	SO ₂ μg/m ³	TD μg/m ³
Poljana	A povpr.	76	54	63	42
	max.	296	277	189	143
	min.	11	0	13	0
Prevalje — otroški vrtec	B povpr.	73	94	75	62
	max.	187	504	239	122
	min.	22	13	26	16
Prevalje — kmetijska zadruga	C povpr.	83	86	101	64
	max.	243	488	273	131
	min.	25	13	36	19
Prevalje — Pod Gonjami	D povpr.	149	125	68	58
	max.	374	397	221	116
	min.	48	27	18	0
Ravne — Gradis	E povpr.	82	72	61	50
	max.	203	278	207	100
	min.	21	12	7	14
Ravne — DTK	F povpr.	76	95	56	57
	max.	267	310	200	114
	min.	12	38	11	20
Ravne — Stražišče	G povpr.	47	146		
	max.	116	883		
	min.	6	25		
Ravne — železniška postaja	G povpr.			47	66
	max.			174	140
	min.			9	17
Ravne — Občina	H povpr.	39	69	38	22
	max.	108	214	173	79
	min.	11	13	7	0
Ravne — Javornik	I povpr.	48	107	44	57
	max.	129	343	123	95
	min.	10	18	13	19
Kotlje	J povpr.	46	79	48	60
	max.	94	286	218	126
	min.	13	15	10	26

HIDROMETEOROLOŠKI ZAVOD SRS
Republiška služba za varstvo zraka
LJUBLJANA, Vojkova 1 b
Datum: 16. 5. 1985

RAZPOREDITEV KRAJEV V SR SLOVENIJI PO POVPREČNIH KONCENTRACIJAH DIMA V KURILNI SEZONI (oktober 1984—marec 1985), MAKSIMALNE 24-URNE KONCENTRACIJE IN POVPREČNE KONCENTRACIJE V NEKURILNI SEZONI (april 1984—september 1984).

Merilno mesto	C _{max} (mg/m ³)		
	Clk (mg/m ³)	C _{max} (mg/m ³)	C _{nk} (mg/m ³)
1. Zagorje	0.10	0.35	0.09
2. Maribor	0.08	0.25	0.02
3. Trbovlje	0.07	0.37	0.02
4. Ljubljana	0.07	0.27	0.02
5. Vrhnika	0.07	0.26	0.02
6. Celje	0.06	0.25	0.02
7. Domžale	0.06	0.20	0.01
8. Sl. Gradec	0.06	0.19	0.02
9. Žalec	0.05	0.27	0.02
10. Škofja Loka	0.05	0.23	0.02
11. Medvode	0.05	0.22	0.01
12. Kamnik	0.05	0.19	0.01
13. Krško	0.05	0.18	0.02
14. Ptuj	0.05	0.18	0.02
15. Štore	0.04	0.18	0.01
16. M. Sobota	0.04	0.18	0.01
17. Idrija	0.04	0.17	0.01
18. Ruše	0.04	0.17	0.01
19. Sevnica	0.04	0.15	0.01
20. Hrastnik	0.04	0.15	0.01
21. Litija	0.04	0.15	0.01
22. Črnomelj	0.04	0.14	0.02
23. Kranj	0.04	0.14	0.02
24. Sentjur	0.04	0.14	0.01
25. Kočevje	0.04	0.14	0.01
26. N. mesto	0.04	0.13	0.02
27. Slovenska Bistrica	0.04	0.13	0.01
28. Kanal	0.04	0.11	0.02
29. Mežica	0.04	0.11	0.01
30. Ilirska Bistrica	0.03	0.15	0.01

Merilno mesto	Ck (mg/m ³)	C _{max} (mg/m ³)	Cnk (mg/m ³)
31. Jesenice	0.03	0.14	0.01
32. Kidričevo	0.03	0.14	0.01
33. Radeče	0.03	0.13	0.01
34. Črna	0.03	0.13	0.01
35. Tržič	0.03	0.11	0.01
36. Izola	0.03	0.10	0.01
37. Soštanj	0.03	0.10	0.01
38. Koper	0.03	0.09	0.02
39. Ravne	0.02	0.14	0.01
40. Rimske Toplice	0.02	0.09	0.01
41. T. Velenje	0.02	0.08	0.01
42. Žerjav	0.02	0.06	0.01
43. Ankaran	0.01	0.12	0.00

HIDROMETEOROLOŠKI ZAVOD SRS

Republiška služba za varstvo zraka
LJUBLJANA, Vojkova 1 b

Datum: 10. 5. 1985

RAZVRSTITEV KRAJEV V SR SLOVENIJI PO POVPREČNIH KONCENTRACIJAH SO₂ V KURILNI SEZONI (oktober 1984—marec 1985), MAKSIMALNE 24-URNE KONCENTRACIJE IN POVPREČNE KONCENTRACIJE SO₂ V NEKURILNI SEZONI (april 1984—september 1984).

Merilno mesto	Ck (mg/m ³)	C _{max} (mg/m ³)	Cnk (mg/m ³)
1. Trbovlje	0.33	1.46	0.09
2. Hrastnik	0.25	1.33	0.05
3. Črna	0.25	0.85	0.07
4. Ljubljana	0.23	0.88	0.05
5. Maribor	0.22	0.75	0.03
6. Krško	0.21	0.78	0.05
7. Celje	0.20	1.08	0.05
8. Kamnik	0.16	0.73	0.03

HIDROMETEOROLOŠKI ZAVOD SRS

Republiška služba za varstvo zraka
LJUBLJANA, Vojkova 1 b

Datum: 22. 5. 1985

UVRSTITEV KRAJEV PO POVPREČNI ONESNAŽENOSTI ZRAKA Z ŽVEPLOVIM DIOKSIDOM V KURILNI SEZONI

Merilno mesto	1980/81		1981/82		1982/83		1983/84		1984/85	
	Uvr.	Konc.	Uvr.	Konc.	Uvr.	Konc.	Uvr.	Konc.	Uvr.	Konc.
Trbovlje	1	0.46	1	0.39	1	0.39	1	0.42	1	0.33
Črna	5	0.26	5	0.23	3	0.27	2	0.25	3	0.25
Hrastnik	2	0.34	2	0.36	2	0.31	3	0.25	2	0.25
Celje	4	0.27	4	0.23	7	0.19	4	0.24	7	0.21
Ljubljana	3	0.29	3	0.24	5	0.21	5	0.23	4	0.23
Maribor	6	0.20	9	0.17	8	0.15	6	0.20	5	0.22
Zagorje	17	0.13	12	0.14	9	0.15	7	0.18	10	0.15
Mežica	9	0.18	6	0.21	6	0.19	8	0.17	12	0.15
Žerjav	7	0.20	8	0.18	4	0.22	9	0.16	9	0.15
Zalec	8	0.19	7	0.19	11	0.13	10	0.16	11	0.15
Kamnik	10	0.17	10	0.15	10	0.13	11	0.14	8	0.16
Krško	11	0.17	14	0.13	14	0.11	12	0.13	6	0.21
Škofja Loka	25	0.10	22	0.11	25	0.06	13	0.13	14	0.11
Kranj	15	0.13	12	0.13	12	0.12	14	0.11	15	0.11
Šentjur	22	0.11	24	0.10	19	0.09	15	0.10	25	0.08
Domžale	18	0.12	20	0.11	16	0.09	16	0.10	28	0.08
Štore	12	0.17	18	0.12	13	0.12	17	0.10	16	0.11
Slov. Gradec	19	0.11	11	0.14	18	0.09	18	0.10	21	0.09
Medvode	16	0.11	19	0.11	17	0.09	19	0.10	13	0.11
Radeče pri ZM	21	0.11	22	0.10	20	0.08	20	0.09	26	0.08

Konc. — koncentracije SO₂ v mg/m³
Uvr. — uvrstitev

Merilno mesto	Ck (mg/m ³)	C _{max} (mg/m ³)	Cnk (mg/m ³)
9. Žerjav	0.15	0.98	0.08
10. Zagorje	0.15	0.89	0.05
11. Zalec	0.15	0.88	0.03
12. Mežica	0.15	0.44	0.05
13. Medvode	0.11	0.69	0.03
14. Škofja Loka	0.11	0.57	0.03
15. Kranj	0.11	0.55	0.03
16. Štore	0.11	0.54	0.03
17. Rimske Toplice	0.10	0.57	0.02
18. Tržič	0.10	0.33	0.02
19. Litija	0.09	0.64	0.01
20. Ptuj	0.09	0.42	0.02
21. Slovenj Gradec	0.09	0.37	0.03
22. Slov. Bistrica	0.09	0.34	0.02
23. Jesenice	0.09	0.34	0.01
24. Vrhnika	0.08	0.54	0.01
25. Šentjur pri Celju	0.08	0.42	0.02
*26. Radeče	0.08	0.41	0.04
27. Sevnica	0.08	0.33	0.02
*28. Domžale	0.08	0.33	0.01
29. Kidričevo	0.08	0.25	0.01
30. M. Sobota	0.07	0.37	0.01
31. Idrija	0.07	0.26	0.01
32. Soštanj	0.06	0.29	0.01
33. Ravne	0.05	0.25	0.03
34. N. mesto	0.05	0.25	0.01
35. Ruše	0.05	0.25	0.01
36. T. Velenje	0.04	0.23	0.01
37. Kanal	0.04	0.20	0.01
38. Črnomelj	0.04	0.14	0.01
*39. Izola	0.03	0.18	0.02
*40. Ankaran	0.03	0.16	0.03
*41. Koper	0.03	0.10	0.03
*42. Kočevje	0.02	0.09	0.01
*43. Ilirska Bistrica	0.02	0.08	0.01

* niso upoštevani kompletni podatki za mesec januar 1985, ko so bile koncentracije najvišje. Izpad meritev so povzročile izredno nizke temperature, zaradi katerih so bile aparature v okvari.

Hubert Močivnik

Ob Tovarčkem jezeru

Stoji ob mirnem jezeru, al' njeno srce miru ne najde in brez upa na srčni mir, ker strto od obupa dekletke prevarano je, zapuščeno.

Tako kot njeno ni še kdaj nobeno ljubilo fanta srce, a on strupa nalil dekletu je, da polna kupa gorja zdrobi srce, če ni jekleno.

Korak ji k jezéru sam zavije, čaravno ve, da odpira si le rane, da gorko sonce njej toplo ne sije.

Morda pa le še kdaj srce se vname, ko si od bolečine te spočije in srečnejša ljubezen ga prevzame.

Marjan Mauko

Poljub

Včeraj sva šla v rov jaz in moja simpatija. Dolga je bila tema in na koncu sva se združila v poljub. Ko sva se vrnila iz teme, se nisva več spoznala.

SLOVENSKI PREGOVORI

Če je majnika lepo, je dobro za kruh in seno.

Če je Urbana lepo, rado suši se poleti seno.

Kadar pride mesec maj, vpraša, če je še v kašči kaj.

Majnika dosti dežja — obeta jeseni dosti snega.

Na Urbana sonce gorko, obilno bo vina, ki bo sladko; če pa ta dan prirosi, trta le cviček rodi.

O Urbanu se mora trta videti s hriba na hrib.

Velikega travna če pogosto grmi, se kmet dobre letine veseli.

Velikega travna mokrota, malega srpana suhota.

Če Barbara deži, bodo jeseni grozdja polne kadi.

Če je megla na dan Vida, je pšenica malo prida.

Zasnova listnatega gozda hrastov, gabrov, javorjev je ob neurejenem travišču na severni strani. V ospredju sta le še dva gladka bora (*Pinus strobus* — Vajmutov bor). Domočina teh borovcev s šopi petih dolgih vedno zelenih iglic je Kanada. Včasih je bilo tu več dreves gladkega — zelenega bora. Na hitro so se posušila tri mogočna drevesa in po letnicah na panjih se je dalo ugotoviti, da so ti bori rasli več kot 150 let; tako sega nastanjanje parka v leta okrog 1830. Za zdravo drevo v naravnem okolju omenjena starost ni pretirana. V našem parku jim je verjetno škodovala izpostavljena lega. Saditelj pač ni predvideval, da bomo na Ravnah toliko kurlili. Tudi te iglavce gozdarji poskusno sadijo po naši okolici.

Ob travnati sredini parka je še ostalo nekaj prostora za spomenik Prežihovemu Vorancu. Družbo mu delata rdeča bukev (*Fagus sanguinea*) in tulipovec (*Liriodendron tulipifera*). Slednji je okrasno drevo z značilnimi štirikrpatimi listi in žveplenorumenimi cveti, ki pred olistanjem zacvetijo vsakih nekaj let. V ozadju spomenika je več dreves velikega jesena (*Fraxinus excelsior*), javorja (*Acer platanoides*), gabra (*Caprinus betulus*) in hrastov. Rob parka še varuje poslednja smreka, sicer pa severno pobočje porašča grmovje. Pred časom je bil tu pritisk tovarniškega dima zelo močan, da so izginili vsi iglavci, sedaj pa se uveljavljajo listavci.

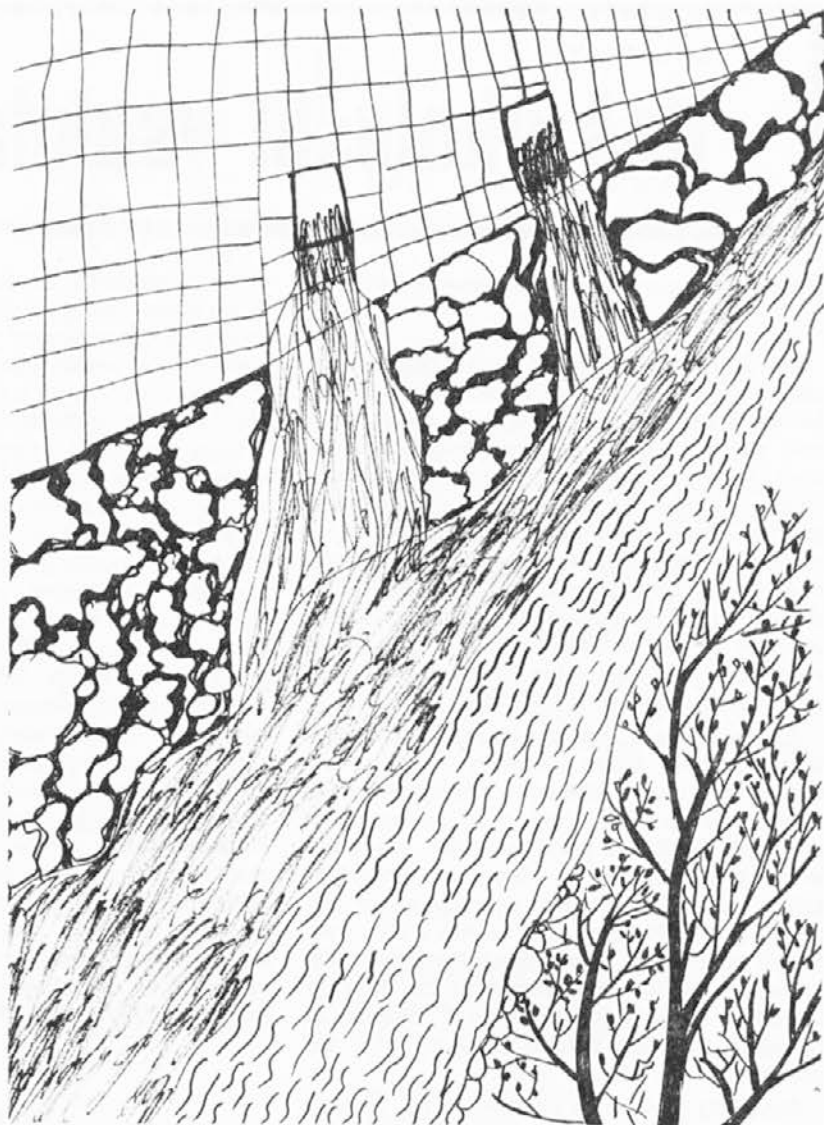
Spomladi zacveti pred grajsko verando magnolija (*Magnolia grandiflora*). Sprehajalno pot varujejo bukve, rdeči hrasti (*Quercus rubra*) in skupek macesnov (*L. epileptis*). Drevesa so zastavna, najbrž jim že razredčeni plini niso škodovali. Macesni, podobno kot listavci, izgubijo iglice vsako jesen. Tako je čas vpijanja plinov skrajšan.

Do parka vodi več poti. Ob slabo vzdrževani pešpoti proti gradu se izmenjujejo jeseni, javorji, divji kostanji in glogi (*Crataegus oxycantha*) je le še ostanek nekdanje žive meje. Drugo, asfaltirano cestišče od gradu proti tovarni, pa obrobja čisti drevo-red divjega kostanja (*Aesculus hippocastanum*). Grajsko dvorišče poleti hladita dva lipovca (*Talia cordata*) in lipa (*T. platyphyllos*). Ko je dvorišče prekril asfalt, se je ameriški javor (*Acer negundo*) ob stopnišču posušil. Asfalt je koristna pridobitev za ljudi, ne pa za rastline. Lipam se sušijo vrhovi, čeprav imajo drevesa ob deblu širok venec tonalitnega tlaka.

Sprehod po parku s »Ključem za določevanje rastlin« nam pomaga spoznavati številne domače in tuje vrste. V vseh letnih časih ima park svoje privlačnosti. Najmanj estetski je njegov videz spomladi, ko skopni sneg in še ni nič zelenja, ki bi prekrilo različno navlako. Ob poteh in drugod ležijo polomljene veje; še več pa je ostankov naše nekulturnosti in dobrin civilizacije; pestra plastična embalaža je okolju čisto tuja snov. Papir in les strohnita, železo zrjavi, plastika pa ostaja vse do čistilnih akcij.

Kot povsod je tudi v parku potrebno čiščenje. V urejenem okolju se potem še bolj veselimo znanilcev pomladi, poletnih senc, jesenskih barv ter zimске beline. Poletno bogastvo zelenja je močan branik pred onesnaževalci zraka. Gozdovi, pa tudi posamezna drevesa, grmi in vse zelene površine, so pljuča mest in tovarn, kjer se zrak očisti. Tujim pritiskom iz zraka in tal pa vse rastline ne morejo enako kljubovati, nekatere podležejo prej kot druge. V naravno poruše-

Umiranje naših voda
(Narisal Peter Račel, 7. a)

nem okolju pa kmalu odmre celotni ekosistem.

Od prvih resnejših znakov propadanja rastlin v Mežiški dolini do danes smo za varstvo okolja napravili že več pravih korakov. Prej smo posamezna gospodinjstva ognjišča večinoma kurili z geološko mladim premogom, ki v svojih organskih snoveh vsebuje tudi žveplo, sedaj ogrevamo eno kurišče s primernejšimi gorivi. Ta ravenska gospodarska rešitev zaenkrat rešuje preveliko pošiljanje dima v naše ozračje. Ekološka nujnost so tudi drage čistilne naprave, ki v industriji lovijo nevarne pline. Razveselili smo se zopet čiste Meže in njenega počasnega oživljanja, odkar v Žerjavu precejajo separacijske odplake skozi stare rove. Tudi od Železarne nizdol Meža ne teče več fenolno rdeča.

Plini v zraku niso samo neljuba domača proizvodnja. Potrebno bo raziskati, od kod vse jih dobivamo in komu jih pošiljamo. S kurjenjem fosilnih goriv pridobivamo energijo, ki se je pred več milijoni let kopičila v rastlinah. Kjer je ogenj, je tudi dim, in od sestavin goriv je odvisno, kakšen bo. V dimu so življenju škodljivi predvsem oksidi žvepla, dušika in ogljika, ker z vodo dajo kisline. Dovoljene količine SO_2 so $0,75 \text{ mg/m}^3$ zraka. Občasni sunki v Zasavju ali v Žerjavu so že dosegli $7,7 \text{ mg } SO_2$ na m^3 zraka. Organizirane službe sedaj stalno kontrolirajo zrak in ko je stanje kritično, je treba ukrepati. V zastrupljenem okolju rastline najprej odmrejo, kar je v zvezi z njihovim načinom življenja. Oksidi motijo fotosintezo. Ožigi so posledica spremenjene kislosti v celicah, saj

življenje poteka pravilno le v bolj nevtralnem okolju.

Nekatere pline zavohamo, vendar se na vonjave privadimo. Manj nas varajo oči. Na rdečerjav tovarniški dim, ki se občasno vali po dolini, smo se navadili, posebno, ker v njem ni žvepla. Na srečo naša tovarna ne pridobiva železa iz plavžev. Njena reciklaža je vzorec, kako odpadne — sekundarne surovine vračamo v proizvodnjo. Nastajajo pa prašni delci in zaradi njih je umazano ozračje in okolica. Da v kotlasti dolini živimo na dnu kalnega plinskega jezera, se prepričamo ob vzponu na bližnje vrhove. Pred sabo imamo čadasto kopreno meglic in razredčenega dima. Tega ekološkega problema ne rešujejo še tako visoki dimniki. Ozračje umije le močno deževje ali pa veter, ki razžene nevšečne pline.

Jasnejše predstave o onesnaženosti zraka so pred leti dobili krožkarji osnovne šole Prežihov Voranc. Raziskali so lišaje in na zemljevid vrisali lišajске praznine ravenske okolice. (K. F. 1/75). V mestih in industrijskih središčih in v okolici ni več posameznih lišajskih vrst, ki so dobri pokazatelji čistega zraka. Podobne raziskave so bile v več slovenskih krajih, in imamo podatke, kje dihalo čistejši zrak. Še boljše podobo ogroženega okolja je dobil letošnji četrtošolec Patrik Kolar v raziskovalni nalogi »Kislost padavin v Mežiški dolini« (K. F. 4/85). Z meritvami in analizami je prikazal, kako blizu smo kritični meji kislosti (pH 5,6), ki je mednarodno dopustna. Raziskovanje teh problemov je pomembno, saj preprečuje tudi tiste, ki še dvomijo o možnosti ekološke katastrofe.

Ko so pred leti v Mežici zborovali slovenski zdravniki, so k razpravam o ogroženosti okolja povabili naše metalurge, kemike, gozdarje, kmetijce, veterinarje in gospodarstvenike. V Zdravniški vestnik 47/5 so zapisali: »Ko poznamo vzroke bolezni, njen potek, predpišemo zdravljenje. Bolnik v našem primeru ni posameznik, ampak vsa Mežiška dolina.« Takšno je bilo njihovo videnje, ko so nekaj ur spoznavali te kraje. Mi, ki stalno živimo tu, se večkrat varamo v upanju, da se bo stanje izboljšalo in tudi zato prepočasi ukrepamo.

Varstvo narave je splet mnogih medsebojnih odvisnosti. Pri načrtovanju ekonomske rasti ne bomo mogli več računati z enostranskimi dobički na račun okolja. Doslej so bila razna kratkoročna gledanja in dejanja zapeljiva možnost bogatenja posameznikov in družb. Varovanje okolja je za gospodarstvo novost in nujnost, ne pa modna muha navdušencev — zelenašev, kot jih v svetu imenujejo. Rast gospodarstva mora biti premišljena, povezana z ekološkim znanjem in razumevanjem.

Posamezniki in družbe ne morejo ostajati ravnodušni do okolja, posebno, kjer se nam pred očmi rušijo naravna ravnotežja. Ekosistemi lahko hitro propadejo, obnavljajo pa se počasi, ali celo ostajajo mrtvi predeli pokrajine. Erozijska jih obdela do gole podlage in razgaljanje se še nadaljuje. Skrb za zdrave gozdove, reke in polja naj nam ne bo odveč. Ako naravi iztrgamo košček prostora zaradi urbanizacije in eksploatacije, ji ga moramo vrniti oživiljenega. Zato negujmo zelenice, sadimo drevesa, snujemo nasade za bodoče parke in vzdržujemo že obstoječe.

Ravenski park, tak kot je danes in že nekaj let, ni ponos mestu. Čas je bil potreben, da se je razvilo tako pestro hortikulturno okolje. Prebivalci drugih mladih mest bi bili zadovoljni, če bi že imeli takšno zasovo zelenih površin, kakršen je ravenski »park kulture«. Dali smo mu zveneče ime, sedaj pa premalo vlagamo vanj, predvsem znanja in dela. Občasne čistilne akcije ne zaležejo in ni dovolj, da odstranimo posušena drevesa, novih pa ne posadimo. V parku in drugih nasadih se bomo morali odpovedati vrstam, ki hirajo v onesnaženem okolju. Ekologi imajo razporejene rastline po njihovi vzdržljivosti. V okolici se breza n. pr. kar sama ponuja in po lepoti ne zaostaja za kakšnimi eksotičnimi vrstami. Belo brezino lubje počrni v industrijskem dimu, a drevo ostane živo. Ko zasajamo zelene površine okrog proizvodnih dvoran in zgradb, lahko izbiramo še med več trpežnimi vrstami.

Parki so večinoma namenjeni mirnemu odih, rekreaciji, svežemu zraku in estetskeemu videzu. V negovane parke ne sodijo železne ograje, drogovi, beton, polomljene klopi, divja igrišča in odlagališča smeti, ali pozimi narinjene skladovnice snega, ki se topi še v maju. Po drevoredih ne bomo kolesarili, dirkali z motorji ali celo z avtomobili. V parku ne bi smel nihče nesmiselno sekati, lomiti ali rezati okrasnega grmičevja. Potrebno pa je sprotno obnavljanje, negovanje in čiščenje. Več kulture, več vzdrževalnega reda v to naravno in kulturno dediščino. Park je še vedno na spisku zaščitenih spomenikov in varovalnih območij občine Ravne na Koroškem. Naša skupna želja in dolžnost naj bo, da ves park in ostali zeleni varovalni pas okrog urbaniziranih predelov negujemo in ohranimo.

Jožko Kert

Kdaj in kako do čistejšega zraka na Prevaljah?

Zrak na Prevaljah je v času kurilne sezone močno onesnažen. To še posebej občutimo vsi krajani, posebej še tisti z območja Trga in iz naselja Pod gonjami, kjer je gostota individualnih hiš večja. Po grobi oceni se v času kurjenja (to pa je v naših razmerah skoraj 6 mesecev v letu) dnevno sprosti v ozračje okrog dve toni žveplovega dioksida. (Ravenska železarna ga emitira dnevno 530 kg.) To je za Prevalje veliko ekološko breme in z vso resnostjo bi se morali lotiti tega problema. Edina rešitev tega vprašanja je v zamenjavi goriva. Z zgraditvijo voda zemeljskega plina bi mogli problem rešiti. Pred dvema letoma je bil storjen že prvi poskus, da bi se lastniki individualnih hiš pričeli priključevati na plinsko omrežje, kar pa ni obrodilo sadu. Pri krajevni skupnosti na Prevaljah je imenovan odbor za plinifikacijo, pri Skisu na Ravnah deluje kot delegatsko telo odbor za toplovod in plinovod, v Železarni Ravne so posamezniki, ki delajo na teh področjih, pa tudi brez banke ne bo šlo naprej, zato smo povprašali nekaj pristojnih, kdaj in kako bo na Prevaljah rešen problem ogrevanja v družbenih in zasebnih

stanovanjskih hišah, blokih in delovnih organizacijah.

Dr. Dušan Vodeb, ravnatelj tozda PII, pravi: »Menim, da obstaja resničen družbeni posluš za rešitev tega problema. Skupaj z izvršnim svetom občine in Ljubljansko banko — TKB Slovenj Gradec se dogovarjamo o zagotovitvi denarnih sredstev, ki bi jih občani lahko dobili pod ugodnimi pogoji za priključitev na plinsko omrežje. Primarni vod poteka od Raven skozi Prevalje do Mežice. Poleg družbenega interesa pa bo treba seveda pritegniti lastnike individualnih hiš, sicer bodo vsa družbena prizadevanja zaman.«

Edo Javornik, dipl. ekon., ravnatelj delovne skupnosti Posebne finančne službe dodaja, da ima letos Železarna Ravne rezerviranih 250 starih milijonov za kreditiranje plinskih priključkov za interesente, zaposlene v naši DO pod pogoji, ki jih narekuje pravilnik o kreditiranju. Sredstva so izdvojena iz sklada skupne porabe.

Peter Orožen, dipl. ekon., predsednik poslovnega odbora Ljubljanske banke — TKB Slovenj Gradec, zagotavlja, da si je banka

Naš odnos do okolja (Narisala Mateja Šurec, 7. a)

NAŠA MEŽA JE TAKŠNA!

pridobila 15 starih milijard sredstev za gradnjo plinskega omrežja v Mežiški dolini, kar je vsekakor odločilnega pomena za reševanje omenjenega problema. — Toliko o finančni plati tega problema. Iz vrst operativcev je bilo slišati naslednje:

Inž. **Anton Vehovar**, ravnatelj tozda Energija, pripoveduje, da so do sedaj na Prevaljah že priključene vse kotlovnice za ogrevanje družbenih stanovanj in nekatere delovne organizacije, kot n. pr.: LEK, Tovarna hlačnih nogavic, Instalater, GG, Paloma, osnovna šola, Kovinotehna, v zadnji kurilni sezoni pa so poskusno priključili tudi nekatere individualne stanovanjske hiše (Pačnik, Ramšak, Funtek). Z izgradnjo plinifikacije v zgornji del doline zaostaja plinifikacija v spodnjem delu. Po sprejetem planu plinifikacije naj bi namreč najprej poskrbeli za ureditev plinskega razvoda na Prevaljah, nato bi ga naj nadaljevali proti Mežici in nazadnje v Črno. Sedaj pa je že zgrajen primarni vod do Mežice, letos naj bi priključili že nekaj kotlovnih družbenih stanovanj v Mežici, Rudnik se poteguje in je pripravljen potegniti in sofinancirati plinski vod do Žerjava, Črnjani pa tudi kažejo močan interes za plin, tako da je vse to sedaj zavrlo nadaljnjo plinifikacijo Prevalj.

Anton Vehovar meni, da ni prav, da se ne držimo sprejetega plana.

Franc Zavodnik, vodja delovne skupnosti SIS materialne proizvodnje, je s tem v zvezi povedal naslednje:

»Letos naj bi zgradili primarni vod do Mežice in priključili vse kotlovnice družbenih stanovanj. Na Prevaljah bi nadaljevali s plinifikacijo v tolikšni meri, kolikor bo na voljo sredstev, ki jih zbere Skis iz amortizacije in z nekaj krediti, in seveda če bo za to tudi kaj interesentov. Za letos se kaže ta interes za celo ulico v Spodnjem kraju in v tem delu bo Skis zgradil priključke. Kalkulacije za priključek za letos še ni (lani je znašal prispevek za plinski priključek okrog 12 starih milijonov — za ta denar je Skis dolžan pripeljati plin v kotlovnico, namestiti števec in protiudarni ventil), vsa nadaljnja montaža in oprema pa je stvar uporabnika.« — Pri krajevni skupnosti Prevalje je imenovan odbor za plinifikacijo, ki pa žal ne dela.

Kurilna sezona se počasi izteka. Sonce bo pričelo vse topleje sijati, s tem pa bo izgnalo iz naših glav tudi vse probleme v zvezi s kurjavo. In po naši ustaljeni praksi se bomo pričeli ponovno intenzivneje ukvarjati s tem problemom v času nove kurilne sezone.

Bo res tako? — Sedaj je čas, da bi začeli širšo akcijo informiranja in dogovarjanja. Slišali smo, da obstaja resničen družbeni interes, izražen v obliki najemanja ugodnejših kreditov za gradnjo plinskih priključkov. Na vrsti smo občani sami, da združimo svoje interese in pristopimo k tej akciji in si tako zagotovimo predvsem bolj zdravo življenje v svojem kraju. In navsezadnje, čemu bi se sami odpovedovali regresirani ceni za porabljeno megavatno uro toplote, ki jo zaračunava Skis vsem uporabnikom toplovoda na Ravnah in Prevaljah po enotni ceni, saj si moramo sedaj sami kupovati kurivo s polno tržno ceno in tako nismo deležni tiste ugodnosti, kot jo imajo vsi ostali uporabniki toplovodnega omrežja.

Predvsem pa imejmo pred očmi, da imamo na Prevaljah v času kurjenja zelo onesnažen zrak! V letošnji kurilni sezoni so znašale vrednosti žveplovega dioksida tudi čez $180 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (to so 24-urne povprečne koncentracije), kar pa pomeni, da so trenutne koncentracije SO_2 mnogo višje. (Na Ravnah ima zrak v času kurilne sezone samo $50 \mu\text{g}/\text{m}^3 \text{SO}_2$!)

Verjetno imamo sebe in svoje toliko radi, da bomo poskrbeli za bolj zdravo življenje in izrabili vse možnosti, ki so nam na voljo.

Dušan Vodeb

Ekologija in izgradnja Železarne Ravne

Železarna Ravne ima stoletno tradicijo izdelave jekel, ki je povezana tudi z neposrednim in posrednim poseganjem v prostor. V zadnjih letih se večja predelava in s tem nastajajo novi problemi, povezani z okoljem. Da lahko dnevna proizvodnja

nemoteno teče, je treba na Ravne dovesti velike količine energije, ki se je velik del izgubi v okolico; vložni material se v pečeh pretvori v višjo kvaliteto, pri tem pa se del odpadkov prenese v okolico neposredno z odpadki. Vsa nadaljnja predelava

— v kovačnici, valjarni, kalilnici, predelava z delom — vpliva negativno na zrak, vodo, povzroča hrup. Sožitje med naravo in proizvodnjo je stalen problem industrializiranega sveta. V tem članku je težko opisati napore delavcev železarne za izboljšanje zunanjega okolja. Vsi živimo v tem okolju in nam ni vseeno, kakšen je zrak, voda, hrup. Izboljšanje bivalnega okolja, pri tem pa doseči kar največji dohodek, je vprašanje, ki ga srečujemo člani v vseh komisijah od zveze do občine.

Moj prispevek naj prikaže, kako si strokovni delavci železarne prizadevajo za izboljšanje proizvodnih procesov, da bodo čim manj onesnaževali okolico. Glavni aktivnosti sta dve:

— uvedba novih, za okolje ugodnejših postopkov in

— sanacija sedanjih razmer.

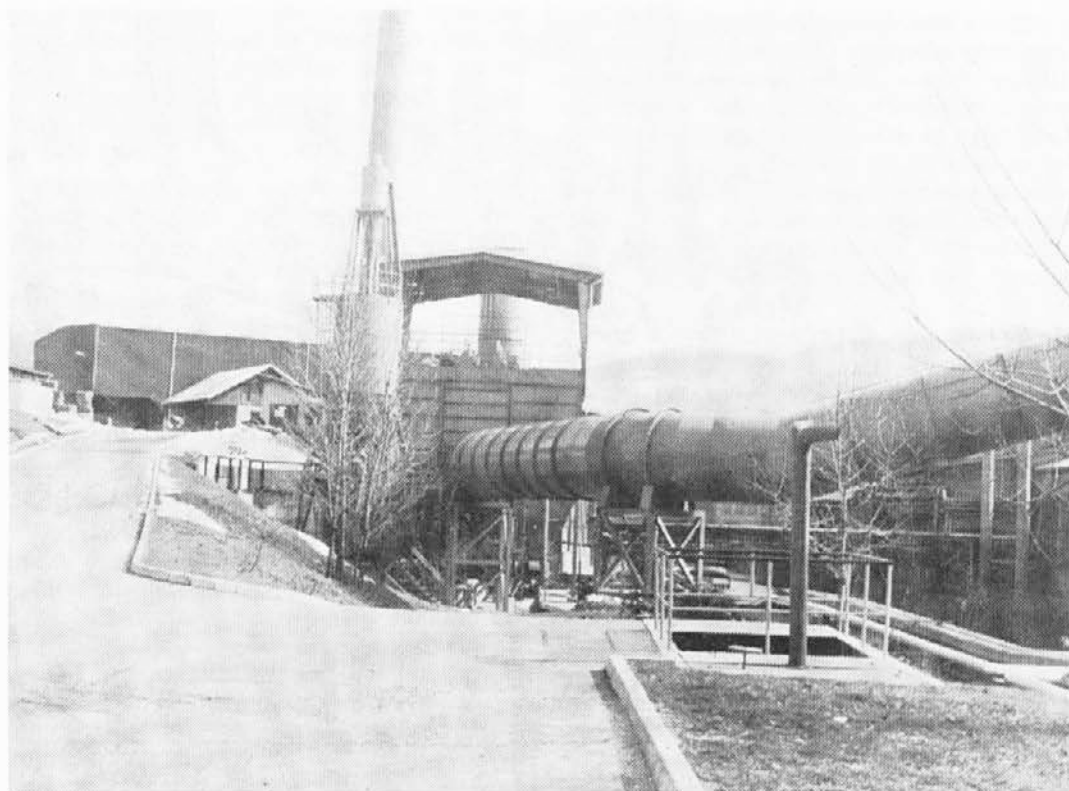
Obe dejavnosti sta enako pomembni in tudi intenzivni. Razmišljanja ob današnjem trenutku stanja ekologije v železarni ne bom dokumentiral s številkami, vložnimi sredstvi in formalizmi, da se ohranja določeno stanje, ki ga ocenjujemo kot pozitivno.

Najučinkovitejša ekološka rešitev je tista, ki že v svoji osnovi izloči negativne posege v okolje. V železarni sta znana dva primera, kjer smo z uvedbo nove tehnologije bistveno pozitivno posegli v okolje:

— toplifikacija naselij in

— uvedba zemeljskega plina.

Oba posega sta s področja energetike, samo da je uvedbo zemeljskega plina na-

Fläktova čistilna naprava odlično deluje. Dnevno zajame do dve toni oksidnega prahu

rekovala tehnologija ogrevanja višjih kvalitet jekel. Ekološki učinek je sekundarnega značaja, vendar je zelo pomemben. Glavni problem rešitve znižanja onesnaženja z žveplovim dioksidom je bil v spremembi goriva, ki smo ga uporabljali; od premoga smo prešli na mazut, tekoči naftni plin in nazadnje na zemeljski plin kot najčistejše gorivo.

Tako velika koncentracija industrije v ozki dolini, kot je na Ravnah, dvigne osnovno raven onesnaženja. Toplifikacija naselij pomeni čisto ekološki poseg, da se zniža koncentracija žveplovega dioksida. Velika večina ljudi vidi v organiziranem ogrevanju le bonitete, ki naj bi jih imeli priključeni porabniki. Zavedati se moramo, da imamo v železarni veliko odpadne toplote, ki tudi onesnažuje okolico, vendar je ta vpliv zelo težko določiti. Zgrajeni sistem omogoča učinkovito izrabo odpadne energije. Izvedba je planirana za to srednjeročno obdobje. V izgradnjo sistema za zajemanje toplote dimnih plinov bo treba vložiti velika sredstva.

Modernizacija pridobivanja višje kvalitete jekel na Ravnah pomeni intenzivnejše delo peči. Sočasno smo v jeklarni I. rešili tudi problem onesnaževanja okolice s prahom, ki nastane pri taljenju železa v elektro pečeh. Odločili smo se za tujo tehnologijo, domači izvajalci so izdelali samo del opreme po tuji dokumentaciji. Naprava je ekološko izredno učinkovita in je izpolnila vsa pričakovanja, celo več, saj posega v tehnološki proces, kar je nov moment, ki smo ga premalo preštudirali. Obstaja bojazen, da ne bomo sposobni ugotoviti, kako uskladiti delo odpraševalne naprave s tempom tehnologije. Na enak način želimo rekonstruirati tudi odpraševalno napravo v jeklarni II. Pripravljeni so osnovni tehnološki načrti postavitve in rok izgradnje. Rekonstrukcija je tudi finančno podprta in dela naj bi se začela že letos.

Opisana primera nas lahko nazorno poučita, da smo pripravljeni podpreti vsako akcijo za boljše okolje, ko gre pa zares, se neradi odpovemo določenim svojim ugodnostim. Bodisi na delu ali pa doma. Pri vzgoji smo naredili še najmanj. Vsi večletni napor se v trenutku razblini, če sistema ne sprejmejo tisti, ki ga morajo upravljati ali ga spoštovati, kot v primeru ogrevanja naselij.

Investicijsko je železarna vlagala v tiste probleme, ki so bili najbolj pereči. Če smo rešili problem žveplovega dioksida in delno prahu, ki bo rešen v naslednjem letu, je ostalo še kup nerešenih problemov. Železarna finančno ne zmore celotnega zaloga in rešuje probleme ekologije postopoma. Pri tem moramo vedeti, da družba tretira tovrstno opremo in delovanje kot vsako drugo proizvodno investicijo. Odgovornost ljudi, ki delajo na teh področjih, ni majhna, posegi so denarno zahtevni, osnove tehnološko nedorečene, saj je vsaka čistilna naprava v bistvu unikat.

Taka razmišljanja spremljajo snovanje novih rešitev in so človeku večkrat bolj breme kot spodbuda. Rešujemo naslednje probleme:

- problematiko odpadnih voda
- odlagališče odpadkov
- čiščenje prahu iz drugih obratov
- ostalo

Reševanje problematike odpadnih voda bo naslednji poseg, ki ga bomo izpeljali v železarni. Izdelan je kataster odpadnih voda kot osnova za določitev virov in prioritete saniranja le-teh. Vodo najbolj onesnažujemo z olji, problem pa je, da bo treba celotno železarno prekopati, kajti le tako bomo lahko zajeli onesnažene vode. Postopek čiščenja je znan in bo zahteval veliko doslednosti in dodatnih stroškov. Z vse bolj čisto Mežo smo prisiljeni sanirati naše glavne vire onesnaženja voda.

Odpadke, ki so v obliki žlindre, peskov in drugega neuporabnega materiala iz proizvodnje, bo železarna lahko odlagala na sedanjem odlagališču samo še nekaj let. V tem času moramo najti primerno odlagališče odpadkov, ki bo usklajeno z občinskimi plani in s pravilno izrabo prostora. Priprava prostora za odlagališče bo zelo draga. Zaradi nove tehnologije se pojavljajo tudi odpadki, ki so pod posebnim nadzorom. Zanje je treba izdelati posebno varno odlagališče. Železarna nima radioaktivnih odpadkov, mišljeni so kemično nevarni odpadki.

Drago Mežnar

Pravni vidiki varstva okolja s pogledom na prakso v Železarni Ravne

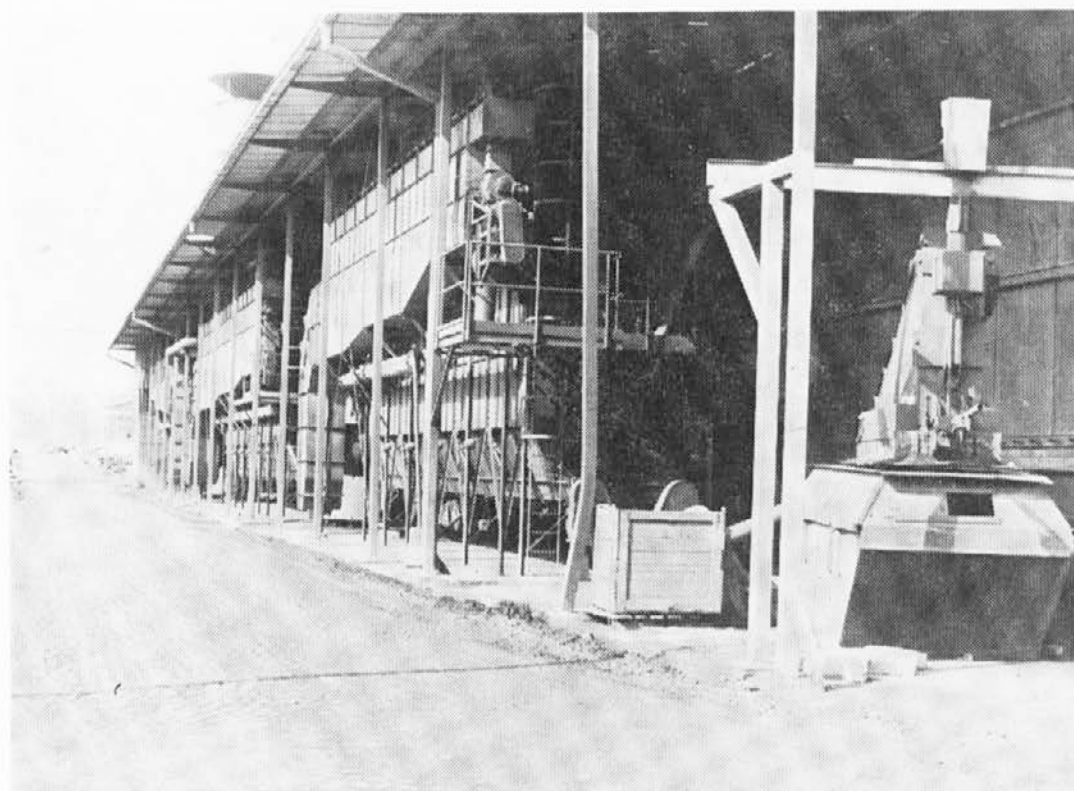
Naše novo pravo je dalo temelj za varstvo okolja zlasti s svojo ustavno normo. V 192. členu Ustave SFRJ je določeno, da ima človek pravico do zdravega življenjskega okolja. V 87. členu je še posebej predpisano, da imajo delovni ljudje in občani, OZD, družbenopolitične skupnosti, krajevne skupnosti in druge samoupravne organizacije in skupnosti pravico in dolžnost zagotavljati pogoje za ohranitev in razvoj naravnih in z delom pridobljenih vrednot človekovega okolja ter preprečevati in odpravljati

Z izboljševanjem okolja bo treba vse bolj urediti tudi čiščenje onesnaženih plinov s prahom iz vseh obratov: valjarne, kovačnice, čistilnice, livarne itd. Tehnološko so to zelo zahtevni posegi, ki zahtevajo zelo podrobno poznavanje tehnologije.

Na koncu je prav, da omenim tudi probleme meritev in izdelave katastrov onesnaženja. Prek raziskovalnih nalog opravljamo določene meritve za izdelavo katastra onesnaženja, ki je osnova pred družbo, in za izdelavo tehnoloških predlogov sanacije. Ljudje, ki merijo, razpolagajo s potrebno opremo in sredstvi. Meriti je treba stalno, ker le tako dobimo verodostojne podatke. Žalostna je ugotovitev, da naši inštituti nimajo ustrezne opreme za tovrstne meritve.

Železarna Ravne je v intenzivnem razvoju upoštevala reševanje ekološko neugodnih procesov. Delavci železarne smo si izboljšali bivalno okolje, vendar z rezultati ne smemo biti zadovoljni. Pred nami so novi problemi, za katere moramo najti učinkovite tehnološke rešitve in si s svojim delom pridolati toliko dohodka, da bomo zastavljene cilje tudi uresničili.

škodljive posledice, ki z onesnaženjem zraka, tal, vode, vodotokov in morij, s hrupom ali kako drugače ogrožajo vrednote ali spravljajo v nevarnost življenja in zdravje ljudi. V čem so pravice in dolžnosti, ki izhajajo iz varstva okolja, je treba ugotoviti iz zakonov, ki so natančneje opredelili varstvo okolja. Takšne zakone imamo o varstvu narave, o varstvu voda, o varstvu zraka, o varstvu pred hrupom ter jedrskim žarčenjem. Medtem ko vsebine dolžnosti ni težko prevzeti iz pravnih virov, ker se predvsem

Čistilna naprava v jeklarni II je potrebna rekonstrukcije

nanaša na splošno prepoved, da nihče ne sme brez posebnega dovoljenja družbe povzročiti slabšega okolja, ter na splošno zapoved, da mora vsakdo organom pomagati pri varstvu okolja, pa je treba vsebino občanov pravice do okolja šele ugotavljati s sestavljanjem drobcev upravičenj, ki jih pravne norme, ki urejajo posamezna področja okolja, tu in tam omenjajo, ne da bi jih povezovali v sistem, enoten za celotno okolje. Zato je treba posamezna upravičenja presojati z interpretacijo celotnega jugoslovanskega sistema o varstvu okolja in tako rekonstruirati vsebino ustavne pravice do okolja. Nekateri menijo, da okolja ni mogoče varovati, ker je potreben ekonomski napredek. Industrializacija, razvoj gospodarstva in tehnologija so pripomogli, da je preobljuden svet lahko premagal splošno lakoto. Zagovorniki hitrega razvoja pravijo, da narave ne moremo ohraniti takšne, kakršna je, če se človeštvo noče odreči temu, kar je neogibno potrebno. Zagovorniki strogega varstva okolja pravijo, da se je treba vprašati, ali lahko govorimo o blaginji na eni strani, če ustvarjamo nevarnost za človeški obstoj na drugi strani. Očitno je, da se eni zahtevi ne moremo odreči, zahtevi, da je treba za vsako ceno obdržati naravno ravnotežje. Le v tem okviru lahko razvijamo gospodarstvo in druge dejavnosti, ki uporabljajo tehnologijo. Če pa kdo ugovarja, da bi uresničevanje te zahteve zmanjšalo človekovo raven, je treba vztrajati pri zahtevi, kajti druge izbire ni. Razvoja gospodarstva si ni mogoče dovoliti drugače, kakor v okviru nemotenega življenja. Spričo te temeljne teze je treba najti še odgovor na vprašanje, kako je mogoče to misel uresničiti. Praksa je pokazala, da daje v boju za okolje preprečena najučinkovitejši rezultate. Dosedanje veliko število predpisov pa ni zadovoljilo te zahteve. Splošno načelo, da delovanje ne sme škodovati ljudem in naravi, je daleč od

tega, da bi bilo natančno opredeljeno. Da so preventivni ukrepi učinkoviti, je treba vedeti, zoper kakšno nepravilnost se mora preventiva boriti. Treba je vedeti, kaj je škoda na okolju, ki je dopustna, in kaj je pravica do okolja, ki jo je treba posamezniku priznati.

Novi Zakon o obligacijskih (Ur. l. SFRJ št. 29/78, 39/85) je v dokajšnji meri uresničil civilnopravno varstvo ustavne pravice do varstva okolja. Tako je predpisal, da se za škodo od stvari ali dejavnosti, iz katerih izvira večja škodna nevarnost za okolico, odgovarja ne glede na krivdo (čl. 154/2), vendar če nastane škoda pri opravljanju splošne koristne dejavnosti, za katero je dal dovoljenje pristojni organ, je mogoče zahtevati samo povrnitev škode, ki presega normalne meje (čl. 156/3). Nedvoumno odgovarja za škodo od nevarne dejavnosti tisti, ki se z njo ukvarja, po načelu objektivne odgovornosti, ki pa ni predvidena za katerokoli nevarnost, ampak samo za nevarnost, ki se ne more šteti za normalno. Nedvoumno je tudi, da se za povečano nevarnost štejejo emisije z onesnaževanjem zraka. To je potrdila tudi sodna praksa (npr. VS Sl Gz (1046/65 z dne 28. 1. 1966, VGS Sl 1650/71 z dne 26. 1. 1971). Vendar emisije in s tem tudi onesnaževanje zraka predstavljajo obvezo za nadomestilo škode, če presegajo znosno mero, in sicer po krajevni običaji. Tako je odločilo tudi sodišče v primeru, ko je izreklo, da imetnik nevarne stvari oziroma oseba, ki se ukvarja z nevarno dejavnostjo, potrjeno od pristojnih organov, odgovarja sosedu za škodo, nastalo zaradi te dejavnosti samo, če gre za čezmerno škodo, oziroma če je prekoračen normalen način opravljanja dejavnosti (VS Sl Pž 40/78 z dne 8. 2. 1978).

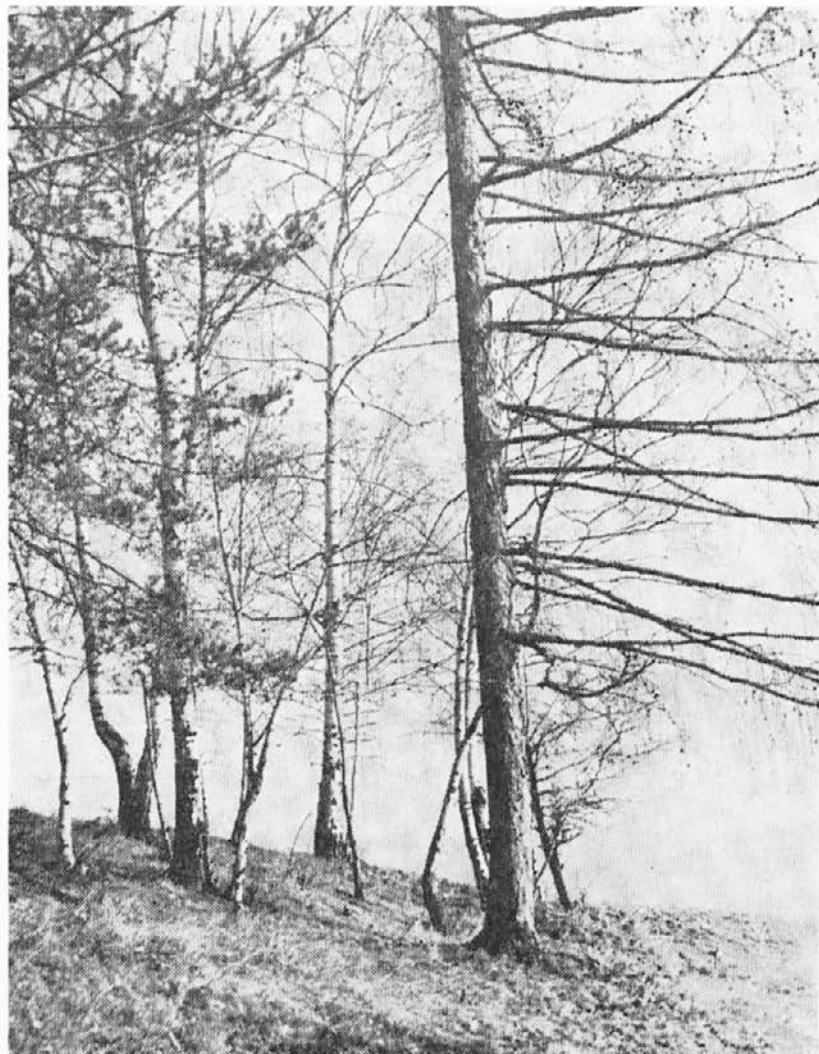
Naša delovna organizacija opravlja dejavnost s povečano nevarnostjo, za katere se štejejo tudi emisije in onesnaženje zraka. Iz načela ob-

jektivne odgovornosti nadalje izhaja, da če DO pri opravljanju svoje dejavnosti z onesnaženjem zraka povzroča škodo tretji osebi, je dolžna to škodo povrniti ne glede na to, ali jo je zakrivila. Kot povedano, pa emisije ustvarjajo odškodninsko zaveso, če presegajo znosno mero (krajevni običaj). Za ugotavljanje krajevno običajne mere pa se ne more jemati stanje, ki je bilo v kraju pred začetkom obratovanja, temveč je treba novo stanje primerjati s krajem in njegovim industrijskim razvojem ter tako ugotoviti običajno mero in njeno preseganje. Tako je leta 1972 okrožno sodišče ugodilo tožbenemu zahtevku treh kmetov po plačilu odškodnine zaradi emisij naše DO. Od takrat, da se izognemo pravdanju, sklepamo za lastniki gozdnih posestev vsako leto izvensodne poravnave za škodo, povzročene na gozdovih. Sodišče je takrat razsodilo, da lastnikom gozdnih posestev povzročamo 70-odstotno škodo na gozdovih, ostalih 30 odstotkov škode pa je posledica emisij drugih povzročiteljev (zasebna kurišča, plin iz Rudnika Mežica ipd.). Tako se vsako leto sestane komisija za ocenitev škode po industrijskih plinih, sestavljena iz predstavnikov naše DO, občine in Lesne, TOK Prevalje. Ta komisija ocenjuje višino škode po metodi, ki jo je določilo sodišče s svojo odločbo, t. j. kot izgubo zaradi zmanjšane prirastka in kot izgubo zaradi razvrednotenja gozdnih sortimentov zaradi sušenja dreves. Vsakoletno ocenitev je potrdil tudi svet gozdnih posestnikov. Tako smo od leta 1969 (sodišče je s sodbo leta 1972 namreč razsodilo, da se škoda poravnava od leta 1969) plačali naslednje odškodnine:

leta 1969, 1970, 1971	396.950,15 din
leta 1972	177.358,80 din
leta 1973	335.269,60 din
leta 1974	376.266,90 din
leta 1975	376.266,90 din
leta 1976	387.051,80 din
leta 1977	440.894,05 din
leta 1978	530.810,75 din
leta 1979	687.080,10 din
leta 1980	684.601,70 din
leta 1981 in 1982	2.063.009,30 din

Seveda je v tem času naša DO vlagala in še vlaga ogromna sredstva za odpravo onesnaževanja z industrijskim plinom. Zato so tudi rezultati že vidni. Vendar bo naša obveznost do gozdnih posestnikov obstajala še vse do biološke regeneracije gozdne mase, kajti z izpadom prirastka zaradi emisij v preteklosti gozd potrebuje določeno število let, da se obnovi. Drugo je seveda vprašanje, ali se bo po tem času gozd obnovil ali ne. Nesporno pa je, kar priznavajo tudi gozdni strokovnjaki in kar kažejo tudi meritve v naši DO, da onesnaževanje iz železarni ni več iznad dopustne meje. Kolikor se gozdovi v tem času ne bodo obnovili, bo to posledica delovanja emisij drugih povzročiteljev (predvsem kurišča, elektrarna Šoštanj, Rudnik Mežica itd.). Z vlaganjem v čistilne naprave, zamenjavo vrst goriv ipd. smo dosegli zmanjšanje emisij onesnaževanja zraka pod dopustno mejo, s čimer se najboljše potrjuje dejstvo, da v boju za zdravo okolje preprečena daje najboljše rezultate. Končna ugotovitev je torej, da naša DO ne onesnažuje okolja z industrijskim plinom, ki bi povzročal škodo na gozdovih. Naša obveznost je, da v preteklosti povzročeno škodo saniramo s plačilom odškodnine za izpad letnega prirastka vse do biološke regeneracije gozdne mase.

Povečana nevarnost pomeni tudi onesnaževanje vode z odploko. Vsaka pravna in fizična oseba, ki prizadene škodo ribjemu fondu, mora to škodo tudi povrniti, čeprav taka škoda ni po-

Pomladno jutro

vzročena krivdno. V maju leta 1982 je zaradi razstrupljanja cianidnih soli v laboratoriju prišlo do zastrupitve rib v reki Meži. Temeljni organizaciji Kalilnica naše DO so namreč zaradi spremembe tehnološkega postopka ostale cianidne soli, ki jih je bilo po nalogu sanitarnega inšpektorja treba uničiti. Pri tem so nevtralizirali cianidne soli po postopku, ki ga je predpisal dobavitelj teh snovi in so po njem razstrupili že v predhodnih mesecih več kg cianidov brez posledic. Kritičnega dne so v petih bazenih razstrupljali in nastalo suspenzijo iztakali v nevtralizacijsko jamo, ki je priključena na kanalizacijo, ta pa se izteka v Mežo. Pri tem je, glede na to, da nastala suspenzija sama ni strupena, bilo premalo upoštevano dejstvo, da je bil pretok reke Meže izredno nizek. Če bi se to zgodilo dan kasneje, ko je bil pretok normalen, do zastrupitve ne bi prišlo. Zaradi zastrupitve naj bi poginilo približno 280 kg rib (700 kosov) na relaciji Ravne—Dravograd. S Koroško ribiško družino Slovenj Gradec kot oškodovanem je bila zato sklenjena izvensodna poravnava v znesku 700.000 din. To onesnaženje pa je imelo za posledico uvedbo gospodarskega kazenskega postopka zoper obdolženo pravno osebo tozda Kontrola kakovosti, njenega ravnatelja, vodjo službe za kemijo in kemijske raziskave, vodjo tehnoloških laboratorijev in višjega strokovnega sodelavca, vse zaradi gospodarskega prestopka po zakonu o vodah, ker niso zagotovili predpisanega obratovanja in vzdrževanja čistilne naprave, nevtralizacijske jame, ker niso imeli obratovalnega poslovnika in niso vodili obratnega dnevnika. Vsi so bili spoznani za krive in jim je bila izrečena denarna kazen. Imenovani, razen tozda KK, so bili tudi v kazenskem postopku zaradi storitve kaznivnega dejanja onesnaženja in uničenja človekovega življenjskega okolja po čl. 241/5-3 in 1. odstavku Kazenskega zakona SR Slovenije. Tudi tu so bili spoznani za krive, za kar jim je bila prav tako izrečena denarna kazen.

V juniju 1984 naj bi prav tako zaradi izliva kurilnega olja iz tozda Valjarna in v mesecu septembru zaradi izliva oljne emulzije iz tozda SGV prišlo do pogina večjega števila rib. Ob razgovorih z oškodovancem Koroško ribiško družino v Slovenj Gradcu smo, ne da bi določili višino škode, postavili temeljno vprašanje: dopustnost gojenja rib v reki Meži. In to predvsem zato, ker je reka Meža v III./IV. kakovostnem razredu in se zato po našem mnenju in v skladu z Uredbo o klasifikaciji voda medrepubliških vodnih tokov, meddržavnih voda in voda obalnega morja Jugoslavije ne uporablja za gojenje rib. Zaradi dogovora, da namreč enkrat dobimo dokončno stališče, ali je Meža glede na svojo klasifikacijo sploh primerna za gojenje rib, smo se dogovorili, da v tej zadevi pridemo do sodne odločbe, ki naj na postavljena vprašanja odgovori. Pravda pred sodiščem še traja.

V letu 1983 pa nas je tožila DO Zastava avto, TOZD Avtomotor Celje, zaradi škode, ki naj bi jo povzročili z emisijo industrijskega plina na osebnih avtomobilih, skladiščenih v poslovni enoti na Ravnah pri AMD. V času skladiščenja naj bi se na avtomobilih pojavili na laku hrpavost in madeži, ki jih ni bilo mogoče odstraniti. Omenjena škoda, po mnenju tožnice, naj bi bila posledica izključno industrijskega prahu, ker naša DO spušča v zrak in uporablja objekte in naprave tako, da prekoračuje s predpisi določeno mejo količine in koncentracije škodljivih snovi, s tem pa naj bi kršili vse predpise in dogovorjene norme v zvezi z varstvom okolja. Gre za odškodninski zahtevek v višini 485.710 din. Mi temu odškodninskemu zahtevku nasprotuje-

mo predvsem zato, ker v tem obdobju že nismo več prekoračevali z onesnaževanjem iznad maksimalno dovoljenih koncentracij prahu in SO_2 .

Nasploh naše meritve in meritve Hidrometeorološkega zavoda kažejo, da je bila koncentracija v kritičnem obdobju, ko naj bi na avtomobilih nastala škoda, deset oziroma šest in polkrat manjša od dovoljene. Na drugi strani pa očitamo tožnici tudi to, da se ni vedla kot dober gospodar, saj je, kljub temu da je splošno znano, da naša DO spušča v zrak še minimalno količino prahu in drugih škodljivih snovi, kar je krajevno običajno, uskladiščila svoja vozila na odprtem prostoru, in to ob naši DO. Pa tudi sicer ni dokazano, da obstaja vzročna zveza med osenaževanjem in posledicami na avtomobilih. Nastala škoda lahko nastopi tudi zaradi hidrometeoroloških razmer, nepravilnega prevoza (na odprtem prevoznem sredstvu in s tem pod vpli-

vom emisij drugih) ipd. Pravda je še v teku.

Naj na koncu povzamemo splošno ugotovitev, da skrbi za okolje posvečamo v naši delovni organizaciji veliko pozornosti in sredstev. Posledica tega so nespodbitni rezultati, ki bodo z namestitvijo ustreznih čistilnih naprav v jeklarni II še boljši. Mislimo, da smo se še pravi čas pričeli zavedati vrednote zdravega in čistega okolja. Sorazmerno majhno število odškodninskih zahtev iz preteklosti nas ne sme uspavati. Varstvo okolja mora biti naša vsakdanja skrb, ki jo je treba obravnavati strokovno in zato nam ne sme biti žal velikih sredstev, ki jih v to vlagamo.

Viri:

- Zakon o obligacijskih razmerjih
- S. Cigoj: Komentar Obligacijskih razmerij (I. knjiga) (CZ Uradni list SR Slovenije, Ljubljana 1984)

Tone Sušnik

Stanko Lodrant – Žagarjev nagrajenec

(KRATKA REMINISCENCA)

Spomin sega na začetke njegovega pedagoškega dela: za vse življenje sem si vtisnil predstavo periodičnega sistema in valenc (čeprav sem daleč od kemije!), vezi organskih kislin...

Kolikokrat smo z njim presedeli doma za čebelnjakom pri okorni mizi in poslušali kemijsko modrost, ker nas je animiral s svojim poglobljenim znanjem, potem smo na tej mizi igrali »namizni« tenis ali pa je zaigral na citre.

Veseli smo, da je Stanko doživel veliko priznanje kot aktiven profesor in pedagog. Težko je zapisati vse vrline njegovega pedagoškega dela:

- izredno temeljito strokovno znanje
- temeljita priprava in analiza ur, napisana ali ne, v sebi so razčlenjene ure predavanj in vaj
- izredno prizadeto posredovanje snovi dijakom

— živi s predmetom in z dijaki; veliko bolj je prizadet ob slabih ocenah kot dijak sam

— izredna toplina in človečnost, posluš za tegobe dijakov.

To so pedagoške kvalitete profesorja Stanka.

Kvaliteta, znanje, laboratoriji, stanu poštene osebne dohodke! se stalno oglašajo njegov glas v zbornici. S kolikošeno grenkobo prenaša prenekatero sodobno šolsko reformo in upa na boljše. Dijakov pa ne oblikuje le v razredih, večasih je bil skoraj stalen spremljevalec maturantskih skupin na morje, pobudnik alpinističnih šol med dijaki, planinaril je z njimi, bil je pobudnik tabornikov na gimnaziji, ustanovitelj lutkarstva na šoli, gostovali so po hribovskih šolah z Žogico Marogico. Koliko proslav je že popestril s citrami, pa tudi na šolskih zabavah zazvene njegove citre.

Stanko, GAUDEAMUS IGITUR, IUVENESDUM SUMUS! VIVAT!

Prof. Lodrantu k Žagarjevi nagradi naše iskrene čestitke

Podeljene Prežihove plakete za leto 1985

Zlata plaketa za Vido Horvat-Kusnikovo

Na večer pred slovenskim kulturnim praznikom so na proslavi v Titovem domu na Ravnah podelili Prežihove plakete. Zlato Prežihovo plaketo za življenjsko delo sta prejeli Hedvika Jamšek za delo v folklori in Vida Horvat-Kusnik za amatersko gledališko delo. Srebrne Prežihove plakete so prejeli Oktet Tovarne rezalnega orodja Prevalje, Ivan Jelenko iz Mežice in

Silva Sešelj z Raven na Koroškem. Bronaste plakete so prejeli Greta Jukič s Prevalj, Mojca Prašnički z Raven, Marta Repanšek iz Črne, Beno Komprej z Raven in Salvador Kotnik iz Črne na Koroškem.

Kulturni program ob podelitvi plaket je pripravil KUD Prežihov Voranc Ravne. Po končani prireditvi je dobitnike Prežihovih plaket sprejel ravenski župan Maks Večko.

Hedvika Jamšek sprejema plaketo

Ivanka Vrhovnik

Pzevazana ljubezen

Le poslušajte zdaj vsi,
vsi, ki me poznate,
ki mi vedno pravite,
da radi me imate!

Na plesu sem spoznala ga,
na mah se zaljubila
in ko sva tretjič plesala,
sva se že poljubila.

Kako ljubila sem ga jaz
vse dneve in noči,
ljubezen b'la je kakor plaz,
ki z gore se spusti.

Ljubezen on mi vračal je,
poljubljal me gorko
in vedno zagotavljal je,
da ljubi me zvesto.

Verjela vse sem, revica
in vsa se mu predala,
potem pa me zapustil je
in sama sem ostala!

Vse dni, noči prejkala
in bridko se kesala,
ker za ljubezen varano
vse, prav vse sem dala!

A on — ko da me ne pozna,
tako se je sprehajal,
ko sem nekoč ga srečala
in drugo je sprevaljal.

Ne jočem več, samo trpim,
ker nočem kazati gorja
in pazim le, da ne zgubim
zvestobe svojega srca.

Hubert Močivnik

Utrinek

Na nebu zvezda daljna se utrne,
utrinek skozi noč se zablešči,
če spomniš se takrat na željo eno,
se želja tvoja morda izpolni.

Teško si je izbrati pravo željo,
le par sekund nam zvezda zažari,
želja pa imamo mi premnogo,
trenutek kratek, že se zamudi.

Da bi na svetu vojne ne poznali,
da domek svoj lahko bi si zgradili,
sreče v družini si želimo,
vse misli temne rad bi odpodil.

Dokler si zdrav, imaš želja na kupe,
ko nisi, imaš še željo samo eno,
želiš le, da se zdravje ti povrne,
te želje menjal ne bi za nobeno.

Adolf Čapelnik

Na Jankovec za 1. maj

Kam za prvomajske praznike? Takega vprašanja si perzonalni fantje pred 35 leti nismo postavljali. Vsi smo radi zahajali v planine. Prva tura v letu je bila na Jankovec (Pogorevc). Po navadi smo se zbrali: Hanzl, Stanko, Gusti, Vanč, Vinko, Tonč, Korl, Slavko, Vlado itd. Na pot smo se podali v jutranjem svitu mimo Pregant hauza po kar precejšnji strmini do Konihauze bajte, tam so se ponavadi pridružili še: Lipi, Jaka in Pepan. Nadaljevali smo po »zgornjem ponu« (nekdanja železnica po Polovška in mimo novih rudnik na Lešah. Ko smo prispeli do domačije pri Štoru, smo se ozirali v strmo pobočje pred nami, nekje v sredini se je bleščala bela skala med gosto poraslimi mogočnimi smrekami. Pot je tako strma, da si pri vsakem koraku skoraj s kolenom zadel v brado (tej hoji smo rekli, da si grizeš kolena). Močno zadihani smo prispeli na Macigojevo puščo. Kot že ime pove, tam ni bilo kmetije, pač pa lep travnik s precejšnjo ravnino. Pomembna je bila za razgreta telesa in suho grlo voda, ki nas je prijetno vabila s svojim žuborenjem. Voda se je zbirala v velikem koritu za živino, ki se je pasla po sočni travi vse poletje. Pol ure lagodne hoje, pa smo bili pri kmetiji Macigoj. Saj je bila nekoč kmetija, takrat pa žal le požgana razvalina — žalostna posledica vojne. Puščo Linše smo navadno obšli po spodnji strani in se povzpeli na vrh Jankovca. Od tod je lep pogled na Uršljo goro, v dolini pod nami se vidi nasip peska pri rudniku nad Zerjavom. Prelep je pogled na skale pod nami tja proti Pogorevcu. Tu že lahko vidimo posamezne rože ženitlja. Bolj ko se spuščamo proti lovski koči na Pogorevcu, več je cvetja. Prečudovito je tik pod kočo, vse rumeno na belih skalah, tako da enostavno moriš obstati in občudovati to prelepo prvo planinsko cvetje. Med to belo-rumeno barvo se pojavi že tudi tu pa tam kar rano razcveteli encijan v svoji modri barvi. Ker je v tem času še bolj redek, še bolj poudarja svojo modrino na rumeni preprogi ženitlja.

Pred kočo smo raztovorili svoje nahrbtnike in njihovo vsebino (za današnje čase zelo skromno) razgrnili po travi in pridno polnili naše prazne želodce. Višinska točka Jankovca je le nekaj nad 1000 m, toda pot je dolga, utrudljiva in s Prevalj kane 4 ure zmerne hoje. Ko smo potolažili naše nergajoče želodce in se nagledali planinske lepote, smo se podali po drugi poti proti domu. Strmi bregovi se nagibajo proti Zerjavu in Mežici. Po položni lovski stezi smo šli med skalami čez brv pod Boravčko pečjo, proti napajališču gamsov. To je daleč naokrog edini izvir vode, dobrodošel tudi nam. Gamsov je v teh predelih kar precej; če jih hočeš videti, je treba biti tam precej zgodaj in da ni preveč planincev, ki so ponavadi preveč glasni. Nato nas je pot vodila mimo znanega Šah-

manovega bunkerja, v katerem je v neenakopravni borbi z Nemci izgubilo življenje več partizanov. Gremo še mimo zapuščene kmetije Kranjčevo, od tod je vodila vijugasta steza do skrite cerkvice Lenart. Cerkev je oddaljena od poti (sedaj kar lepe gozdne ceste) le nekaj deset metrov. Stoji na majhni jasi, tako da ob večjem obisku ljudje stojijo kar med mogočnimi smrekami. Za 1. maj je v njej vsako leto maša. Nekdaj so romali tja peš, sedaj se pripeljejo večinoma z avtomobili. Prilagodljivi dušni pastir iz Mežice že nekaj let ob tej priložnosti blagoslovlja avtomobile in s tem še poveča vsakoletno število motoriziranih romarjev.

Za daljši počitek in da se odžejamo, smo se ustavili na kmetiji Predovnik (Petrič). Morda zaradi tega, ker so tu bili sinovi naši vrstniki, še bolj zaradi hčera, ki so nas vabile z zapeljivimi pogledi.

Nič manj zaradi hudomušnega gospodarja, ki je znal svoja doživetja iz mladosti tako zanimivo pripovedovati, da smo tudi pozabili na osvajanje njegovih hčera. Pred vojno je bila pri Predovniku gostilna, med tednom res ne preveč donosna, zato pa je v soboto in nedeljo toliko bolj zaživela. Obdelovanje kmetije ni bilo težko, saj je bilo kar osem krepkih sinov, je povedal gospodar. Vsi so bili holcerji in furmani, karkoli so delali, je bilo hitro postorjeno ob takšnem številu pridnih rok. Znani pa so bili tudi po tem, da če so začeli s popivanjem v Mežici, kamor so hodili k maši, se je to lahko zavleklo tudi na dva do tri dni. V takratnih časih se je to štelo kot priznanje moči in seveda priznanje, če imaš vse to popivanje s čim plačati. Dobro mi je ostala v spominu prigoda, ki jo je pripovedoval: »Pridem na dopust od vojakov v toplem opoldanskem času. Zberemo se v gostinski sobi, pa mi da oče goldinar za štefan vina, jaz s štefanom v klet in ga napolnim. Nazdravili smo dvakrat moji vrnitvi in kozarci so ostali prazni. Kot se spodobi, sem dal za naslednjega jaz. Dam bratu goldinar, da gre po vino. Tako se je nadaljevalo do poznega večera, pa je bil 60-litrski sod prazen. Mati, ki

Košnja, linorez,
Milan Vošank

je vodila zadeve okrog denarja za pijačo, pa ugotovi, da je v blagajni samo en goldinar.«

Vsak, ki je prej kasiral za štefan vina, je plačal drugemu bratu z istim denarjem. Ni pa povedal, iz katerega rezervnega sklada so dobili denar za nakup nove pijače. Še pa še smo čuli različnih prigod, ki so se dogodile ob spravilu lesa v dolino. Rad je rekel: »Bili so težki in lepi časi, vredni, da se jih spominjamo.«

Ob takih štorijah je čas hitro minil, že se je mračilo in morali smo v dolino.

Jožko Herman

Voranc in moj tisočak

Leta 1949 si je naša godba na tekmovanju pihalnih orkestrrov Slovenije, ki je bilo v Mariboru, priborila prvo mesto. Ocenjevalno komisijo sta predstavljala ravnatelj in dirigent mariborske opere A. Neffat in skladatelj K. Pahor; tretjega člana se ne spominjam več. To oceno smo si priborili z odlomki iz opere Ero z onega sveta. Od tedaj dalje nas je ta skladba spremljala nad trideset let, pa sem jo prav zato uvrstil tudi v svoj poslovljni koncert. Dobro se še spominjam, s kakšnim ponosom smo priborjeno prehodno zastavico nosili proti železniški postaji skozi Maribor pri odhodu domov. Objavi rezultatov sta v dvorani prisostvovala tudi direktor železarne Gregor Klančnik in danes že pokojni tehnični direktor dipl. inž. Franjo Mahorčič. To je bil začetek vzpona našega orkestra.

Ljubljanski sindikat nas je v znak priznanja uvrstil v skupino, ki naj bi nastopala in koncertirala v Beogradu, Železnikih, Subotici in Novem Sadu. V tej skupini so bili Mladinski mešani pevski zbor iz Ljubljane, dirigent prof. Sl. Mihelčič, mešani pevski zbor iz Ptujja, dirigent prof. J. Gregorc, in folklorna skupina z Jesenic. In tako smo se podali na nepo-

Prijetno utrujeni smo se vračali v svoje domove z obljubami: Drugo leto pa spet gremo. Res smo šli zopet drugo leto in tako naprej, samo da nas je bilo vsako leto manj. Nekateri so se poročili in jih je družina zadržala, drugi so se odselili. Tudi časi so se spremenili. Nekaj nas je še vedno vztrajnih, čeprav ne gremo v skupini, ampak posamezno s svojimi družinami, otroki, nekateri že z vnuki. Veselo je, če se srečamo na Jankovcu ali morda v dolini, pa mi reče, da je bil gori. Pa si zopet zaželi: Drugo leto spet.

zabno turnejo, ki se je, žal, spominja le še pičlo število godbenikov, morda sedem, osem po številu, ker so ostali že pokojni.

Po uspešno končani turneji sem se nekega dne napotil na Prežihovo, da podrobneje razložim Vorancu, kako častno smo predstavljali njegovo ime kot člani kulturnega društva »Svoboda Prežihov Voranc« po obiskanih krajih, kjer so nam gostitelji nudili več, kot smo v tistih časih mogli pričakovati. Bogato obložene mize so nam nudile marsikaj, kar smo že dolgo pogrešali. Zase vem, da mi je bilo najbolj ustrezno s cigaretami, katerih sem si nabral kar precejšnjo zalogo. V Novem Sadu so nam priredili prijetno vožnjo s parnikom po Donavi. V Subotici nam je med kosilom igral odlični simfonični orkester z izbranim programom. Od izvajanih skladb se mi je globoko vtisnila v spomin Druga madžarska rapsodija Franza Liszta — tehnično dovršena in precizno izvajana skladba v ognjevitem madžarskem tempu.

Voranc me je torej pazljivo poslušal in zdelo se mi je, da mu moje pripovedovanje kar ugaja. Naročil je ženi Micki, naj prinese grčo mošta, in če naj bom pošten, moram priznati, da sem jo izpil skoraj sam.

Pot domov mi ni delala preglavic, saj je vodila navzdol in čist zrak je prijetno hladil rahlo razgreto glavo.

Tedaj sem bil še zaposlen v železarni v personalnem oddelku kot administrativni manipulant skupaj z Elzo Štembov kot strojepisko; najin šef je bil Vorančev do bri prijatelj in politični sodelavec Ivan Kokal. Nekega dne mi je ta prinesel Vorančevo darilo, in sicer mladinsko delo Solzice s posvetilom, med listi pa še tisočaka. Ta je takrat predstavljal tretjino moje mesečne plače, kar se je pri vzdrževanju še dveh otrok prav gotovo poznalo. Se danes sem za to pokojnemu Vorancu hvaležen, pa tudi Ivanu Kokalu, saj je ta prav gotovo zastavil pri njem zame kako dobro besedo.

Marjan Mauko

Literarni večer z igralcem in pesnikom Tonetom Kuntnerjem

Literarni večer je bil v knjižnici dr. Franca Sušnika na Ravnah na Koroškem dne 18. 2. 1986. Začel se je s tradicionalno zamudo in novostjo: ropotanjem stolov, ki so jih nosili iz čitalnice. Več kot očitno je bilo, da prireditelji niso računali na tako velik odziv občinstva.

Po uvodni besedi prof. Mrdavšiča so zapele citre. Profesor Mrdavšič je dejal, da je Kuntnerjeva poezija kot prečiščeno vino. In res, Kuntner — igralec, Kuntner — pesnik, nas je začaral in očaral. Svoje pesmi je bral kot eno pesem, kot eno dolgo bolečino. Njegova pesem je pesem o zemlji — ilovici, drevju ...

O kmetu govori z ihto, kot da bi lahko popravil vse krivice ter spremenil preteklost in sedanost.

Kuntner ve, da je tehnika — njen razvoj — odgnala vaščane, kmeta, s podeželja. Ve, da je kosilnica s konjsko vprego pregnala kosce, vile na kosi žanjice, mlatilnica cepce.

Ve, da je zginil kolar, da se je kovač spremenil v mehanika. Pa ne poje o tem. Poje o jablani in o obešencu na najbolj rodni jablani: o kmetiji — hiši, ki je postala razvalina. O novi hiši. O studencu, ki ga koplje ob njegovih izvirih. O svoji bolečini.

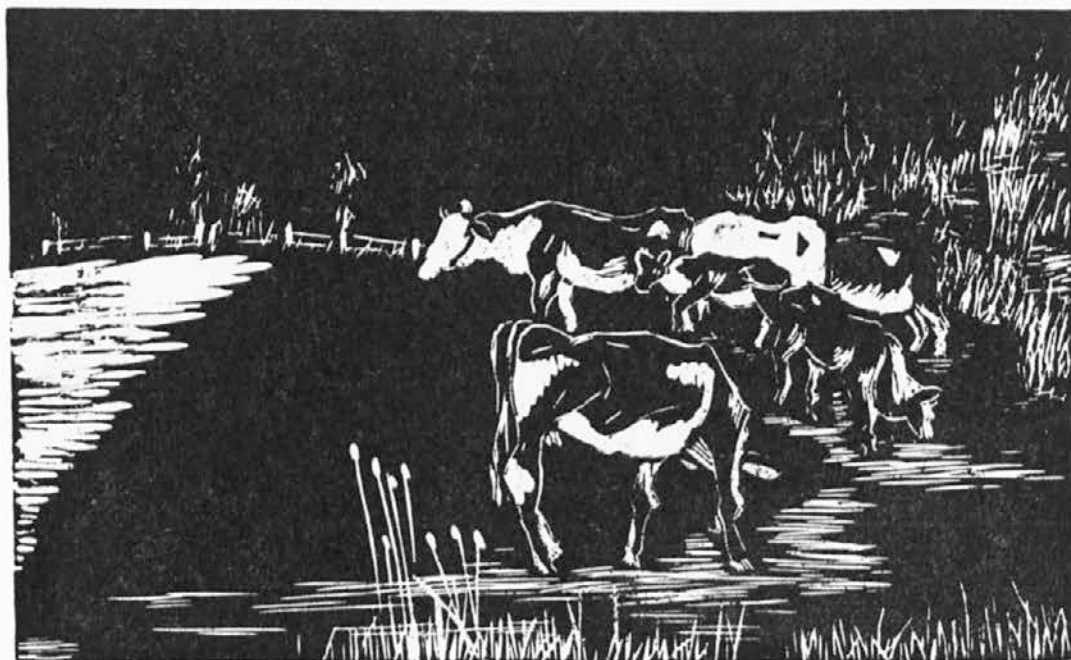
Res, njegovo vino ni iz več plemenitih sort grozdja, plemenitega okusa in vonja, da bi te opijani.

Ne, njegovo vino je iz ene sorte grozdja, čisto, ostro, kot zdravilo, ki te pozdravi.

Junija toliko dežuje, da zadnji koreninici zadostuje.

Sever, ki ta mesec vleče, obilo žita privleče.

Štirideset dni se nebo solzi, če na Medardovo iz njega rosi.

Milan Vošank, Na paši, linorez

Jože Žunec

Na Triglav

Od kod si, potnik, ti doma?
»Iz daljnega sem kraja,
kjer raste vinska kapljica,
vihar tam ne razsaja.«

...
Domov je prišel potnik spet,
veselo je zavriskal, ...

Slovenska narodna

I. Prvič

Lep, topel in sončen dan je bil. Oblaki so se skrili daleč za obzorjem. Nebo je bilo temno modro. Bil je izjemen dan, prav takšen, kot si ga želi zelenec, ki se bo prvičkrat vzpel na očaka vseh očakov.

Trije prijatelji so sedli na klop pred domom na Kredarici. Dva sta nemudoma zamdremala in brezskrbno zasmrčala. Ni ju motila glasna in vesela govorica govornikov, ki so se potni in ožarjeni od sonca vračali z vrha. Tretji pa je razmišljal, njegov pogled je taval v ostenje Malega Triglava, kjer so ljudje viseli s skal kot grozdne jagode v pozni jeseni, ko je listje že odpadlo in je trta vsa oskubljena čakala na prvi sneg.

Spomnil se je lepe prleške narodne: ... kjer raste vinska kapljica ... Kakšna razlika? Širna polja z zlatorumeno pšenico rahlo valovijo v vetru, po hribih pa se kažejo vinskordče strehe zidanic. Na Kredarici pa so le redke posamezne bilke; toda čudovite so, posebno ko cvetijo. Pogled obstane na mogočnem skalovju, ki se beli v opoldanskem soncu.

Oboje je treba doživeti, tedaj so vtisi popolni.

Po šele nekajmesečnih lezenjih po visokem gorstvu je že pot do doma na Kredarici velika pustolovščina. S Kredarice čez Mali Triglav na vrh slovenskega očaka pa še precej več.

Svojevrsten občutek je doživljal naš zelenec, ko je opazoval vrvenje v skalah. Moč so mu dale besede, ki jih je o Triglavu zapisala Škotinja Copelandova: »Stopite na vrh Triglava: to je počastitev naroda, ki biva pod njim. Preplezajte Steno: to je daritev nekdanjemu bogu in danes še vedno zavetniški gori, in to dejanje je prežeto z občutkom svobode...«

Odločil se je. Stene ta dan sicer ne bo preplezal, na vrh pa bo stopil. Nekoliko sta ga k temu spodbudila tudi prijatelja, ki sta glasno spuščala neobzdržane glasove, kar je potrjevalo njuno sproščenost. Vmes pa je pod njima zaropotalo, da se je nehote ozrl, če se ne pripravlja k nevihti tam zadaj v dolini.

Reklo bi se, prišla je minuta odločitve, ki pa je lažja zaradi nepričakovanega dogodka. Z vrha je prikobacala dober stot težka gornica, pa še let je imela več kot za pol stoletja.

Tiho se je vzpenjal med obema prijateljskima. Klini so bili trdni, vrvi dovolj močne, da se ni zgodilo nič posebnega na zavarovani poti. Na najbolj izpostavljenem in

zračnem delu je iznenada spoznal, ko je pogledal navzdol proti Kredarici, da nima vrtoglavice. Njegovi pogledi so postajali pogostejši in omamno zapeljivi, nepopisno čudoviti. Ničesar lepšega še ni doživel, zlatorumena pšenična polja in vinskordče strehe zidanic so samo delček tega, kar je občutil v kraljestvu naših gora.

Postal je nečimrn, ko je razmišljal, koliko Slovenk in Slovencev pa ni stopilo na streho svoje dežele. Vendar se je kmalu streznil, ko je prijatelj rekel: »Nastavi že rit!« Ko je to storil, ga je močno zaskalelo na zadnji plati, tako da se še danes živo spominja neprijetne bolečine.

II. Pozimi

Dve leti sta minili, ko se je naš zelenec odpravil spet z dvema prijateljskima, vendar drugima, na našo najvišjo goro. Treba je reči, da se je medtem že večkrat povzpel, toda opisani pohod je bil svojevrstno, enkratno in neponovljivo doživetje.

Koledarska zima je bila mimo, zato naslov ne ustreza resnici. Pa sploh, kaj je to resnica? Zelo različna je! Vendar, razmere na poti so bile zimske, pot na Triglav je v zgodnji pomladi mnogo bolj zimska kot pa na Uršljo ali celo Peco v najtrši zimi.

Začetek je bil v Krmi. Vesela družčina je nestrpnno pohitela do prvih zaplat snega. Ko se je sonce dvignilo nad obzorje, so prispeli do Aleksandrove bajte, kjer je bilo snega že nekaj deset centimetrov. Sonce je neusmiljeno žgalo, bilo je soparno, sončni žarki so se odbijali od bele površine.

Opoldansko sonce je grelo vrhnjo plast snega, tako da so se stopinje čedalje bolj vdirale; pot je curkoma lil z razgretih obrazov. Ves napor pa je bil preplačan s čudovito okolico, povsod nedolžna belina, le gole navpične skale so potrjevale domnevo, da so pod snegom trdna tla. Dro-

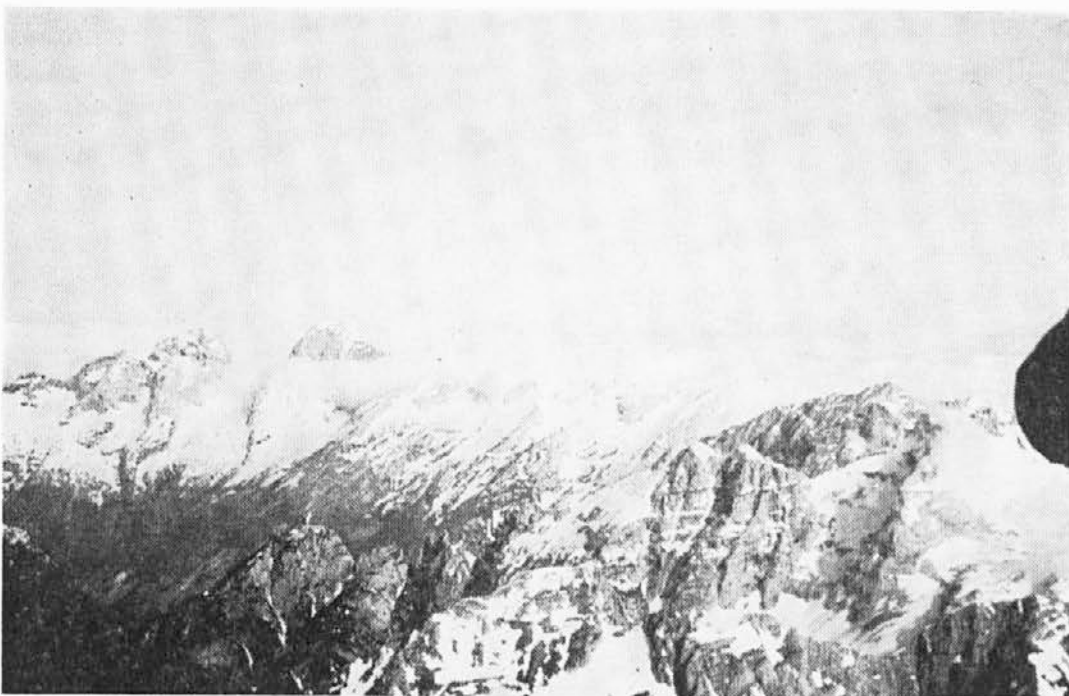
govi, ki so za orientacijo zimskim pohodnikom, so bili vidni daleč naprej. Človek skoraj ne more razumeti, da so tam še pred nekaj dnevi divjali snežni viharji; njihov dan pa je bil tih, sončen, vroč in miren, sneg je bil njihov velik prijatelj, ki je umirjal in osrečeval. V takšnem okolju je lahko doživljati tisto, kar človek v naseljenih in usmrjenih krajih le sanja. Pozimi je narava v Triglavskem pogorju še prvobitna. Pot do Kredarice zmore ob lepem vremenu vsakdo, toda zelo redki to izkoristijo.

Pot je v zimskih razmerah zelo slikovita. Začne se pri Kovinarski koči v Krmi, nadaljuje čez Zasipsko planino, zavije na zahod mimo Aleksandrove bajte ter severno od Velikega Pršivca (2056) preide v južno podnožje Rjavine, ki je 2532 m visoka gora. Preden nadaljujem z opisom poti do Kredarice, še nekaj o Rjavini, manj poznani, vendar izjemno lepi in zanimivi gori, ki jo je treba obiskati poleti. Od Staničevega doma do vrha Rjavine je dve in pol uri hoda, ki ga zmore vsak izkušen planinec.

Poleti obiskovalci Triglava nadaljujejo pot desno skozi Dovška vrata (2254 m) do Doma V. Staniča (2332 m) in od tu čez Rž (2538 m) do Triglavskega doma na Kredarici (2515 m). Pozimi je ta pot zelo nevarna zaradi grozečih plazov, zato gre zimska pot levo mimo Rži (tudi tu je nevarnost plazov, zato je treba biti previden) čez Ržke pode do Triglavskega doma na Kredarici.

Ko so bili na Ržkih podih, so naši pohodniki zagledali Triglavski dom na Kredarici; zdelo se jim je, da je zelo blizu. Utrujenost in vroče sonce sta naredila svoje. Pot se je vlekla in vlekla. Ko so končno prispeli do cilja, je bil Triglav v gosti megli. Odločili so se, da bodo Triglav zavzeli zjutraj, če bodo razmere boljše.

Ponoči ni bilo mnogo spanja. Pa ne zaradi razposajene mladine, ki je obiskala Kredarico, ampak vznemirljivih občutkov pred neznanim. Zjutraj je bilo nebo modro, meglena zavesa je bila tik pod Kredarico. Tričlanski ekipi se je pridružil četrti gornik in oblikovali so dve navezi. Hitro so bile natakne dereze na čevlje in že se

Čudovita okolica Triglava

je začel nepozabni vzpon, ki je trajal dobro uro. Suhe skale, mehki sneg, pa spet led so nekoliko zavlačevali vzpon. Dereze so za skalo ovira, za led pa nujno potrebne; vendar so pohodniki kljub potrebni previdnosti doživljali enkratne in nepozabne trenutke zaradi izjemne vidljivosti. Na 2500 metrih nadmorske višine je bila meglena zavesa, nad njo pa so se dvigali posamezni

vrhovi, olepšani z belim snegom. Neponovljivo in nepozabno!

Vrh. Aljažev stolp je bil skoraj v celoti pod snegom. Nebo je bilo še vedno popolnoma modro, pod Kredarico se je meglena zavesa nekoliko spustila. Kdor hoče to doživeti, se mora na vrh Triglava povzpeti v zgodnji pomladi. Tisti, ki pa je že bil, komaj čaka, da se naslednje leto spet vrne.

Franc Telcer

Planinski pohodi slovenskih železarjev v letu 1986

Najmnožičnejše rekreacijsko izživljanje slovenskih železarjev so planinski pohodi. Vedno več ljudi — delavcev Slovenskih železarn — se zateka k tej zdravju potrebni življenjski dejavnosti. Vsako leto so železarski planinski pohodi številnejši po udeležbi, zadovoljstvu in veselju.

Letos poteka že 17. leto, odkar prirejamo skupne pohode v naravo in na različne vrhove. Do sedaj je bilo že 41 pohodov, katerih se je udeležilo 21.277 delavcev združenega podjetja Slovenske železarne. Prehojenih je bilo na tisoče kilometrov planinskih poti, obiskani številni vrhovi v Julijskih alpah, Savinjskih planinah in Karavankah. Udeleženci skupnih pohodov so tako spoznali lepote gorske narave širom Slovenije, krepili svoje zdravje, predvsem so se med seboj spoznavali, navezovali prijateljske stike, izmenjavali misli in načrte. Skupni cilji in želje po doseganju in premagovanju planinskih vrhov se širijo dalje. Na željo vseh slovenskih železarjev bomo planinske pohode prirejali tudi v prihodnje.

Rekreacijska komisija sozda Slovenske železarne je na svojem sestanku vseh sportnih referentov iz vseh delovnih organizacij Slovenskih železarn sklenila, da

bodo v letu 1986 zopet štirje planinski pohodi.

NA PECO IZ ŠMIHELA

Prvi letošnji planinski pohod bo pripravila Železarna Ravne, in sicer 24. maja 1986.

Že dolgoletne želje in predloge bomo letos uresničili in je pripravljen pohod: Od Šmihela na Peco in v Toplo.

Na Peco so šli železarji že večkrat, vendar večina pohodnikov še ni bila na Peci onkraj meje.

Vsi železarski pohodniki se bomo zbrali v Šmihelu nad Pliberkom. Gorenjei prispejo z avtobusi čez Ljubelj, Stajerci in Korošci pa čez Holmec v Šmihel. Nato vsi nadaljujemo pot do Bistrice in dalje do hotela Petzenkönig pri spodnji postaji sedežnice. S sedežnico, ki je najdaljša v Evropi, se odpeljemo do zgornje postaje, to je do sedmerih koč, kar je že 1700 metrov visoko. Med vožnjo s sedežnico bodo imeli pohodniki enkratno razgled na vso Koroško.

Pri zgornji postaji je postojanka z vsemi napravami za zimsko smučanje, tja zahajajo tudi številni naši smučarji.

Od zgornje postaje se pot nadaljuje po znanih in strmih smučarskih terenih do sedla Knieps, ki leži že 2034 metrov visoko. Značilnost na tem sedlu je poznan izvir vode z imenom Knieps, ki niti v najhujši zimi ne zamrzne. Sedaj je ta izvir zajetje vode za planinsko kočjo pri sedmerih kočah. Ime sedmero koč je staro in izvira še iz časov, ko je bilo tam sedem pastirskih stanov.

Od zgornje postaje sedežnice do sedla Knieps je ura hoda. Na sedlu so še vedno vidne razvaline nekdanje Pliberške planinske kočje, ki je pogorela med vojno. Na sedlu je mejni prehod za planince v letnem času, in sicer od 15. aprila do 15. oktobra.

Tu je razpotje za obisk obširne Pece, na desno proti Bistriškemu vrhu na avstrijskem ozemlju, na levo pa proti najvišjemu vrhu Pece — na Kordeževo glavo.

Naša pot nas bo vodila torej na vrh Pece, katerega bomo dosegli v dobri uri hoda od Kniepsovega sedla. Med potjo, ki je zelo prijetna, saj vodi med nizkim borovjem po travnatih površinah, posejanih z najrazličnejšim planinskim cvetjem. Najvišji vrh Pece je Kordeževa glava, 2124 metrov, od koder se vidi na vse strani. Od tod so vidni vsi vrhovi Julijcev, Savinjskih Alp in prelepi vrhovi Karavank, med njimi pa zelene doline, posebno pritegneta pogled Podjuna in Rož. Vidi se do Visokih in Nizkih Tur. Na vrhu Pece je državna meja, tako da je vrh dostopen za planince z obeh strani meje. Z vrha se vije pot k planinskemu domu, kamor pridemo v slabi uri hoje. Zanimivosti okrog koč so Matjaževa votlina in stari pastirski stani. Od planinskega doma so možni sestopi proti Mežici, proti Heleni, mimo starodavnih kmetij do Črne, ali v dolino prelepe Tople. Železarski pohodniki bodo nadaljevali pot po stezi na južni strani mimo rudnika svinca do kmeta Končnika k nekdanji karavli, kjer bo zaključek pohoda.

Za prehod čez mejo na Holmcu in na Kniepsovem sedlu morajo imeti pohodniki veljavne potne liste ali maloobmejno dovolilnico.

IZ KAMNIŠKE BISTRICE V LOGARSKO DOLINO

Drugi planinski pohod slovenskih železarjev bo organizirala Železarna Store, in sicer 23. avgusta 1986. Organizator pripravlja letos 10. jubilejni pohod iz Kamniške Bistrice čez Kamniško sedlo na Okrešelj in v Logarsko dolino.

Ta planinski pohod so slovenski železarji opravili že pet let zapored, vendar so lepote Kamniških planin tako privlačne še za tako izbirčnega pohodnika, da to pot vsak rad opravlja in se na njo podaja. Dostop do Kamniškega sedla med vznožjem Brane in Planjave na južni strani teh gorskih velikanov je lahek, očarljiv in nepozaben. Od Kamniške kočje na sedlu je sestop po zavarovani poti na Okrešelj in mimo izvira Savinje ob njenem edinstvenem slapu v Logarsko dolino. Pri planinskem domu bo zaključek in odhod domov.

TRIGLAV IN PRISOJNIK

Tretji planinski pohod slovenskih železarjev bodo pripravili železarji z Jesenic.

Skrlatica z Visokim oltarjem desno nad oblaki

Že lani, ko so bili združeni slovenski železarji na Triglavu, in to zelo številni, kar 551 železarjev se je povzpelo na vrh Triglava, je bilo med pohodniki čutiti željo, da bi se vsako leto zbrali na našem očaku. Zaradi preobremenjenosti planinskih postojank, kajti v tem času je vedno večji obisk tudi drugih planincev, in zaradi varnosti so predlagali, da bi se letos povzpelo na vrh Triglava 100 slovenskih železarjev, ostali pa bi naj obiskali sosednje velikane Julijcev.

Odločeno je bilo: 30. in 31. avgusta 1986 naj bi Triglav obiskalo 100 železarjev iz združenega podjetja, ostali pa bi se na enodnevnem pohodu, to je 31. avgusta 1986 povzpeli z Vršiča na Prisojnik.

Prisojnik, 2547 metrov visok vrh Julijcev, je eden najlepših na tem območju in je dosegljiv po južni strani od Tičarjevega doma v treh in pol urah lagodne hoje. Z vrha Prisojnika je pred nami kot na dlani cela veriga Julijskih velikanov, tja do zahodnih Julijcev, vmes pa prelepa dolina Soče.

Popoldne istega dne se srečata skupini s Triglava in Prisojnika na Vršiču, kjer bo zaključek pohoda. Organizatorji planinskih pohodov z Jesenic so želje in pobude pohodnikov zadovoljivo rešili za vse. Iz vsake delovne organizacije jih bo nekaj odšlo na Triglav, predvsem tisti, ki na njem še niso bili, ostali pa bodo spoznali še druge lepe in znane vrhove Julijcev.

Četrtni in zadnji planinski pohod v letošnjem letu bodo organizirali v delovni organizaciji Veriga iz Lesc, in sicer 20. 9. 1986 na Begunjščico. Pohod na Begunjščico je pred leti že bil, vendar bo tokrat dostop povsem z druge strani in po še zanimivejši poti. Zbirališče za vse pohodnike bo na mejnem prehodu Ljubelj. Korošci, delavci Žične in Štorčani se bodo peljali z avtobusi skozi Avstrijo do Ljubelja (potreben bo zopet veljaven potni list ali maloobmejna dovolilnica). Nadaljnja pot bo vodila pod žičnico od spodnje postaje do srednje in do zgornje postaje, ki je ob planinski koči Zelenica. To planinsko postojanko imenujejo tudi Titovi graničarji. Planinska koča je na lepem vznožju Begunjščice in Vrtače, okrog nje so sama travnata pobočja, ki dajejo Zelenici videz pravega planinskega raja.

Od Zelenice ali od planinske kočje vodi pot po severni strani do Roblekovega doma; še preden pridemo do planinske postojanke, se pot odcepi proti vrhu Begunjščice. Vračali se bomo mimo Poljske planine, mimo Planice in v Drago, kjer bodo čakali avtobusi in pohodnike odpeljali v Krpin na zaključek. Pohod bo trajal 5 do 6 ur.

Pot, po kateri bodo hodili slovenski železarji, je zelo lepa, nezahtevna, poteka po terenih, kjer še marsikdo ni hodil. Zanimiva je pot od Ljubelja do Zelenice, kjer je znano smučišče. Na teh terenih je velika nevarnost snežnih plazov, narava je tu zahtevala že veliko smrtnih žrtev. Gorski reševalci tu pozimi umetno prožijo snežne gmote s streljanjem s topovi ali z miniranjem. Ob poti na Zelenico in na Roblekov dom se pasejo tudi kozorogi. Pot zadnjega pohoda slovenskih železarjev bo gotovo za vsakogar zelo zanimiva.

Vsi načrtovani planinski pohodi v letu 1986 so skrbno izbrani in bodo zanimivi za

vsakogar. Zopet bomo uživali na novih planinskih poteh, videli nove kraje in se povzpeli na nove, še neznane vrhove.

Vsi planinski pohodi slovenskih železarjev so že datumsko določeni, tako da si lahko že vnaprej določite, katerega pohoda se boste udeležili. Pred vsakim pohodom pa bo v raznih obvestilih ali na plakatih objavljeno, do kdaj in kje se morate pri-

Karlo Krevh

25 let taborniškega odreda Koroških jeklarjev

Da, lepa življenjska doba ene od človekoljubnih organizacij, ki slovi po humanosti, vzgoji mladega človeka, da spoštuje in varuje vse, kar nas obdaja, to je naravo — zibelko življenja.

Ob koncu lanskega leta se je v Titovem domu na Ravnah zbrala množica mladih aktivnih tabornikov, tabornic, malih Medvedkov, Čebelic pa tudi najmlajših članov Murnov ni manjkalo in tudi precejšnje število starejših klubovcev je bilo obetih v taborniške kroje. Vabilu so se odzvali tudi nekdanji člani taborniške organizacije in simpatizerji, tako da je bila dvorana kar kmalu polna, kar je navadno na Ravnah redkost.

V predverju Titovega doma je udeležence presenetila razstava fotografij taborniške dejavnosti, ter številnih diplom in priznanj, ki so pričale o tem, da so bili taborniki pri delu zelo uspešni in delavni od ustanovitve taborniške organizacije pa do jubilejnega 25. leta. Tudi oder je deloma prikazal vtis taborniškega življenja: razpet šotor, pred njim taborni ogenj, vmes drog z modro taborniško zastavo. Pevski

javit. Vsi prijavljeni naj se potem pohoda tudi zagotovo udeležijo.

Organizatorji želijo, da se pohodov udeleži čim več delavcev Slovenskih železarn, da na ta način razširijo ideje slovenskega planinstva in s tem krepimo moč združenega železarstva. Narava nam bo z lepim vremenom in jasnim razgledom povrnila ves naš trud.

zbor COŠ Koroški jeklarji je udeležencem s taborno himno oznanil pričetek jubilejne slovesnosti; sledile so še druge pesmi in recitacije.

Dolgoletni starešina taborniškega odreda Koroških jeklarjev je z izčrpno kroniko orisal pot od ustanovitve taborniškega odreda do 25. jubilejnega leta.

Prvi zametki taborniške dejavnosti na Ravnah so se pričeli že 1957. leta, ko je bil v času šolskih počitnic že drugi tabor na zahodni strani Ivarčkega jezera, ki smo ga takratni taborniki radi imenovali Bobrovo jezero, čeprav o kakšnih bobrih ni bilo sledu. Sledil mu je nekajdnevni tabor na Lubasovem travniku. Do uradne ustanovitve taborniškega odreda na Ravnah je delovalo nekaj taborniških vodov, kot npr.: »Malgajev vod, Viharniki itn. Nastopilo je ustanovno 1960. leto, ko se je v nekdanji sejni sobi takratnega Doma železarjev — sedaj Hotel Merx na Čečovju — zbrala skupina izkušenih taborniških mačkov in entuziastov. Imeli smo ustanovni občni zbor taborniške organizacije. Ker je bila večina članov zaposlena v železarni, smo

Razgled z vrha Pece — na vzhodu Uršlja gora

Pogled z Vršiča na Špikovo skupino

se enoglasno odločili za ime Taborniški odred Koroških jeklarjev. Naj omenim, da začetek ni bil nič kaj spodbuden. Začeli smo iz nič, le mladostna zagnanost in ljubezen do te organizacije in narave sta nam vlivali pogum. Enako tudi prvemu starešini taborniškega odreda Jožetu Hölzlu. Tako smo z našo organizacijo pričeli stopati boljše in uspešnejše letom naproti. Tu naj omenim dva uspela nekajdnevna tabora, in sicer v Ratečah pri Škofji loki in majski tabor pri Ribniški koči na Pohorju, za katera smo si pač morali sposoditi opremo od drugih taborniških odredov v okolici, ki so bili po svoji dejavnosti bolj znani in tudi bolj opremljeni od nas. Naj navedem samo taborniške odrede: Bistri potok z Mute, Ruševce iz Mežice ter modri Encijan s Prevalj.

Pričeli smo se udeleževati raznih taborniških tekmovanj in taborniških mnogobojev v okolici, pa tudi tradicionalnega teka Ob žici okupirane Ljubljane se je udeležilo nekaj naših tabornikov mladincev, (spominim se Ivana Novška ter Bertija Vravnika), ki so si z zelo dobro uvrstitvijo priborili lepo nagrado, in sicer fotoaparata Wera, kar je bilo za naš odred velika pridobitev.

Za nami so prihajali mlajši taborniki, pa tudi nekdanji starešine so zaradi službenih ali družinskih obveznosti predajali naziv in odgovornosti našega odreda. Spominjam se Toneta Ivartnika, ki je organiziral prvi letni tabor na otoku Pagu; ta je za takratne tabornike pomenil pravo navdušenje, prav tako tudi za nekaj takratnih mladink in mladincev, ki so se kot padobranci hitro včlanili v naš odred ter se poceni naučili morja in sonca, po vrnitvi z lepo uspelega taborjenja pa jim je zanimanje za delo v organizaciji kaj kmalu splahnelo. Potrebovali smo sposobne mlade moči za vodnike, saj se je članstvo nenehno večalo.

Čez čas je vlogo starešine odreda prevzel Jože Šuler. Tudi on se je srečeval z obilico težav. Vendar smo postajali pod njegovim vodstvom vse samostojnejši in bolj samozavestni in aktivni. Uspehi niso izostali. Z večjo propagandno dejavnostjo, ki sem ji

botroval ali jo vodil sam, smo dosegli, da se je o nas več slišalo in bralo o našem delu in uspehih. Tako so tudi delovne organizacije skupno z družbenopolitičnimi organizacijami prisluhnile delu, uspehom in težavam našega taborniškega odreda. Dotacij smo bili zelo potrebni. Zaupanje v nas tabornike je raslo tudi med šolsko mladino, saj smo se udeležili sleherne spominske svečanosti ali tradicionalnih pohodov, povezanih s spomini na našo NOB.

Po letu 1970 pa se je za tabornike Koroških jeklarjev pričel pravi preporod. V nekdanjem domu učencev Metalurške šole smo si v kleti uredili manjšo sobico za sestanke in dana je bila zamisel o odredovem praporu. Tu pa je vlogo starešine Milana Klemenca prevzel nekdanji borec NOB Ludvik Pavlin, ki nas je z izkušnostjo nekdanjega borca vodil na nove akcije in pohode, znane iz NOB na Koroškem pa tudi sodelovanja z organizacijo ZB se je vse bolj utrdilo. Kmalu zatem so člani taborniškega odreda začeli zbirati prostovoljne prispevke. Akcija je dobro uspela in na ravenski krajevni praznik v oktobru mesecu se je naš novi taborniški prapor, ki so mu dali priznanje, da je najlepši izmed taborniških praporov v Sloveniji, pri spomeniku na Navrškem vrhu po slovesnem razvitju pobratil s prapori krajevnih organizacij in društev. Na naše veliko veselje mu je botroval sindikat Železarne Ravne, pa tudi druga društva niso stala ob strani, o čemer pričajo številni trakovi kakor tudi številni zlati in srebrni javorovi listi z vgraviranimi imeni darovalcev. Vlogo praporščaka pa smo takrat zapali dolgoletnemu načelniku odreda Bojanu Kranjcu.

Organizirali smo več daljših avtobusnih izletov, med drugim tudi v Kumrovec, kjer smo z ogledom rojstne hiše počastili Titov 80. rojstni dan. Na številnih izletih, ki jih je odred organiziral vsako leto, smo si ogledali Kamniško Bistrico, se z žičnico popeljali na Veliko planino, se vradostili ob lepotah Vršiča se zazrli v vedno bistro zeleno hčer planin Sočo in alpsko dolino Trento ter slednjič obiskali tudi partizansko bolnico Franjo. Žal tu ne morem opisati

vseh lepih krajev, skozi katere smo se vozili, se tu in tam ustavili ter si ogledali tisočere znamenitosti naše ožje in širše domovine. Udeležili smo se številnih pohodov in taborniških izletov v malem bosanskem Jajcu, kjer se je rodila naša socialistična domovina, ob Neretvi in Sutjeski, kjer živi spomin na junaške boje malega balkanskega naroda, ki se je skorajda golorok, lačen in na smrt utrujen uprl številnemu okupatorjevemu vojaštvu. Le herojski taktiki pokojnega Tita se imamo zahvaliti za naše lepo in mirno življenje v svobodi, ki smo jo plačali z ogromnimi žrtvami.

Po mnogih pohodih in zimovanjih na Obretanovi zapuščeni domačiji se je tabornikom porodila lepa zamisel. Zakaj bi ta zapuščeni stanovanjski objekt prepustili propadanju? Z obilo dobre volje in s prostovoljnimi delom bi si lahko ustvarili taborniški dom, kot jih ima več taborniških odredov v Sloveniji. Obrat Gozdnega gospodarstva iz Črne je znal prisluhniti veliki srčni želji tabornikov, da jim to hišo da v brezplačen najem za dobo deset let. Bilo je nič koliko prelitega znoja pri delu, tekanja za prostovoljci, urejanja formalnosti in pri nabavi gradbenega materiala. Težki prevoz je kasneje olajšala gozdna kamionska cesta. Uspeh ni izostal — nekdanja razpadajoča domačija si je nadela lepši videz in letos jo čaka slovesna otvoritev. Sprejela bo pod svojo streho graditelje tabornike, ki so jo kot zgodovinski objekt, o čemer priča spominska plošča, na kateri piše, da je bila tu stalna partizanska javka in ustanovljena prva koroška partizanska četa, ki je s svojim pohodom v Kotlje v lepi oktobrski nedelji med mašo v cerkvi in z mitingom ob njej dala vedeti okupatorju in nemškutarjem, da so jim tudi na Koroškem šteti dnevi.

Naj omenimo, da sta spomenik in tudi bodoči taborniški dom na Obretanovem predana v varstvo taborniškemu odredu »Koroški jeklarji«. Dom s partizanskim imenom Pri mokrem jopiču je lepo darilo naše socialistične družbe tabornikom na Ravnah, ki so iztrgali iz pozabe in uničenja zgodovinski objekt, kar je tudi velika zasluga dveh dolgoletnih tabornikov in starešin, žal že pokojnega Ludvika Pavlina in še vedno aktivnega Frančka Čivnika. Na jubilejni svečanosti je bilo podeljenih veliko plaket, priznanj in taborniških znakov, s katerimi so se taborniki odreda Koroških jeklarjev na svoji 7. seji spomnili vseh članov, ki so s krajšimi ali daljšim članstvom v odredu kakorkoli pripomogli k razvoju taborniške organizacije na Ravnah, prav tako tudi drugih društev in družbenih organizacij v kraju in v okolici, ki so s plodnim sodelovanjem ali z materialno in drugo pomočjo pripomogle tabornikom do tega jubilejnega leta.

Na tej seji so za dolgoletno in uspešno delo v taborniškem odredu dobili priznanja in plakete: Karlo Krevh, Milan Klemenc, Maks Kragelnik, Miran Franc, Jože Kret, Milena Šuler, Jože Hölzl, Hilda Vetter, Marija Potočnik, Marija Čivnik, Franček Čivnik ter posmrtno Ludvik Pavlin (prevzela ga je njegova žena Lojzka) ter kolektiv Železarne Ravne. Podeljenih je bilo tudi 58 priznanj vsem, ki so delovali v odredu več kot deset let kot starešine, načelniki

ali vodniki, kakor tudi vsem osnovnim šolam na Ravnah, krajevni in občinski konferenci ZB, teritorialni obrambi in sekretarju za LO.

Podelili so tudi srebrni znak Zveze tabornikov Slovenije Karlu Krevhu, zlati znak ZTS pa Jožetu Kretu. Frančku Čivniku in Rajku Juvanu pa je bil podeljen najvišji naziv »tabornik partizan«.

Ravenski taborniki so na tej jubilejni svečanosti prejeli za dolgoletno delo in uspehe ter za sodelovanje na lanski veliki

proslavi »Svobodi in miru Poljana 85« priznanje skupščine občine Ravne na Koroškem in republiške konference Zveze tabornikov Slovenije za 25 let dela odreda Koroških jeklarjev.

Jubilej je mimo in taborniki se zavedajo, da jih dosednji uspehi ne smejo uspavati. V njihove vrste prihajajo mladi ljudje, ki skupno s starejšimi z optimizmom zrejo v prihodnost in se veselijo del, akcij, tekmovanj in lepih trenutkov v osrčju travnikov in gozdov, kjer bo ob tabornem ognju za-

donela pesem tabornikov — varuhov in sinov, hčera narave. Vabimo vas vse, ki vas vleče iz prašnih mest in ulic, pridite med nas, starost ni pomembna. Naš dom je platnena streha in narava, ki nas obdaja, tu si boste spočili in naužili čistega zraka in lepot in laže boste premagovali vsakdanje težave pri delu in doma. Na izletih si bomo ogledali morda vam še neznane kraje in spoznavali čudesa narave in lepote krajev naše domovine. Spoznajte naše geslo: »S naravo k novemu človeku!«

Roman Breznik

KARATE ŠOLA

PREIZKUS FIZIČNIH IN PSIHIČNIH KOMPONENT, UČENJE DISCIPLINE IN RAZVIJANJE ČLOVEŠKEGA KARAKTERJA

(pojasnila o zakonitostih KARA - TE - ja)

Obdelana so poglavja:

- Razvrstitev stopenj
- Ali je karate za otroke in ženske
- Kaj je ZEN
- Kaj je KIAI
- Karate in joga
- Kate in zdravje
- S čisto tehniko najhitreje do cilja
- Kako in zakaj zavezati pas
- Karate oprema
- Kaj ni karate

RAZVRSTITEV STOPENJ V KARATEJU

V karateju so že v davnih časih obstajale označbe, s katerimi so razvrščali tiste, ki so gojili to borilno veščino. Narejena je bila lestvica (barve pasov ali druge označbe), ki se deli na šolske (kyu — jap.) in mojstrske (DAN) stopnje.

V naslednji tabeli je podana delitev pasov z dobo, ki je potrebna za njihovo osvojitve.

ŠOLSKI — KYU PASOVI

beli pas	9. kyu	
prvi beli pas	8. kyu	oznaka na pasu: ena rdeča črtica nosijo začetniki
drugi beli pas	7. kyu	oznaka na pasu: dve rdeči črtici nosijo začetniki
tretji beli pas	6. kyu	oznaka na pasu: tri rdeče črtice nosijo začetniki
rumeni pas	5. kyu	za tri mesece
oranžni pas	4. kyu	za šest mesecev
zeleni pas	3. kyu	za eno leto
modri pas	2. kyu	za dve leti
rjavi pas	1. kyu	za tri leta

MOJSTRSKI — DAN PASOVI

črni pas I. stopnje	1. DAN	za 4 leta
črni pas II. stopnje	2. DAN	za 7 let
črni pas III. stopnje	3. DAN	za 10 let
črni pas IV. stopnje	4. DAN	za 12 let
črni pas V. stopnje	5. DAN	za 15 let
črni pas VI. stopnje	6. DAN	za 20 let

črni pas VII. stopnje 7. DAN za 25 let
 črni pas VIII. stopnje 8. DAN } daje se
 črni pas IX. stopnje 9. DAN } akademik.
 črni pas X. stopnje 10. DAN } karateja

Naziv **akademik karateja** se dodeljuje tistim, ki so veliko prispevali za razvoj karateja v svetu. Akademiki s svojimi inovacijami dajo karateju nove kvalitete. Na primer prof. TAIJI KASE — 8. DAN, eden najuglednejših današnjih inštruktorjev, je pred dvajsetimi leti prvič uvedel gibanje na stran ali naprej s ciljem zalezitve nasprotnika in zadajanja udarca v nezaščiteni bok ali hrbet.

Pred okoli 35 leti je karate poleg ročnih tehnik vseboval samo nekaj enostavnih udarcev z nogo. Jošitaka Gichin, sin znane inštruktorja Funakoshija Gichina, je prvi uporabil visoki krožni udarec (mawashi-geri).

Vendar je danes, tako kot v mnogih drugih športih, karate postal tudi industrija, s katero upravljajo komercialisti. Tako

obstaja v svetu dodeljevanje pasov za velike denarne nagrade karateistom, ki si jih ne zaslužijo.

V korejskem karateju obstaja drugi način stopnjevanja, medtem ko na Kitajskem take delitve sploh ni. V karateju navadno borci s črnim pasom 5. DAN končajo tekmovalno dobo in se posvečajo inštruktor-skim poslom.

V karateju zelo veliko organizacij dodeljuje pasove, zato je zelo težko z gotovostjo vedeti, koliko znanja in veščine stoji za določenim pasom, zato so lahko pasovi merilo odnosa samo v eni organizaciji. Tako je lahko prva stopnja v enem stilu v neki organizaciji teže dosegljiva kot deseta v drugem stilu ali organizaciji.

V shotokan stilu, ki je najbolj množičen v Jugoslaviji, se najviše vrednotijo stopnje, pridobljene pri dr. Iliju Jorgu in dr. Vladimirju Jorgu (oba 6. DAN), pri profesionalnem trenerju KK Emona, Japoncu Tokuhishu Takashiju (5. DAN), ki živi in dela v Ljubljani. Tehnični svetova-

Z mednarodnega seminarja v Ljubljani — prof. Taiji Kasse — 8. dan

Sensei Nakayama Masatoski — 9. dan

lec vsem trem je profesor Taiji Kase (8. DAN), ki je šef japonskih inštruktorjev, leta 1970 iz Japonske karate federacije poslani v Evropo. Trdimo lahko, da sta brata Jorga največ prispevala k razvoju jugoslovanskega karateja (Ilija je bil 14 let selektor in trener reprezentance).

Seveda časovni intervali niso edina omejitev pri doseganju stopenj pasov. Za doseg določene stopnje je potrebna tehnika na ustreznem nivoju:

- pravilna tehnična izvedba udarcev in blokad
- pravilni stavi
- pravilna koordinacija gibanja v določenih stavih
- moč
- hitrost
- tehnika gibanja
- izraba mase telesa in gibljivosti kolov za udarce in bloke
- pravočasnost itd.

Na koncu te teme naj še v grobem prikažemo, kaj vse je potrebno za doseg šolskih pasov:

rumeni pas — 5. kyu

- naučiti se prve šolske kate — Heian sho-dan
- izpitni program, ki vsebuje vezave udarcev in blokad v določenih stavih.

Kaj je kata? To je povezava tehnik (udarcev in blokad) v določeni liniji. To je v bistvu borba proti več namišljenim nasprotnikom, zato je videti kot nekakšna mala predstava pantomimike.

Oranžni pas — 4. kyu

- naučiti se je treba vseh Heian šolskih kat:

1. Heian sho-dan
2. Heian ni-dan
3. Heian san-dan
4. Heian yo-dan
5. Heian go-dan

- izpitni program: vezave udarcev in blokad v stavkih, ki pa morajo biti že na višji ravni kot pri rumenem pasu.

Zeleni pas — 3. kyu

- naučiti se je treba prve mojstrske kate — Tekki sho-dan (jap., pomeni konjenik)
- izpitni program ročne in nožne tehnike
- športna borba
- sparringovanje — enostavni (to je dogovorjena borba)

Modri pas — 2. kyu

- mojstrska kata Bassai-dai (prodiranje v veliko trdnjavo)
- izpitni program nožnih in ročnih tehnik (bolj zapletene vezave)
- sparringovanje (dogovorjena borba)
- športni boji

Rjavi pas — 1. kyu

- kati Bassai-dai in Jion
- izpitni program (težji kot za 2. kyu)
- sparringovanje (težje)
- športne borbe

Samo po sebi je umevno, da se za vsako višjo stopnjo zahteva boljša tehnika.

ALI JE KARATE ZA OTROKE IN ŽENSKO?

Karate je dostopen vsakomur, ne glede na spol in starost, še posebej v oblikah, ki niso za javno nastopanje. Ukvarjanje s karatejem je koristno za fizično oblikovanje, deluje zelo rekreativno in lahko ima korekturno delovanje pri številnih telesnih deformacijah in slabostih nekaterih notranjih organov.

Znano je, da so se s karatejem ukvarjali tudi mnogi invalidi in ljudje v poznih letih. Najboljši primer je sam Funakoshi Gichin, ki je hodil v karate dvorano, ko je imel že 87 let.

Postavlja se vprašanje, kdaj naj bi otrok začel s treniranjem. Večina strokovnjakov meni, da je to mogoče že v zgodnjem otroštvu.

V ZDA je bil objavljen priročnik, v katerem se kot demonstrator pojavlja 4-leten deček.

Tudi v Jugoslaviji starši pripeljejo na treninge 4- in 5-letne otroke. Otroci v začetku (tako dečki kot deklice) uspešno imitirajo odrasle (trenerja), ampak kmalu začnejo izgubljati interes in oživijo le tedaj, ko občutijo v treningu element igre. Zelo kmalu bi izgubili ves interes, če se jim ne bi posvečala posebna pozornost. Na strogost reagirajo s strahom in jokom, na zapostavljenost pa z neko vrsto sabotiranja treninga. Zgodi se tudi, da začnejo pretepati druge otroke.

Seveda pa so bili nekateri otroci posebnost, ki so dosegli opazne rezultate, kar pa je posledica zgodnje zrelosti. Zato so zelo sporni koristni efekti tako zgodnjega začetka še posebej v klubih, kjer ne obstaja otroška skupina ali kjer vodi treninge inštruktor, ki se otrokom ne posveča zadosti.

Veliko boljši rezultati pri večini otrok se opazijo šele v šestem ali sedmem letu, ko otrok z odhodom v šolo doživlja hitro socializacijo osebnosti. V tej dobi se otrok fizično razvija, postaja gibljivejši in močnejši, kar je posledica spremembe načina življenja. Tako fizično in psihično pripravljene otroci lahko z uspehom začnejo z rednimi treningi enkrat do dvakrat na teden pod budnim očesom izkušenega trenerja. Potem ko se naučijo izvajati elemente, se

morajo učiti kate, nato se učijo dogovorjene borbe, in to brez resničnih udarcev in brez kakršnegakoli kontakta. S športno borbo lahko pričnejo šele po 15. letu, ko postanejo tekmovalci — mlajši mladinci, s posebnim zdravniškim spričevalom. Za njih mora pomeniti koncentracija zavesti zahtevo, da se umirijo in postanejo pazljivejši.

Že od nekdaj se postavlja tudi vprašanje, ali je karate za ženske. Ne samo Japonke, ampak tudi ženske v mnogih drugih deželah trenirajo karate, ne misleč, da jih to dela grobe in manj ženske. Mogoče njihovi naravi prav ustrezajo principi borbenja, kjer hitrost in intuicija predpostavljata grobo moč.

Vendar je vseeno treba pokazati na obseg, v katerem se ženske zmorejo ukvarjati s to večino. Menimo, da športna borba med karateistkinjami ni niti malo lepša od boksarskih ali rokoborbenih dvobojev, v katerih ponekod v svetu sodelujejo tudi ženske. Mogoče je to samo predsodek, vendar, ali lahko brez občutkov nelagodnosti gledamo, kako se dve ženski udarjata, pa tudi, če se brez večjih poškodb. Ne smemo zanemariti možnosti težjih posledic z ozirom na anatomsko-fiziološko konstrukcijo ženske. Udarec v prsi ali trebuh, ki bi pri moškem prešel brez posledic, lahko ženski nanese nevarno poškodbo.

Na svetovnem prvenstvu leta 1970 v Tokiu se je pojavila kot član filipinske ekipe tudi 22-letna dekle, niti malo grobega videza. Sodniki so dopustili, da se bori proti moškemu. V prvi borbi proti Evropejcu je uspela doseči neodločen rezultat. Naslednji nasprotnik je bil manj obziren, z udarci v noge je Filipinko nekajkrat poslal na tla.

Priporočljivo je, da se ženske ukvarjajo s karatejem samo zaradi fizičnega oblikovanja, rekreacije in pridobivanja sposobnosti samobrambe. Z izvajanjem kat lahko vrhunsko obvladajo principe karateja in ga učinkovito uporabijo, če so kdaj v življenju resnično ogrožene. V izvajanju kat osvajajo šampionske naslove, tudi v moških konkurencah.

ZEN

(zen — interpretacija budizma, iracionalni in mistični pogled na svet — ena od japonskih religij)

Mnogi karateisti trenirajo leta in še ne obvladajo zenfilozofije. Karateist teži za tem, da doseže celotno kontrolo duha in telesa. Tako, da telo in duh delujeta harmonično drug z drugim. Npr. strahopetna in plaha osebnost se uči skrivati svoje občutke, da postane mirna in zavestna. Agresivna oseba se mora učiti kontrolirati svojo napadalnost in eksplozivnost. Razvoj misli mora biti na taki stopnji, da se lahko zbere vsa srž v trenutku kadarkoli. Pravi karateisti so sposobni obdržati duševno ravnotežje in predpostavljati — zaznavati, kaj se bo zgodilo. Če pazljivo gledate vrhunske mojstre, ko se borijo, vam gotovo ne bo ušel napad, ki ga začenja eden od borcev, medtem ko drugi tekmovalci v stotinki sekunde zazna njegovo namero in ga s hitrim in močnim kontra udarcem s polno kontrolo prehitijo. Prav tako vam ne bo ušlo dolgo gledanje dveh nasprotnikov. Borita se z duhom in ne s telesom. Tisti, ki ima večjo moč duha, je sposoben izvesti napad, premakniti se na stran, nazaj ali

naprej, a njegov nasprotnik reagira šele potem. To je dokaz, da je ta športnik psiho-fizično sposobna osebnost.

KIAI

(kiai — krik)

Nepoučeni gledalci se navadno smejiijo krikom, ki jih karateisti dajejo pri hitrih kretnjah. Ta krik je kiai (jap.). Ena od najtežjih stvari, ki jo je treba pokazati učencu, je uporaba krika. Krik ne sme priti iz grla, ampak se mora razviti v trebuhu in eksplodirati iz ust v trenutku napada ali obrambe. Ta metoda krika ni posebnost karateja. Uporabljajo ga prav tako drugi moderni športi: metalci krogle, dvigovalci uteži, smučarski skakalci itd. Krik jim omogoča, da v velikih naporih v trenutku proizvedejo več moči. Stari vojaki, kot so ameriški Indijanci in samuraji, so prav tako kričali, ko so se gibali proti svojemu cilju. To jih je hrabilo in omogočalo učinkovitejši boj. S kiaiem in kontrakcijo miškulature (trebušnih mišic) se lahko zaščitite pred morebitnim udarcem, še posebej v trebuh. V katah se daje krik na določenih mestih z namenom, da se demonstrira borilni duh.

KARATE IN JOGA

Karate zahteva zelo veliko gibčnost in telesno gibljivost. Začetniki naletijo pri učenju osnovnih tehnik na prvo prepreko, in to je nerazgibanost telesa. Biti v stanju dvigniti nogo horizontalno v počepu na peti s celim stopalom ali vrteti se na eni nogi je preteško za začetnika. Da bi se telo pripravilo na naporen trening, je nujno telo segreti z ogrevalnimi vajami. Običajno pa so nekateri začetniki preveč zagnani in poskušajo več, kot dopuščajo njihove sposobnosti, zato pride tudi do poškodb.

Vsak začetnik, ki dela pod nadzorstvom ali sam, si mora za vedno zapomniti, da brez dobre razgibanosti ni uspeha v karateju, kakor v kateremkoli športu. Bistvo ogrevalnih vaj v karateju je, da so usmerjene v jačanje in razgibavanje vseh sklepov in ne mišic (prsti na nogah in rokah, gležnji, koleno, kolki, lakti, ramenski sklep, vrat).

KATE IN ZDRAVJE

Treniranje kat je v karateju zelo pomembno. Poleg razvijanja tekmovalnih kvalitet, ki se odražajo v bogastvu tehnike, hitrosti in moči udarcev in blokad, pridobivanju avtomatizma itd., je koristno tudi z zdravstvene plati.

Pri intenzivnem izvajanju kat se poveča srčni ritem. Z merjenjem obremenitev pri izvajanju kat in pri športni borbi, so ugotovili: kate, ki so se najpogosteje tretirale kot rekreacija, ali za ogrevanje, pač nekaj, kar je lažje, manj vredno, bolj obremenjujejo in je za njih potrebno več napore kot za športno borbo. Zato trenerji ne bi smeli delati ene od najpogostejših napak, ki lahko izzove težke posledice pri nekaterih kategorijah karateistov. V želji, da postopoma obremenijo karateista, ga že na začetku usmerijo na kate, misleč, da je to lažja oblika vežbanja karateja, in zahtevajo močno in hitro večkratno izvajanje.

Trener mora zelo dobro poznati efekte, ki nastanejo kot posledica izvajanja kat, pomen odmora, stopnje iztreniranosti, vrste

Temnopolti zmagovalec odprtega prvenstva Koroške Brunpande Matna

kate. Kate, ki bazirajo na ročnih tehnikah, bolj obremenijo srce (povišanje krvnega pritiska) kot tiste, ki bazirajo na nožnih tehnikah.

Seveda pa so rezultati pri visoko treniranih športnikih drugačni. Tako imenovano športno srce lahko prenese velike obremenitve brez stranskih učinkov, počasi se utruja in hitro odpočije.

S ČISTO TEHNIKO NAJHITREJE DO CILJA —

besede velikega mojstra Senseia Nakayame

Tekmovanje je samo majhna »oblast« karateja, načina, da dosežemo enega od ciljev karate treninga, smatra Masatoshi Nakayama — 9. DAN. Ta cilj zedini tehniko in možgane.

Današnja karatejska pravila in tekmoovanja izključujejo dilemo življenje ali smrt. Nakayama želi opozoriti tudi na druge vrste dileme, pred katerimi se lahko znajdejo vsi tisti, ki so obvladali večino karateja. Ne izključuje možnosti, da obvladanje veščine lahko izzove različne občutke. Zdravilo za možne nepravilne razlage in pristop karateju vidi Nakayama v pravilnem treningu. Pravilnost treninga se ne more preveriti med vežbanjem, ampak med borbo.

Okoliščine, v katerih se odvija borba, delajo tekmovalce stalno zavestne, potem so tu še kategorija hrabrosti, izmučenost in spoštovanje pravil.

Tekmoovanja so mnogo naredila za popularizacijo karateja. Akumulacija izkušenj s tekmovanjem v karateju pokaže naše posamezne sposobnosti, da izkoristimo boljše okoliščine in zmanjšamo slabše. Tekmovanje predstavlja najboljši način reagiranja posameznika, ne glede na zmago ali poraz.

Karate je danes v prehodni in zelo pomembni periodi, ko je potrebno, da nadaljuje tradicionalne lastnosti borilne veščine ali da prevzame vse značilnosti univerzalnega sodobnega športa.

Verjamem, da se vsi zavedamo značaja in bistva karatejskih borb. Integracija kihonov (vezave tehnik), kate in kumite

(borba) so najvažnejši aspekti treninga karateja. Obstaja nekaj relacij med kato in borbo. Postaviti eno pred drugo pomeni osiromašiti oboje. Če zapostavljate »kate«, boste težko imeli lepo tehniko, če zapostavljate borbo, bodo vaše kretnje spominjale na igro »strašila«.

Sensei Nakayama (tradicionalni učitelj) pojasnjuje bistvo karateja tako, kot ga vidi. Bistvo tehnike karateja je »kime« (kime — efekt hitrega praznjenja energije, metoda tenzije in maksimalne moči). Kime je tehnika, ki omogoča borecu, da se s svojo eksplozivno močjo začne gibati proti cilju z največjo »količino« hitrosti in najmanjšim potrebnim časom. Za borbo se mora vsak tekmovalec pripraviti fizično in duševno, da bi dosegel popolno pripravljenost. Gledalci bodo začudeni, kadar se tehnika izvede na najkorektnjši način z maksimalno močjo in »kime«. Šele takrat razumejo, da karate ne predstavlja merjenja moči med tekmovalci z udarci, s potiskanjem in podobno.

Obstajata dva vrha. Eden je, da se tisti, ki je ogrožen, počuti napadenega in mu prinese zadovoljivo fizično kondicijo, fizično pripravljenost. Drugi pa je v tem, da je to istočasno trening telesa in duha. Tekmovanje predstavlja način, kako doseči samo enega od ciljev karateja. Ta cilj začne integrirati tehniko z mišljenjem.

Učitelj Nakayama želi na koncu ljubiteljem karateja reči še to:

Glavni cilj japonskega karatejskega društva je, da svoje člane vodi k »iskanju načina življenja« ali »življenjske poti, ki nosi s sabo karate«. Študenti karateja morajo vedeti, da trenirajo z dušo in srcem, da razvijajo tudi svoj karakter, da bi dosegli globino karateja.

Cilj Nakayama je jasen, kot glavni inštruktor japonskega karatejskega društva ostaja dosleden sebi in karateju.

KAKO IN ZAKAJ ZAVEZATI PAS?

Dolžina pasu je okoli dva in pol obsega telesa, brez zategovanja. Zaveže se na naslednji način: sredino pasu postavimo na

Ivan Mravljak — športna borba

sredino trebuha, konca se prekrižata na hrbtu in ponovno sestavita na sredini trebuha, potem levi konec prekrižamo čez desnega in ga povlečemo od spodaj navzgor. Zategnemo ga tako, da ni preveč zapet, da ne ovira gibanja in omogoča normalno dihanje. Potem bivši levi (zdaj desni) konec pasu zavežemo v običajen voz. Če je dolžina pasu dobro odmerjena, so prosti konci dolgi okoli 30 do 40 cm.

Preidimo na drugi del vprašanja: »Zakaj sploh vežemo pas?« Pas v opremi karateja in judi onemogoča, da bi se konci zgornjega dela kimone razleteli na vse strani. Šele sedaj, ko pas opravi svojo osnovno funkcijo, lahko pas tolmačimo tudi z drugih vidikov — vendar manj pomembnih, zato pa veliko bolj poetičnih.

BARVE PASU

Če upoštevamo, da je od celotne opreme za treniranje in tekmovanje najenostavnejše in najceneje zamenjati pas, je povsem razumljivo, zakaj je ta del opreme karateja in juda postal posebna oznaka stopnjevanja mojstrstva. Sistem barv pasov, ki določajo, koliko je kdo napredoval v obvladanju veščine, je nastal veliko prej, kot pa sta judo in karate postala športa. Najprej so se v povsem enostavni obliki — z belimi pasovi — zaznamovali tisti, ki so se učili, s črnimi pa učitelji (mojstri). Od učitelja je bilo odvisno, ali bo svojemu učencu po 5, 7, 10 ali več letih na primeren način dal vedeti, da ga on nima kaj naučiti in lahko tudi sam nosi črni pas. No, danes je v judu, karateju in nekaj drugih borilnih veščinah (v glavnem japonskih in kitajskih) sistem stopnjevanja pasov veliko bolj razvejen od prvotnega.

Tako kot ima med učenci ocena funkcijo najenostavnejšega zaznamovanja stopnje znanja, tako med mojstri delitev na stopnje najbolj spominja na čine v vojski. Z njimi se popolnoma v skladu z japonsko tradicijo utrjuje hierarhija med mojstri. Tako je karate v svetu zelo hitro postal zelo donosen posel, nekdanje označevanje stopnje mojstrstva je hitro zraslo v manj

ali bolj samovoljno »samoudaljevanje« činov v okviru nekaterih stilov in šol. Neodvisno od tega je stopnjevanje mojstrstva do nekega nivoja povsem razumljivo: predpostavlja se, da je v vladanju veščine mojster druge stopnje napredoval nekaj več od tistega, ki je mojster prve stopnje (obstajajo tudi natančni kriteriji, za koliko). Vse do pete stopnje črnega pasu (5. DAN) je napredovanje danes neposredno povezano z rezultati na tekmovanjih oziroma s posebnimi izpiti, na katerih se preveri stopnja znanja kandidata za določen pas.

KAJ PA NAPREJ?

6., 7., 8. DAN prav tako niso redki. V vsaki evropski državi je nekaj inštruktorjev karateja tega nivoja (večina teh so Japonci, ki so prišli v Evropo širit ta šport). V Jugoslaviji je dr. Ilija Jorga prvi osvojil mojstrsko stopnjo 6. DAN, ki je trenutno tudi najvišja stopnja karateja pri nas.

Mojstri 9. in 10. DAN pa so že »redke ptice«, seveda, če ne gre za tako imenovane samoimenovane mojstre (ki si sami dajo primerno stopnjo).

V organizaciji Japonskih trenerjev karateja (JKA) je samo nekaj nosilcev 9. DAN, samo dva pa sta nosilca 10. DAN.

Teško je predvidevati, kakšen bo v prihodnje sistem pasov. Danes obstajata dve osnovni orientaciji — obe imata pripadnike tudi pri nas. Po eni je treba sistem pasov obdržati, kakršen je, tudi zaradi tradicije in enostavnosti označevanja stopnje napredovanja v karateju (še posebej pri šolskih). Po drugi naj bi šolski pasovi ostali, morale pa bi se ukiniti mojstrske stopnje, ker v naši dobi lahko vsak svoje mojstrstvo pokaže in potrdi edino na športnem borišču. Ta druga varianta je bila najprej začeta tudi pri nas. V Beogradu so celo uradno ukinitelj mojstrske stopnje, vendar se jim večina športnikov ni odrekla.

Na Zahodu in Daljnem vzhodu sistem označevanja mojstrstva ni v nevarnosti, in to iz zelo preprostih razlogov. Kot vse druge, posebno športne dejavnosti, je tudi tu karate mnogo bolj neposreden, pri nas

pa veliko bolj povezan z biznisom. Ukinitelj stopenj bi ogromnemu številu profesionalnih inštruktorjev in tudi nemajhnemu številu tistih, ki so se za take razglasili sami, preprosto povedano onemogočila zaslužek in življenje.

Možnosti, da bi črni pas izgubil tisto srž, ki jo danes ima, so zelo majhne. Četudi bi karate postal najosnovnejši predmet na vsaki šoli za telesno kulturo, ki šola profesionalne trenerje, je malo možnosti, da bi črni pas postal manj privlačen ogromnemu številu mladih ljudi, ki se vpisujejo v klube in sanjajo, kdaj bodo postali mojstri. A to je že vprašanje, ki ne pripada karateju, ampak psihologiji.

OPREMA ZA KARATE

Pod japonskim izrazom karate-gi se razume celotna oprema karateja: zgornji in spodnji del kimona in pas. Karate kimono je iz močnega bombažnega platna. Najbolj znani in najkvalitetnejši so kimoni znamke TOKAIDO, ki jih proizvaja istoimenska firma v Tokiu.

Velikosti kimona so od 1 do 7. Pravilniki nekaterih karatejskih organizacij še posebej prepovedujejo treniranje in tekmovanje v kimonih iz sintetike, kar je z zdravstvene plati popolnoma upravičeno. Ker pa mnogi ne morejo kupiti tovarniško izdelanih kimonov, so prisiljeni, da sami kupijo bombažno platno in se obrnejo h krojaču. Kimono ne sme biti tesen, prav tako ne preširok ali predolgih rokavov in hlačnic. Rob rokavov mora biti od 5 do 10 cm nad zapestjem, prav tako hlačnici od 5 do 10 cm nad gležnjem. Širina pasu je 4 do 5 cm, narejen je iz štiri ali petkratnega platna 10—12-krat vzporedno preštepnan. Mora biti dovolj dolg (dvakrat okoli telesa in da ostaneta dovolj dolga konca za voz). Originalnih Tokaido kimonov v Jugoslaviji ni. V ZR Nemčiji so se cene lani vrtele od 55,50 do 173,50 DM. V Avstriji, Italiji in drugod so še dražji. Domači kimoni se dobijo v naših prodajalnah, vendar je njihova kvaliteta zelo slaba. Problem ni v kroju, ampak v slabem materialu (mora vzdržati vsaj 3 leta intenzivne vsakodnevne uporabe). Cene se vrtijo od 5.000 do 8.000 din.

KAJ NI KARATE?

Odgovor na to vprašanje bo morda koristil tistim, ki pridejo v karate klub in po nekaj treningih razočarani odidejo. Takih ljudi je zelo veliko, izkušnje kažejo, da 60 do 80% novih članov spada v to kategorijo. Mnogi pridejo v klub, ker mislijo, da se bodo tu brez muk in znoja naučili nekaj skrivnostnih prijemov Orienta, s pomočjo katerih bodo postali strah in trepet ljudi. Veliko so krivi tudi filmi, ki dajo popolnoma zgrešeno predstavo o karateju.

Karate ni večšina razbijanja opek, desk in drugih trdih predmetov. Primerjati razbijanje opek s karatejem je isto kot trditi, da je najboljši nogometaš tisti, ki je zmožen najmočnejše udariti žogo. Ljudje, ki vadijo karate, želijo doseči čim močnejši udarec. Udarci mojstra so pogosto tako močni, da lahko povzročijo težko ali celo smrtno poškodbo, ali da prelomijo kup naložene opeke. Vendar v tem ni nič nadnaravnega. Vsak močan človek se lahko po nekaj mesecih specialnega treninga nauči tako

udariti, da zlomi vsemogoče stvari. Toda udariti po predmetu in udariti človeka — to ni isto. Človek se giblje, napada, potem je tu še psihološka stran. (Jachihiro Jamashita — najboljši judoist vseh časov, imenujejo ga kar japonsko »božanstvo« — 203 borbe brez poraza — je na vprašanje, ali ga je strah, odgovoril: strah me je, ker ni niti enega človeka, ki ga ne bi bilo strah, če me ni strah nasprotnika, potem me je strah, da ne bom izpolnil tistega, kar sem sebi postavil za cilj.)

Pot od začetka do mojstra je zelo dolga in naporna, selekcija je zelo velika, na koncu ostanejo najbolj vztrajni, z visoko razvito moralno in dovršeno tehniko.

Franc Uranc

Jadranje na vodi

Življenje v naravi in jadrnanje

Dohodek prebivalstva v razvitem delu sveta je že tako velik, da omogoča velikemu številu posameznikov uživati udobno in veselje, ki je bilo v prejšnjih stoletjih prihranjeno le za vladarje teh dežel.

Sedanja tehnika prinaša poleg povsem novih športov (npr. z motornimi vozili) tudi možnosti starih športnih panog. Med temi starejšimi disciplinami je tudi tako imenovani kraljevski šport — jadrnanje na vodi.

Takih jaht, kot jih imajo kralji ali velekapitalisti ali državne reprezentance gospodarskih velesil (glejmo ceno jaht, ki tekmujejo za pokal Amerike!), si mi ne moremo privoščiti, lahko pa se približamo idealu športa v naravi s preprostimi jadrnicami, ki so dostopne že skoraj vsakomur.

S tem ko se daljša dopust in obenem potreba bega pred vsakdanjim ropotom, bodo pridobivali veljavo mirni športi v naravi: gorstvo, taborjenje, ribištvo, plavanje, veslanje, jadrnanje itd. Prednost teh športov pred priljubljenimi športnimi igrami sedanosti je možnost dejanskega udejstvovanja — ne le gledalskega podpihovanja ali izpolnjevanja stavčnih listkov. Približali se bomo dejavnemu počitku: Obogatili bomo duhovno življenje, obenem si bomo odpočili in ohranili spoštovanje do življenja narave.

Spreobračanje k starim dobrim navadam je nekoliko težko zadelj pomanjkanja ustreznih navodil, zgledov, virov, nasvetov. V prejšnjih časih smo lahko našli precej knjig o jadrnanju na vodi. Zdaj so te knjige izgubljene in nadomeščene z opisnimi sodobnejših razvedrilnih pripomočkov, ki pa človeka približujejo svetu tehnike in oddaljujejo od zelene narave tudi v prostem času. Ljubezen, spoštovanje in odgovornost do naravne dediščine upadajo.

Tudi to je eden od vzrokov žaganja veje, na kateri sedimo. Zato skušajmo najti čas za spoznavanje prijetnosti življenja v naravi! Življenje je dejanje. In dejanje človek požlahtni z ustvarjanjem — ne s hudobnim delom.

Karate klub Ravne ima v starejši skupini 30 aktivnih članov. Od tega so štirje mojstrski kandidati (rjavi pas), pet modrih pasov, en mojster II. stopnje, ostali so zeleni, oranžni in rumeni. Od tega je 8 deklet, najmlajši član je star 7 let, najstarejši pa 34 let.

V začetniški tečaj se je dne 16. 12. 1985 vpisalo 90 članov. Tako ima Karate klub Ravne na začetku leta 1986 skupino 120 članov.

»Razvoj borilnih športov je za obrambo države pomembna stran, zato jih je treba negovati, širiti in jim pomagati.«

TITO

Ogled jadrnice

Jadrnica je čoln ali kakršnokoli prevozno sredstvo, ki ga poganja veter. Na morju obstajajo jadrnice zelo različnih tipov jader. Zadnje čase so vpeljali jadra v obliki velikih pokončnih valjev, ki z lahkim vrtenjem toliko izkoristijo veter, da se močno prihrani nafta.

Omejimo se na najbolj preprost tip jadrnice, ki terja dvočlansko posadko in more tekrovati na različnih prvenstvih. To je jadrnica z dvema trikotnima jadroma: glavnim in prednjim, imenovanim tudi flok.

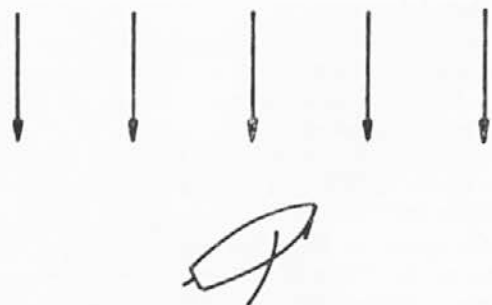
Jadri razprostremo s pomočjo jambora, ki mora prenašati večji del sile vetra na čoln (ladjo) ter je zato z močnimi vrvmi na vseh straneh trdno pripet na čoln. Na vrhu jambora sta kolesi, čez kateri tečeta vrvi za dvigovanje in pripenjanje jader. Vrvi tečeta še čez kolesi ob vznožju jambora, da je dvigovanje jader lažje. Ob straneh jambora sta posebni dvojni kljuki, okoli katerih križno navijemo dvizni vrvi, da držita jadri napeti ob jamboru. Druga smer napenjanja (v kateri pa jadro najprej napnemo) je vlečenje spodnjega zadnjega oglišča jadra s posebnimi vrvmi ob deblu (vodoravnem drogu).

Flok ima pritrjeni na zadnjem oglišču kar dve enaki vrvi, od katerih je ena napeta, druga, na drugi strani kljuna čolna, pa sproščena. Napeta vrv teče čez poseben stebriček na boku čolna, nato jo potisnemo med nazobčana, drug ob drugem stoječa ekscentra tako, da vrv potegnemo med njima proti krmi (zadnjem koncu) čolna. Ekscentra, ki sta vzporedna, se z napenjajočim jadrom zavrtita v smeri, ki nekoliko spusti vrv, potem se pa ekscentra zblížata, stisneta vrv in je ne popušča. Če hočemo flok prestaviti na drugi bok ali ga le popustiti, je treba vajet le dvigniti izmed ekscentričnih zobnikov.

Glavno jadro je pripeto na čoln bolj posredno. Še preden ga dvignemo ob jamboru, napnemo vrv, ki priveže zadnji spodnji konec. To storimo s pomočjo ko-

Vladko Nikolov demonstrira Kato Heian — Nidan

Letenje - zasuk proti vetru

Križarjenje proti vetru

lesa na koncu debla, nakar vrv križno navijemo okoli dvojne kljuge (v obliki ležeče črke H). Ko je jadro pripeto ob deblu, ga lahko dvignemo (z vrvjo, ki teče čez eno kolo vrh jambora in eno ob vzožju).

Toda tako pripeto jadro še ne prenaša sile vetra ne na jambor ne na čoln, ker se debl vrti okoli zadnjega dela jambora (do bočnih jambornih privez) in lahko zadnji konec debla tudi prosto vzdignemo

— kolikor dopuščata teža debla in jadra. Spodnji konec jadra je za zdaj pripet le na deblu (t.j. vodoravno palico, drog, ki ima tečaj na jamboru), ko pa želim zajadrati, uporabim posebno vrv, škoto, ki jo napeljem od debla pod kolo, vgrajeno na dnu (oz. na krovu) na simetrali čolna in jo potem poljubno popuščam ali pritezam (pogosto olajšajo delo še vmesni škripci), kolikor pač želim oddaljiti oz. približati deblu simetrali čolna.

Jadri sta pripravljena za začetek vožnje. Seveda je jadrnica že na vodi (privezana na bojo, pomol, sidro). Preden se odvezem oz. dvignem sidro, še poskrbim za smerno rezilo in **krmilo**. Manjše jadrnice imajo pomično smerno rezilo — tega ne smem pozabiti spustiti, kajti brez njega me nese le proč od vetra. Krmilo je enako nepogrešljivo.

Nekaj o spreminjanju smeri jadrnanja

Jadrati v eno smer je s pomočjo krmila precej preprosto, drugače pa je, če želim jadrati zares hitro, s polnim izkoristkom vetra in valov.

Pravemu jadralcu namreč skoraj ni potrebno krmilo za kaj drugega kot za spreminjanje smeri. Če je jadrnica prav uravnovešena, lahko jadramo brez krmila, vse dokler hujši sunki vetra ali valov ali vodni tok ne spremenijo smeri jadrnice. Ravnesje med silo vetra na jadro in silo vodnega upora na čoln je zato zelo pomembno.

a) Krmarjenje s premikanjem težišča čolna

Če zanaša jadrnico proč od vetra, je je treba povečati upor prednjega dela jadrnice (v vodi) ali silo vetra na zadnji del jadrnice: premaknemo težišče čolna — obtežbo — toliko naprej, da bo čoln ohranjal smer, ali nagnemo — če se da — jambor nazaj.

V primeru, da zanaša kljun jadrnice v veter, pa prenašamo obtežbo proti zadnjemu koncu jadrnice oziroma nagnemo jambor naprej. Nagibanje jambora je dobro znan krmilni postopek na jadrlni deski, ki ima zmerom mirujoče krmilo.

Tako ohranjamo smerno stabilnost in lahko vozimo z največjo možno hitrostjo, ker nam ni treba zavirati s premiki krmila.

Dejansko uresničiti to željo je malo teže kot pa opisati jo. Jadrnica potrebuje uravnovešene predmete, ki naj bodo varno privezani. Nekoliko si gotovo lahko pomagata krmar, če smotrno premika svoje sedišče vzdolž jadrnice. To pomikanje dopušča podaljšek krmilnega droga. Še lažje je, če sodeluje flokist.

Navadne športne jadrnice ni lahko uravnovesiti, posebno, če je v njej več jadrcev. S krmilom je zato treba še kar pogosto popravljati smer.

b) Krmarjenje z jadroma

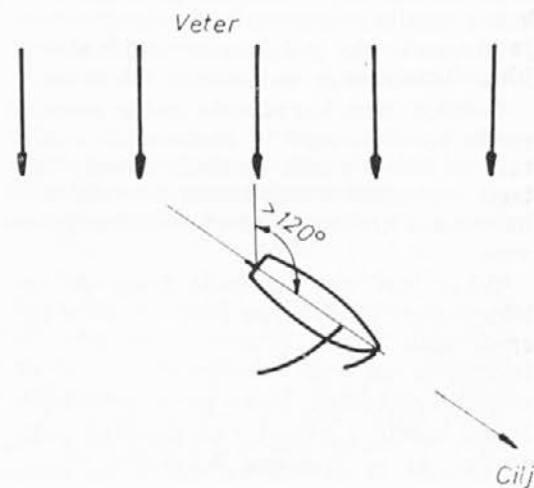
Zgodi se pa, da krmilo odpove, se zlomi ali izgubi. Če moremo in znamo uravnovesiti sili vetra in upora na jadrnico, lahko še naprej plovemo v izbrani smeri. Ker je popolno uravnovešenje v večini primerov nemogoče (npr. neenakomerni valovi), je prav, da se naučimo vožnje brez krmila. V načelu je zelo preprosta, saj gre v bistvu za križarjenje proti vetru ali

za bežanje z vetrom — drugih smeri si s preprosto jadrnico ne moremo privoščiti, če smo izgubili krmilo.

Bežanje z vetrom v hrbet je možno z jadri v slogu metuljčka: jadra sta pravokotno na os čolna (ladje), in to eno proč od ene strani kljuna, drugo čez drugi bok čolna. Pazljivo je treba sklanjati glavo, ker lahko debl vsak hip plane nazaj — včasih ga iz previdnosti privežemo še h kljunu.

Križarjenje brez krmila pa pomeni pritegovanje velikega jadra, dokler ne pride jadrnica v smer vetra in se zasučje nato v drugo smer. Pritegujemo flok (prečko), glavno jadro popuščamo. Jadrnica lepo pridobiva hitrost ter odmika kljun v stran od vetra. Tega ne dopuščamo predolgo, saj želimo na cilj, to je proti vetru.

Začnemo popuščati prečko in istočasno pritegujemo glavno jadro proti osi čolna (ladje). Kljun se usmerja v veter in nato, zadelj vztrajnosti vrtenja jadrnice, na drugo stran, t.j. tako, da veter piha z druge strani kljuna.

Veter v polkrmo

Cilj

Veter v krmo-jadramo z metuljčkom

Da ne bi izgubili hitrosti, pritegnemo prečko in malo popustimo glavno jadro. Kljun se nadalje odmika proč od vetra, dokler prečke ne popustimo in pritegnemo bliže k osi čolna deblo glavnega jadra.

Morda se čudno sliši, da jadrnica plove naprej, če veter pritiska le v prečko in tako odmika kljun v stran od vetra. Vedeti moramo, da veter zmerom tudi vleče čoln, kadarkoli je kakšno jadro od vetra napeto (proč od simetrale čolna). To je možno zato, ker je trenje vetra ob jadro zanesljivo majhno nasproti njegovi pritiski, posebno pa še vlečni sili.

Huje je, če jadrnica izgubi smerno rezilo, kobilico. Če se ne potopi (poškodba dna) more pluti le proč od vetra, z vetrom. Kolikor bi radi proti vetru, bi se krmilni list obnesel le kot smerno rezilo — če se dá tako uporabiti, t.j. vstaviti v luknjo za smerno rezilo.

c) Križarjenje

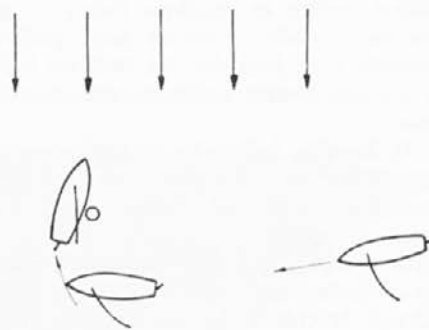
Jadralec naj bi znal poljubno spremenjati smer vožnje, če zna z jadrnico orisati na morju krog. V tem je nekoliko podoben motociklistu, ki se mora najprej naučiti krožne vožnje na strmi cesti.

Najprej se moramo naučiti voziti v smeri, nasprotni smeri vetra, da se znamo vrniti od koderkoli nazaj v pristanišče. Proti vetru moremo pripluti le s križarjenjem, tako da dejansko vozimo zmerom le poševno proti vetru. Iz ene smeri, poševne nasproti vetru, pridemo v drugo, ki je za enak kot odmaknjena od smeri vetra, tako da opravimo manever **letenja**. Opisali bomo, kako učijo ta manever v klubu Barakuda. Po nemško se temu letenju pravi Wende.

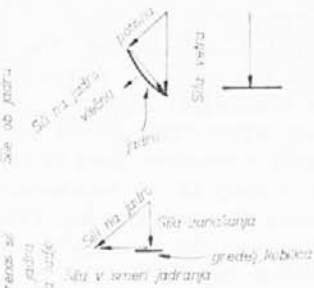
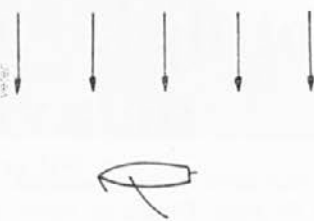
Vzemimo pravo posadko: krmarja in flokista. Če na krmarjevo vprašanje: »Ali je prosto za letanje?« flokist, po ogledu morja odgovori: »Prosto!«, se manever lahko začne. Krmar je lahko vprašal glede možnosti letanja zato, ker jadrnica plove v eni od smeri, nasprotne vetru.

Krmar ukaže: »Flok pritezati!« ter obenem začne pritezati glavno jadro in odmikati krmilno palico. Naloga flokista je, čakati, da se bosta s krmarjem presedla. Ko namreč krmar opazi v zgornjem kotu floka upad pritiska, se odloči za hipen zasuk jadrnice na drugo stran, t.j. tako, da bo veter pihal na drugo stran kljuna čolna.

Ukaže: »Re!«, močneje odrine krmilno palico, skloni glavo pod premikajočim se debлом in se presede na drugi bok. Istovčasno se presede tudi flokist, ki potem sprosti in pusti daleč na drugo stran flok. Tudi glavno jadro odmakne krmar daleč v stran, da dobi jadrnica zadosti vetra in hitrosti po zmanjšanju, ki sledi vsaki spremembi smeri. Ko jadramo zadosti dolgo v tej novi smeri, da dobimo kolikor se dá veliko hitrost, spet začneta krmar in flokist pritezati jadri in usmerjati s krmilom v nov let. Letanje se ne posreči zmerom: bodisi zadelj premočnega ali prešibkega vetra. Če je veter zelo šibek, je prav, da jadramo kolikor se dá manj ostro proti vetru vse do zadnjega hitrega zasuka. Pri tem moramo paziti, da krmila ne zasučemo preveč. Če nam ladja obstoji v smeri proti vetru, nekajkrat sunemo s krmilom, da se kljuv odmakne iz smeri vetra. Če so valovi zelo veliki, moramo po-

Ustavljanje ob predmetu v vodi

Vlečna sila vetra. Razstavitev sile vetra na vzdolžno in pravokotno sestavino ob jadrno, nato ob gredlju (trupu) jadrnice.

skrbeti tudi za veliko hitrost pred zasukom, ki ga opravimo na kakem manjšem valu. S krmilom ne smemo preveč suniti, ker nam sunek jadrnice zavre!

Jadri pritegujemo vse do prihoda vetra v zgornji kot floka — tedaj začnemo obračati ladjo in popuščati jadri.

Tak je manever letanja kot sestavni del križarjenja, naš namen pa je kroženje. Sestavna manevra kroženja v našem smislu sta letanje in kroženje v jadrnem smislu, poleg bočnega jadrnanja in jadrnanja s krmo.

Če hočemo iz smeri, ki je skoraj proti vetru, zasukati prek vetra in nato proč od vetra, pridemo do manevra kroženja. Namesto, da bi jadri pritezali, kot za križarjenje, ju lahko popuščamo in vozimo s **polkrmo**.

To je način, pri katerem je geometrijski kot med vzdolžno osjo jadrnice in smerjo vetra (os vrtenja na krmi) več kot 120°. Če vozimo z vetrom naravnost v krmo, pravimo »s čisto krmo«.

Oba krmna načina sta nevarna, terjata posebno večino krmarja, posebno na valovitem morju. Glavno jadro rado prevrže, ob čemer pride do hudih bušk na glavi, pa tudi do zlomov debela. Če moramo dlje časa vztrajati v taki smeri, se obnese privezati deblo tudi v smeri premca s tako imenovano **protiškoto**.

Kadar želimo spremeniti smer jadrnanja iz ene polkrme v drugo (t.j. tako, da nam

bo veter pihal na drugi bok jadrnice), moramo opraviti manever kroženja (v jadrnem smislu). To kroženje imenujemo po nemško **Halse**.

V močnem vetru se mu izogibamo in raje obračamo s premcem proti vetru celo tedaj, ko križarimo z vetrom (če je leta močen, ne tvegamo voziti s krmo, temveč raje križarimo tudi v smeri proč od vetra).

Kot uči tečaj Barakude, smemo pred obratom Halse popuščati jadri, kolikor gre in ne preiti v metuljčka (ki pomeni, da gleda flok čez en bok, glavno jadro pa čez drugega).

Ustrezni pogovor med krmarjem in flokistom teče tako:

Krmar: »Ali je prosto za kroženje?«

Flokist (oceni tisto stran obzorja, ki je ne vidi krmar, in, če kaže, da ne bo trčenj, odgovori): »Prosto za kroženje!«

Krmar (vleče krmilo tako, da prihaja veter bolj in bolj v krmo, popušča glavno jadro): »Popuščaj flok!«

Flokist (pazi na flok in ukaže krmarja. Ko vidi, da flok prihaja v zavetrje glavnega jadra): »Flok upadel!«

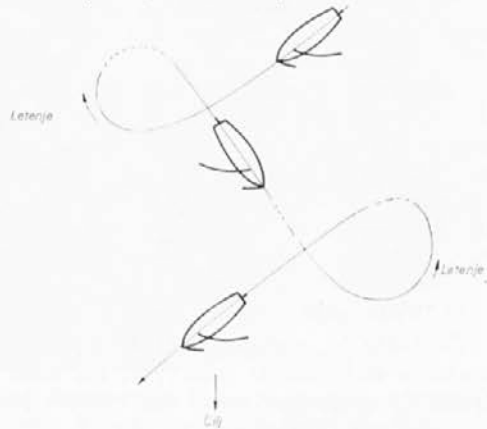
Krmar (še za malenkost zakrmarji): »Pazi, okoli krme!«

Potegne jadro okoli jambora (prek krme).

Zgodi se pa, da veter močno suni jadro in tedaj je deblo nevarno. Ob klicu oba sklonita glavi in ko je glavno jadro predstavljeno, se presedeta na drugi bok (tako da sta spet vsak na svojem boku jadrnice). Škoto glavnega jadra zelo počasi popuščamo, da veter ne bi dobil prevelike moči in ne bi česa polomil.

Kroženje - sukane z vetrom v krmo - ni priporočljivo ob močnem vetru

Križarjenje namesto važnje s krmo, ko močno pih

Vročina

Popustimo pa obe jadri toliko, da nam veter poveča hitrost. Z nadaljevanjem vožnje v bočno jadrnanje spet postopno pritegujemo jadri. Pri bočnem jadrnanju tvori navidezni veter z vzdolžnico jadrnice kot, večji od 60° . Ta vrsta jadrnanja je najugodnejša. Paziti je treba le, da nobena jadra ne pritegnemo pretesno. Če je pretesno napeto prednje, izgubljam hitrost zadelj tiščanja kljuna pod vodo, če je zadnje, bo veliko nagibanja in zanašanja, pa tudi popravljanja smeri. Iz bočnega jadrnanja z lahkoto preusmerimo jadrnico v letanje, opisano prej.

d) Ustavitev za reševanje iz vode

Zgodi se, da kdo pade v vodo ali najdemo na površini predmet, ki bi ga radi vzeli s seboj, nimamo pa manjšega čolna, s katerim bi prišli do iskanega človeka ali predmeta. Manever z jadrnico je zelo zanimiv, zato ga skušajmo opisati. Poskrbimo, da peljemo proti iskanemu predmetu z bočnim vetrom. Ko smo za tri, štiri dolžine jadrnice od cilja, natančneje zasučemo ladjo, in sicer za dolžino ladje, zavetrno od cilja. Zdaj pazimo, da bomo pravočasno začeli s pritisnjenjem in da bomo hitro opravili vse potrebne stopnje!

Ko prijadramo vstric s ciljem (ki je na vodi), hitro zakrmilimo proti vetru tik za ciljem, sklonimo glavo pred vrtečim se deblom glavnega jadra ter se presedemo in zasučemo krmilo v drugo smer, tako da je vzporedno flocu, ki ga pustimo napetega v prejšnji smeri. Jadrnica se takoj, ko obrnemo krmilo, ustavi. Vzamemo iskani predmet, osebo, kar pač je, iz vode, in spet začnemo voziti tako, da spustimo floc na drugo stran in popustimo krmilo.

e) Pristajanje

Za ladje je, podobno kot za letala, pristajanje najvažnejši manever. Pa nam ni treba drugega kot pravi čas obrniti jadrnico natanko proti vetru, obrniti krmilo kot za letenje in spustiti škote. Nato spu-

stimo veliko in majhno jadro — pazimo, da ne v vodo. Varnost pred poškodbami poveča tudi jadrlec, ki sedi na kljunu in z nogami zadrži jadrnico, da ne trči v pomol.

f) Teorija jadrnanja je zanimivo preiščljanje o sestavljanju sil. Prvi trikotnik (ali paralelogram) sestavljajo: smer in velikost učinkovitega (t.j. s smerjo vožnje vplivanega) vetra, njegova komponenta pravokotno na jadro in tista vzdolž jadra. Drugi trikotnik je izpeljan iz prvega in upošteva prenos sile v jadro na kobilico (smerno ploščo) jadrnice. Komponenta sile vetra pravokotno na jadro se zdaj prelevi v rezultanto, ki ima komponenti sil:

eno v smeri jadrnice (ta vleče jadrnico) in eno pravokotno na smer. Če si ta trikotnika narišemo, lahko vidimo, s kako lego jadra pri kaki hitrosti jadrnice in smeri vetra je sila v smeri vožnje (smerne plošče) največja.

Dobro knjigo o navtiki sta napisala Rado Štoka in Tomaž Kožuh (Delavska enotnost 1975, Ljubljana).

Kdor želi vedeti kaj več o mornarskih veščinah, motornih čolnih, pomorskih predpisih, signalizaciji, vremenu na Jadranu, naj seže po tej ali podobnih knjigah. Ohranimo dobro izročilo slovenskega pomorstva, ki ima, med drugimi, zasluge tudi za odkrivanje polarnih otokov.

Rok Gorenšek

Hotuljski gasilci uspešni in delavni tudi lani

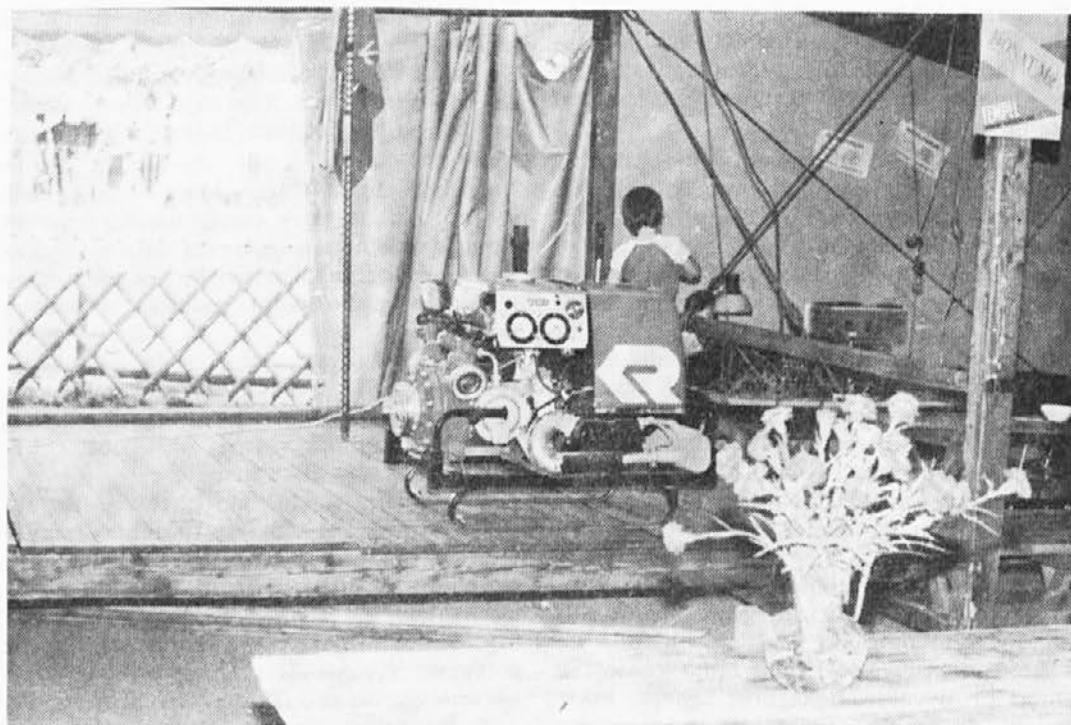
Tudi v letu 1985 so bili hotuljski gasilci uspešni in delavni. Dobili so novo, najmodernejšo gasilno brizgalno tipa ROZENBAUER. Organizirali in izvedli so dve gasilski veselici s srečelovom. Veselici sta trajali, prva kot običajno eno noč, druga, imenovana »Hotuljski trojčki«, pa kar tri dni. Prvo so organizirali gasilci sami, drugo pa skupno z gostilno Toni Bojana Klemenčiča iz Kotelj in ob sodelovanju Koroškega radia Slovenj Gradec. Obe veselici sta organizacijsko in sodeč po velikem obisku odlično uspeli. S tem je bilo ponovno dokazano, da so hotuljske gasilske veselice še zmeraj tako priljubljene med ljudmi, kot so bile nekoč.

V okviru »Hotuljskih trojčkov« je bil 21. septembra 1985 poseben gasilski dan. Ta dan je bilo v Kotljah slovesno zaključeno tekmovanje gasilcev pionirjev iz vseh štirih koroških občin. Slovesno pa je bila ta dan tudi »krščena« in predana svojemu namenu nova gasilna brizgalna. Četrta, odkar hotuljsko gasilsko društvo obstaja. S

to novo, po zadnji besedi tehnike narejeno gasilno brizgalno so namreč hotuljski gasilci po dolgem času le prišli do tako potrebnega gasilnega »orodja«, ki bo vsaj do leta 2000 lahko zadovoljevalo rastoče potrebe in zahteve gasilstva v Kotljah, ki se naglo širijo in razvijajo.

Za to prepotrebno in zares veliko pridobitev hotuljskih gasilcev imajo poleg domačinov, članov gasilskega društva, največje zasluge funkcionarji Občinske gasilske zveze Ravne na Koroškem, SIS za varstvo pred požari občine Ravne na Koroškem in s hotuljskimi gasilci pobrateno gasilsko društvo Sant Filippen na avstrijskem Koroškem.

Novi hotuljski gasilski brizgalni so botrovali: FRANC JAMNIK, GOSTILNA KOTLJE-SELE, »LESNA«, TOK-GOZDARSTVO, RAVNE NA KOROŠKEM, KKZ-TZO-TRATA«, PREVALJE, GASILSKO DRUŠTVO SANT FILIPPEN IZ AVSTRIJSKE KOROŠKE, BENO KOTNIK, pd. LUBAS, KMET IZ PODKRAJA in IVAN

Nova moderna gasilska brizgalna

Prvič v Kotljah razprti šotor za 1200 oseb

PETRIČ, pd. PODPEČNIK, KMET IZ PODGORE.

Nova hotuljska gasilna brizgalna je zares narejena po zadnji besedi tehnike, zato je tudi zelo učinkovita in uspešna pri uporabi. Toda zelo težko jo bo spraviti tja, kjer bo potrebna, kjer bo gorelo.

Hotuljski gasilci kljub vsemu prizadevanju še zmeraj nimajo za njen prevoz primerne in sposobnega avtomobila. Zato stoji pred njimi in pred Občinsko gasilsko zvezo Ravne na Koroškem letos še večja in še težja naloga!

Na pomoč!

Milan Potočnik

Še pri Custozzi bal se nisem smrti...

Morda se zdi komu ta naslov nenavaden? Marsikdo bo vedel, da je to verz iz Aškerčeve pesmi Mejniki. Nanaša se pa seveda na naslednji članek.

Pred nedavnim sem v kupu starih fotografij v domači hiši postal pozoren na eno, ki sem jo tudi že prej večkrat videl. Starejši, tršati »dedi«, ki se jim na prsih svetlikajo medalje. Kdo so ti možje, mi je kmalu objasnil sosed, starejši krajan. Fotografijo je takoj prepoznal kakor tudi osebe na njej, razen ene. Povedal je, da so to krajan Črne in okolice, ki so se bojevali pri Custozzi.

Custozza je vas jugozahodno od Verone v Italiji, kjer je leta 1848 avstrijski feldmaršal Radecky premagal sardinijskega kralja, leta 1866 pa prav tako Avstrijci Italijane. No in v tej zadnji bitki — leta 1866 — so bili udeleženi naši možje.

Med veterani na fotografiji je v sredini tudi župnik Josip Dobrovc, ki je v Črni služboval od leta 1913 do svoje smrti 1927. Verjetno jih je on zbral, da so naredili ta spominski posnetek. Po njihovi starosti sodeč, je slika verjetno nastala ob koncu prve svetovne vojne ali kmalu po njej.

Na sliki sedijo od leve proti desni: Brezovnik, Luka Nagernik-Matuh, Alojz Pušnik-Klocar.

Stojijo Flori Pečovnik, Peter Skrinar, Miklavž Grabnar-Počev, Adamič, Plaznik, župnik Josip Dobrovc, Janez Grabnar-

Cestnik, Jurij Kovač, Planinčev Joza, nepoznan.

Znano je, da sta se Jurij Kovač in Luka Nagernik-Matuh v tej bitki zaobljubila,

da bosta vsako leto, če se bosta srečno vrnila domov, poromala k sv. Lenartu na Plat nad Mežico, ki je zavetnik vojakov. To zaobljubo sta potem tudi vestno izpolnjevala. Na teh romanjih, ki sta jih seveda opravljala peš, sta navadno prenočevala pri kmetu Ladineku na Platu. Tam sta potem pozno v noč pripovedovala svoje dogodivščine iz vojnih časov, kar je bilo za vse navzoče izredno zanimivo.

Toliko torej o tej fotografiji. Verjetno bi potomci teh veteranov vedeli povedati o njih še kaj več. Pri vsem tem se mi zdi zanimivo pač to, da je pri — za takratne razmere tako znameniti bitki pri Custozzi — sodelovalo toliko ljudi tudi iz našega kraja.

Vira: Pripoved starejšega krajana. Leksikon »Cankarjeve založbe«

SLOVENSKI PREGOVORI

Urbanovo sonce in Vidov dež — na dobro leto upati smeš.

Na nebu megla 25. dne — hudo zimo napove.

Jakoba ajda pa Ožboltova repa je malo-kdaj lepa.

Če je Aleš suhoparen in suh, si napravi za zimo topel kožuh.

Pred Jakobom tri dni lepó, rž v redu dozorela bo.

Pasji dnevi mrzli in deževni so za viničarja revni.

Ako Magdalena deži, se dež še rad obdrži.

Ako je dež na Cirila in Metoda, oreh in kostanj domala ogloda.

Borci pri Custozzi leta 1866, sedijo od leve proti desni: Brezovnik, Luka Nagernik — Matuh, Alojz Pušnik — Klocar, stojijo od leve proti desni: Flori Pečovnik, Peter Skrinar, Miklavž Grabnar — Počev, Adamič, Plaznik, Josip Dobrovc — župnik, Janez Grabnar — Cestnik, Jurij Kovač, Joza Planinčev, nepoznan.

Franjo Hovnik

ŠOLA V JAVORJU

Čeprav je od tistih dni, ko sem kot kratkohačnik prvič prestopil šolski prag v Javorju, že več kot pol stoletja, mi je nekaj iz tistih dni in časov le ostalo v spominu. Učenci se še nismo med seboj povsem spoznali, ko je prišla na šolo novica, da je bil v Marseillu umorjen kralj Aleksander. Mislim, da je to sporočilo prinesel iz Črne občinski seš. Telefonov tedaj še v Javorju ni bilo. Pa tudi ne kakšnega radijskega aparata.

Na šoli je tedaj poučeval Ludvik Viternik, ki je bil sicer župnik v Javorju. Zelo žalosten nam je sporočil to novico ter nas hkrati obvestil, da ne bo pouka. Koliko dni smo ostali doma, se ne spominjam. V spominu pa mi je ostalo, da smo učenci morali prej, preden smo lahko pospravili svoje šolske torbe, ki tedaj pač niso bile tako težko naložene s knjigami, zvezki, še na glas zmoliti Oče naš za zveličanje kraljeve duše. Tako smo tega dne opravili šolsko molitev kar dvakrat, kajti molili smo vsak dan pred pričetkom pouka. Sicer pa so v tistih časih morali učenci moliti tudi v vseh drugih šolah, in sicer takrat, ko je prišel v šolo katehet ali župnik, ko je imel svojo učno uro.

V eni učilnici pet razredov

V Javorju, na lepem hribčku, s katerega je prav veličasten pogled na Peco, Uršljo goro in še na Smrekovec, vse to ima popotnik takorekoč kar na dlani, tedaj sicer ni bilo kakšnega šolskega poslopja. Šola je namreč predstavljala le večja dvorana, ki je bila v zgradbi gostilne »Pri Mežnarju«. V spominu mi je ostalo, da smo učenci pozneje med seboj radi govorili, da gremo v Mežnarjevo gostilno.

Koliko nas je bilo tedaj učencev, bi točno ne mogel zapisati. Verjetno se je razlikovalo iz enega šolskega leta v drugo. Mislim pa, da nas je bilo kakšnih 50 do 60. V klopek na desni strani smo sedeli fantje, na levi

strani pa deklice. Po spolu nas je bilo približno enako.

To je bila petrazredna šola. Vsi učenci pa seveda v enem samem razredu. Omenil sem že, da nas je poučeval župnik, ki si je zato moral učni program prirejati tako, da je učencem vsakega posameznega razreda dal različne šolske naloge. Z enim razredom oziroma skupino učencev se je malce bolj intenzivno ukvarjal, druge le nadzoroval. Le telovadbo smo imeli skupaj, ta pa je bila seveda na prostem, kajti tedaj se pač nikomur še sanjalo ni, da k šolam, učenju spada tudi kakšna telovadnica, v kateri so še razni športni rekviziti. Učitelj je bil sicer strog. Takšen je tudi moral biti, če nas je hotel kaj naučiti, kar pa si je brez dvoma še kako prizadeval. Vse naloge, ki smo jih pisali, si je po končanem pouku odnesel domov, v župnišče, ter jih pregledal. Slabšim učencem, med katerimi sem bil tudi jaz, je rad pomagal, svetoval. Tako je bilo iz dneva v dan, iz meseca v mesec in kmalu je bilo tudi leto naokrog. Če si razred izdelal, si se potem preselil za nekaj klopi višje. Tedaj tudi nismo dobivali kakšnih šolskih malic. Le o božiču smo nekateri učenci oziroma otroci revnejših staršev dobili praktična darila, ki smo jih bili še kako veseli.

Ne spominjam se, kako dolgo je bil še po zadnji vojni šolski pouk v sobi nad gostilno. Prepričan pa sem, da vse do leta 1973, ko so v Javorju zgradili novo šolo. Po vojni so seveda prišli na šolo v Javorje poučevat ljudje, ki so se za ta poklic tudi pripravljali. Župnik pa se je tudi preselil na svojo kmetijo v Čemerje pod Uršljo goro. Vem pa, da je poučeval kar precej mladih generacij. Imel je tudi dosti pedagoškega znanja, saj nam je znal vcepiti v naše več ali manj zabite glave precej znanja, potrebnega za življenje. Vem, da je zame večkrat govoril, da bom dimnikar. Dolgo časa tega nisem prav razumel. In menda so mi to povedali šele

součenci, da mi je to dejal zato, ker pač nisem prihajal v šolo najbolj čist in urejen. No, to se mladim, žal, dogaja še danes, da se mnogi zjutraj nič kaj radi ne umivajo.

Ko sem bil najbolj tepen

Morda to sicer ne spada v opis, a je po svoje zanimivo. Vem, da sem že obiskoval 4. razred. Bilo je sredi zime in kot vemo, na Koroškem rado zapade veliko snega. Zato včasih kar nekaj dni nismo imeli pouka, kar smo verjetno morali nadomestiti v času šolskih počitnic, ki so bile zato krajše.

Pride neko jutro učitelj v šolo. Takoj, ko smo odmolili Oče naš, je vzel pred šolsko tablo šolsko merilo (meter) ter se napotil med klopmi proti meni. V dokaj ostrem tonu me je vprašal, zakaj da učenke, po imenu Lenke, ne pustim v šolo, da jo postavim v sneg, da je potem vsa mokra in zato ne pride v šolo. Nisem utegnil niti prav odgovoriti, povedati, da ni res, je že padlo po mojem hrbtu. Drugemu udarcu sem se umaknil tako, da sem se sklonil pod klop. Mesto po mojem hrbtu je počilo po sosednji klopi in meter se je prelomil na dva dela. Učitelj jezen odvrže drugi del ter se vrne pred tablo in začne z rednim poukom.

Resnica je bila povsem drugačna. Učenka res ni prihajala v šolo. Prišla je le do bližnjega kmeta, kjer je ostala in pazila na majhne otroke. Učitelj je namreč materi poslal nekakšen opomin, pa sta si s hčerko izmislili »vzrok«, katerega žrtev sem bil jaz. Mati je to seveda natvezila kar v župnišče. Torej sem že v zgodnjem otroštvu moral okusiti zlobo ljudi, ki ji pravimo laž.

Šola s sedmimi učenci

V Javorju so leta 1973 nadvse svečano izročili svojemu namenu lepo novo šolo. Tedaj se prav gotovo ni nikomur niti sanjalo, da bo že čez nekaj let poslopje skorajda prazno, da v njem ne bo tistega razposajenega otroškega živ žava. Anica Grabner, ki je učiteljica in hkrati tudi ravnateljica šole, je prišla na šolo poučevat leta 1962. Ta je bila še vedno v Mežnarjevi zgradbi. Tedaj je bilo na šoli kar 54 učencev in učenk. Časi pa so se spremenili. Iz leta v leto je prihajalo v šolo vedno manj učencev.

V lanskem in letošnjem šolskem letu pa obiskuje sicer popolno osemletko vsega le sedem učencev. Naj jih kar poimensko zapišem. Prvi razred obiskujejo trije učenci, in sicer: Suzana Čofati, Darjan Petrič, Radko Grabner, v četrtem so Andrina Cigale in Aleksander Pavlič, v tretjem je Tomaž Modrej in v osmem Ivan Petrič. Lansko jesen pa je malo šolo obiskovala Magda Modrej, ki bo letos edina obiskovala prvi razred, medtem ko bo šolske klopi zapustil Ivan Petrič.

Ker je učiteljica Martina Podričnik na porodniškem dopustu, Anica Grabner poučuje kar sama. Tako si mora za vsak dan izdelati poseben učni razpored, ki se seveda mora ujemati z učnim programom. Čeprav je na šoli malo učencev, je treba obdelati celotno učno snov za vsak razred. Edino, kar je učiteljici v prid, je to, da ima manj dela s kontrolo šolskih in domačih nalog.

Mislili smo, da je šola v Javorju rekorderka po najmanjšem številu znanja željnih učencev, pa nam je Anica Grabner takoj postregla s podatkom, da je v šoli v Podpeci še manj učencev; vsega štirje.

Šola v Javorju: danes je v njej vsega 7 učencev

Zanimalo me je tudi, če morda na teh šolah ali na ravni občine razmišljajo, da bi šolska vrata zaprli. To se ne bo zgodilo iz preprostega razloga, ker je že v bližnji prihodnosti pričakovati, da se bo število šolo-obveznih otrok ponovno povečalo, ker je tu že nekaj mladih družin, ki so že poskrbele za naraščaj.

V pogovoru z Anico Grabner sem še izvedel, da starši, katerih otroci obiskujejo šolo v Javorju, kar sami poskrbijo za to, da imajo njihovi otroci izdatne šolske malice. Tako pošiljajo oziroma pripeljejo v šolo sadje, krompir, mleko, testenine pa seveda tudi meso, skratka, skorajda vse, kar je potrebno za pripravo dobrih, predvsem pa izdatnih šolskih malic. Morda k temu dodam,

Ludvik Mori

Spomin na učitelja

Upam, da bo prišel trenutek, ko bom svemu dobremu učitelju lahko stisnil roko v pozdrav in zahvalo za njegovo prizadevnost za manj nadarjene in slušno prizadete šolarje. Še danes razmišljam, kako malo je bilo potrebno, da me je ta dobri mož vpeljal v svet pisane besede, v svet neprecenljive vrednosti, odprl mi je okno v širni svet, svet pravljic in pesmi, odprl gluhemu dečku sled pravilno izgovorjenih besedil. In vse to se je dogajalo le leto in pol pred zadnjo vojno.

Kolikor se spominjam svojega ranega otroštva, sem bil večkrat bolan. Tudi tedaj, ko sem že zakoračil v osmo leto in sem bil vpisan v prvi razred enorazrednice v hribih. Torbo mi je mati sešila iz lanenega prta in jo lepo obrobila z modro obrobo. Ko sem se pokazal s svojo torbo med sošolci, so mi tisti, ki so imeli stare, oguljene in razcefrane torbe, celo zavidali. Le fant nekega bogatina se je zmrdoval nad mojo torbo.

Bili so takrat pred vojno težki časi. Denarja za nakup raznih šolskih potrebščin je bilo zelo malo, komaj za kakšno knjigo, tablo ali zvezek in svinčnik, pa še na to si moral presneto paziti, da nisi kaj uničil ali izgubil, sicer so ti pošteno izprašili hlače ali pa si moral za kazen ostati doma. Vendar se je prav meni zgodilo, da sem že po nekaj dneh pouka izgubil vse potrebščine s torbo vred. Po pouku so sošolci spotoma domov predlagali neko igro in tudi mene so pritegnili. Drugi so torbe pometali po tleh, jaz pa sem svojo skrtil v neko kotanjo pod smrekov koš. Potem smo se igrali in podili po grmovju, dokler nas ni presenetila ploha. Drugi so hitro našli svoje torbe in zbežali domov, jaz pa svoje nisem in nisem našel in moral sem domov brez nje.

Strah me je bilo, kaj poreče mati. K sreči so bili vsi zunaj na travniku in tisti dan ni nihče opazil, da sem prišel domov brez torbe, tudi mati ne, ker je bila preveč zaposlena z delom, le to se ji je zdelo čudno, čemu sem tako potr. Drugo jutro, ko me je odpravljala v šolo, me je začela spraševati, kje imam šolske potrebščine. Tedaj mi je šlo na jok in odkrito sem povedal, kako je bilo — pa naj me natepe. Ni me udarila, le vsa v jezi je izdabila: »Otrok nesrečni, še

da tudi starši na območju Ptuja, v Halozah, Slovenskih goricah skrbijo, da so šolske kuhinje na njihovem območju dobro založene s hrano. Resnica pa je, da povsod ni tako.

Pa še tole zanimivost naj odkrijem. Šola v Javorju bi naj bila ena najvišje ležečih oziroma kar trdno stoječih šol na Slovenskem, saj stoji kar 1012 metrov nad morjem. Tako marsikateri »absolvent« te šole rad v šali pove, da je obiskoval najvišjo šolo, pri čemer marsikdo prvi trenutek pomisli, da ima pred seboj fakultetno izobraženega sogovornika. No, otroci, ki obiskujejo šolo v Javorju, pa brez dvoma zaužijejo največ svežega zraka in skozi okna učilnic imajo prečudovit razgled po bližnjih gorah, vse tja na avstrijsko stran.

glavo boš izgubil.« Prav tedaj je šla mimo nas sosedova Krista. Mati jo je poklicala skozi okno in jo poprosila, naj mi pomaga poiskati šolsko torbo. Iskala sva precej časa, a zaman, torbe nisva našla.

Ne spominjam se več, kaj mi je rekel takratni učitelj, ki se je po moji sodbi manj brigal za revne, gluhe in telesno prizadete otroke, verjetno je k tej skupini prisodil tudi mene. Le to se spominjam, da mi je mati, ko sem prišel tudi naslednji dan brez torbe domov, skoraj v joku rekla, le kje naj vzamem denar za druge potrebščine. Bila je pri hiši »dekla brez lona«, ker so redili še mene zraven. K sreči kruha nisem stradal, le druga hrana se mi je zdela neokusna in enolična. V šoli sem opazil, da so nekateri sošolci še slabše oblečeni in tudi kruha niso imeli za malico. Večkrat sem kateremu od teh odstopil košček, za kar sem bil nagrajen

s hvaležnim pogledom. Takrat še ni bilo šolskih malic.

Tisto šolsko leto nisem več rabil ne torbe ne drugih potrebščin, ker sem hudo zbolel za pijučnico in sem bil dva meseca bolan. Pozneje me je učitelj odklonil z izgovorom, da sem v velikem zaostanku. Tako je šlo prvo šolsko leto po zlu. Ko sem ozdravel, so me znali kar pošteno porabiti za razna drobna dela. Spomladi pa sem prišel prav, da sem vodil vole pri oranju. Čez poletje pa sem pasel živino, ki mi je pogosto uhajala iz neograjenega pašnika, zato sem bil ves opraskan od trnovja, ko sem tekal za njo.

Poletje je hitro minilo in zopet je prišel čas za šolo, ki se ga nisem preveč veselil. Nekje je mati iztaknila staro šolsko torbo in oguljeno prvo čitanko, le zvezek in svinčnik sem dobil nov, češ, da bom tako vse izgubil. No, to pot so se o tem zmotili, a razočaral sem jih s tem, da se naučil nisem popolnoma nič. Kar vesel sem bil, ko me je učitelj pustil lepo pri miru, da sem lahko pasel zijala po sošolcih in po slikah, ki so visele na stenah, kjer so bili upodobljeni naši veliki možje, pesniki in pisatelji. Le kadar je razred naredil prekršek, smo bili v kazen zajeti vsi trdobočni mulci, ki nam učenje ni dišalo. Tako je minilo tudi drugo šolsko leto, ne da bi mi kaj zlezlo v glavo.

Ko se je naslednjo jesen zopet začel pouk, sem bil že v desetem letu starosti, pa še nisem znal napisati svojega imena. Domači se niso kaj dosti brigali za moje znanje, ampak so me pridno vklepali v vsakršno pomoč pri delu.

Tisto jesen je na našo hribovsko šolo prišel nov, mlad učitelj, majhen, živahen možakar, ime mu je bilo Oskar. Prvi dan nam je naredil nekakšen uvodni nagovor in nas pozval k pridnemu učenju in plemenitim dejanjem ter slogi in tovarištvu. Popisal je tudi naša imena. Spominjam se, da je ostro zapičil svoje oči v tiste, ki smo razred ponavljali.

Morda je bilo drugi ali tretji dan, ko me je malo opazoval, nato pa prisedel k meni.

Na soncu

Kot bi bilo včeraj, se spominjam, ko mi reče: »Ti, fant, že več kot eno leto si hodil v šolo, pa še nič ne znaš. Midva se bova drugače učila, saj bo šlo.« Jaz sem ga le plašno gledal, dalje se ne spominjam več natančno, le to še vem, da mi je nekajkrat pokazal, kako se pravilno piše, nekajkrat pa me je za napake tudi stresel za uhelj. In ščasoma mi je začela abeceda lesti pod lase. Ob koncu polletja me je že dajal drugim za zgled. Zasluga tega učitelja je bila, da sem s prav dobrim končal prvi razred.

Učitelji so se na tem hribu kar pogosto menjavali. Tudi z naslednjim, pisal se je Herič, sva se dobro razumela in z uspehom bi lahko izdelal drugi razred, če se ne bi nad deželo zgrnili črni oblaki. Nekaj časa po okupaciji so nam nemški učitelji vtepal v glavo tuji jezik, potem pa so se umaknili v dolino v strahu pred partizani. In tako so se za mano za vselej zaprla šolska vrata.

Kolikor se spominjam, pri naši hiši ves čas mojega otroštva skoraj nobenih knjig ni bilo in ne časopisov. Kvečjemu kakšna pra-

tika in star občinski sluga je vsake kvatre prinesel neki časopis, na katerem je bila narisana smrt. Ko sem že za silo znal brati, sem si še pred vojno za denar, ki sem ga prislužil s tepeškanjem, kupil Družinsko pratio, in to je bilo vse. Med vojno pa so nam tiščali tako samo nemško literaturo, ki mi je bila nerazumljiva in tuja.

Nekoliko sem se v pisanju vabil ob materi, ki je med vojno veliko odpisovala vsem znanecem in sorodnikom, ki so bili internirani v nemška taborišča. Tolažila jih je in bodrila z upanjem na svobodo in jim pošiljala manjše pakete. V pisanju sem jo želel posnemati in pisati svojim vrstnikom istih let, ki sem jih poznal. Pomagala mi je zlogovati besede v stavke in odstavke. Po vojni pa sem šoli že odrasel in tudi delo me je klicalo vsepovsod, saj je mati vedno bolj bolehalo.

Tako so minila moja šolska leta, v katerih je vtkanih le malo svetlih in lepih trenutkov. Ostali pa so svetli spomini na ljudi, ki so me s spodbudno besedo vpeljali v svet pisane besede.

Rok Gorenšek

Tudi Olševska vrata vplivajo na vreme

Nad našimi kraji poteka, čez Olševo in Uršljo goru, na višini 8000 m do 12.000 m mednarodna zračna, letalska pot. Ta letalska proga nad našimi kraji je mednarodno znana kot Olševska vrata (OLSCHEWA TOR). Nad goro Olševo namreč priletijo v naš jugoslovanski zračni prostor letala, ki lete od severozahoda in severa Evrope proti jugu in jugovzhodu, čez Sredozemlje, Bližnji in Srednji vzhod, vse tja do Avstralije in Nove Zelandije. Letala, ki prihajajo iz tistih krajev, pa prav nad nami skozi zamišljena Olševska vrata naš jugoslovanski zračni prostor tudi zapuščajo na svojem poletu proti severu in severozahodu Evrope in tudi Severne Amerike.

Na tej mednarodni zračni, letalski poti, ki vodi prav nad nami, lete velika, večinoma reaktivna, večmotorna, potniška in transportna letala. Lete ob vsakem času, podnevi in ponoči. Gostata letalskega prometa na tej pomembni mednarodni letalski progi je precejšnja, včasih celo zelo velika. Gostota prometa in število letal sta seveda odvisni od letnih časov, turistične sezone in tudi od mednarodnega položaja. Tudi čez dan in ponoči so ure, ko lahko vidimo na nebu kar po večje število letal naenkrat. Tedaj tudi lahko vidimo, da se letala na svojih poletih, prav nad našimi kraji tudi srečujejo.

Na ves ta živahni letalski promet v zračnih višavah nad nami smo se že kar nekako navadili, tako da nas ne podnevi in ne ponoči skoraj ne moti več in nanj ponavadi kar pozabimo. Na dogajanje nad nami postanemo pozorni le v primeru močnejšega ali izredno močnega in glasnega brnenja letal. Pozornost vzbudi tudi letalo, ki leti nižje kot običajno. Največkrat pa postanemo pozorni na dogajanje nad seboj takrat, kadar ob lepih, jasnih in sončnih dnevih zaradi hladnega in vlažnega zraka v višinah, letala puščajo in vlečejo za seboj dolge, bele trakove iz kondenzirane pare in izpušnih plinov. Ti beli, na oblake spominjajoči trakovi, ki jih je toliko, kolikor ima letalo motorjev, segajo pogosto čez

vse nebo, od obzorja do obzorja. Kadar je letalski promet gost, je nebo križem kražem prepredeno s temi oblačnimi trakovi. Ponavadi, potem ko jih veter razpiha in razvleče po nebu, tudi pripomorejo do tega, da postane čisto, jasno, sončno in modro nebo umazanovito in zamegljeno. Skozi tako umetno zamegljeno nebo pa sončni žarki le s težavo prodrejo, svetijo, in grejejo. Naši kraji in z njimi vred mi, ki tu živimo, pa tako izgubimo in smo prikrajšani za še en lep, jasen, topel sončni dan. Lepih, toplih in jasnih sončnih dni pa je pri nas že itak zaradi drugih vremenskih razmer med letom premalo.

Čeravno poteka ta intenzitni zračni promet visoko nad nami in našimi kraji ter se nam zdi popolnoma neškodljiv in brez vpliva na nas, naše zdravje in naše okolje, najbrž le ni čisto tako. Zamegljeni, temačni dnevi, ki jih ni tako malo, in ki bi bili lahko toplejši, jasni in sončni, so že ena takih neizogibnih posledic teh stalnih poletov visoko nad nami.

Toda to še ni vse. Nadzvočni letiški velikani rabijo med poletom ogromne količine goriva in spuščajo ogromno izpušnih plinov v ozračje. To pa s časom prav gotovo pride tudi v nižje zračne plasti in seveda tudi do tal, kjer se šele čez dolga leta prično kazati posledice, ki jih takoj ne moremo opaziti. Za vsakim takim letiškim zračnim orjakom nastaja v višinah, kjer leti, pravi orkanski veter, bobnenje in vibracije, kar povzroča premikanje zračnih plasti, ki je toliko večje, kolikor gostejši je zračni promet.

Letala pa pri svojem poletu tudi presekaajo in pretresejo oblake na višinah od 8 do 12.000 metrov, kar ima v zadnjih letih že opazno posledico. V letih, kar obstaja ta mednarodna zračna pot nad nami, ni več toliko in tako izdatnih padavin, kot smo jih imeli pred tem.

Padavin je manj med nevihtami, ki jih je polet tudi manj in niso tako silovite, kakor pa so bile v letih pred drugo svetovno vojno. Tedaj so poletni nevihte prihajale največkrat prav

iz smeri, po kateri danes letijo letala iz Avstrije proti nam. Spominjam se, da smo se v letih pred vojno najbolj bali tistih visokih oblakov, ki segajo tudi nad desetstič metrov visoko. Ob vsaki taki nevihti, ki so bile poleti tudi skoraj vsak dan popoldne in proti večeru, velikokrat pa tudi ponoči, so potoki, ki pritekajo z Uršlje gore in drugih planin, hitro in močno narasli. Grabni so bili kmalu polni vode, ki je prestopala bregove, odnašala mostove, predvsem pa valila s seboj skale, kamenje in pesek. Tudi zime so bile tedaj bolj snežene. Danes pa opažamo, da lahko dežuje in lije tako kot ob najhujši nevihti in največjem naluvi tudi ves dan in vso noč ali celo več dni in noči zapored — potoki pa skoraj nič ne narastejo ali pa le malo. To pomeni, da vode s planin ni več toliko, kakor pa je je bilo včasih. Ta pojav lahko opažamo že leta in leta. Vse kaže, da lije in dežuje samo iz oblakov, ki so nizko nad zemljo, ki so pod vrhovi planin. Iz oblakov, ki so višje, posebno tistih nad 10.000 m, pa padavin ni. Ta pojav je vedno bolj zanimiv in bi ga bilo treba natančneje, strokovno raziskati. Po mojem laičnem gledanju bi lahko bil vzrok temu pojavu prav stalni, vse bolj gosti letalski promet čez naše kraje. Če vemo, da je včasih pomagalo razbijati nevihtne oblake, streljanje in zvonjenje proti toči, potem imajo stalni poletni nadzvočnih, reakcijskih zračnih velikanov, grmenje motorjev in treslaji, ki pri tem nastajajo, gotovo tudi svojo vlogo.

Vsega tega nikakor nisem napisal iz kakršne-gakoli protesta ali nasprotovanja mednarodni letalski poti nad nami. Predobro vem, da je ravno ta smer najkrajša in kot taka edino primerna za letala. Dobro vem tudi, da jo svet in z njim vred tudi mi Jugoslovani potrebujemo ter se ji nikakor ne moremo odreči ali izogniti. Želel sem samo opozoriti, kako lahko vplivajo na naše zdravje, naše počutje in na naše okolje tudi stvari in dogajanja, ki so videti na prvi pogled čisto samo po sebi umevna in nedolžna, brez vsake škodljivosti. Zeto tudi nisem omenil možnosti, sicer majhne, a vendarle mogoče. Katastrofe, ki bi nas lahko doletela ob morebitnem padcu kakega letala. S tem prispevkom bi rad poudaril, da je naše koroško ozemlje, ki leži na tako pomembni svetovni strateški smeri, izpostavljeno že itak vrsti vplivov, ki ne delujejo ravno osrečujoče na nas in naše okolje, zato naj nam bo prizaneseno vsaj z nevarnostmi atomskega smetišča.

Franjo Hovnik

Smrt ob drči

V lanski zadnji številki Koroškega fužinara ste izpod peresa Milana Vošanka objavili zanimiv prispevek z naslovom DRČE, po katerih so, kot se spominjam iz otroških let, v stari Jugoslaviji spravljali les s sicer nedostopnih hribov v dolino oziroma do kamijske ceste. Poznamo suhe in mokre drče. Vsakomur je lahko takoj jasno, da so mokre pač tiste drče, po katerih holcarji spravljajo les v dolino s pomočjo vode, ki je speljana po drči. Gradnja le teh je brez dvoma dokaj draga, saj je treba drče zgraditi pač vodotesno. Zato so večinoma gradili suhe drče, ki pa so morale biti dokaj strme, z velikim padcem, sicer so se kaj rade zamašile.

Vendar nimam namena razpredati misli o gozdnih drčah, ampak želim na kratko opi-

Na »naši« obali

sati tragičen dogodek, ki se je pripetil pod Uršljo goro, na Krpuhovi strmini, kjer so imeli suho drčjo za spravilo drv (okroglic in cepanic) v dolino. Drva sta spuščala po drči v dolino holcar Peter in njegova žena.

Bilo je okrog poldneva, ko je k njima prišel lesni trgovec, po imenu Franc, doma iz Mežice. Za trenutek je ropot drv po drči zamrl. Ne vem, o čem je tekla beseda. Verjetno o poteku dela, mogoče že o novem dogovoru. Morda pa je lesni trgovec prinesel Petru tudi denar, plačilo za že opravljeno delo. Ko je bil pogovor končan, je po drči ponovno zaropotalo. Žal pa se je trgovec, ko se je vračal v dolino, kjer ga je verjetno čakalo kolo, sklonil, ko je hotel pobrati kakšno cepanico, ki je izskočila, ter jo vreči nazaj v drčjo. Ravno tedaj pa je v močnem loku zletela iz drče druga cepanica, ki je lesnega trgovca zadela v glavo. Ker je bila drča speljana po planem, sta delavca seveda opazila, da je lesni delavec padel. Pohitela sta k njemu in poklicala pomoč. Tudi zdravnik, prišli so tudi orožniki. Vsi so lahko ugotovili, da je bil udarec, še posebej, ker je drvo priletelo v glavo — smrten. Zdravnik je lahko napisal samo še mrliški list z opisom poškodbe in vzroka smrti sicer priljubljenega lesnega trgovca, ki so ga vabili mnogi kmetje ter z njim sklepali pogodbe o prodaji lesa.

Tragičen dogodek, čeprav zanj drvarja oziroma spravljalca lesa po drči nista bila nič kriva, se jima je globoko vtisnil v dušo in srce. In od tega si dolgo nista opomogla, kajti, kot sta pozneje pripovedovala, je bil trgovec pravičen, pošten. Nikoli ju pri plačilu ni oškodoval. Nasprotno, za vestno opravljeno delo je običajno še kaj primaknil. Sicer pa je Petra ta smrt ob drči tako prizadela, da si je kmalu po tem dogodku poiskal delo in kruh v nedrjih Matjaževe Pece, med rudarji, kjer je bil vse do svoje upokojitve zaposlen kot jamski tesar.

Mnogo let pozneje, že v svobodi, pa je tudi njegov brat umrl v kaj nenavadnih okoliščinah. Oba sta bila doma nekje pod vznožjem Smrekovca, v bližini Belih vod.

OGLAR NA KOPI

Se danes pri marsikaterem kmetu stoji kovačnica, čeprav le še malo kje služi svojemu namenu. Včasih pa so kmetje v njih sami popravljali pluge, brane, vozove, skratka, vse orodje, ki so ga potrebovali. Za delo v kovačnici pa so nujno potrebovali oglje, ki so ga »žgali« v kopah.

Tudi pri kmetu Štrucu na Brdinjah še stoji kovačnica. Nihče več pa ne ve, koliko let je že minilo, odkar se je zgodil opisani dogodek.

Pri tem kmetu so imeli že dokaj staro in razpadajočo drvarnico, ki so jo imeli namen podreti in iz nje napraviti drva. Ker pa bi ta drva lahko uporabili za kopo, so se domenili, da bodo na pomlad drvarnico podrli, iz nje nažagali drva in dobili ogljarja, da bo kuhal oglje. Takoj ko so se začeli o tem pogovarjati, pa je začelo v stari drvarnici strašiti. Noč za nočjo so slišali hreščanje in ropotanje, ki je prihajalo iz nje, kakor da bi jo nekdo podiral. Spraševali so se, kaj vse to pomeni, vendar si niso znali odgovoriti.

Na pomlad so staro drvarnico podrli, nažagali iz nje drva, jih naložili v kopo in dobili ogljarja. Vendar pa je že kar hitro začel tožiti in stokati, da mu kopa dela preglavice.

Ko je kopa naložena, jo zasujejo s prstjo, da nima zraka. Pod njo je pečnica, v kateri kurijo, vendar le toliko, da drva v notranjosti ne zgorijo, temveč zoglejijo.

Rok Gorenšek

VAHTARJEVA DIAMANTNA POROKA

Kljubuj usodi
mož svoj bodi.

Karkoli se ti zgodi,
usode svoje gospodar si ti!
Si ti! Če cel si mož, svoj,
usode svoje si gospod.

Usode ni, usoda svoja, to si ti!

Te vrstice o človeški usodi je napisal Simon Gregorčič. Ni jih zapisal kar tako. Življenje nam jih dan za dnem nenehno potrjuje. Tudi v srečnem, petinšestdeset let dolgem zakonskem življenju Vahtarjevega očeta, Franca Razgorška, in Vahtarjeve mame Marije, rojene Ivartnik, doma z Grada nad Starim trgom pri Slovenj Gradcu, so se znova potrdile. Saj sta, on v 87., ona pa v 84. letu življenja 2. februarja 1986 čila in zdrava, v krogu svojih otrok, vnukov in pravnukov, snah in zetov, sorodnikov in prijateljev proslavila po srebrni, zlati in biserni poroki še visoko in pri nas bolj redko diamantno poroko za 65 let zakonskega življenja. Življenja, ki jima je vsa ta dolga leta potekalo v iskreni med-

Ker pa se pogosto zgodi, da kopa le dobi zrak in zaradi tega pihne plamenček — petelin, mora oglar predvsem paziti na to, da je vedno dobro »zadelana« s prstjo. Ko pa postane oglar utrujen, ponavadi zleze na vrh kope in tam za nekaj časa zadremlje.

Tako je tudi oglar pri Štrucu zlezel na vrh, da bi si malo odpočil in zadremal. Vendar pa je kopa ravno takrat dobila zrak in prav na tistem mestu, kjer je ležal, je bušil na plan rdeči petelin.

Čez čas so oglarju prinesli hrano, vendar njega ni bilo nikjer. Preiskali so bližnjo okolico, ga klicali, a ga niso našli. Nazadnje pa je eden le splezal na vrh kope in zagledal oglarja vsega zasmojenega, kako je ležal, z obrazom, uprtim v nebo, in s svojo nepogrešljivo »fajfo« med zobmi. Bil je mrtev. Zadušil ga je plin rdečega petelina, ki je pihnil vanj, medtem ko je spal. Tedaj so tudi vedeli, kaj je pomenilo vse tisto hreščanje in ropotanje v drvarnici, preden so jo podrli.

Na ravnini, kjer je stala poslednja kopa tega oglarja, rastejo danes košate smreke. In še danes je zemlja tam za spoznanje temnejša — od oglja in prsti, s katero je bila kopa prekrita.

Po očetovem pripovedovanju napisala
Danijela SKOBIR,
2 a/M SŠ TNPU,
Ravne na Koroškem

sebojni ljubezni in spoštovanju, pa tudi v skrbeh, trpljenju in odreknanju. Vsega jima je bilo dano v življenju. Skrbi in dela, veselja in žalosti, sreče in radosti. A ni bilo dano le njima, pač pa tudi njunim otrokom, vnukom in pravnukom, ki so kot sad njune krvi rasli in se razvijali in ki še naprej rastejo in se razvijajo iz otrok v odrasle, zrele in spoštovane ljudi. Žene in može, člane njune velike in številne Vahtarjeve družine in našega slovenskega naroda.

Oba slavljena sta rojena Hotuljca, saj izhajata iz sosednjih hiš v Podgori pod Uršljo goro, Pavšerjeve in Svetneče.

Slavljenec Franc Razgoršek se je rodil 1. decembra 1899. leta pri Kovaču v Podgori pri Kotljah, očetu Gregorju in materi Neži. Od osmih otrok pri hiši je bil najmlajši. »Pošobovnik«, kakor se zadnjemu otroku v družini po domače reče. Rojen je bil torej tistega znamenitega leta, ko so Kotlje zadnjič pogorele, le šola ni hotela pogoreti, česar si je tedaj tako vroče želel mlad pobič Prežihov Voranc, ki je od Kogovskih lip gledal ta požar.

Vahtarjeva diamantna poroka

Najprej je bil Franc pastir, hodil je v šolo v Kotlje. Kmalu pa je moral začeti pomagati očetu kovaču pri delu v kovačiji, katere specialiteta so bile sekire in drugo kmečko orodje. Vmes so se vsi skupaj preselili k Svetnetu. Tako je postal Svetneč Franc za razliko od Svetnečega Gašperja — cimprmana, ki je prav tako izhajal iz Svetneče hiše, le da je bil drugega rodu.

Mladost našega slavljenca je bila kratka. Vzrok je bila prva svetovna vojska. Vsi njegovi bratje so bili na frontah in tudi on je moral že s 17. letom starosti na fronto ob Soči in na Tirolsko. Služil je pri gorskem topništvu, v koroškem polku št. 3. Dvakrat je bil ranjen. Ujeli so ga Italijani in ga odpeljali na otok Assinara pri Sardiniji. Tam je v ujetništvu našel in prebral knjigo, ki jo je pred njim tam bral Prežihov Voranc, vendar se tedaj tam nista srečala.

Slavljenka Marija Razgoršek je bila rojena pri Pavšerju v Podgori pri Kotljah 25. januarja 1903. leta. Bila je hčerka sosednje hiše, zato sta se s Francem lahko spoznala, tisto, kar je še manjkalo, je dala hotuljska lepa nedelja, in to tako, da je bilo treba takoj stopiti pred oltar. Tiste čase je veljala še starost 21 let za polnoletnost. Micka pa jih je imela šele 18. Treba je bilo leta kupiti. Sodnik na sodišču v Slovenj Gradcu se je nekaj upiral in izvijal. Toda imela sta s seboj starega Vužnika, Lenarta Kuharja, ki je posegel vmes: »Le nič se ne obotavljajte, gospod sodnik! Kaj boste rekli pa tedaj, če se bo kaj »zardlo!«. Sodnik je popustil in naša sedanja diamantna slavljenca sta se vzela.

Tudi medeni tedni, ki so sledili, so bili kratki. Franc je moral še za celih 18 mesecev v jugoslovansko vojsko. Še bolj bridko pa je bilo po njegovi vrnitvi. Mladoporočenca sta živela najprej še v Kotljah na domu staršev. Družina se je širila, otroci so prihajali na svet kar po vrsti. Treba je bilo delati in skrbeti zanje. In naša današnja slavljenca sta delala. Pomagala sta okoliškim kmetom in doma očetu, dokler se ni Franc zaposlil v železarni na Ravnah.

Tu je delal do leta 1925, ko sta se z Micko in z družino vred preselila k Vahtarju pri Gradu nad Starim trgov. Vahtarjevo je postalo njun dom, kjer prebivata še danes. Ker je Vahtarjeva domačija bolj majhna, meri le 4 do 5 ha z gozdom vred, je bilo poleg dela doma treba tudi še kaj zaslužiti drugod, da sta lahko preživela številno družino, ki je štela kar 12 otrok. Ne bi rad našteval vseh del, ki sta jih slavljenca opravljala in opravila v svojem življenju. Bilo jih je mnogo. Vem le to, da smo Hotuljci prav ponosni na ta dva naša rojaka, ki dostojno zastopata svoj rojstni kraj ter ostajata poštena, zmeraj vesela in zgovorna, kakršni so pravi Hotuljci in sploh pravi koroški ljudje. Takšna bosta prav gotovo ostala vse do konca svojega življenja. Naša jubilaranta sta poznana daleč naokrog. Televizija, radio in tudi naše glasilo so o njiju že spregovorili in še bodo. Oba, Micka in Franc, sta bila Vorančeva znanca in prijatelja. Bila sta njegova vrstnika, ki tudi spadata med samorastnike, izmed katerih je Voranc črpal snov za svoje pisanje.

Ob nemškem napadu na Jugoslavijo leta 1941 je Franc kot tedanji jugoslovanski vojak služil na Ravnah na Koroškem in tako v pravem pomenu besede »branil svoj domači, rodni kraj« pred sovražnikom.

Visoko razvit je tudi čut naših slavljenčev za socialno pravičnost in pravičen odnos do delavca in dela. Oče Franc zna lepo povedati, kako mu je nekoč nekdanji lastnik tovarne usnja v Slovenj Gradcu odgovoril, ko ga je prosil, da bi mu kaj primaknil pri plači, ker ima veliko družino. »Veš, Franc! Ti si zame toliko vreden, kolikor mi delaš, pa čisto nič več. Otroci so pa tvoji in me čisto nič ne brigajo!«

Ko sem nekoč našega slavljenca vprašal, kdaj ga je bilo v drugi svetovni vojni najbolj strah, mi je šegavo odgovoril: »Veš, to je bilo pa takrat, ko sem med okupacijo moral iti v slovenjgraško bolnišnico in prositi, da bi Micko vzeli na porod dvanajstega otroka. Zdravnik, ki je bil Nemeec, mi je tedaj rekel: »Kaj? Dvanajsti otrok je to! Takoj bom prosil führerja za botra,

dvanajst otrok se vendar ne rodi vsak dan.« Meni je takrat od strahu postalo slabo ter sem se kolikor se je le dalo naglo pobral iz bolnišnice. Hvala bogu, da je tudi zdravnik pozabil na to. Meni namreč sploh ni šlo v glavo, da bi bil boter mojemu otroku tak človek.«

O svoji ženi ima Franc samo najlepše besede. »Z mojo Micko se imava rada še prav tako kot pa tedaj, ko sva se vzela. Micka ima ljubeče srce in zlate roke!« Mislim, da nam te besede vse povedo! Prav gotovo so tudi ključ k njenemu visokemu, prelepepu jubileju.

Naša slavljenca, Vahtarjev oče in mati, sta nam vsem podarila enkratno, čudovito doživetje. Doživetje, ki ga le redki med nami doživijo. Praznovanje 65-letnice srečnega skupnega zakonskega življenja.

Prisrčno, iz vsega srca jima zato vsi skupaj želimo, da bi za diamantno poroko doživela in proslavila tudi še poroko kronskih draguljev, železno in morda še kakšno tako visoko, da še nima niti imena, ker je tako visoka in redka.

Se na mnoga, zdrava, srečna leta!

Ivan Hamun

Malezina slika

Visi na zidu slika
moje rajne mame,
če vanjo se ozrem,
s pogledom me objame.

Če sem v življenju srečen,
bi se radovala,
v težavah in nesreči moji
z menoj bi zajokala.

Kadar žalost me objame,
pred njeno sliko obstojim,
vse bridkosti ji potožim,
od nje tolažbe si želim.

V vsem velikem svetu
mati je le ena,
zato mi je najdražja
na zidu slika njena.

Franjo Hovnik

Pistotnikova Lenca

Pravijo, da bi spreten pisatelj lahko o vsakem človeku napisal roman, ki bi bil povzet po resničnem življenju. Človeško življenje je brez dvoma vse od zgodnjega otroštva pa tja do pozne starosti (če jo seveda doživi!) en sam splet boja za obstanek, le da so nekaterim sojenice določile laagodnejše življenje, drugim pa je boj za obstoj pomeni eno samo trpljenje. Trpljenje, ki pa ga mnogi, premnogi prenašajo molče, skratka, sprijaznijo se z usodo.

Ena takšnih je bila tudi Pistotnikova Lenca, ki pravzaprav ni bila Pistotnikova

hči. Tako se je pač reklo pri kmetu. Kot vemo, se na Koroškem lastniki kmetij sicer menjajo, še zlasti, če prvotni lastnik ni imel sina — naslednika — ime pa ostane. K hiši je prišel nov gospodar. Imel je drugačen priimek, a ga po priimku pravzaprav še danes nihče ne kliče, le po vzdevu k oziroma imenu domačije. Lenca je bila pri Pistotniku nekaj let dekla. Ženska za vsa kmečka opravila. Tu pa je ostala tudi potem, ko se je poročila. Za življenjskega sopotnika je vzela kar hlapca Petra. Sicer pa pojdemo po vrsti.

Hiša, kjer se je rodila, je kmalu razpadla

Lenca je zagledala luč sveta v majhni, iz lesenih brun stesani bajti v vzhodni Uršlje gore. Tedaj, pred več kot osemdesetimi leti, seveda nobena, vsaj ne kmečka — bodoča mati ni šla v bolnišnico, kjer bi pod strokovnim vodstvom zdravnikov rodila. Pri porodu je običajno pomagala kar mati, včasih kakšna malce bolj spretna soseda. Hiša, kjer so njeni starši živeli, je razpadla. Pa so se zato selili v drugo bajto, k drugemu kmetu. Stanarino so plačevali z žulji svojih rok tako, da so morali lastniku stanovanje pač odslužiti z dninami — »taberhom«. Ta stanarina pa je bila seveda zelo različna, odvisna od kmeta in tudi od udobnosti stanovanja.

Že kot otrok je morala Lenca običajno skupaj z materjo Klaro v poletnih mesecih v taberh k različnim kmetom, kjer so pač potrebovali, kot bi lahko dejal — ceneno delovno silo. Ko je malce odrasla, je hodila že tudi sama. Opravljala je različna dela, vse od setve do žetve, pozno jeseni pa je hodila tudi v steljeraje. Od doma je odhajala ob svitu, domov se je vračala v trdi temi, dan je trajal tudi po šestnajst ur in več. Odvisno od letnega časa, neredko pa tudi od dela, ki ga je bilo tistega dne treba opraviti. Nikoli ni smela, ni mogla niti za trenutek v senco. Mnoga opravila je bilo treba opraviti tudi ob dežju. Povsod, kjer so jo potrebovali, se je rada udi-njala, da je tako vsaj zaslužila kakšen dinar.

Ko je povsem odrasla, je šla za deklo h kmetu Petriču v Jazbini. Tu se je tudi zaljubila. Njej je bilo tedaj že osemindvajset pomladi. Iz te ljubezni se je rodil sin Franci. Res da sta z očetom njenega sina načrtovala skupno življenjsko pot, družinsko življenje. Kot vemo, so načrti mladih ljudi eno, drugo je seveda, če lahko tako zapišem, usoda. Pa je prišlo leto 1929, ko je nastala v svetu huda kriza. Vse več je bilo brezposelnih. Vse več seveda tudi revščine. Kljub temu pa je očetu njenega sina le uspelo nekako po zvezah dobiti zaposlitev v topilnici svinca v Žerjavu. Potreben je bil samo majhen spodrselj, da ga je izgubil. Bil je muzikant, pa je šel igrat na kmečko ohcet. Z dela je izostal en sam dan. Ko pa je prišel na delo, mu je predpostavljeni že pomolil pod nos kos papirja, na katerem je črno na belem pisalo, da je odpuščen. Ni se mogel nikomur pritožiti. Ni bilo organizacije, ki bi se pri industri-alcih zavzela zanj.

Ostala je sama s sinom

Tako je oče njenega sina ostal brez dela in seveda zasluzka. Nekaj časa je še delal kot gozdni delavec. Delo pa je bilo

le priložnostno. V tem času se je povezal s svojim bratom, ki je od konca prve svetovne vojne živel na Dunaju. In nekega dne si je povezal culo ter se — kot temu pravimo, podal s trebuhom za kruhom. Lenca je dolgo časa upala, da se bo lepega dne vrnil k njej in otroku njune ljubezni. To se, žal, ni nikoli zgodilo. Od njega so sicer prihajala pisma, ki pa so bila vse redkejša, kajti vsrkala ga je tujina kot toliko drugih.

Lenca Pistotnikova

Njun sin je odrasčal. Ko je znal govoriti, je pogosto spraševal mamo, kje je oče, kdaj bo prišel. Mati ga je tolažila, kot je vedela in znala. Prišla je druga svetovna vojna. Sinu je bilo že petnajst pomladi, ko je videl in spoznal svojega očeta. Zopet so minila dolga leta, ko ga je videl drugič. To je bilo zanj nepopisno doživetje. Resda je oče takrat imel ženo, ki pa ga je kar lepo sprejela, ko je prišel na obisk. Vsakega še tako skromnega darila je bil nepopisno vesel.

Mi se vrnimo nekoliko nazaj. Ko je Lenca naposled spoznala, da se njen dragi pač ne namerava več vrniti iz velikega mesta nazaj v koroške lesove, se je spoznala z drugim moškim. Mnogo let pozneje mi je pripovedovala, da to ni bila ljubezen, vendar se je zgodilo, kot se mladim še danes rado dogaja. Malce se je spozabila in po devetih mesecih sta prijokala na svet kar dva sicer krepka sinčka. Bili so trije otroci, troje lačnih ust, ki so hlastala za hrano, a bilo je le te hudo malo, da o prepotrebni kalorijah, ki jih danes dobivajo otroci, sploh ne govorimo.

Lačna usta je bilo treba večkrat dnevno nasititi. Njih mati je še bolj pridno hodila v taberhe h kmetom. Zvečer je prinesla domov mleko, kos kruha. Vse to seveda ni bilo dovolj. Občina v Črni je občasno izročila materi kakšno nakaznico za nakup živeža, seveda le za majhen znesek. Menda je bilo kar določeno, kaj je lahko s pomočjo te nakaznice kupila in kje je lahko kupila. Čeprav v velikem pomanjkanju,

revščini, so otroci odraščali. Potrebe pa so zato bile vse večje.

Prvega, nato drugega otroka odda v posvojitve

Nekega dne pa je mati, čeprav s težkim srcem, v prepričanju, da bo tako najbolj prav, oddala enega izmed dvojčkov za svojega k večjemu kmetu. Usoda pa je hotela, čeprav mu pri kmetu ni kaj manjkalo, saj so zanj skrbeli, kot da bi bil njihov sin, da si je o božičnih praznikih, tedaj mu je bilo nekaj več kot štiri leta, hotel v kmečkem štedilniku, ko je bil za trenutek sam v kuhinji, prižgati malo svečko, ki je bila namenjena za okras božičnega drevesa. V trenutku se mu je vžgala srnjca, zagoreli so mu lasje. Bil je v plamenih, ko je v kuhinjo prihitela kmetova hči Micka. Drugih ni bilo doma. Dečku je pogasila obleko, žal je bilo njegovega telesa preveč opečenega in je po treh ali štirih dneh v mukah za vedno zatisnil svoje sicer živahne otroške oči.

Življenje je teklo dalje. Pa so potem kmetje Lenco pregovorili, da naj jim izroči drugega sina. Ni ga mogla takoj peljati k njim, a vendar se je naposled le odločila tudi za ta korak. Da pa ne bi povsem izgubila stikov s sinom, se je odločila, da je tudi ona skupaj s prvim sinom odšla k temu kmetu za deklo. Razumljivo, da ker je h kmetu pripeljala še ena lačna usta, da lon, oziroma kot danes pravimo, plača ni bila velika. Kljub vsemu je vsak prisluženi dinar skrbno hranila. Za hujše dni. Sinu, še manj sebi, ni kupovala oblek, le stare obleke je ročno krpala, kadar je pač utegnila. Običajno ob nedeljah popoldne.

Lenca sicer skorajda ni poznala praznika, nedelje, kajti delo na kmetijah se pač še tudi danes ne more meriti s kakšnimi urniki, ko pridelki dozori, jih je treba pospraviti, živina v hlevih ne razlikuje delavnika od nedelje in praznika. Njen delavnik se je pričel zgodaj, ob prvem svitu. Vedela je, kaj je njena vsakodnevna dolžnost. Opraviti pri živini, pomolsti krave, mleko naliti v posode (kangle), si vse v za to posebej narejenem, lesenem nahrbtniku oprtati na hrbet ter se podati v dve uri oddaljeni rudarski Žerjav ter pri več ali manj stalnih naročnikih razdeliti mleko, se kar najhitreje vrniti domov, odložiti prazen nahrbtnik ter se lotiti drugega dela. Tako je teklo njeno življenje iz meseca v leto, nekaj let. Treba je bilo iti na njivo, kajti tedaj še niso poznali kakšne mehanizacije. Kosili so s kosami, želi s srpi, s konji, z volmi so obdelovali (orali) težko zemljo, ki je bila v dokaj hudi strmini.

Vzela sta se dekla in hlapec

Na kmetiji je bil kot hlapec zaposlen tudi Peter. Tako se je sčasoma med njim in deklo Lenco razvila ljubezen, ki sta jo kar precej časa spretno prikrivala pred ljudmi, kajti še danes vemo, da je skrita ljubezen najlepša. Nič pa seveda ni tako skrito, da ne bi bilo očito. Lepega dne sta se potem vzela. Šla sta v bližnje župnišče, uredila vse druge formalnosti, ki so bile tedaj potrebne za sklenitev zakona. Poročil ju je župnik. To je bilo menda dovolj. Ni bilo gostije, le dve pričji, ki sta v župnišču potrdili, da je bil med poročencema zakon

uradno sklenjen. Tedaj so si obljubili zvestobo do groba, kar je pomenilo, da lahko njiju in njuno skupnost loči le smrt enega izmed zakoncev. Tako je tudi bilo. Po devetindvajsetih letih je umrl Peter. Bilo mu je šele 64 let. In moževa smrt je tudi povsem spremenila življenje Lenci. Njena razigranost, veselje, pripovedovanje šal — vse je minilo z njegovo smrtjo.

Zgodba ne bi bila popolna, če ne bi opisal in zapisal tudi dogodkov, ki so se odvijali v času, ko so Hitlerjeve horde vdrle čez avstrijsko-jugoslovansko mejo. Meni je bilo tedaj nekaj več kot trinajstletni pomlad. V tistih časih sem rad prisluhnil pogovoru odraslih. In veliko tega mi je ostalo v spominu. Ker je nemški propagandni stroj že prej, največ s pomočjo petokolonašev, na veliko razglašal, kako bo pod Hitlerjevo oblastjo imel vsak delo, ki pomeni vsaj dostojnejše življenje, so se vdora okupatorja celo veselili...

To veselje pa seveda ni trajalo dolgo, kajti okupator je kaj hitro pokazal zobe, kar je pomenilo strah, ropanje domačij, izseljevanje zavednih ljudi, sprva v Srbijo, pozneje v razna uničevalna taborišča širom zasužnjene Evrope, kjer so v groznih mukah umirali. Le redki so imeli srečo, da so vse to preživeli. Doma pa so potem našli domačije požgane in izropane. Bili so srečni, da so si rešili vsaj golo življenje. Vse je bilo treba začeti na novo.

Nočni obisk prvih koroških partizanov

Bila je že hladna jesenska noč. Če me spomin ne vara, je bilo meseca septembra leta 1942. Zunaj je pošteno deževalo, ko je nekdo potrkal na okno našega stanovanja. Lenca je namreč v jesensko-zimskih dnevih pozno v noč ob medli petrolejki predla volno. Sama si ni upala odpreti vhodnih vrat, zato je poklicala gospodarja, zavedajoč se, da le on lahko odpre vrata nočnim obiskovalcem.

Dva izmed nočnih obiskovalcev sta prišla tudi v naše stanovanje. Oba sta imela v rokah puške, na glavah kape in na njih iz rdečega blaga prišite petokrake zvezde. Nisem se ju ustrašil, kajti za partizane, gošarji smo jim pravili, sem že prej slišal. V mislih sem si želel, da bi šel kar z njimi, da bi tudi jaz nosil puško. Razumljivo, da se v tistih letih pač še nisem zavedal težavnosti boja partizanov za svobodo. Nam sta govorila o boju, o tem, da bodo z naše zemlje pregnali Nemce. Nista pa tudi pozabila povedati, da če bo kdo njih izdal Nemcem, da imata zanj v svojih puškah zrno fižola — svinčeno kroglo, ki človeka usmrti.

Za kmete na Koroškem so se pričeli težki časi. K nam so potem partizani kar pogosto prihajali. Prihajali so tudi Nemci. In nekega dne je kmalu potem, ko so prišli k nam vojaki SS, naredili preiskavo, zaslišali ljudi, pri bližnjem kmetu Petriču, kamor nismo mogli videti, ker je bil vmes gozd, zaropotalo. Vse nas je spreletela groza. Po streljanju smo že tudi zagledali visok dim, kar je pomenilo, da kmetija gori, da so se tudi srečali vojaki revolucije z okupatorjevo vojsko. Nihče ni mogel, ni smel iti reševati, gasiti. Vsi smo trepetali, ne samo za njihova ampak tudi za svoja življenja, kajti sovražnik bi lahko poslal vojake tudi nad našo domačijo. V tem

spopadu je bila najstarejša Petričeva hči Micka smrtno ranjena. Umrli je v bolnici v Črni. To je bilo leta 1943.

Prišla je težko pričakovana svoboda. Kdo se je ne bi razveselil. Družina Lence se je sicer med tem že tudi preselila na Breg v bližini Mežice. Mož Peter je hodil iz dneva v dan globoko pod Matjaževo Peco kopati svinčeno rudo. Bil je sila skromen, sicer tudi nepismen. Dočakal je skromno pokojnino. Vmes je prišla bolezen in ga je pobralo. Lenca je ostala sama v skromnem enosobnem stanovanju. Dokler je bila še bolj trdnega zdravja, je še vedno rada hodila v taberh k bližnjim kmetom v Plat in nad Mežico, kajti bila je pač vajena delati. Delo jo je še potem, ko je izgubila moža, držalo pri življenju. V delu je, lahko bi dejal, našla košček svoje sreče, uteho.

Skromno, kot je živela, je tudi umrla

Lenca nikoli ni šla v kino. Še manj v gledališče. Skorajda ni vedela, da obstaja frizer, kaj šele kozmetičar. Imela je že sive lase in glavo je imela vedno pokrito z ruto. Ni poznala pralnega stroja. Kupovala si je vseskozi le ceneno blago, iz katerega ji je kakšna priučena šivilja sešila

obleko, krilo, bluzo. Nikamor tudi ni šla brez obveznega predpasnika. Tudi ni bila učena kuharica, saj še kuharske knjige ni imela. Kljub temu pa je znala iz nekaj krompirja, moke in malo masti pripraviti dobro kosilo. Ne vem, če je kdaj sploh zaužila kakšen košček torte. Nikoli tudi ni poskusila prave kave, zanj je bila najboljša kava iz ječmena.

Ob vsem notranjem bogastvu je bila silno skromna in poštena. V nesrečah, razočaranjih je znala tiho trpeti pa tudi odpuščati. Kot vsaka mati je bila tudi ona prav srečna, vesela, ko sta jo obiskovala sinova z družinama. S politiko se ni nikoli ukvarjala. Bila je verna, vendar ne kot kakšen fanatik. K maši, v cerkev je hodila le ob nedeljah. Še potem, ko je bila že precej bolna. Tako je bila pač vzgojena. Tri dni pred njenim koncem so sosedje poklicali sredi noči rešilnega, da jo je odpeljal v bolnico v Slovenj Gradec. Še dve uri pred obiski se je tisto nedeljo kar nekam hudo veselila, da jo bosta obiskala v bolnici oba sinova z družinama. Žal pa tega ni dočakala. Takoj po viziti ji je za vedno odpovedalo srce. Bilo ji je dvainsedemdeset let.

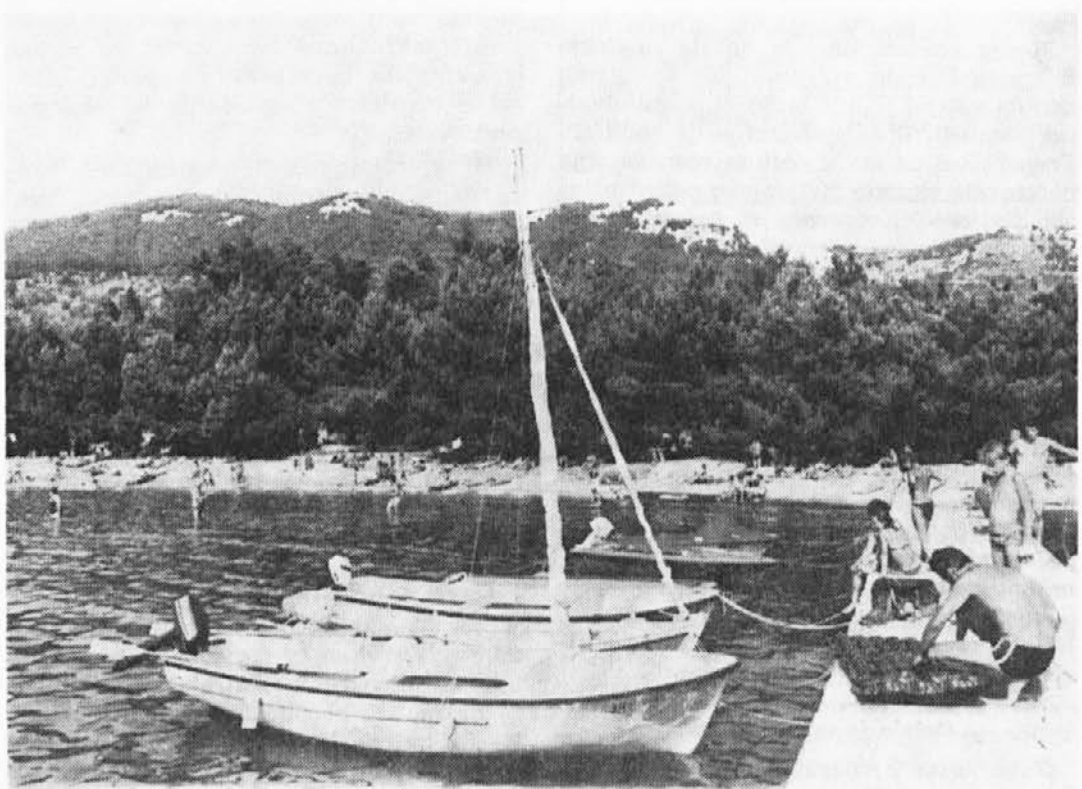
Viktor Levovnik

Pri 90-letniku Francu Lipušu

Bil je mrzel februarjski popoldan, ko sem se napotil v Pameče, da pozdravim našega 90-letnika, nekdanjega mojstra Siemens-Martinove peči. Ko prideš v Pameče, zaviješ po asfaltni cesti proti Trobljam. Blizu spomenika padlim stoji kulturni dom. V tej dvorani prirejajo kulturna slavlja in praznovanja. Takrat se zbere tu veliko mladih tudi iz drugih krajev. Na vrhnji strani ceste stoji stara domačija, ki so ji rekli pri Jeriču. V tej domačiji je naš slavljeneč bi-

val dolga leta. Pred dvema letoma pa se je preselil v lepo, razkošno hišo, ki jo je zgradil sin s svojo pridno ženo.

Ko sem ga obiskal, je sedel za mizo, podprt z rokami ob glavo. Bog vedi, kje so bile njegove misli. Mogoče se je zamislil, kako je kot mlad fant vasoval, bil v družbi sovrstnikov. Ali pa so se njegove misli mudile na Ravnah, kjer je delal 40 let. Bil je predan svojemu delu in zato je dosegal tako pomembne uspehe!

Miren pristan

Nekaj časa sva se gledala, ko sem ga pozdravil. Da ni bil molk tako moreč, sem rekel: »No, mojster Lipuš, kaj sem že pozabljen?« Dolgo me je gledal s svojimi bistrimi očmi in slednjič rekel: »O, Levovnik, ti si! Ja, tega sem pa vesel, da me še stari, nekdanji moji sodelavci pridejo pozdravit. Veš, le redkokdo me obišče. Največ me obišče Franc Kamnik, ki je bil nekoč v laboratoriju, in sva dolga leta delala skupaj. Od probe za izvid kvalitete šarže, jaz sem pa rad s svojo palico odpiral malo odprtino na vratih martinovke, da sem lahko ugotovil, če je že šarža gotova za izliv.

Včasih sem za šalo katerega laboranta potrepil po zadnjici, seveda, če je bila šarža napačno postavljena. Veš, največ težav je bilo z žveplom, tega vraga sem se res bal. Veš, moji laboranti mi niso zamerali, če sem včasih malo porogovilil po laboratoriju. Vedeli so, da se na mene lahko zanesejo, ker sem bil na delovnem mestu strog in tudi pravičen do svojih podrejenih. Imeli smo se radi, in prav zaradi složnosti je bilo naše delo zares veselo!«

»No, oče Lipuš, stopili ste v 90. leto življenja, ali bi mi povedali, kaj botruje temu, da človek dočaka tako lepo starost?«

»Veš, danes je pač tempo življenja čisto drugačen, ljudje so bolj nervozni in pa tudi strašno scartlani. Če ni tako, kot si zamislijo, je že vse narobe. Včasih, ko smo morali res trdno delati, veliko več ročno kot sedaj, smo pač vse kar nas je doletelo, vzeli življenjsko. Ni bilo vse tako, kot bi moralo biti — bile so vojne, težki časi, ko človek mora skozi trpljenje, strah, lakoto. V strahu za svoj obstoj si pridobil spoštovanje do sočloveka, zaupanje v zmago in dobroto sočloveka. Menda je tega danes premalo,« se je malce hudomušno nasmehnil naš 90-letnik.

»Povejte nam še kaj iz svoje mladosti.«

»Ja, veš, moj oče so kupili staro Juričevo hišo, ki je bila zelo slaba. Streha je puščala in še veliko je bilo treba postoriti. Rojen sem bil v Trobljah. Vse do vojaških let sem delal pri kmetih. Ko sem vojaščino odslužil, sem se napotil v Guštanj. Zaposlil sem se v livarni. Ker sem bil marljiv in priden, sem napredoval za mojstra SM peči, kjer sem delal vse do upokojitve.

V Guštanju sem našel svojo ljubezen, pozneje sva se poročila. Spočetka sva stanovala pri Krajgerju, nato v bloku ali personalu, kot smo takrat rekli. Tam sem stanoval 33 let. No, danes lahko rečem, da sem menda kar najstarejši penzionist. V pokoj sem stopil leta 1953.

»Bi nam povedali kaj iz vaših delovnih let?«

»Ja, jaz sem bil zelo izurjen in sem imel največ kvalitetnih tovrstnih šarž. Spominjam se, ko mi je ob neki priložnosti tedanji tehnični direktor Franjo Mohorčič prišel ob koncu tedna čestitat. Lipuš, vse šarže za kose so odlične, čestitam. Vi ste najboljši mojster! Vesel sem bil te pohvale, predvsem zato, ker je bila železarna še v gradnji in smo delali z zavestjo, da mora biti plemenita in lepa! Zdi se mi, da smo to tudi dosegli! Rad bi še to povedal. Imel sem zelo pridnega žerjavovodja. Če se je zgodilo, da je bil preboj, sem takoj klical žerjavovodja. In kljub temu, da je včasih šarža hotela pobegniti iz peči, je moj žerjavovodja,

Franci Lipuš

vodja, ki je bil doma iz Kotelj, točno pod ploščo postavil ponovco in tako smo preprečili izgubo.«

»Lipuš, ali se spominjate česa posebno lepega?«

»V mojem življenju je bil lep dogodek, ko sva z ženo leta 1975 obhajala zlato poroko. Nama ni bilo preveč do te ceremonije, vendar so najini trije otroci to hoteli! Res, svečan je trenutek, ko si s svojo življenjsko sopotnico, ki ti je stala ob strani v srečnih in težkih dnevih življenja, po 50 letih skupne poti ponovno podasta prstana. Res roka ni več tako mladostna, kot je bila pred 50 leti, gube so pokrile nekdanji sijaj mladosti na obrazu, vidi se, da je tako naglo, nepričakovano prišla jesen življenja. Veš, midva z mojo ženo se nikoli nisva prepirala, vse sva delala trezno, si v vseh težavah pomagala. Škoda, škoda da je ni več! Umrla je pred devetimi leti. Tako jo pogrešam. Kaj si hočem, tako je naše življenje. Sedaj živim pri sinu. Nedaleč stran pa ima zgrajeno hišo moj drugi sin. Imajo me zelo lepo. Kakor tudi sinova žena. In vnuček. Lahko rečem, da bi bili vsaki starši srečni, če bi jih vsi otroci imeli tako lepo, kot imajo moji mene!«

Ko je izrekel te besede, so mu solze sreče spolzele po licu. Tiho sem se zamislil ob spoznanju, da so še otroci, ki imajo plemenito srce in ne zavržejo svojih staršev na stara leta, jih ne silijo v dom onemoglih. Res tudi tam lepo skrbijo za ostarele, vendar se človek, ki je toliko dal za svoje, ne more nikoli sprijazniti z dejstvom, da je bil odstranjen, da je bil svojim v napotje. Drži naš slovenski izrek: Kakršno mero boste vi dajali svojim staršem, ko bodo že onemogli, tako bodo nekoč vam merili ta mernik. Vaši otroci vam!

»Oče Lipuš, še bom radoveden, kaj pa kaj drugače delate?«

»Ja, veš, večkrat pazim na vnuka, dokler ne gre v vrtec, ki je tukaj čisto blizu nas. Moj sin in njegova žena hodita oba v službo. Jaz se pa čudno rad vsedem na klop in opazujem avtomobile, kako drvi na vse strani. Drugače sem zdrav. Tega sem najbolj vesel, da sem zdrav šel v penzijo.

Moram še povedati, da prvo leto, ko sem šel v pokoj, sem imel vnet slepič. V slovenjgraški bolnici sem bil še isti dan operiran. Operiral me je sam primarij dr. Stane Strnad. In drugi dan mi je povedal ob moji postelji: »Ja, gnoja je pa bilo veliko. Če ne bi takoj ukrepal, bi danes že bil med mrtvimi.« Drugače sem zdrav, lahko vse jem, tudi kaj po malo pijem. Kajenja sem se moral odvaditi in sem prepričan, da tudi to veliko botruje moji 90-letnici življenja. Veliko se sprehajam. Zvečer pa rad gledam televizijo in tudi radio rad poslušam. Vid mi nekoliko nagaja, slišim pa še zelo dobro! Tukaj blizu stanuje okulist dr. Robin, moral se bom potruditi, da bom dobil nova očala. Veš, v vsakem fužinarju zelo rad vse do podrobnosti preberem, in tako vidim, kako se moja — naša železarna širi! Ponosen sem, da tako dobro gospodarijo. Tudi to napiši, da želim vsakemu, ko gre v penzijo, da gre z zdravimi udi! Vesel sem, da ste se me spomnili. Srečen pa tudi bom, če me bo še kdo prišel obiskat. No, pozimi, ko je kar precej snega, vem, da ne gredo radi od doma. A ko bo toplo, pa le pridite kaj k nam k Jeriču v Pameče!«

Majda Hažič

Mladost pod Brinjevo goro

Na domačijo pod Brinjevo goro smo se preselili, ko sem štela dobrih pet let. To je bila kmetija mamine tete in njenega moža. Takrat sta bila že oba v letih, ko človek ne more živeti več sam in potrebuje pomoč mlajših ljudi. Moja mama je že kot otrok živela pri teti, kjer je bila v reji. Ko se je poročila, je odšla od nje. Z našim očetom je živela na Prevaljah. Leta so minevala, prihajali so otroci. Tako nas je bilo kar hitro pet. Mi smo rastle, teta in stric sta se pa starala in tako so se dogovorili, da se naša družina vrne na grunt.

Preden smo se preselili, smo živeli na železniški čuvajnici na Dobrijah. Ata je delal na železnici, mama pa je hodila delat h kmetom. Otroci smo pa pazili drug na drugega. Ko smo se preselili na novi dom, je bilo konec našega brezskrbnega otroštva. Začelo se je delo, ki je bilo razdeljeno tudi med nas otroke. Starejša brata sta že hodila v šolo in po šoli je bila paša. Jaz sem čuvala mlajša dva in bila stari bolehniti teti za varuha. Mama in oče — tako smo pravili stricu — sta delala na polju, ata je pa hodil v železarno na šiht. Kmetija ni velika in prehrani največ tri ljudi. Nas je bilo pa trikrat toliko. Spominjam se, da je bila teta drobna, suha ženica, rahlo upognjenega hrbta in dobrih, sivih oči. Nas otroke je lepo sprejela. Oče je bil pa čokate postave in ostrega pogleda in kar ni se nas mogel navaditi pri hiši. Vedno je nekaj godrnjal in nas grdo gledal. Večkrat je bilo prav mučno vzdušje. Mlajši otroci smo se ga bali. Kadar je bilo njegovo hudo vanje nad nami le prehudo, se je mama postavila za nas in je rekla: »Saj so še vendar otroci in ne zmorejo vsega kakor odrasli!« Oče pa je odsekal: »Veš, tebe imam rad kot svojo hčerko, ostale pa, no ja!«

Roblekov dom na Begunjsčici 1657 m

Pri hiši smo sejali vse kulture po malem, zato dela ni zmanjkalo nikoli, niti pozimi ne. Vedno se je oralo, sejalo, plelo, želo in mlatilo, le da je bilo vsega tako malo, kakor za palčke. Mama pa je morala nakrmiti devet ljudi vsak dan. Grunt je na lepi sončni legi in ima samo to napako, da je premajhen. Poslopje je bilo že staro, toda prijazno in še kar prostorno. Teta in stric sta imela svojo sobo. V sobi je stala peč in pozimi je ogenj v njej veselo prasketal in dajal prijetno toploto. Po večerji sem tako rada posedela pri teti. Naša soba je bila pa tako mrzla. Nismo kurili, ker smo morali varčevati s kurjavo, saj tudi gozda nismo imeli veliko, denarja za premog pa ni bilo. Ko smo otroci malo zrastle, smo začeli hoditi nabirat v les dračje in storže, smrekove in borove. Tako smo poletni nanosili domov velik kup storžev in potem smo tudi mi veselo kurili v naši pečki.

Ko sem tudi jaz začela hoditi v šolo, je bila še ena skrb več. Grede iz šole sem morala vedno v trgovino in nakupiti razne drobnarije in kruh. Najlepše mi je dišala lepo zapečena bela štručka in mi povzročila silno lakoto. Pa me je enkrat premagalo. Odlomila sem košček kruha, pa še in še. Ko sem prišla domov, me mama ni kregala, samo rekla mi je: »Poglej, Majda, kaj si naredila s kruhom. Kaj pa naj dam teti in oču k večerji!«. Takrat mi je postalo težko in potem sem se zelo trudila, da sem prinesla vedno celo štručko domov. In na to sem bila zelo ponosna. Največji praznik za nas otroke je bil dan, kadar je mama rekla: »Otroci, danes smo pa čolija dobili.« Vsi smo bili srečni in kmalu smo lahko šli gledat malo čudo v hlev. Vsi telički so bili tako mehki in topli in vedno lačni. Komaj smo jih nahranili z mlekom, že bi spet pili. Teličkom smo dajali tudi imena in kadar so morali od hiše, smo se vedno jokali. Pri hiši smo imeli takrat tudi vole. Ti so bili veliki in močni in hudobni. Kadar smo orali, sem jih morala voditi po njivi. Hodila sem pred njimi in jih držala za vrv, ki je bila privezana za njihove roge. Voli so leno vlekli svoje noge po brazdi in niso radi ubogali na ukaze »štija« in »hap«. Najraje so slišali, če smo jim rekli »voha«. Kadar so bile brazde ravne in lepe, je bil oče zadovoljen. Če smo pa naredili »oplaz«,

je bilo pa joj. Vole sem morala spraviti nekaj metrov nazaj po brazdi in oče je kričal: »O, frdamano, za nobeno delo niste, froci!«. Ko smo oplaz popravili, je šlo spet naprej. Če smo se slučajno jeseni zadržali na njivi do opoldne, ko je začelo zvoniti dvanajst, so se voli hitro zasukali, mene odrinili in zbežljali s plugom vred proti domu. Tu ni pomagalo nobeno vpitje. Postavili so se lepo pred štalska vrata in čakali, da smo jih razpravili iz jarma in so šli h koritu, kjer jih je čakalo dišeče seno. Včasih, kadar ni bilo dela za vole, smo jih morali gnati na pašo v les. Tam so tiste šope redke trave hitro popasli in potem so samo gledali, kako bi prišli na sočno pašo na sosedov travnik. Niti minute nismo smeli biti pri miru, ampak vedno na straži. Včasih smo se pa le zanurali pri mlinčku ob potočku in voli so to izkoristili. Takrat je pa prišla sosedica in rekla: »Kako pa pasete, grduni. Ves rob so že voli popasli, boste videli, kaj bo, ko bom oču povedala.« Tekli smo zavračati vole in se strašno bali, da bi sosedica povedala domačim naše grehe.

Tudi nekaj sadja je bilo okrog hiše. Jablane in hruške so bila sama velika in stara drevesa, ki so dobro rodila. Kadar pa je bila spomladi močna slana, jeseni ni bilo kaj prešteti in tudi za zimo ni bilo kaj shraniti. Navadno je bilo tako, da kadar ni bilo sadja pri nas, je pri sosedu dobro obrodilo. Sosedica je bila dobra ženička in mi otroci smo jo klicali bica. Kadar je prišla k nam na obisk prositi za kakšno pomoč, nam je navadno prinesla v predpasniku jabolka, lepo dišeča in rdeča. Otroci smo se je tako navadili, da smo hodili ob nedeljah oprezat za hišo, če mogoče že ne gre. Ko smo jo zagledali, smo ji tekli naproti. Ona pa je smejoč segla v predpasnik in nas obdarovala z jabolki, včasih tudi z orehi in suhimi krlji, mi smo jim pravili »šiberli«. Zahvalili smo se in odleteli kazat mami, kaj nam je dala sosedova bica. Imeli smo jo zelo radi in ona tudi nas, čeprav so jo naši voli jezili, a jim je takrat, ko so zorali njeno njivico, vse odpustila, kakor je tudi nam našo nepazljivost. Ko je spet enkrat tako prišla k nam, jo je zagledala najmlajša sestra in ji tekla naproti. Ker se ji je zelo mudilo do nas, ni imela ničesar s seboj, da bi ji dala. Sestrica je bila še zelo majhna in ni mogla razumeti, da vedno ne more biti obdarovana in je planila v jok, ko je bica rekla: »Danes pa nič nimam zate, ker se mi zelo mudi, bom pa drugič prinesla.« Sestrica pa je potožila mami: »Danes pa bica nič ni prinesla v »filtuhu!«. Razočaranje je bilo veliko in solzice kar niso nehale teči. Mama jo je pobožala po laseh in rekla: »Veš, Milena, zmeraj pa sosedova bica ne more prinesiti sadja, njej ga tudi zmanjka.« Naslednjo nedeljo smo se pa spet sladkali z jabolki in šiberli. Se danes se s hvaležnostjo v srcu spomnim dobre sosedove bice, ki nas je tolikokrat razveselila.

V tistih časih, ko je naš ata hodil na šiht v železarno, je bilo v navadi, da je tovarniška sirena z donečim glasom budila delavce. Tulila je zjutraj ob petih, ob dveh in zvečer. Ko je ob dveh sirena začela tuliti, smo vedeli, da bo potem tudi ata kmalu doma. Domov je prihajal navadno čez travnike in mi smo mu včasih, kadar je bil čas, tekli naproti. Vedno nas je bil

vesel, čeprav je bil ves zmučen od dela. Po šihtu v železarni ga je še doma čakal en šiht. Včasih je bil zelo zaskrbljen, kako bo, če se mu kaj zgodi, ker ni bil dobrega zdravja...

Tovarniška sirena se ni oglašala samo na začetku in koncu izmene, ampak je živela s krajem in delavci. Kadar so delavci dosegli plan ob novem letu, se je sirena veselo oglašila za praznovanje. Če so se pokazali ognjeni zublji, je obupno klicala na pomoč. Kadar so se železarji poslavljalji od mrtvega sodelavca, je jokajoče in drhteče valovil njen glas čez dolino. Ljudje so bili tako navajeni na oglašanje sirene, da skoraj niso potrebovali ure, kajti vsak, še tako zaspan delavec se je zbudil ob njenem tuljenju in odhitel na šiht.

Spomnim se, da smo na našem hribu želi. Sonce je bilo visoko na nebu in pot nam je lil po obrazu. Sredi dela pa se je oglašila tovarniška sirena in prosila za pomoč proti požaru. Vsi prestrašeni smo prenehali delati. Začeli smo gledati, kje se kaj kadi. Takrat smo pa že videli dim in ogenj nad železarno. Gorela je tovarniška hala. Plameni so visoko švigali proti nebu in temen, težak dim se je valil proti gozdovom. Naš ata je bil takrat na šihtu. Z grozo v srcu smo pomislili, kaj če se mu kaj zgodi. Vedeli smo, da je zelo nevarno. Vsak zase in vsi skupaj smo si želeli, da bi ogenj hitro pogasili. Toda gorelo je premočno in požar je divjal več ur. Mi smo se počasi spet lotili dela in snopi so spet padali, toda delali nismo veselo kot prej. Vsi smo se ozirali proti tovarni, kjer je še divjal požar, in čakali na ata. Prišel je domov, ko je bil že gost mrak. Bil je ves blede in zmučen, tako da se je kar sesedel na klopi in zastokal: »Danes je bil pa en hudičev dan, halo nam je ogenj požrl in nič nismo mogli veliko rešiti. Hvala bogu, da se kakšnemu delavcu ni kaj zgodilo!« Vsi smo si oddahnili in bili srečni, da je ata spet med nami. Mama nam je dala večerjo na mizo. Povedali smo tudi očetu, kaj se je zgodilo, pa je rekel: Tri stvari so najhujše: ogenj in povodenj in pa če trikrat bandraš je, kot da si že enkrat pogorel. Imel je navado, da je dodajal k besedam življenjske modrosti.

Sedaj se pa sirena že dolgo ne oglašava več. Budijo nas razne budilke in elektronske naprave, ki pa ne zaležejo preveč, ker zamudnikov na delo ni manj, ampak vse več. Včasih si zaželim, da bi se spet oglašila sirena s svojim prodirnim glasom in nas prebudila iz naše otopenosti. Pa vem, da je to nemogoče, ker tuljenje ni več sodobno in se ne spodobi, da bi sirena budila vse krajane, tudi tiste, ki lahko dolgo spijo.

Časi to takšni, da vsi kupujemo kruh v trgovinah. Pečejo ga v različnih pekarnah in kruh je različno dober. Včasih je dišeč in mehak, lepo zapečen, včasih pa je čisto trentast. Žalostno je, da so tudi skoraj vsi kmetje opustili pečenje kruha doma. Kadar kupim kruh, ki ni najbolj dober, se vedno spomnim na tistega, ki ga je pekla naša mama. Ta je bil najbolj dober kruh, kar sem ga kdaj jedla. Spekla ga je po šest hlebov. V naši kuhinji je stala krušna peč. Bila je zelo nenavadne oblike. Zidana je bila tako, da je imela polno majhnih ploskev in zgoraj ni bila ravna, tako da na njej nismo mogli spat. Ljudje

so z zanimanjem ogledovali to peč, ker njej enake ni bilo nikjer. Mama je rekla, da je zidar material »šparov«. Vsak petek je mama nanosila moko v »kodune« in prstavila kvas. Potem je to pokrila in pustila, da je vzhajalo. Otroci smo morali nanositi v kuhinjo pred peč 15 do 17 borovih in smrekovih polen in malo tršic. V soboto zjutraj je mama že navsezgodaj zamesila testo in zakurila v peči. Pripravila si je slamnice in lepo oblikovala hlebe. Pustila jih je še vzhajati. Iz peči je z grebljico povlekla oglje. Dno peči je še počistila s črničevo metlico, ki je bila pritrjena na dolg ročaj. Potem je zvrnila kruh na lopar in ga vsadila v peč. Nato je vrata zaprla in zmučeno vzdihnila: »O, da bi se lepo spekel ta naš krušič!«

Delo je bilo zelo naporno, ker je morala testo mesti tako dolgo, dokler se ni luščilo od rok in od stene kodun. To pa je trajalo tudi celo uro in več. Čez približno uro in pol je bil kruh pečen. Takrat je rajsko zađišalo po kuhinji. Mama je vzela kruh iz peči in ga spet položila v slamnice. Tisto testo, ki smo ga našobali nazadnje, je mama izoblikovala v majhen hlebček, ki smo mu pravili »trenta«. Tega smo kar toplega pojedli. Mama ga je razlomila in ga razdelila med nas. Sladko dišeč in mehak je takoj izginil v naše lačne želodčke. Ko pa je bila okrog desetih malica, je bil na mizi že hleb svezega kruha. Vsi smo ga bili veseli, najbolj pa mama, ker še vedno velja, da se gospodinja po kruhu spozna. Ostale hlebe kruha smo znosili na hišo, kjer smo ga hranili med žito, da je ostal bolj dolgo svež. Da je bil kruh tako dober, je morala biti suha moka in suha drva in pa pridne mamine roke. Kruh smo vedno pojedli do zadnje drobtinice in nikoli ga nismo metali stran. Naučili so nas: »Če pade kruhek ti na tla, poberi in poljubi ga!« Danes pa vidiš kruh ležati povsod. Pa pravimo, da so hudi časi. Če bomo naše otroke spet učili spoštovati kruh, bo tudi življenje lepše, čeprav bo malo bolj trdo.

Ob nedeljah po južini smo še posedeli za mizo. Takrat je pa oče odšel po citre. To smo vsi željno pričakovali. Vsi smo radi poslušali lepe zvoke, ki so prihajali izpod

njegovih prstov. Čeprav je imel od dela otrdele dlani in prste, je urno prebiral strune. K naši hiši so ljudje radi prihajali na obiske. Včasih se nas je nabralo kar za veselo družino. Mama je prinesla kruha in mošta, včasih tudi kakšen »suhi konc«. Takrat smo veselo zapeli. Kadar je bil oče posebno dobre volje, je dal citre za hrbet in tako igral, da ni videl strun. Oči pa so mu veselo mežikale, ko je gledal, kako se čudimo njegovi umetnji.

Oče je zelo rad pel tisto lovsko pesem:

Črepnik gre po Čuježa,
da greta skupaj zajce čat.
Po gozdu sta hodiva,
ko začujeta en velik hrup.
To mora bit en strašen trup,
ki dela takšen hrup.
Puške sta v grmovje skrila,
po cest pa zajček priskaklja,
pa puške nimata.

To pesem smo se naučili tudi otroci in smo jo pomagali prepevati. Takrat ni bilo ne radia ne televizije, pa je bilo vseeno lepo.

Nedeljsko popoldne je hitro minevalo in že je bilo treba gnati živino na pašo. Težko se je bilo odtrgati od gostov, ki so vedeli povedati toliko novic iz doline. Kadar smo bili preveč žalostni, je odšel z nami na pašo tudi ata. Takrat smo takoj pozabili na družbo v hiši, saj smo tudi mi na paši imeli svojo. Danes so pa povsod samo električni pastirji in nič več se ne kurijo pastirski ognji, ne pečejo se več kuruza, repica in sladka jabolka. Nič več ni srečnih in nesrečnih pastircev.

Vse to je minilo in ostali so le spomini. No, pa še ti počasi bledijo, kakor se mi staramo in počasi odhajamo tja k Barbari. Stara dobra teta že trideset let počiva, naš ata pa že čez dvajset let. Očeta že čez petnajst let ni med nami. Na kmetiji, ki je bila nekdanj naš dom, gospodari brat z družino in kmalu bodo že njegovi otroci. Kadar se z mamo pogovarjamo, kako je bilo včasih, vedno reče: »Najlepše je bilo takrat, ko smo še vsi skupaj delali po domačih nji-

vah.« Tudi nam otrokom se včasih stoji po tistih časih, ki pa so za vedno minili.

Naše sodelavke Majde Hažičeve (Dobrodelove Majde) ni več med nami. Ni še dolgo, ko je prinesla svoj rokopis in ga sramežljivo ponudila v oceno, ob tem pa si tiho želela, da bi zagledal luč sveta v Fužinarju. Ko da bi se zavedala, da se bo morala tako kmalu posloviti od nas — železarjev — nam je napisala svojo poslednjo zgodbo — spomine na mladost. Mnogo prehitro je segla po pisanju spominov. Saj to piše vendar človek na jesen svojega življenja.

Majdi spominov ni bilo dano brati v Fužinarju. Prebiralih jih bomo mi, ki nam bo ostala v lepem spominu.

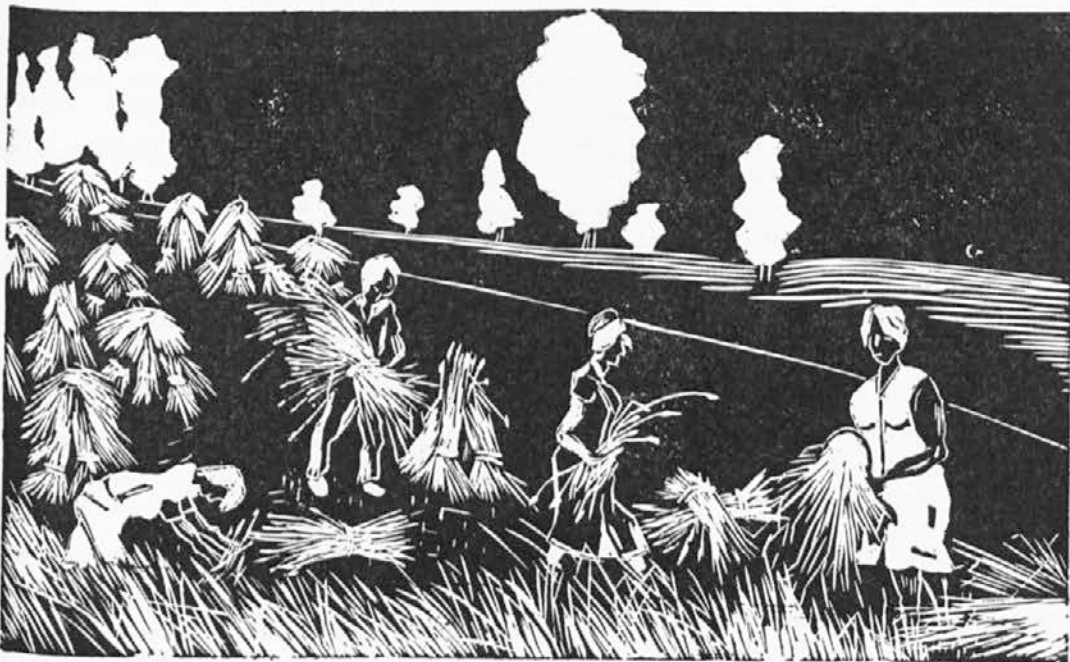
Njeni sodelavci

Rok Gorenšek

Jernej Jamnik — Bertl

Ni še dolgo od tedaj, ko smo ob poslednjem slovesu od rajne hotuljske zlatoporočenke Jožefe Jamnik dejali, da je smrt boleča in kruta, ker nam vzame zmeraj tisto, kar imamo v življenju najrajši in kar potem tudi najbolj pogrešamo. Danes lahko rečemo le to, da je to resnica. Priznati pa moramo vendarle tudi to, da je smrt kljub bolečini, ki jo povzroča, včasih tudi prizanesljiva, pomirjajoča in tolažeča. Taka se je izkazala prav ob smrti našega dragega Jamnikovega očeta, zlatoporočenca Jerneja Jamnika. Nenadna smrt ljubeče žene ga je globoko presunila in težko prizadela. Toliko bolj, ker ju je ločila po 53 letih srečnega skupnega zakonskega življenja, v katerem sta si delila vse. Dobro in slabo. Srečo, žalost in veselje. Ljudje pa, ki so tako tesno navezani druga na drugega, ljudje, ki se resnično ljubijo med seboj, ponavadi le težko za dalj časa preživijo tistega, ki jih je prvi zapustil. Tudi Jernej je navzlic vsej skrbi in negi svojih otrok in snah vendarle globoko občutil nenadno silno praznino, ki jo je povzročila smrt ljubljene žene. In tokrat se je kruta, neusmiljena smrt izkazala za prizanesljivo, usmiljeno in tolažečo.

Rajni Jernej Jamnik — ali Bertl, kakor smo ga po domače klicali — je bil rojen 27. januarja 1908 na Selah. Umrl je v 79. letu starosti. Njegova življenjska pot je bila pot kmečkega sinu brez zemlje. To pa je včasih pomenilo: pastirja, kmečkega delavca, hlapca ali celo najemnika kakšne bajte ali manjše kmetije. Taka pot ga je vodila od Peželna na Selah k Pritržniku na Vrhe, k Ardevu v Kotlje in nazadnje na svoje k Ravnjakovi bajti, današnjemu lepo urejenemu Jamnikovemu na Brdinjah. Ta bajta je postala z njegovim delom in s pomočjo njegovih otrok današnja spoštovana in daleč naokrog priljubljena Jamnikova domačija. Poprej pa je moral marsikaj prestat in pretrpeti. Rodilo se mu je 8 otrok, 5 sinov in 3 hčere. Preživel je nemško ujetništvo, po vrnitvi pa pomagal partizanom po svojih močeh do osvoboditve.

Milan Vošank, Zetev, linorez

Viktor Levovnik

Karel Bevc

Kruta je resnica, da je vsako slovo tudi košček življenja. Izmed ravenskih gasilcev je odšel najstarejši član. Gasilec je bil več kot 50 let. Pokojni Karel Bevc je stopil med nje že leta 1927. Opravljal je dolžnosti predsednika, poveljnika, tajnika gasilskega društva mesta Ravne. In to v letih 1945 do 1978. Za to veliko, požrtvovalno delo je prejel spomenico za 25, 30, 40 in 50-letnico. Prejel je tudi gasilsko plaketo 3. stopnje. Bil je tudi med ustanovitelji Rdečega križa na Ravnah. Prav tako je sodeloval pri ustanovitvi reševalne postaje. Bil je eden izmed štirih reševalcev-šoferjev.

Pokojni Karel Bevc se je rodil leta 1896 v Rinkovi hiši na Ravnah. Odselili so se v St. Vid, pozneje pa so se vrnili na Ravne. Poročil se je s Skutnikovo Elzo. Ženin oče je bil trgovec. Tudi Karel se je izučil trgovske obrti. In tako je dolga leta vodil trgovino, ki ji še danes radi rečemo trgovina pri Bevcu! V njegovi trgovini je bil vsak prijazen sprejet in lepo postrežen! Vedno, kadar smo se z njim pogovarjali, smo čutili, da je človek plemenitega srca!

Za njim ostaja njegovo delo, ki ga je opravil med gasilskimi vrstami ali kot so-ustanovitelj Rdečega križa.

Vedno kadar slišimo sireno rešilnega vozila, ki drvi ali v tovarno ali na okrvavljenno cesto, kjer se je zgodila nesreča, se spomnimo tudi na pokojnega Bevca, začetnika ravenske reševalne postaje.

Čeprav je bilo njegovo življenje dolgo, je prehitro minilo. Ostalo je še toliko nezrečenih besed, ki bi mu jih morali pove-

Ajnžik

Pri obujanju spominov na kapitalistične čase se radi zgražamo nad raznimi »izžemalci«
ljudstva, kot so npr. trgovci. Pri tem delamo marsikateremu krivico, ker jih mečemo vse v isti koš. Bile so namreč tudi izjeme, ljudje, ki so imeli pravi odnos in usmiljenje do revnega človeka. Delavskim družinam so dajali špecerijo in drugo blago na up, obračunali so ob mesečni plači.

Eden takih je bil tudi nedavno umrli trgovec Karel Bevc. O njem mi je moj sošolec že večkrat povedal zanimiv dogodek. Bil je namreč iz številne delavske družine, ki se je težko prebijala z edino očetovo plačo. Kot najstarejšemu v družini in šolarju mu je bila zaupana nabavna knjižica, s katero je pri Bevcu nabavljal vse, kar so potrebovali, oziroma kar so si mogli kupiti. Pravi, da je zelo rad hodil v to trgovino, saj je bil gospod zelo prijazen, vsakokrat mu je stisnil tudi cukrčke.

Temu mojemu sošolcu pa ni šlo najbolje računstvo. Mama ga je na to opozarjala in priganjala k uku. »Nauči se računati! To ti bo prišlo v življenju zelo prav. Če ne boš znal sam računati, te bodo lahko v trgovini goljufali.« »Bom hodil pa k Bevcu kupovat,« se je znašel nadebudnež.

Karel Bevc

dati, da bi vedel, kako smo mu hvaležni za vse, kar je storil za družbo in posameznike. Žal teh besed ne bo več slišal, zato pa bomo vsi, ki smo Karla Bevca poznali, ohranili hvaležen spomin nanj. Predvsem tako, da bomo nadaljevali njegovo plemenito delo.

Fotografije so prispevali: Franc Kamnik, ki je prispeval tudi naslovno fotografijo, Franjo Hovnik, Rok Gorenšek, Franc Telcer, Franc Rotar, Avgust Broman, Mirko Rozman, Roman Breznik, Milan Vošank, (linorezi), risbe učenci OŠ Prežihovega Voranca, skice in diagrami Franc Uranc, Damijan Berložnik, Jerica Jamer, fotoarhiv KF, Jože Žunec.

Popravek

Avtor članka »Za dan moških«, ki je bil objavljen v Koroškem fužinarju št. 1/86 na strani 48 je LUDVIK MORI in ne Rok Gorenšek, kot je bilo pomotoma objavljeno. Pravemu avtorju se opravičujemo.

Listnica uredništva: Kar lepo število član-
kov in risb na temo varstvo okolja se je nabra-
lo. Kljub temu pa bi najbrž še marsikdo v
naši dolini o tem lahko kaj napisal. Akcija
še ni zaključena, zato še vabimo k sodelovanju.

Običajno v 3. številki Koroškega fužinarja
vsako leto objavljamo prispevke, ki nam
predstavljajo delo in problematiko naših šol,
zato že sedaj prosimo za pravočasno dostavo
gradiva.

Urednik

Izdaja delavski svet Železarne Ravne. Ure-
ja uredniški odbor: Silva Sešel, Jože Kert,
Fanika Korošec, Rudi Mlinar, Jože Šater,
Mitja Šipek, Maks Večko, Dušan Vodeb in
Jože Žunec. Glavni in odgovorni urednik:
Jože Šater. Telefon 861 131, interni 497. Lek-
tor Marija Potočnik. Tiska ČGP Večer, Ma-
ribor.

V svetu Koroškega fužinarja so poleg čla-
nov uredniškega odbora tudi: Stanko Bodner,
Jurij Glavica, Ivan Leitinger, Filip Jelen,
Marija Kolar, Janez Mrdavšič, Franc Rotar in
Ivan Zunko.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36.
člena zakona o obdavčenju proizvodov in
storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33/72)
in mnenju sekretariata za informacije SRS,
421/72 prosto plačila prometnega davka.

Jernej Jamnik — Bertl

Po vojni je ves čas, kar je obstajala hotuljska kmetijska zadruga, z njo tesno sodeloval. Imel je konjiča in voz, ter je vsa leta prevažal zadružno mleko do zbiralnice na Ravnah. Od tam pa kruh in druge stvari nazaj v Kotlje za zadružno trgovino. Pri tem pa je zmeraj našel čas tudi za pomoč sosedom, bodisi pri košnji bodisi pri drugih delih in opravilih.

Med Hotuljci in Selanci je bil Bertl zelo priljubljen. Ljudje so ga spoštovali in radi imeli. Ne samo zato, ker je rad pomagal povsod, kjer je bilo treba, pač pa tudi zaradi njegove poštenosti. Najbolj všeč pa je bila ljudem njegova neuničljiva dobra volja in njegovo veselje do lepega petja. Zato je bil v Kotljah tudi dolga leta cerkveni pevec. Brez njega pa ni minila nobena košnja, nobena steljeraja ali kaj podobnega, kjer je bilo treba kaj zapeti.

Z rajno ženo Jožefo sta se poročila 26. junija 1933. leta na Selah. V srečnem zakonu sta preživela skupaj skoraj 53 let življenja. Poleti leta 1983 sta praznovala zlato poroko.

Prav zares je škoda našega Jerneja. Nikoli več ne bo vzel v roke kose in odšel kosit na Gostenčki, Zabrečki travnik ali na Vužinkovo Bazavico. Tam tudi nikoli več ne bo zapel tiste lepe narodne:

So pa fantje zgodaj vstali,
kose svitile so sklepali,
so pa šli kosit,
drobne rožce pomorit.

GRADISOVI DELAVCI IŠČEJO FAJFO!

Ko je bil zgrajen most čez Mežo pri avtobusni postaji, je krožil vic:

»Most bodo podrli.«

»Zakaj?«

»Ko je pomagal direktor mešati beton, je izgubil fajfo, ki je zdaj zabetonirana.«

Mostu takrat niso podrli, zdaj pa imamo upanje, da bodo to izgubljeno fajfo našli.